

Ks. Jan Tarnowicz.

Katechizm Większy

Religji Chrześcijańsko-Katolickiej

z krótkimi objaśnieniami

PRZEZNACZONY DO UŻYTKU
SZKÓŁ I HODZIN POLSKICH.

Trzeba "w metodę katechetyczną wniesie
nowe światło, przyrodzone i nadprzyrodzone,
i swietle życie i dażyć do osiągnięcia ideału
wychowania religijnego."

X. Arcyb. Bilewski.

Nakładem Ks. Ks. Sokołowskiego
Dey Brosz Polish Institute, Newark, N. J.

Warszawa, Lipowa 14.

— 1925 —

Copyright 1925.

Drukarnia F. F. Lisieckiego, 9-15 Murray St., New York.

Dr Julius M. C.

Ks. Jan Taranowicz.

Katechizm Większy

Religji Chrześcijańsko-Katolickiej

z krótkimi objaśnieniami

PRZEZNACZONY DO UŻYTKU
SZKÓŁ I RODZIN POLSKICH.

Trzeba "w metodę katechetyczną wnieść nowe światło, przyrodzone i nadprzyrodzone, i świeże życie i dążyć do osiągnięcia ideału wychowania religijnego."

X. Arcyb. Bilczewski.

Nakładem Ks.Ks. Salezjanów:
Don Bosco Polish Institute, Ramsey, N. J.

Warszawa, Lipowa 14.

— 1925 —

Copyright 1925.

ARCHDIOCESE OF NEW YORK
OFFICE OF THE CENSOR OF BOOKS

Nihil obstat

ARTHUR J. SCANLAN, S.T.D.
Censor Librorum.

Imprimatur

✠ PATRICK CARDINAL HAYES
Archbishop, New York.

New York, January 12, 1925.

L I S T

PRZEW. KS. PROB. JÓZEFA C. DWORZAKA, D. św. T.,
cenzora książek religijnych polskich
dla archidiecezji nowojorskiej.

St. CASIMIR'S RECTORY
263 NEPPERHAM AVE.

Yonkers, New York, 12 stycznia 1925 r.

Drogi Ks. Dobrodzieju:

Nareszcie, po długiej zwłoce bez mojej winy, przeczytałem uważnie Jego "Katechizm Większy" i znalazłem go bardzo praktycznym dla szkół polskich w Ameryce. Pytania są jasne i w porządku logicznym ułożone; odpowiedzi zgodne z prawdą objawioną i nauką Kościoła katolickiego, nadto dobitne i krótkie. Dołączone objaśnienia interesująco rozwijają dany przedmiot, co służy do ożywienia i lepszego spamiętania nauki katechizmowej.

Lpszego katechizmu, powiedziałbym, nie mają tutejsi katolicy irlandzkiego pochodzenia. Nasze Siostry nauczycielki i Księża, wychowani po amerykańskich seminarjach, znajdą w nim prócz treściowej całości nauki religijnej także piękny język polski z technicznymi wyrazami. To zaś przyczyni się niemal do obustronnego pielęgnowania naszego języka w tutejszych szkołach polskich, do których nieprzychylne nam prądy coraz więcej wciskają się pod pokrywką amerykanizmu.

Życzłyby przeto należało, by to dziełko, przedstawiające mozolną i inteligentną pracę Ks. Dobrodzieja, znajdowało się we wszystkich szkołach naszych w Ameryce.

Z należnym szacunkiem i serdecznem pozdrowieniem,

życzliwy,

Ks. Dr. Józ. C. Dworzak.

PRZEDMOWA.

WCIĄGU pracy nad dziełkiem, które obecnie oddaję do rąk szerszej publiczności, zawsze miałem dwa cele przed oczami, a mianowicie, aby oddać do rąk ziomków swoich, tak w Ameryce jak i w Kraju, katechizm popularny i rodzimy. Przez popularny rozumiem taki katechizm, któryby każdy czytający z łatwością mógł zrozumieć; przez rodzimy zaś taki, któryby zawierał w sobie prawie wszystkie wyrazy, odnoszące się do naszej mowy religijnej, czyto pisanej czyto żywem słowem głoszonej..

Mając wspomniane cele na oku, a zwłaszcza popularność, wprowadziłem do moich prac katechizmowych, a przede wszystkiem do "Katechizmu Większego," nowości, których się nie spotyka nie tylko w polskich katechizmach, ale też i w obcych. Najważniejsze z tych nowości są: wprowadzenie pojęć i wyrazów ogólnych, bez których znajomości nie można należycie zrozumieć pojęcia szczegółowego; unikanie wyrazów oderwanych a zastępowanie ich konkretnymi; używanie określeń (definicyj) opisowych w miejsce scisłych; uporządkowanie i stylistyczne opracowanie odpowiedzi w ten sposób, aby one, po opuszczeniu pytań, tworzyły ciągłe opowiadanie. Ostatnią wreszcie ze wspomnianych nowości, o ile chodzi o katechizm jako podręcznik szkolny, są krótkie objaśnienia.

"Katechizm większy," a także i dwa inne moje dziełka katechetyczne: "Katechizm obrazkowy" i "Katechizm mniejszy," w pierwszym rzędzie przeznaczone są do użytku szkół polskich parafialnych w Ameryce. Ponieważ zaś szkoły te, w wyborze i rozkładzie religijnego materiału naukowego, muszą się dziś stosować w zupełności do programów szkolnych (course of study) i rozporządzeń diecezjalnych, które są obowiązujące w szkołach parafialnych angielskich, wobec tego w polskich katechizmach powinny się znajdować te wszystkie pytania, które są w katechizmach angielskich. W przeciwnym bowiem razie działyta polska narażona jest na trudności w zdawaniu egzaminu, który się tutaj odbywa na podstawie pytań, wysłanych z kancelarii biskupiej.

Jeżeli chodzi o to, że katechizmy polskie w Ameryce, mają być zgodne, co do swojej treści, z katechizmami angielskimi, to mój "Katechizm większy" w zupełności

odpowiada temu zadaniu. Jest on przeznaczony na wyższe stopnie szkół parafialnych, na klasy od 5-8, i zawiera w sobie te wszystkie pytania, które się znajdują w angielskich katechizmach, przeznaczonych na te same stopnie.

Mówiąc o katechizmach amerykańskich, zaznaczyć należy, że z pomiędzy wszystkich tutejszych katechizmów w użyciu najpowszechniejszym jest katechizm, zatwierdzony przez Trzeci Sobór Bałtymorski. Pytania tego katechizmu, podane w moim "Katechizmie większym," zaopatrzone są znaczkami, a mianowicie w ten sposób, że pod gwiazdką (*) umieszczone są te pytania, które mają byćbrane w klasach od 1-4, a pod krzyżykiem (†) te, które mają byćbrane w klasie piątej. Pytania i odpowiedzi "Katechizmu Bałtymorskiego" bardzo często musiały podawać w formie zmienionej i w innym porządku ze względu na to, że opracowanie stylistyczne mego katechizmu tego wymagało.

Chociaż ze względów praktycznych prawie cały materiał, znajdujący się w rozmaitych katechizmach angielskich, wprowadziłem do moich katechizmów, jednak za główną podstawę w opracowaniu "Katechizmu większego" służyły mi katechizm ks. Deharba. Uczyniłem to ze względu na powagę autora sławnych objaśnień katechizmowych, dzieła, które obejmuje trzy wielkie tomy. W ten sposób mój "Katechizm większy" jest poniekąd katechizmem deharbowskim (opracowanym według rozkładu i myśli przewodniej ks. Deharba), ale uzupełnionym i dostosowanym do potrzeb polskich szkół parafialnych w Ameryce i do duszy polskiej.

Przed zakończeniem tej przedmowy, zwracam uwagę, że dzieci mają się uczyć tylko tych ustępów, które są umieszczone pod znaczkami lub są napisane grubszym drukiem. Wszelkie inne ustępy (napisane drobnym drukiem i bez znaczka) służą przedewszystkiem do tego, aby główną prawdę katechizmową można lepiej zrozumieć i łatwiej zapamiętać. To też dzieci tych ustępów uczyć się nie potrzebują.

Po tych kilku uwagach, odnoszących się do właściwości i sposobu użycia mojego "Katechizmu większego," oddaję to dziecko do rąk całego społeczeństwa polskiego, nie tylko dzieci ale i osób starszych, z pragnieniem, aby ono przyczyniło się do lepszego poznania i zrozumienia prawd wiary i obyczajów chrześcijańskich, do zamiłowania ich i do wzmacnienia życia według wiary w narodzie polskim.

New Britain, Conn., 19 czerwca 1924 r.

W uroczystość Bożego Ciała.

AUTOR.

W S T E P .

O nauce religji i o katechizmie.

1. *O czem jest mowa w nauce religji?*

W nauce religji jest mowa o Bogu i o tem, co trzeba czynić, aby się połączyć z Bogiem w niebie i być szczęśliwym na wieki.

Człowiek, chcąc być zadowolonym czyli szczęśliwym, dąży do posiadania rozmaitych rzeczy, np. majątku, urzędów i sławy. To wszystko jednak nie może dać trwałego i zupełnego, czyli prawdziwego szczęścia. Tego rodzaju szczęście daje tylko połączenie się z Bogiem. To zaś nastąpi wtedy, gdy się człowiek dostanie do nieba czyli się zbawi.

* Aby się zbawić, trzeba czcić Boga wiąrą, nadzieję i miłością, to jest, trzeba w Niego wierzyć, w Nim nadzieję czyli ufność pokładać i z całego serca Go miłować.

2. *Dlaczego religja, którą wyznajemy, nazywa się chrześcijańską?*

Religja, którą wyznajemy, dlatego się nazywa chrześcijańską, że pochodzi od Jezusa Chrystusa.

Oprócz chrześcijańskiej są jeszcze inne religje, a mianowicie: jest religja żydowska czyli mojżeszowa, religja mahometana czyli muzułmańska, a wreszcie są rozmaite religje pogańskie.

Wszystkie religie pogańskie i religja mahometana są religiami fałszywemi; religja żydowska nie podaje tego wszystkiego, co jest potrzebne do zbawienia; jedyną zaś prawdziwą religią i wystarczającą do zbawienia jest religja chrześcijańska.

3. *W czem w krótkości przedstawiona jest cała religja chrześcijańska?*

Cała religja chrześcijańska w krótkości przedstawiona jest w katechizmie.

4. *Czem się katechizm głównie różni od innych książek religijnych.*

Katechizm tem się głównie różni od innych

książek religijnych, że w nim nauka religii przedstawiona jest w pytaniach i odpowiedziach.

Każdą naukę można przedstawić w pytaniach i odpowiedziach, to też różne są katechizmy, np. jest katechizm historii, katechizm geografii, katechizm obywatelski.

Ponieważ katechizmowy sposób nauczania najczęściej ma zastosowanie w nauce religii, wobec tego katechizmem zwyczajnie nazywamy naukę religii, przedstawioną w pytaniach i odpowiedziach, lub książkę napisaną w ten sposób.

5. Dlaczego religia chrześcijańska, podawana w naszych katechizmach, nazywa się katolicką?

Religia chrześcijańska, podawana w naszych katechizmach, dlatego się nazywa katolicką, że ona obejmuje to wszystko, czego nauczał Jezus Chrystus i Apostołowie.

Wyraz "katolicki" pochodzi z języka greckiego i znaczy to samo, co "powszechny." Powszechnem zaś nazywamy to, co się odnosi do każdego miejsca, lub co obejmuje wszystkie części całości.

Oprócz religii chrześcijańsko-katolickiej, która obejmuje to wszystko, czego Pan Jezus nauczał, są jeszcze rozmaite religie chrześcijańskie niekatolickie, to jest takie, które w sobie zawierają tylko część jakąś nauki Chrystusowej. Do tego rodzaju religii chrześcijańskich należy np. religia luterańska czyli protestancka, baptyska, metodyska, a wreszcie religia niezależnych.

Rozmaite odmiany czyli rodzaje religii chrześcijańskiej nazywamy wyznaniami chrześcijańskimi.

6. Dlaczego religia chrześcijańsko-katolicka nazywa się też rzymsko katolicką?

Religia chrześcijańsko-katolicka nazywa się też rzymsko-katolicką dlatego, że zupełna religia chrześcijańska czyli katolicka przechowuje się tylko w Kościele rzymsko-katolickim.

7. Które są główne części katechizmu?

Główne części katechizmu są:

Część pierwsza: o wierze;

Część druga: o przykazaniach;

Część trzecia: o łasce i Sakramentach;

Część czwarta: o modlitwie.

CZEŚĆ PIERWSZA.

O wierze i o Składzie Apostolskim.

ROZDZIAŁ I.

O WIERZE.

§ 1. O PRAWDACH WIARY.

1. *Co nazywamy prawdą?*

Prawdą nazywamy przedstawianie rzeczy zgodne z rzeczywistością.

Gdy się dokładnie przypatrzę jakiejś rzeczy, w umyśle moim powstaje obraz czyli przedstawienie tej rzeczy. Jeżeli obraz ten jest zupełnie podobny do rzeczy w nim przedstawionej, czyli jest zgodny z rzeczywistością, wtedy w umyśle mam prawdę o tej rzeczy.

Są rozmaite prawdy, ale ze wszystkich najważniejsze są prawdy religijne czyli prawdy wiary.

2. *Które prawdy nazywamy prawdami religijnemi albo prawdami wiary?*

Prawdami religijnemi albo prawdami wiary nazywamy te prawdy, które się odnoszą do Boga i życia przyszłego.

Przeciwstawieniem prawd religijnych czyli prawd wiary są prawdy świeckie, odnoszące się do stworzeń i spraw ziemskich.

3. *Czy prawdy religijne można poznać rozumem?*

Niektóre prawdy religijne można poznać rozumem, znaczniejszą jednak ich część można poznać tylko wiarą w objawienie Boże.

4. *Co jest wiara w ogólności?*

Wiara w ogólności jest to mocne przekonanie, że jest prawdą to, co drugi mówi czyli świadczy.

Wyraz wiara pochodzi od wyrazu wierzyć. Wierzyć zaś znaczy uznawać za prawdę, co drugi mówi, i dlatego, że on mówi.

Wiara może być rozmaita np.: ludzka lub chrześcijańska; chrześcijańska zaś może być katolicka, to jest taka, jaką my mamy, lub niekatolika czyli heretycka, jaką mają np. protestanci, metodyści, episkopalni i niezależni.

Nasza wiara jest katolicka, gdy wierzymy we wszystko, czego Chrystus Pan nauczał, a co Kościół do wierzenia podaje.

5. Co nazywamy objawieniem Bożem?

Objawieniem Bożem nazywamy wiadomości, które sam Bóg ludziom podał.

6. Czemu wierzymy w to wszystko, co Bóg objawił?

Wierzymy w to wszystko, co Bóg objawił, bo Bóg wszystko wie i zawsze prawdę mówi.

7. Przez kogo Bóg podawał ludziom objawienia Swoje?

W ciągu kilku tysięcy lat Bóg podawał ludziom objawienia Swoje przez Patriarchów i Proroków; w końcu zaś podał je przez Jezusa Chrystusa i Apostołów.

8. W czem się przechowuje całe objawienie Boże?

Całe objawienie Boże przechowuje się w Pismie św., i w Ustnem Podaniu czyli Tradycji.

§ 2. O PISMIE ŚW. I TRADYCJI.

1. Co jest Pismo św.?

Pismo św. jest to zbiór ksiąg, które zostały napisane przez ludzi, zostających pod oświeceniem czyli natchnieniem Ducha Świętego.

Niektórzy nazywają księgi Pisma św. listami Boga do ludzi, albo listami z nieba.

O tem, które księgi należą do ksiąg Pisma św., orzeka Kościół św. Spis zaś ksiąg, uznanych przez Kościół za księgi zawierające słowo Boże, nazywa się kanonem Pisma św. Kanon ten liczy 72 księgi, z czego 45 ksiąg należy do Starego Zakonu, a 27 do Nowego Zakonu.

Kościół św. nie tylko czuwa nad tem, aby żadna z ksiąg Pisma św. nie zginęła, ale też i nad tem, aby w tłumaczeniach nie zmieniano myśli Pisma św. Z tego też powodu wolno czytać tylko takie tłumaczenia Pisma św., które są zatwierdzone przez Kościół.

2. *Jak się dzieli Pismo św.?*

Pismo św. dzieli się na Pismo Starego Zakonu czyli Starego Testamentu i na Pismo Nowego Zakonu czyli Nowego Testamentu.

Wyraz zakon znaczy to samo, co przykazanie albo prawo. Wyraz zaś testament znaczy to samo, co ugoda albo przytymierze. W katechizmie przez zakon i testament należy rozumieć nietylko same prawa i przytymierza, ale też i czasy, w których te prawa zostały nadane lub przytymierza zawarte. To też przez Stary Zakon albo Stary Testament należy rozumieć czas przed przyjściem Jezusa Chrystusa, a przez Nowy Zakon albo Nowy Testament czas po przyjściu Jezusa Chrystusa.

3. *Co się zawiera w Pismie św. Starego Zakonu?*

W Pismie św. Starego Zakonu zawiera się objawienie Boże, dane ludziom przed przyjściem Jezusa Chrystusa.

Księgi Pisma św., ze względu na swoją treść, dzielą się na księgi historyczne, księgi naukowe czyli obyczajowe (moralne) i księgi prorockie.

W księgach historycznych Pisma św. znajdują się opowiadania czyli historje, odnoszące się do różnych osób, rzeczy i zdarzeń. W tych księgach jest przedstawiona np. historia Patriarchów, praojców narodu żydowskiego, historia świątyni jerozolimskiej, a wreszcie historia samego objawienia Bożego.

Ksiąg historycznych Starego Zakonu jest 21, a do nich należą: 5 ksiąg Mojżesza, księgi: Jozuego, Sędziów i Rut, 4 księgi Królewskie, 2 Kroniki czyli Paralipomenon, księgi: Ezdrasza, Nechemjasza, Tobjasza, Judyd i Estery, a wreszcie 2 księgi Machabejskie.

W księgach naukowych czyli obyczajowych (moralnych) zawierają się rozmaite nauki, odnoszące się do życia pobożnego.

Ksiąg naukowych czyli obyczajowych Starego Zakonu jest 7, a do nich należą księgi: Joba, Psalmów, Przypowieści, Kaznodziei czyli Ekklezjastes, Pieśni nad pieśniami, Mądrości i księga Syracha czyli Ekklezjastyk.

W księgach prorockich zawierają się rozmaite przepowiednie czyli proroctwa.

Ksiąg prorockich Starego Zakonu jest 17, a do nich należą księgi: Izajasza, Jeremiasza i Barucha, Ezechjela, Danjela; Ozeasza, Joela, Amosa, Abdjasza, Jonasza, Micheasza, Nahuma, Habakuka, Sofonjasza, Aggeusza, Zacharjasza i Malaĥjasza.

4. *Co się zawiera w Pismie św. Nowego Zakonu?*

W Pismie św. Nowego Zakonu zawiera się objawienie Boże, dane ludziom przez Jezusa Chrystusa i Apostołów.

5. *Z których ksiąg składa się Pismo św. Nowego Zakonu?*

Pismo św. Nowego Zakonu składa się: z czterech Ewangelij i Dziejów Apostolskich, z 14 listów św. Pawła i 7 listów innych Apostołów, a wreszcie z księgi Objawień św. Jana czyli Apokalipsy.

Listy św. Pawła są: list do Rzymian, 2 listy do Koryntjan, list do Galatów, list do Efezów, list do Filipenów, list do Kolosan, 2 listy do Tesaloniczan, 2 listy do Tymoteusza, list do Tytusa, list do Filemona i list do Żydów.

Listy innych Apostołów są: list św. Jakuba, 2 listy św. Piotra, trzy listy św. Jana i list św. Judy (Tadeusza).

Ewangelje i Dzieje Apostolskie należą do ksiąg historycznych Nowego Zakonu, listy do ksiąg naukowych czyli obyczajowych, księga zaś Objawień św. Jana czyli Apokalipsa jest księgią prorocką.

Ze wszystkich ksiąg Pisma św. najważniejsze są Ewangelie. W nich bowiem znajduje się opis życia, działalności i śmierci Jezusa Chrystusa, oraz Jego nauka. Mężów natchnionych, którzy spisali Ewangelje, nazywamy Ewangelistami. Czterech jest Ewangelistów, a do nich należą: św. Mateusz, św. Marek, św. Łukasz i św. Jan.

Z pomiędzy Ewangelistów tylko dwaj należeli do liczby Apostołów, a mianowicie: św. Mateusz i św. Jan. Dwaj inni Ewangelisi nie byli Apostołami, lecz towarzyszami Książąt Apostołów w ich pracy misyjnej. Św. Marek był towarzyszem św. Piotra, a św. Łukasz towarzyszem św. Pawła.

6. *Czy wystarczy wierzyć tylko w to, co się zawiera w Pismie św.?*

Nie wystarczy wierzyć tylko w to, co się zawiera w Pismie św., lecz nadto trzeba wierzyć i

w to, co się zawiera w Ustnem Podaniu czyli Tradycji św.

7. Co nazywamy Ustnem Podaniem czyli Tradycją św.?

Ustnem Podaniem czyli Tradycją św. nazywamy te prawdy objawione, które nie zostały zapisane w księgach Pisma św., lecz zapomocą opowiadania czyli podawania z ust do ust przechowały się i przeszły do następnych czasów.

Wyraz Tradycja pochodzi z języka łacińskiego i znaczy to samo, co Ustne Podanie.

Do prawd, które nie są zapisane w Pismie św. a przechowują się tylko w Tradycji, należy np. prawda, że zamiast soboty chrześcijanie mają święcić niedzielę, i prawda, że można i potrzeba chrzcić niemowlęta.

8. W czem się przedewszystkiem przechowuje Tradycja chrześcijańska?

Tradycja chrześcijańska przechowuje się przedewszystkiem w pismach Ojców Kościoła i w orzeczeniach soborów powszechnych.

Oprócz wspomnianych, są jeszcze inne źródła, w których się zawiera Tradycja chrześcijańska, a do nich należą: stare obrazy i napisy, zwłaszcza katakumbowe, książki używane przy obrzędach kościelnych czyli liturgiczne, opisy życia Świętych czyli Żywoty Świętych, a wreszcie Składy wiary.

9. Kto są Ojcowie Kościoła?

Ojcowie Kościoła są to mężczyźni święci, którzy, żyjąc w dawniejszych czasach chrześcijaństwa, dobrze znali Tradycję świętą i w pismach swoich bez błędu ją podawali.

Do rzędu Ojców Kościoła należą np.: św. Klemens († 99), św. Polikarp († 156), św. Ireneusz († 200), św. Ambroży († 397), św. Augustyn († 430), św. Grzegorz Wielki († 604) i św. Jan Chryzostom czyli Złotousty († 407).

10. Co jest sobór powszechny?

Sobór powszechny jest to zebranie biskupów, które odbywa się pod przewodnictwem Papieża lub jego zastępcy i zajmuje się rozwiązywaniem pytań,

odnoszących się do wiary, obyczajów i karności kościelnej.

Wszystkich soborów powszechnych było 20, a do najważniejszych z nich należą: pierwszy sobór nicejski (325), pierwszy sobór konstantynopolitański (381), sobór efeski (431), sobór chalcedoński (451), sobór trydencki (1545-1563), a wreszcie sobór watykański (1870).

§ 3. O POTRZEBIE, PRZYMIOТАCH I WYZNANIU WIARY.

1. *Z czego się okazuje, że wiara w objawienie Boże do zbawienia jest koniecznie potrzebną?*

To, że wiara w objawienie Boże do zbawienia jest koniecznie potrzebną, okazuje się z następujących słów Pana Jezusa: "Kto uwierzy . . . zbawion będzie, a kto nie uwierzy będzie potępion." (Mar. 16, 16).

Sw. Paweł Apostoł zaś o potrzebie wiary tak powiada: "Bez wiary nie podobna jest podobać się Bogu." (Zyd. 11, 6).

2. *Jaką musi być wiara, aby zasługiwała na zbawienie?*

Wiara, aby zasługiwała na zbawienie, musi być: powszechna czyli katolicka, mocna, żywa i stała.

3. *Kiedy wiara nasza jest powszechna czyli katolicka?*

Wiara nasza jest powszechna czyli katolicka, gdy wierzymy we wszystko, co Pan Bóg objawił, a co zawiera się w Pismie św. i Tradycji.

Wiarę tego rodzaju mają chrześcijanie wyznania rzymsko-katolickiego.

4. *Kiedy wiara nasza jest mocna?*

Wiara nasza jest mocną, gdy żadne powątpiewania jej nie osłabiają.

Przykładem wiary mocnej jest Abraham.

5. *Kiedy wiara nasza jest żywa?*

Wiara nasza jest żywa, gdy z nią łączymy dobre uczynki czyli życie według wiary.

Święty Jakób Apostoł o żywej wierze tak powiada: "Jak ciało bez ducha jest martwe, tak i wiara bez uczynków martwa jest." (Jak. 2, 26).

6. Kiedy wiara nasza jest stała?

Wiara nasza jest stała, gdy żadne pokusy ani prześladowania nie mogą jej zachwiać i złamać.

Najpiękniejszy przykład stałej wiary dają nam święci Męczennicy.

7. Czy do zbawienia wystarczy mieć wiare tylko w sercu?

Do zbawienia nie wystarczy mieć wiarę tylko w sercu, lecz nadto trzeba ją słowami i postępowaniem swojego przed ludźmi wyznawać.

8. Co przekonuje nas o potrzebie wyznawania wiary?

O potrzebie wyznawania wiary przekonują nas następujące słowa Pana Jezusa: "Ktokolwiek zatem wyzna Mnie przed ludźmi, tego i Ja wyznam przed Ojcem moim, który jest w niebieskich." (Mat. 10, 32).

*** 9. Czym zwyczajnie wyznajemy wiare naszą?**

Wiarę naszą zwyczajnie wyznajemy znakiem Krzyża św.

* Heretycy nie mają zwyczaju żegnać się. Wobec tego, robiąc znak Krzyża św., nie tylko przyznajemy się, że jesteśmy chrześcijanami, lecz także, że jesteśmy członkami Kościoła katolickiego. Znak Krzyża św. przeto jest wyznaniem wiary chrześcijańsko-katolickiej.

*** 10. Kto poucza o tem, w co trzeba wierzyć?**

O tem, w co trzeba wierzyć, poucza Kościół katolicki.

To wszystko, w co trzeba wierzyć, zawiera się w Piśmie św. i Tradycji chrześcijańskiej. Nie każdy jednak człowiek może zajmować się czytaniem Pisma św. i badaniem Tradycji św., z tego więc powodu o tem, co się zawiera w Pismie św. i Tradycji i w co trzeba wierzyć, poucza Kościół, to jest, Papież, biskupi i kapłani Kościoła katolickiego.

* 11. *W czem można znaleźć najważniejsze prawdy, których Kościół naucza?*

Najważniejsze prawdy, których Kościół naucza, można znaleźć w Składzie wiary.

ROZDZIAŁ II.

O Składzie apostolskim.

§ 1. O SKŁADZIE WIARY W OGÓLNOŚCI.

1. *Co nazywamy Składem wiary?*

Składem wiary nazywamy zbiór najważniejszych prawd, które każdy chrześcijanin katolik znać i wyznawać powinien.

Jest kilka Składów wiary: Skład apostolski, który codzień odmawiamy; Skład nicejsko-konstantynopolitański, który się odmawia w czasie Mszy świętej; Skład św. Atanazego, który kapłan odmawia w czasie modlitw kapłańskich czyli brewjarza; a wreszcie Skład soboru trydenckiego. Ten ostatni Skład wiary odmawiają nawróceni czyli konwertyci, gdy się wyrzekają błędów heretyckich i przechodzą na łono Kościoła katolickiego.

Skład wiary nazywa się też symbolem wiary. Nazwa ta wskazuje, jakie znaczenie miał Skład wiary w pierwszych wiekach chrześcijańskich. Wyraz bowiem symbol, pochodzący z języka greckiego, znaczy to samo, co znamień. Ponieważ w pierwszych wiekach chrześcijańskich odmawianie Składu wiary uważano za znak, po którym poznawano chrześcijan, wobec tego Skład wiary nazywano znamieniem czyli Symbolem.

* 2. *Dlaczego Skład wiary, który codzień odmawiamy, nazywa się apostolskim?*

Skład wiary, który codzień odmawiamy, dlatego się nazywa apostolskim, że pochodzi od Apostołów.

Za czasów apostolskich, a także i później, w pierwszych wiekach chrześcijańskich, prawdy wiary, zawarte w Składzie apostolskim, należały do prawd, które musiał znać każdy, kto chciał być dopuszczonym do Chrztu św.

Inne Składy wiary tem się głównie różnią od Składu apostolskiego, że w nich niektóre prawdy są dokładniej

wyjaśnione, niż w Składzie apostolskim. Tak np. w Składzie nicejsko-konstantynopolitańskim są dokładniej rozwinięte prawdy, odnoszące się do Bóstwa Jezusa Chrystusa i do pochodzenia Ducha Świętego.

3. *Co się zawiera w każdym Składzie wiary?*

W każdym Składzie wiary zawierają się główne prawdy czyli artykuły wiary.

Wyraz artykułu pochodzi z łaciny. Artykułem nazywamy ustęp w piśmie, który w sobie zawiera kilka ważniejszych myśli. Ponieważ każda prawda, podana w Składzie wiary, zawiera w sobie kilka innych prawd, nazywa się przeto artykułem wiary.

4. *Ille artykułów wiary jest w Składzie apostolskim?*

W Składzie apostolskim jest dwanaście artykułów wiary.

Pierwszy z tych artykułów odnosi się do pierwszej Osoby Boskiej, do Boga Ojca, jako Stwórcy świata; następne artykuły, od drugiego aż do siódmego, odnoszą się do drugiej Osoby Boskiej, do Syna Bożego, jako Odkupiciela świata; ostatnie zaś, od ósmego do dwunastego, odnoszą się do trzeciej Osoby Boskiej, do Ducha świętego, i do tego, w jaki sposób On uświeca Kościół i duszę ludzką.

5. *Co znaczy słowo: "wierzę" w Składzie wiary?*

Słowo: "wierzę" w Składzie wiary znaczy: jestem mocno przekonany i wyznaję, że to wszystko, co się zawiera w tym Składzie wiary jest prawdą przez Boga objawioną i nieomylną.

ARTYKUŁ PIERWSZY

“Wierzę w Boga Ojca, Wszechmogącego Stworzyciela nieba i ziemi.”

§ 2. O POZNANIU BOGA.

* 1. *Czy Boga można widzieć i zmysłami poznać?*

Boga nie można widzieć i zmysłami poznać, bo Bóg nie ma ciała.

Człowiek ma pięć zmysłów czyli narządów ciała, za pomocą których poznaje to wszystko, co go otacza. Zmysły te są: wzrok, słuch, węch, smak i dotyk.

Za pomocą zmysłów można poznawać tylko to, co jest materią, np. ciało ludzkie, zwierzęta, rośliny, kamienie czyli minerały, a wreszcie wodę i powietrze. Ponieważ w Bogu niema nic materialnego, wobec tego Boga wzrokiem lub innymi zmysłami poznać nie można.

2. *W jaki przeto sposób można poznać Boga?*

Boga można poznać w dwojakim sposobie: albo rozumem, zastanawiając się nad światem widzialnym i nad własnym sumieniem, albo przez objawienie Boże.

Gdy człowiek patrzy na świat widzialny, to jest, na ciała niebieskie, słońce, księżyc i gwiazdy, i na te rzeczy, które go otaczają na ziemi, i gdy rozumem zastanawia się nad tem, skąd się to wszystko wzięło, przychodzi do przekonania, że musiała być jakaś pierwsza przyczyna, która te wszystkie rzeczy do bytu powołała. Tę przyczynę pierwszą czyli Twórcę wszechrzeczy nazywamy Bogiem.

W świecie we wszystkim widać wielki ład czyli porządek. Ponieważ porządek ten nie mógł się stać przypadkiem, lecz ktoś rozumny musiał go zaprowadzić, wobec tego widocznem jest, że Bóg, Twórca świata, jest istotą rozumną.

Sumienie również wskazuje, że jest Bóg. Głos sumienia bowiem chwali nas za dobre uczynki, a gani i niepokoi za złe, nawet wtedy, gdy nas nikt nie widzi. Widocznem przeto jest, że musi być jakiś sędzia niewidzialny, który za dobre nas będzie wynagradzał, a za złe karał. Tym sędzią jest Bóg.

Prawdy o Bogu, które poznawali rozumem swoim nawet najwięksi mędrcy czyli filozofowie, nie wystarczały do tego, aby człowiek mógł lepiej Boga znać i miłość i Jemu wierzyć służyć. Z tego też powodu sam Bóg przyszedł człowiekowi z pomocą i w objawieniu Swojem podał mu te wszystkie prawdy religijne, których znajomość dla niego była potrzebna.

3. *Które słowa objawienia pouczają nas o tem: Kto jest Bóg?*

O tem: Kto jest Bóg, pouczają nas następujące słowa objawienia: "Jam jest, którym jest." (Exod. 3, 14).

Te słowa powiedział Bóg, gdy się okazał Mojżeszowi w krzaku gorejącym.

4. *Co znaczą słowa Boga: "Jam jest, którym jest"?*

Słowa Boga: "Jam jest, którym jest" znaczą, że Bóg istnieje sam ze siebie i, że jest istotą rozumną czyli osobową.

Chcąc dobrze pojąć, co to znaczy, że Bóg jest istotą rozumną czyli osobową, trzeba wiedzieć, co jest istota w ogólności i jakie są główne rodzaje istot.

Istotą w ogólności nazywa się to, co jest czyli co istnieje, np. powietrze, drzewo i zwierzę.

Są cztery główne rodzaje istot, a mianowicie: 1) Są istoty nieżywotne czyli martwe, to jest takie, które istnieją, ale nie żyją. Do tego rodzaju istot należy np. powietrze, woda i kamienie. Istoty martwe zwyczajnie nazywamy rzeczami, chociaż ten wyraz może się odnosić i do niektórych innych istot, a niekiedy i do czynności; 2) Są istoty żyjące czyli żywotne, to jest takie, które rosną i mnożą się, czyli żyją. Do tego rodzaju istot należą np. drzewa i inne rośliny; 3) Są istoty cielesne czyli zmysłowe, to jest takie, które mają ciało a w ciele narządy do poznawania czyli zmysł. Do tego rodzaju istot należą zwierzęta i człowiek swoją częścią cielesną; 4) Wreszcie są istoty rozumne czyli osobowe, to jest takie, które mają rozum i wolną wolę. Istotą tego rodzaju jest Bóg.

że Bóg jest istotą rozumną czyli osobową, okazuje się ze znaczenia wyrazu: "Jehovah." Wyraz ten jest imieniem, którym się nazwał Bóg, gdy się okazał Mojżeszowi w krzaku gorejącym i znaczy to samo, co nasze słowa: "Jam jest, którym jest." Wyraz "Jehovah" nie tylko wskazuje, że Bóg istnieje ze siebie, lecz też, że On jest istotą rozumną czyli osobową.

* 5. *Co znaczy, że Bóg jest szczerym duchem?*

Bóg jest szczerym duchem, to znaczy, że ma rozum i wolną wolę, ale nie ma ciała.

† Oprócz Boga są jeszcze inne duchy, a mianowicie: Aniołowie, szatani (upadli aniołowie) i dusza ludzka.

Dusza ludzka tem różni się od innych duchów, że ona jest przeznaczona do życia z ciałem; inne zaś duchy żyją życiem samodzielnem, bez łączenia się z ciałem.

* Duchy żyjące samodzielnie, bez łączenia się z ciałem, nazywają się szczeremi duchami. Do szczerych duchów należą: Bóg, Aniołowie i szatani (upadli aniołowie).

† Wszystkie duchy, tak szczerne duchy jak i dusza ludzka, mają dwie władzy, zapomocą których działają, a temi władzami są: rozum i wolna wola.

Rozum jest władza ducha, zapomocą której on poznaje i myśli.

Wola jest władza ducha, zapomocą której on pożąda czyle chce.

Duch ma wolną wolę, to znaczy, że w czasie wyboru jest od niczego niezależnym i może wybierać, co sam chce.

6. *Co znaczy, że Bóg istnieje sam ze siebie?*

Bóg istnieje sam ze siebie, to znaczy, że wszystko, co ma, ma sam ze siebie, i niczego od nikogo nie otrzymał.

Bóg przez to, że istnieje sam ze siebie, najbardziej się różni od wszelkich innych istot. Poza Bogiem bowiem nie ma żadnej istoty, która by istniała sama ze siebie, lecz wszystkie pochodzą od Boga.

§ 3. O ISTOCIE BOGA I JEGO PRZYMIOТАCH.

*** 1. *Co jest Bóg?***

Bóg jest to duch nieskończenie doskonały.

2. *Co znaczy, że Bóg jest duchem doskonałym?*

Bóg jest duchem doskonałym, to znaczy, że On ma w sobie tylko same dobre przymiоты, a nie ma żadnego złego przymiota czyli żadnej wady.

Każda istota, osoba czy rzecz, ma w sobie różniące właściwe sobie przymiоты. Przymiоты te mogą być dobre lub złe. Tak np. uczeń ma dobre przymiоты, gdy jest uważny, pilny, posłuszny, pobożny i czysty w ubraniu; ma zaś złe przymiоты, gdy jest nieuwagańny, leniwy, nieposłuszny, niepobożny i brudny. Złe przymiota zwyczajnie nazywamy wadami. Uczeń, im więcej ma przymiota dobrych a mniej wad, tem jest lepszy. Gdy zaś ma same przymiota dobre, które jako uczeń mieć powinien, wtedy jest uczniem doskonałym.

Im więcej istota jakaś ma przymiota dobrych, tem jest doskonalszą. Ponieważ Bóg ze wszystkich duchów ma najwięcej przymiota dobrych, wobec tego On jest duchem najdoskonalszym.

*** 3. *Co znaczy, że Bóg jest nieskończenie doskonały?***

Bóg jest nieskończenie doskonały, to znaczy, że dobre przymiota w Bogu są tak liczne i wielkie, że ich ani pojąć ani opisać nie można.

Wyraz istota ma dwojakie znaczenie. Niekiedy znaczy on to samo, co znaczą inne wyrazy polskie: jestestwo lub byt; niekiedy zaś znaczy on tyle, co wyraz łaciński: "essentia," lub angielski: "essence." Przez istotę w tem ostatnim znaczeniu należy rozumieć to, co jakąś osobę lub rzeczą tworzy czyli ją stanowi, i czem się ta osoba lub rzecza odróżnia od wszelkich innych osób lub rzeczy. Ponieważ Bóg przez to jest Bogiem i tem się głównie odróżnia od wszelkich innych jestestw, że jest duchem nieskończonym doskonałym, wobec tego duch nieskończony doskonały jest istotą Bożą.

4. Które z niezliczonych przymiotów Bożych przedewszystkiem znać potrzeba?

Z niezliczonych przymiotów Bożych te przedewszystkiem znać potrzeba, które się odnoszą do wiary w słowo Boże, do nadziei czyli ufności w obietnice Boże, a wreszcie do miłości Boga i do bojaźni Bożej.

5. Które przymioty Boże pobudzają nas do wiary w słowo Boże?

Do wiary w słowo Boże pobudzają nas następujące przymioty Boże: że Bóg jest wszechwiedzący i nieskończonym prawdziwy.

* 6. Co znaczy, że Bóg jest wszechwiedzący?

Bóg jest wszechwiedzący, to znaczy: że On wie wszystko: co było, co jest i co będzie, a nawet nasze najskrytsze myśli.

* Bóg, jako szczyty duch, wszystko poznaje rozumem Swoim. To też słów Pisma św., w których jest mowa o oczach, uszach i rękach Bożych, nie należy rozumieć tak, jakoby Bóg miał ciało i wszystko poznawał zapomocą wzroku lub innych zmysłów, lecz te słowa trzeba brać jako obrazowe przedstawienie prawdy, że Bóg jest wszechwiedzący i że wszystko zna jak najdokładniej.

7. Co znaczy, że Bóg jest nieskończonym prawdziwy?

Bóg jest nieskończonym prawdziwy to znaczy, że On zawsze mówi tylko prawdę i brzydzi się wszelkim kłamstwem, choćby najmniejszym.

8. Które przymioty Boże pobudzają nas do nadziei czyli ufności w obietnice Boże?

Do nadziei czyli ufności w obietnice Boże pobudzają nas następujące przymioty Boże: że Bóg jest wieczny, nieskończanie mądry, wszechmocny i nieskończanie wierny.

* 9. Co znaczy, że Bóg jest wieczny?

Bóg jest wieczny, to znaczy: że w życiu Swojem nie ma początku i końca mieć nie będzie;—On zawsze był, jest i zawsze będzie.

10. Co znaczy, że Bóg jest nieskończanie mądry?

Bóg jest nieskończanie mądry, to znaczy, że zawsze umie dobrać jak najlepsze środki do zamierzonego celu, i wszystko jak najlepiej urządzia.

Mądry budowniczy, zanim się zabierze do budowy domu, najpierw dobrze rozpatruje się w planie, który zamierza wykonać; następnie zbiera materiał jak najbardziej odpowiedni do zamierzonej budowy; a w końcu zebrany materiał tak ze sobą łączy, aby się wszystko w budowie w zupełności zgadzało z planem. Gdy budowniczy w ten sposób postępuje, osiąga cel zamierzony, a budynek, który zbudował, jest dobry.

Najmędrszym ze wszystkich budowniczych jest Bóg, Stwórca świata całego. Nieskończona zaś mądrość tego Wielkiego Budowniczego jest widoczna w każdym, nawet najmniejszym dziele Jego.

* 11. Co znaczy, że Bóg jest wszechmogący?

Bóg jest wszechmogący, to znaczy, że On może uczynić wszystko, co tylko chce.

Wszechmoc Boża najwyraźniej objawiła się w stworzeniu świata i w cudach.

12. Co znaczy, że Bóg jest nieskończanie wierny?

Bóg jest nieskończanie wierny to znaczy, że On zawsze spełnia, co zapowiedział: daje co obiecał i zsyła czem grozi.

Wierność Bożą pobudza nas nie tylko do nadziei, że otrzymamy to, co nam Bóg dać przyobiecał, ale też do bojaźni, że Bóg ześle na nas karę, którą nam zagroził.

13. Które przymioty Boże pobudzają nas do miłości Boga?

Do miłości Boga pobudzają nas następujące przymioty Boże: że Bóg jest nieskończemie dobro-
tliwy i nieskończemie miłosierny.

**14. Co znaczy, że Bóg jest nieskończemie dobro-
tliwy?**

Bóg jest nieskończemie dobro-
tliwy, to znaczy, że On miłuje wszystkie stworzenia i na każde z nich
zlewa rozmaite dary Swoje.

Największym dowodem miłości i dobroci Bożej jest to,
że Bóg Syna Swego wydał na śmierć, aby ludzie byli
zbawieni.

* 15. Co znaczy, że Bóg jest nieskończemie miłosierny?

Bóg jest nieskończemie miłosierny, to znaczy,
że On się lituje nad biednym grzesznikiem a poku-
tującemu wszelkie winy chętnie przebacza.

16. Co znaczy, że Bóg jest nieskończemie cierpliwy?

Bóg jest nieskończemie cierpliwy, to znaczy, że
On zaraz po grzechu nie karze grzesznika, lecz
nieraz długo czeka, aby grzesznik miał czas do
pokuty.

**17. Które przymioty Boże pobudzają nas do bojaźni Bo-
żej?**

Do bojaźni Bożej pobudzają nas następujące
przymioty Boże: że Bóg jest wszechobecny, nie-
skończenie święty, nieskończemie sprawiedliwy i
nieodmienny.

* 18. Co znaczy, że Bóg jest wszechobecny?

Bóg jest wszechobecny, to znaczy: że On jest
wszędzie: w niebie, na ziemi i na każdym miejscu.

Bóg jest wszędzie obecny, ale w szczególniejszy sposób
jest On obecny w niebie, w Przenajśw. Sakramencie i w du-
szy człowieka sprawiedliwego.

* 19. Co znaczy, że Bóg jest nieskończemie święty?

Bóg jest nieskończemie święty, to znaczy: że
On miłuje tylko dobre uczynki a brzydzi się wszel-
kim grzechem.

* 20. Co znaczy, że Bóg jest nieskończanie sprawiedliwy?

Bóg jest nieskończanie sprawiedliwy, to znaczy: że On odda każdemu, co się jemu należy: za dobre uczynki każdego wynagrodzi, a za złe każdego ukarze.

Zupełna sprawiedliwość Boża okaże się dopiero w dniu sądu ostatecznego.

21. Co znaczy, że Bóg jest nieodmienny?

Bóg jest nieodmienny to znaczy, że On zawsze zostaje ten sam czyli nie zmienia się ani Sam w sobie, ani w Swoich wyrokach.

§ 4. O TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ.

* 1. Czy jest więcej niż jeden Bóg?

Jest tylko jeden Bóg.

Prawda, że jest jeden Bóg, jest prawdą objawioną. Bóg objawił tę prawdę, gdy rzekł: "Jam jest Bóg, a nie masz więcej Boga, i nie masz mnie podobnego." (Izaj. 46, 9).

* Prawdę tę poznaje też rozum ludzki. Jeżeli bowiem do istoty Boga należy nieskończona doskonałość, to może być tylko jeden Bóg. Gdyby bowiem było więcej bogów, to żaden z nich nie byłby nieskończanie doskonałym, bo coby miał jeden, to tego samego nie miałby już drugi. Żaden przeto z nich nie byłby prawdziwym Bogiem.

Z prawdą, że jest jeden Bóg, nie zgadzają się manichejczycy i poganie.

Manichejczycy wierzyli, że są dwaj bogowie: bóg dobry i bóg zły.

Poganie wierzą, że jest wiele bogów.

Wiara, że jest jeden Bóg, nazywa się monoteizmem; wiara zaś, że jest wiele bogów, nazywa się politeizmem. Wyrazy: "monoteizm" i "politeizm" pochodzą z języka greckiego.

* 2. Ile jest Osób w Bogu?

W Bogu są trzy Osoby: Ojciec, Syn i Duch Święty.

"Trzej są — mówi św. Jan — którzy świadectwa dają na niebie: Ojciec, Słowo (Syn) i Duch Święty: a ci trzej jedno są." (I. Jan. 5, 7).

Prawdę o trzech Osobach w Bogu objawił Chrystus Pan, gdy mówił do Apostołów: "Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego." (Mat. 28, 19).

* Ojciec jest pierwszą Osobą Boską, Syn czyli Słowo jest drugą Osobą Boską, a Duch Święty jest trzecią Osobą Boską. Nazwy Osób Boskich: pierwsza, druga i trzecia, nie znaczą, żeby która z nich była starszą lub wyższą, lecz odnoszą się do porządku, w jakim jedna od drugiej pochodzi.

* 3. Czy każda z Osób Boskich jest prawdziwym Bogiem?

Każda z Osób Boskich jest prawdziwym Bogiem: Ojciec jest prawdziwym Bogiem, Syn jest prawdziwym Bogiem i Duch Święty jest prawdziwym Bogiem?

* 4. Przez co trzy Osoby Boskie są jednym Bogiem?

Przez to trzy Osoby Boskie są jednym Bogiem, że wszystkie trzy mają jedną i tę samą istotę i naturę.

Wyraz natura znaczy prawie to samo, co istota. O ile bowiem istota jest przyczyną działania, o tyle nazywa się naturą. Ponieważ w trzech Osobach Boskich jest jedna i ta sama istota i natura Boska, to jest, duch nieskończony doskonały, dlatego trzy Osoby Boskie są jednym Bogiem.

† 5. Czy która z trzech Osób Boskich jest starsza, mędrsza, lub w czemkolwiek doskonalsza od innych?

Żadna z Osób Boskich nie jest ani starsza ani mędrsza ani w czemkolwiek doskonalsza od innych, lecz wszystkie trzy Osoby Boskie są tak samo wieczne, tak samo mądre i we wszystkim tak samo doskonałe.

6. Jakie osobne dzieła przypisujemy każdej poszczególnej Osobie Boskiej?

Ojcu przypisujemy dzieło stworzenia, Synowi dzieło odkupienia, a Duchowi św. dzieło uświęcenia, chociaż te dzieła są wspólnie wszystkim trzem Osobom.

Z tego też powodu Ojca nazywamy Stworzycielem, Syna Odkupicielem, a Ducha Świętego Poświęcicielem.

7. Czem się różnią Osoby Boskie między sobą?

Osoby Boskie różnią się między sobą tylko pochodzeniem: bo Ojciec nie pochodzi od nikogo, Syn zrodzony jest od Ojca, a Duch Św. pochodzi od Ojca i Syna.

* 8. Jak się nazywają wszystkie trzy Osoby w Bogu?

Wszystkie trzy Osoby w Bogu nazywają się Trójcą Przenajświętszą.

Prawda o Trójcy Przenajśw. należy do fundamentalnych prawd chrześcijańskich. Fundamentalną nazywa się prawa, na której się opierają inne prawdy.

† 9. Jak nazywamy prawdę, że w jednym Bogu są trzy Osoby?

Prawdę, że w jednym Bogu są trzy Osoby, nazywamy Tajemnicą Trójcy Przenajświętszej.

† 10. Co to jest tajemnica?

Tajemnica jest to prawda, której nie można rozumem poznać i zgłębić.

Tajemnice, które się odnoszą do Boga, nazywamy tajemnicami wiary. Jest więcej tajemnic wiary, ale największą z nich jest Tajemnica Trójcy Przenajświętszej.

† Gdyby bowiem Pan Jezus nie był objawił, że w jednym Bogu są trzy Osoby, ludzie nigdy nie byliby przyszli do poznania tej prawdy. Dziś zaś, chociaż z objawienia Bożego znamy tę prawdę, jednak nie możemy zrozumieć, jak to może być, żeby były trzy Osoby Boskie, a tylko jeden Bóg. Tego nie zrozumie żaden człowiek, choćby najmędrzy; to zawsze będzie tajemnicą. (św. Augustyn).

Oprócz tajemnic wiary, są jeszcze inne, które się odnoszą do rzeczy stworzonych. Te ostatnie nazywamy tajemnicami natury. Przykładem takiej tajemnicy jest np. rosnienie rośliny. My wiemy, że roślina rośnie, bo to można zauważyć wzrokiem. Jednak w jaki się sposób to rosnienie dokonuje, tego nie wiemy — to dla nas jest tajemnicą.

Tajemnica Trójcy Przenajśw. nie sprzeciwia się rozumowi, bo my nie twierdzimy, że Bóg ma jedną istotę i trzy istoty, lecz że trzy Osoby mają jedną istotę Boską.

Przykład troistości, ale nie osób, w jednej istocie spotykamy też w świecie. Tak np. trzy władze duszy: pamięć, rozum i wola mają jedną wspólną istotę — duszę.

11. Czem przedewszystkiem oddajemy cześć Trójcy Przenajświętszej?

Cześć Trójcy Przenajśw. oddajemy: słowami, które wymawiamy przy znaku Krzyża św., hymnem pochwalnym czyli dokologią, a wreszcie, uroczystością Trójcy Przenajświętszej.

† Słowami, które wymawiamy przy znaku Krzyża św. wyznajemy całą tajemnicę o Trójcy Przenajśw., a mianowicie: troistość Osób i jedność Istoty. Troistość Osób wyznajemy przez to, że wymieniamy wszystkie trzy Osoby Boskie, jedność zaś Istoty wyrażamy przez to, że wymieniając trzy Osoby Boskie, mówimy: "w imię" a nie "w imionie."

Wyraz dokologią pochodzi z języka greckiego i znaczy to samo, co wiersz lub hymn pochwalny. Dokologią ku czci Trójcy Przenajśw. tak opiewa: "Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, jak była na początku, teraz i zawsze i na wieki wieków. Amen."

Uroczystość Trójcy Przenajśw. przypada w niedzielę po Zielonych Świątkach.

§ 5. O STWORZENIU ŚWIATA I O OPATRZNOŚCI BOSKIEJ.

1. Co nazywamy światem?

Światem nazywamy wszystkie istoty razem wzięte,—oprócz Boga.

2. Iloraki jest świat?

Świat jest dwojaki: widzialny i niewidzialny.

3. Co należy do świata widzialnego?

Do świata widzialnego należą: ziemia i wszystkie istoty materjalne.

4. Co należy do świata niewidzialnego?

Do świata niewidzialnego należą: niebo i wszystkie istoty duchowe,—oprócz Boga.

* 5. Skąd się wziął świat cały, niebo i ziemia?

Świat cały, niebo i ziemię, stworzył Bóg.

6. Co znaczy, że Bóg stworzył świat?

Bóg stworzył świat, to znaczy: że Bóg świat cały uczynił z niczego, wszechmogącą wolą swoją.

Człowiek, aby wykonać jakiekolwiek dzieło, musi mieć różne narzędzia i materiały, potrzebne do wykonania tego dzieła. U Boga jest inaczej. Bóg bez użycia narzędzi i materiałów, z niczego, tylko mocą Swoją, może wszystko uczynić. Ten sposób działania nazywa się stwarzaniem i jest tylko Bogu samemu właściwy.

* Boga, dla Jego mocy stwarzania, nazywamy Stwórcą albo Stworzycielem; każdą zaś istotę, którą Bóg stworzył, nazywamy stworzeniem. Wszystko, co jest poza Bogiem, należy do stworzeń.

7. W ilu dniach stworzył Bóg świat widzialny?

Świat widzialny stworzył Bóg w sześciu dniach.

W języku żydowskim czyli hebrajskim wyraz "dzień" może oznaczać albo czas o 24 godzinach, albo jakiś długi przeciąg czasu. W tem drugiem znaczeniu należy brać wyraz dzień, gdy jest mowa o tem, w jakim porządku stwarzał Bóg świat widzialny.

8. Które stworzenia Boże są najważniejsze?

Najważniejszymi stworzeniami Bożemi są: Aniołowie i ludzie.

Z pomiędzy wszystkich stworzeń tylko Aniołowie i ludzie mają podobnie, jak Bóg, rozum i wolną wolę, dlatego oni należą do najważniejszych stworzeń.

9. Na co Bóg stworzył świat?

Bóg stworzył świat dla chwały Swojej i dla szczęścia stworzeń Swoich.

Świat nierożumny, materiałny, roślinny i zwierzęcy, przez to oddaje chwałę Bogu, że okazuje na sobie wielkość, mądrość i doskonałość Boską; świat zaś rozumny, Aniołowie i ludzie, przez to oddaje chwałę Bogu, że to wszystko, co świat nierożumny okazuje, on odnosi do Boga i opowiada wielkość Jego.

10. Czy Bóg tylko stworzył świat i więcej nie troszczy się o niego?

Bóg nie tylko stworzył świat, lecz się też nim opiekuje, to jest, utrzymuje go i rządzi nim.

11. Co znaczy, że Bóg świat utrzymuje?

Bóg świat utrzymuje, to znaczy: że każdemu stworzeniu daje to wszystko, co jest potrzebne do dalszego trwania lub życia.

12. Co znaczy, że Bóg rządzi światem?

Bóg rządzi światem, to znaczy: że każdemu stworzeniu wyznacza jakieś zadanie do spełnienia, i czuwa, aby to zadanie było spełnione.

13. Nad kim roztacza Bóg szczególniejszą opiekę Swoją?

Szczególniejszą opiekę Swoją roztacza Bóg nad ludźmi.

Z powodu szczególnej opieki Bożej nad nami, nazywamy Boga Ojcem naszym niebieskim.

14. Jak nazywamy opiekę Boską nad światem?

Opiekę Boską nad światem nazywamy Opatrznością Boską.

O Opatrzności Boskiej Pan Jezus tak powiedział: "Czyż nie sprzedaje się dwu wróbli za jednego miedziaka? a żaden z nich nie spada na ziemię bez Ojca waszego. Wszak wszystkie nawet włosy na głowie waszej są policzone." (Mat. 10, 29-30.)

Opieka Boska czyli Opatrzność jest koniecznie potrzebną dla świata. Gdyby bowiem Bóg, choćby na chwilę, przestał opiekować się światem, to świat natychmiast przestałby istnieć, i znowu nastąłaby nicość, jaka była przed jego stworzeniem.

15. Czy cierpienia, choroby i nieszczęścia zaprzeczają, że istnieje Opatrzność Boska?

Cierpienia, choroby i nieszczęścia nie zaprzeczają, że istnieje Opatrzność, lecz przeciwnie potwierdzają tę prawdę.

16. Do czego Bóg w Opatrzności Swojej używa cierpień, chorób i nieszczęścia?

Bóg w Opatrzności Swojej do tego używa cierpień, chorób i nieszczęścia, aby człowieka oderwać od zamiłowania dóbr ziemskich i grzechu, lub aby

go wprowadzić na drogę do posiadania rozmaitych dóbr duchowych, a niekiedy i ziemskich.

Doświadczenie codzienne przekonuje nas o tem. Ludzie bowiem częściej zwracają się do Boga i nawracają się w nieszczęściach i dolegliwościach, aniżeli w szczęściu i powodzeniu. Nadto wielu jest takich, którzy cnoty swoje a nawet powodzenie ziemskie zawdzięczają nieszczęściu, które ich w życiu spotkało. Najlepszym dowodem na to jest historia Józefa egipskiego.

17. *Czy grzechy tak samo, jak wszystko inne, pochodzą z woli Bożej?*

Grzechy nie pochodzą z woli Bożej, lecz z dopuszczenia Bożego.

Bóg nieskończanie święty brzydzi się każdym grzechem, choćby najmniejszym, to też nie może chcieć grzechu. Mimo to jednak nie przeszkadza, aby się grzechy dziać mogły.

18. *Dlaczego Bóg dopuszcza grzechy?*

Bóg dlatego dopuszcza grzechy, że dał człowiekowi wolną wolę i że nawet upadek człowieka umie obrócić na dobre.

Upadek w życiu człowieka bardzo często staje się początkiem wielu cnót, np. czujności nad sobą, pokory, wyrozumiałości dla drugich i większej miłości Boga. Przykład tego mamy na św. Piotrze. W ten więc sposób Bóg w nieskończonej mądrości i dobroci Swojej i z grzechu, którego nie chce i który tylko dopuszcza, potrafi dobre wyprowadzać.

§ 6. O ANIOŁACH.

* 1. *Kto są Aniołowie?*

Aniołowie są to szczerze duchy, które Pan Bóg stworzył.

Bóg stworzył mnóstwo Aniołów i podzielił ich na dziewięć stopni czyli chórów. Do najniższych chórów anielskich należą: Aniołowie i Archaniołowie; do najwyższych zaś Cherubini i Serafini.

Chociaż Aniołowie są szczeremi duchami, jednak niekiedy przybierają na siebie postać ludzką i w niej się okazują. W takiej postaci okazał się np. archanioł Gabrjel Najśw. Marji Pannie, a Rafaeli Tobjaszowi. Pismo św.

wspomina też i o innych Aniołach, którzy się w ten sposób okazywali.

† 2. *Naco stworzył Bóg Aniołów?*

Bóg stworzył Aniołów na to, aby Go chwalili, Jemu służyli i ludzi strzegli.

Jedni Aniołowie otaczają tron Boży i ustawicznie oddają cześć Bogu. Ci tworzą jakby dwór Króla niebieskiego. Inni znowu zanoszą rozmaite rozkazy do ludzi. Służbę swoją spełniają Aniołowie z wielką ochotą i z pospiechem, dlatego przedstawia się ich na obrazach ze skrzydłami.

† 3. *Co to znaczy, że z początku wszyscy Aniołowie byli dobrymi?*

Z początku wszyscy Aniołowie byli dobrymi, to znaczy, że byli posłuszni Bogu i dokładnie wy pełniali wszelkie rozkazy Jego.

† 4. *Co znaczy, że z początku wszyscy Aniołowie byli szczęśliwymi?*

Z początku wszystkie Aniołowie byli szczęśliwymi, to znaczy, że otrzymali od Boga rozmaite dary, a zwłaszcza łaskę uświęcającą.

† 5. *Czy wszyscy Aniołowie pozostały na zawsze dobrymi i szczęśliwymi?*

Wszyscy Aniołowie nie zostali na zawsze dobrymi i szczęśliwymi, bo wielu z nich zbuntowało się przeciw Bogu, zgrzeszyli, a przez to stali się złymi i nieszczęśliwymi.

Na czele Aniołów, zbuntowanych przeciw Bogu, stanął najpiękniejszy ze Serafinów. Nazywał się on Lucifer, co znaczy, światło noszący. Anioł ten, po wtrąceniu go do piekła, stracił swoją pierwotną piękność i dlatego przewany jest Lucyperem.

† 6. *Jak ukarał Bóg złych aniołów?*

Złych aniołów ukarał Bóg w ten sposób, że strącił ich z nieba do piekła i skazał na wieczne męki.

† 7. **Jak nazywamy zbuntowanych aniołów, strąconych do piekła?**

Zbuntowanych aniołów, strąconych do piekła, nazywamy djabłami, szatanami lub złymi duchami.

8. Jakiemi są złe duchy względem nas?

Złe duchy nienawidzą nas, i ustawnicznie pobudzają nas do grzechu czyli kuszą, aby też i nas ściągnąć do piekła.

Przyczyną nienawiści szatańskiej do nas jest zazdrość. Szatani zazdroszczą nam, że jesteśmy powołani do szczęścia, które oni utracili.

9. W jaki sposób wynagrodził Bóg dobrych Aniołów?

Dobrych Aniołów wynagrodził Bóg w ten sposób, że przypuścił ich do oglądania oblicza Swego i zapewnił im szczęśliwość niebieską na wieki.

10. Co czynią dla nas Aniołowie?

Aniołowie chronią nas od grzechów i nie szczęść cielesnych, zachęcają nas do pełnienia dobrych uczynków, a przed Bogiem modlą się za nami.

† 11. **Jak się nazywa Anioł, który się opiekuje poszczególnym człowiekiem?**

Anioł, który się opiekuje poszczególnym człowiekiem, nazywa się Aniołem-Stróżem.

12. Jak się mamy odpłacać za opiekę swemu Aniołowi-Stróżowi?

Swemu Aniołowi-Stróżowi za opiekę mamy odpłacać się w ten sposób, że mamy go czcić, słuchać i modlić się do niego.

§ 7. O CZŁOWIEKU W OGÓLNOŚCI.

* 1. Co jest człowiek?

Człowiek jest to istota, która się składa z ciała i duszy nieśmiertelnej.

Przez wyraz człowiek należy rozumieć każdą istotę ludzką, a zatem: mężczyznę i kobietę, chłopca i dziewczynę, a wreszcie dziecko.

† 2. *Co jest dusza?*

Dusza jest to duch, który ożywia ciało człowieka.

Podobne znaczenie, jakie dla człowieka ma dusza, dla zwierząt ma instynkt.

Instynkt jest to siła czyli władza, która sprawia, że zwierzę bezwiednie i z koniecznością w działaniu swojem stosuje się do praw, które Stwórca dla niego przeznaczył. W niektórych wypadkach także i człowiek, choć obdarzony rozumem i wolną wolą, działa pod wpływem instynktu czyli instynktownie, np. gdy go zaskoczy nagłe niebezpieczeństwo.

† 3. *Co znaczy, że dusza ludzka jest nieśmiertelna?*

Dusza ludzka jest nieśmiertelna, to znaczy, że ona nigdy nie przestanie istnieć, lecz zawsze żyć będzie.

† Mamy się więcej starać o duszę, aniżeli o ciało. Od duszy bowiem zależy wartość człowieka w tem życiu i szczęśliwość wieczna w życiu przyszłем.

O wartości duszy Pan Jezus tak powiedział: "Cóż pomoże człowiekowi, choćby cały świat pozyskał, jeśli na duszy swej szkodę poniósł? Albo co może dać człowiek w zamian za duszę swą?" (Mat. 16, 26.)

§ 8. O PIERWSZYCH RODZICACH I O SZCZĘŚCIU ICH W RAJU.

* 1. *Jak się nazywali pierwsi ludzie, których Bóg stworzył?*

Pierwsi ludzie, których Bóg stworzył, nazywali się Adam i Ewa.

Przed Adama i Ewą nie było żadnych ludzi. My zaś wszyscy, którzy dziś żyjemy, pochodzimy od nich. Z tego więc powodu Adama i Ewę nazywamy naszymi pierwszymi rodzicami.

Różnice, istniejące między ludźmi, np. co do koloru czyli cery i budowy ciała, nie zaprzeczają prawdy, że cały rodzaj ludzki pochodzi od jednej pary. Różnice te bowiem powsta-

ży dopiero ze zbiegiem czasu i to z rozmaitych przyczyn, a najbardziej z powodu rozmaitego klimatu.

2. W jaki sposób stworzył Bóg Adama?

Adama stworzył Bóg w ten sposób, że z mułu ziemi uczynił ciało jego i tchnął w nie duszę nieśmiertelną.

Duszy Adama Bóg nie uczynił z czegoś, co już przedtem istniało, lecz ją stworzył. W ten sam sposób powstała dusza Ewy i w ten sam sposób powstaje dusza każdego człowieka.

3. W jaki zaś sposób stworzył Bóg Ewe?

Ewę zaś stworzył Bóg w ten sposób, że z zebry Adama uczynił jej ciało i tchnął w nie duszę nieśmiertelną.

*** 4. Naco stworzył Bóg ludzi?**

Bóg nato stworzył ludzi, aby Go znali, Jego miłowali i Jemu służyli, a przez to osiągnęli szczęśliwość wieczną w niebie.

Pierwszym obowiązkiem naszym względem Boga jest poznać Boga. Poznanie Boga nieskończenie pięknego i nieskończenie dobrego prowadzi do miłości Boga i do chętnego wykonywania rozkazów Bożych, czyli do służby Bożej. Nagrodą zaś za tę służbę jest wieczna szczęśliwość w niebie.

Najzwyklejsze sposoby do poznania Boga są: nauka katechizmu, słuchanie kazań i innych nauk religijnych, a wreszcie czytanie dzieł duchownych..

*** 5. Jakimi byli pierwsi rodzice wtedy, gdy Bóg ich stworzył?**

Pierwsi rodzice wtedy, gdy Bóg ich stworzył, byli dobrymi i szczęśliwymi.

6. Co uczynił Bóg, aby pierwsi rodzice byli szczęśliwi?

Aby pierwsi rodzice byli szczęśliwi, Bóg umieścił ich w raju i dał im rozmaite dary.

† 7. Co to był raj?

Raj był to ogród, w którym się znajdowało wiele bardzo pięknych drzew i kwiatów, oraz mnóstwo różnego rodzaju ułaskawionych zwierząt i ptaków.

Według powszechnego mniemania raj znajdował się w Azji, nad rzeką Eufratem.

8. Co nazywamy darem?

Darem nazywamy to, co otrzymujemy od kogoś za darmo, to jest bez żadnej pracy i zasługi.

Przeciwstawieniem daru jest zapłata czyli nagroda. Zapłatą czyli nagrodą nazywamy to, co otrzymujemy od kogoś w zamian za naszą pracę lub zasługę.

9. Ilorakie dary otrzymali od Boga pierwsi rodzice?

Pierwsi rodzice otrzymali od Boga trojakie darły: przyrodzone, mimopryrodzone i nadprzyrodzone.

10. Które dary Boże nazywamy przyrodzonemi?

Przyrodzonemi nazywamy te dary Boże, które dają szczęście ziemskie i doczesne, czyli przyrodzone.

Do przyrodzonych darów człowieka należą: dary cielesne czyli zewnętrzne, jak np. zdrowie, siła, uroda, pokarm, napój, i niektóre dary duchowe czyli wewnętrzne, jak np. rozum, wolna wola i nieśmiertelność duszy.

† 11. Które dary Boże nazywamy mimopryrodzonemi?

Te dary Boże nazywamy mimopryrodzonemi, które pierwszym rodzicom w raju dawały większy stopień szczęśliwości ziemskiej czyli przyrodzonej.

Do darów mimopryrodzonych, które otrzymali pierwsi rodzice w raju, należały pewne przymioty duszy i ciała, a mianowicie: niezwykła jasność rozumu, większa siła woli i nieśmiertelność ciała. Do tych wreszcie darów należał też sam raj.

12. Które dary Boże nazywamy nadprzyrodzonemi?

Nadprzyrodzonemi nazywamy te dary Boże, które dają szczęście niebieskie czyli nadprzyrodzone.

13. Co jest najważniejszym darem nadprzyrodzonym?

Najważniejszym darem nadprzyrodzonym jest łaska uświęcająca.

† 14. Co wytwarzają dary Boże duchowe w duszy człowieka?

Dary Boże duchowe wytwarzają w duszy człowieka obraz czyli podobieństwo Boże.

† Obraz i podobieństwo Boże jest w duszy człowieka, a nie w ciele, bo Bóg ciała nie ma.

† 15. Iloraki może być obraz czyli podobieństwo Boże w duszy człowieka?

Obraz czyli podobieństwo Boże w duszy człowieka może być dwojakie: przyrodzone i nadprzyrodzone.

† 16. Które podobieństwo Boże w duszy człowieka nazywamy przyrodzonem?

Przyrodzonem nazywamy to podobieństwo Boże w duszy człowieka, które wytwarzają dary duchowe przyrodzone: rozum, wolna wola i nieśmiertelność duszy.

† 17. Które podobieństwo Boże w duszy człowieka nazywamy nadprzyrodzonem?

Nadprzyrodzonem nazywamy to podobieństwo Boże w duszy człowieka, które wytwarza łaska uświęcającą.

Jeżeli człowiek już z natury podobny jest do Boga, to tem więcej jest do Niego podobny, gdy ma łaskę uświęcającą. Z powodu tego podobieństwa, człowiek jest tak miłym Bogu, że jest ukochanem dzieckiem Bożem i dziedzicem nieba.

§ 9. O UPADKU PIERWSZYCH RODZICÓW.

1. *Czy pierwsi rodzice otrzymali łaskę uświęcającą i dary mimopryzrodzone tylko dla siebie?*

Pierwsi rodzice otrzymali łaskę uświęcającą i dary mimopryzrodzone nietylko dla siebie, ale też i dla swoich synów, wnuków i prawnuków, czyli dla wszystkich swoich potomków.

2. *Co musieli uczynić pierwsi rodzice, aby dla siebie i swoich potomków zachować łaskę uświęcającą i dary mimopryzrodzone?*

Aby dla siebie i swoich potomków zachować łaskę uświęcającą i dary mimopryzrodzone, pierwsi rodzice musieli wykonać dane im przykazanie.

† 3. *Jakie przykazanie dał Bóg pierwszym rodzicom w raju?*

Pierwszym rodzicom w raju dał Bóg przykazanie: aby nie jedli owocu z drzewa wiadomości dobrego i złego.

W raju rosły rozmaite drzewa, ale dwa były najważniejsze: drzewo żywota i drzewo wiadomości dobrego i złego.

Drzewo żywota zapewniało pierwszym rodzicom nieśmiertelność ciała, bo, jedząc owoc z tego drzewa, byli wolni od chorób i śmierci. Drzewo wiadomości zaś było postawione na próbę dla pierwszych rodziców. To też, gdy Bóg umieszczał Adama w raju, rzekł do niego: "Z każdego drzewa ogrodu jeść możesz, ale z drzewa wiadomości jeść nie możesz, albowiem skorobyś tylko z niego jadł, musisz umrzeć."

† 4. *Co byłoby się stało, gdyby pierwsi rodzice byli zachowali dane im przykazanie?*

Gdyby pierwsi rodzice byli zachowali dane im przykazanie, byliby raz na zawsze pozostali ukochanemi dziećmi Bożemi, a z czasem wprost z raju byliby poszli do nieba.

* 5. *Czy pierwsi rodzice zachowali dane im przykazanie?*

Pierwsi rodzice nie zachowali danego im przykazania, bo zjadli owoc z drzewa, z którego Bóg im

jeść zakazał, a przez to przekroczyli dane im przykazanie i zgrzeszyli.

Ewa pierwsza przekroczyła przykazanie Boże. Ona bowiem za namową szatana, ukrytego pod postacią węża, zerwała owoc z drzewa, z którego Bóg jeść zakazał, jadła go i namówiła Adama, aby i on to samo uczynił.

6. Jakim grzechem był grzech pierwszych rodziców?

Grzech pierwszych rodziców był grzechem ciężkim czyli śmiertelnym.

*** 7. Jak ukarał Bóg pierwszych rodziców za grzech?**

Bóg ukarał pierwszych rodziców za grzech w ten sposób: odebrał im łaskę uświęcającą i dary mimopryrodzone, skazał ich na karę wieczną w piekle i na różne kary doczesne na ziemi, a wreszcie wypędził ich z raju.

Kara doczesna, na którą Bóg skazał pierwszych rodziców, nastąpiła zaraz po wyjściu ich z raju. Ziemia bowiem nie dawała im plonów bez uprawy; zwierzęta zaś, przedtem łaskawe i przyjazne dla człowieka, stały się dzikie i dla niego wrogie.

8. Co się stało z pierwszymi rodzicami, po utracie łaski uświęcającej?

Po utracie łaski uświęcającej, pierwsi rodzice przestali być ukochanymi dziećmi Boga, stracili prawo do nieba i zostali skazani na karę wieczną w piekle.

† 9. Co się stało z naturą ludzką pierwszych rodziców, po utracie darów mimopryrodzonych?

Po utracie darów niemopryrodzonych, natura ludzka pierwszych rodziców zepsuła się, a mianowicie w ten sposób, że rozum ich został przyćmiony, a wola stała się więcej skłonna do złego niż do dobrego, ciało zaś ich stało się podległe cierpieniom, chorobom i śmierci.

† Zepsucie natury ludzkiej, które powstało w pierwszych rodzicach po utracie darów mimopryrodzonych, nie ustąpiło nawet i wtedy, gdy im grzech został odpuszczony.

* 10. Czy grzech pierwszych rodziców zaszkodził tylko im samym?

Grzech pierwszych rodziców zaszkodził nie tylko im samym, lecz też i wszystkim ludziom, bo sam wraz ze swoimi skutkami przeszedł na cały rodzaj ludzki.

* 11. Jak się nazywa grzech, który każdy człowiek otrzymuje po pierwszych rodzicach?

Grzech, który każdy człowiek otrzymuje po pierwszych rodzicach, nazywa się grzechem pierworodnym albo dziedzicznym.

† 12. Co to znaczy, że każdy człowiek rodzi się w grzechu pierworodnym?

Każdy człowiek rodzi się w grzechu pierworodnym, to znaczy, że, jako potomek grzesznego Adama, przychodzi na świat bez łaski uściącającej, a przez to samo bez tytułu synostwa Bożego i prawa do nieba.

Mając na duszy grzech pierworodny, człowiek nie może się zbawić. Jednak od tego grzechu może się uwolnić przez przyjęcie Chrztu św.

* Oprócz grzechu pierworodnego, jest jeszcze inny rodzaj grzechu, a mianowicie grzech, który człowiek sam popełnia. Ten grzech nazywa się grzechem osobistym albo uczynkowym.

* 13. Kto z ludzi był wolny od grzechu pierworodnego?

Z ludzi tylko Najśw. Marja Panna była wolną od grzechu pierworodnego.

* Przywilej Marji, że jest wolną od grzechu pierworodnego, razywa się Niepokalanem Poczęciem Najśw. Marji Panny.

* 14. Co to znaczy, że Marja jest Niepokalanie Poczęta?

Marja jest Niepokalanie Poczęta, to znaczy, że Ona dlatego, iż miała zostać matką Syna Bożego i Zbawiciela świata, od pierwszej chwili swego istnienia była wolną od grzechu pierworodnego.

Zmaza grzechu pierworodnego ani na chwilę nie spoczęła duszy Marii, aby się szatan nie chlubił, że Matka Zbawiciela i Syna Bożego, była jego niewolnicą.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najśw. Marii Panny obchodzi się 8-go grudnia.

Marja Niepokalanie Poczęta jest patronką Stanów Zjednoczonych, z tego więc powodu święto Niepokalanego Poczęcia w tym kraju należy do uroczystości.

§ 10. O OBIETNICACH, PROROCTWACH I FIGURACH MESJAŃSKICH.

* 1. *Czy Bóg opuścił człowieka po grzechu pierworodnym?*

Bóg nie opuścił człowieka po grzechu pierworodnym, lecz postanowił zesłać na świat Zbawiciela czyli Mesjasza.

† Zbawiciela nie zesłał Bóg na świat zaraz po upadku człowieka, ale kilka tysięcy lat później. Stało się to dla tego, aby ludzie poznali smutne skutki grzechu i z większym upragnieniem pożądali przyjścia Zbawiciela.

† Choć Bóg przez tysiące lat nie zsyłał Zbawiciela, jednak nie zostawił ludzi bez sposobów zbawienia. Ludzie bowiem w tym czasie mogli się zbawić wiarą w przyszłego Zbawiciela i zachowaniem przykazań Bożych.

2. *W czem Bóg ludziom przedstawił przyszłego Mesjasza?*

Przyszłego Mesjasza przedstawił Bóg ludziom w obietnicach, proroctwach i figurach mesjańskich.

† 3. *Co nazywamy obietnicami mesjańskimi?*

Obietnicami mesjańskimi nazywamy objawienia, w których Bóg przyczekł ludziom, że zeszle im Zbawiciela czyli Mesjasza.

† 4. *Kto otrzymał od Boga obietnice mesjańskie?*

Obietnice mesjańskie otrzymali od Boga: pierwsi rodzice, zaraz po upadku grzechowym a przed wypędzeniem ich z raju; później zaś patrjawie: Abraham, Izaak, Jakób i Józef.

Patrjawie są to naczelnicy rodów, którzy nad rodami sobie podległemi wykonują władzę podobną do władzy królewskiej. Patrjawie, o których jest mowa w Biblii,

tem się odróżniali od innych patriarchów, że oni między rodami sobie poddanemi utrzymywali wiarę w prawdziwego Boga czyli prawdziwą religię. Tym patriarchom dał Bóg obietnicę mesjańską.

Z patriarchów, którzy otrzymali obietnicę mesjańską, największym był Abraham. On bowiem był ojcem narodu żydowskiego, z którego, według obietnicy Bożej, miał przyjść Zbawiciel świata.

5. *Co są proroctwa?*

Proroctwa są to przepowiednie zdarzeń przyszłych, tylko Bogu samemu wiadomych.

Ludzi, którzy, pod wpływem natchnienia Bożego, wygłaszały różne proroctwa, nazywamy prorokami. W czasach przedchrystusowych czyli w Starym Zakonie było więcej proroków. Do najstarszych z nich należą: Eljasz i Elizeusz. Żyli oni około roku 1000 przed Jezusem Chrystusem.

Z pomiędzy proroków, którzy się później pojawiły wśród Żydów, do sławniejszych należą np. król Dawid i czterej wielcy prorocy: Izajasz, Jeremiasz, Ezechiel i Daniel. Obok proroków większych, jest jeszcze dwunastu mniejszych. Do rzędu tych ostatnich należy np. Jonasz, Micheasz i Habakuk.

Prorocy Starego Zakonu obok proroctw, które się odnosiły do narodu żydowskiego, ogłosili też cały szereg proroctw mesjańskich.

6. *Które proroctwa nazywamy mesjańciami?*

Mesjańciami nazywamy te proroctwa, w których były przedstawione: życie, działalność, nauka, śmierć i chwalebne zmartwychwstanie przyszłego Mesjasza.

7. *Co były figury mesjańskie?*

Figury mesjańskie były to osoby, rzeczy i zdania, które przedstawiały osobę samego Mesjasza, lub różne szczegóły, odnoszące się do Jego życia i działalności.

Do takich figur mesjańskich należy np. Abel, Izaak, Józef, Dawid, Baranek Wielkanocny, Wąż Miedziany, Ofiara Melchizedecka i Manna.

8. Na kim się spełniły wszystkie proroctwa i figury mesjańskie?

Wszystkie proroctwa i figury mesjańskie spełniły się na Jezusie Chrystusie.

ARTYKUŁ DRUGI.

“I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego.”

§ 11. O JEZUSIE CHRYSTUSIE JAKO ZBAWICIELU ŚWIATA.

* 1. Kto jest Zbawicielem świata?

Zbawicielem świata jest Jezus Chrystus.

Zbawiciela Pismo św. rozmaicie nazywa, np. Synem Bożym, Synem Dawida, Barankiem Bożym, ale najczęściej Jezusem Chrystusem.

* 2. Co znaczy wyraz Jezus?

Wyraz Jezus znaczy to samo, co Odkupiciel albo Zbawiciel.

* Odkupić znaczy kupić coś z powrotem; zbawić zaś znaczy połączyć z Bogiem i uszczęśliwić. W ten sposób samo imię Zbawiciela: Jezus, wskazywało, że On miał człowieka wykupić z niewoli szatańskiej, z Bogiem pojednać i na wieki uszczęśliwić.

Nic dziwnego, że tak głębokie znaczenie ma imię Jezus. Nadał je bowiem Zbawicielowi sam Bóg, gdy przez Anioła rzekł do św. Józefa: “Porodzi też (Marja) Syna, a nadasz mu imię Jezus, On bowiem wybawi lud swój z grzechów jego.” (Mat. 1, 24).

3. Co znaczą wyrazy: Mesjasz i Chrystus?

Wyrazy: Mesjasz i Chrystus znaczą to samo, co Pomazaniec.

Wyraz Mesjasz pochodzi z języka żydowskiego czyli hebrajskiego, wyraz zaś Chrystus z języka greckiego. Oba te wyrazy mają zupełnie to samo znaczenie, co nasz wyraz: Pomazaniec.

W Starym Zakonie pomazańcami nazywano proroków, arcykapłanów i królów. Im bowiem nadawano ich władzę przez namaszczenie głowy oliwą.

4. Co zapowiedzieli prorocy, nazywając przyszłego Zbawiciela świata Mesjaszem czyli Chrystusem?

Nazywając przyszłego Zbawiciela świata Mesjaszem czyli Chrystusem, prorocy zapowiedzieli, że Zbawiciel będzie prorokiem, kapłanem i królem.

Jezus Chrystus jest prorokiem, kapłanem i królem, i to najwyższym, bo żyjąc na ziemi spełnił wszystkie obowiązki, które do tych urzędów należały. Na godność tę jednak nie został powołany przez ludzi i przez namaszczenie olejem, ale mocą Bożą. To też Pismo św. tak mówi: "Jan (Chrzciciel) opowiadał Jezusa z Nazaretu, jako Go pomazał Bóg Duchem Świętym i mocą." (Dziej. 10, 37-38.)

5. Co nas przekonuje, że Jezus jest Zbawicielem świata i Mesjaszem?

Że Jezus jest Zbawicielem świata i Mesjaszem, przekonuje nas to, że się na Nim jak najdokładniej spełniły wszystkie proroctwa i figury mesjańskie.

* 6. Co przedewszystkiem trzeba wierzyć o Jezusie Chrystusie?

O Jezusie Chrystusie trzeba przedewszystkiem wierzyć, że On jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem—że jest Bogiem-Człowiekiem.

§ 12. O BÓSTWIE JEZUSA CHRYSTUSA.

† 1. Co znaczy, że Jezus Chrystus jest Bogiem?

Jezus Chrystus jest Bogiem, to znaczy, że On ma tę samą istotę i te same przymioty, co Bóg Ojciec.

Prawda, że Jezus jest Synem Bożym i Bogiem prawdziwym, pochodzi z ust samego Jezusa. Pan Jezus bowiem bardzo często to wyznawał i za to wyznanie został nawet na śmierć skazany.

† 2. Którą Osobą Boską jest Jezus jako Bóg?

Jezus jako Bóg jest drugą Osobą Boską: Synem Bożym czyli Słowem.

3. Dlaczego Jezusa Chrystusa nazywamy "jednym" Synem Bożym?

Jezusa Chrystusa dlatego nazywamy "jednym" Synem Bożym, że tylko On jeden jest Synem Bożym prawdziwym, zrodzonym przez Ojca przed wieki i współlistotnym Ojcu.

Człowiek również jest synem Bożym, ale w zupełnie innym znaczeniu, niż Jezus Chrystus. Człowiek bowiem, jako stworzenie, jest synem Bożym przybranym, to jest, wziętym za syna z łaski; Jezus zaś, jako zrodzony przez Ojca przed wieki, jest Synem Bożym współlistotnym Ojcu, to jest, tej samej istoty i natury, co Bóg Ojciec.

4. Czem przedewszystkiem Pan Jezus udowodnił, że jest Bogiem prawdziwym?

Pan Jezus udowodnił, że jest Bogiem prawdziwym, przedewszystkiem: świętością Swego życia, cudami i Swemi proroctwami.

5. W czem się okazała nadzwyczajna, Boska, świętość Jezusa?

Nadzwyczajna, Boska świętość Jezusa okazała się w tem, że nawet najwięksi nieprzyjaciele Jego nie mogli zarzucić Mu żadnego, choćby najmniejszego, grzechu.

* 6. Co są cuda?

Cuda są to dzieła, które się dokonują nie siłami stworzonemi, lecz mocą Bożą.

Cuda nie tylko są dowodem boskości Osoby Jezusa Chrystusa, ale też i boskości nauki Jego. Jeżeli bowiem Jezus Chrystus jest Bogiem, to tem samem i nauka, którą On głosił, musi być Boską.

* 7. Które cuda Jezusa należą do najsławniejszych?

Do najsławniejszych cudów Jezusa należą: przemiana wody w wino, cudowne rozmnożenie chleba, wskrzeszenie Łazarza, a przedewszystkiem Jego własne zmartwychwstanie.

8. Które z proroctw Jezusa już się wypełniły, a które się mają jeszcze wypełnić?

Z proroctw Jezusa już się wypełniły: proroctwo

o zdradzie Judasza, o zaparciu się Piotra, o męce i zmartwychwstaniu samego Jezusa i o zburzeniu miasta Jerozolimy; wypełnić się zaś mają: proroctwo o głoszeniu ewangelji po całym świecie, o końcu świata i o sądzie ostatecznym.

9. Co to znaczy, że Jezus Chrystus jest Panem naszym?

Jezus Chrystus jest Panem naszym, to znaczy, że On, jako nasz Stwórca i nasz Odkupiciel, ma do nas prawo posiadania i prawo rozkazywania nam.

ARTYKUŁ TRZECI.

“Który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Marji Panny.”

§ 13. O CZŁOWIECZEŃSTWIE JEZUSA CHRYSTUSA.

† 1. Co znaczy, że Jezus Chrystus jest prawdziwym człowiekiem?

Jezus Chrystus jest prawdziwym człowiekiem, to znaczy, że On ma ciało i duszę ludzką.

Jezus, żyjąc na tym świecie, we wszystkiem był podobnym do ludzi, oprócz grzechu.

† 2. Ile natur jest w Jezusie Chrystusie?

W Jezusie Chrystusie są dwie natury: Boska i ludzka.

Ponieważ w Jezusie Chrystusie są dwie natury: Boska i ludzka, wobec tego jest On prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem—jest Bogiem-Człowiekiem.

† Jezus jako Bóg był zawsze, a jako człowiek stał się dopiero w czasie Swego wcielenia się.

† 3. Czy w Jezusie Chrystusie są też dwie osoby?

W Jezusie Chrystusie nie ma dwu osób, lecz tylko jedna, Osoba Boska Syna Bożego.

W jednej Osobie Boskiej Jezusa Chrystusa obie Jego natury: Boska i ludzka, są połączone ze sobą, ale bez zmieszania się.

4. Z jakiego rodu pochodził Jezus Chrystus jako człowiek?

Jezus Chrystus jako człowiek pochodził z rodu króla Dawida.

* 5. Kto była matka Jezusa Chrystusa?

Matką Jezusa Chrystusa była Najśw. Marja Panna, córka św. Joachima i św. Anny.

* 6. Co znaczy, że Jezus począł się z Ducha Św.?

Jezus począł się z Ducha Świętego, to znaczy, że swoją naturę ludzką, to jest ciało i duszę, otrzymał w cudowny sposób, mocą Ducha Świętego.

* Gdy archanioł Gabrjel, przysłany przez Boga, stanął przed Marją Panną, aby Jej zwiastować, że zostanie matką Syna Bożego, Marja z początku nie chciała się zgodzić, bo przysiękała Bogu, że zawsze pozostanie panną. Gdy jednak Archanioł oświadczył Jej, że Duch Św. zdziała cud, iż Ona, stając się matką, nie przestanie być panną, Marja zgodziła się na słowo anielskie i rzekła: "Otom ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twoego." (Łuk. 1, 38.) Po tej zgodzie Marji "Słowo stało się ciałem" (Jan 1, 14), to znaczy, Syn Boży za sprawą Ducha Św. w łonie Panny Marji wziął na Siebie ciało i duszę ludzką i stał się człowiekiem. W ten sposób dokonała się Tajemnica Wcielenia Syna Bożego.

† Tajemnicą Wcielenia nazywamy cud, iż Syn Boży za sprawą Ducha Św. wziął na Siebie ciało i duszę ludzką i stał się człowiekiem.

* Pamiątkę Wcielenia się Syna Bożego obchodzimy w święto Zwiastowania 25 marca.

7. Czy Jezus jako człowiek miał ojca?

Jezus jako człowiek nie miał ojca, lecz tylko opiekuna.

8. Kto był opiekunem Jezusa Chrystusa?

Św. Józef, Oblubieniec i Opiekun Najśw. Marji Panny, był Opiekunem Jezusa Chrystusa.

Chociaż św. Józef połączył się z Panną Marją ślubem małżeńskim, jednak nie żył z Nią jak ze żoną, ale jak ze

siostrą. — Był on przeto tylko oblubieńcem i opiekunem Najśw. Marji Panny. Z zawodu św. Józef był cieślą.

Św. Józef jest szczególniejszym opiekunem czyli patronem Kościoła katolickiego. Nadto jest on patronem dobrej śmierci.

Święto św. Józefa przypada na dzień 19-go marca.

9. *Dlaczego Marję, Matkę Jezusa, nazywamy Panną albo Dziewicą?*

Marję, Matkę Jezusa, dlatego nazywamy Panną albo Dziewicą, że Ona nie przestała być panną, choć się stała matką Jezusa.

Marja była panną nie tylko przed przyjściem na świat Jezusa i w czasie Jego narodzenia, ale i później, po przyjściu Jezusa na świat. Ona była panną przez całe Swoje życie. Ustępy zaś Pisma św., które mówią o braciach Jezusa, nie zaprzeczają tej prawdy. U Żydów bowiem tak samo, jak i u nas, przez braci rozumiano nie tylko braci rodzonych, pochodzących od tych samych rodziców, ale też i najbliższych krewnych, braci stryjecznych lub ciotecznych (kuzynów).

† 10. *Dlaczego Najśw. Marję Pannę nazywamy Matką Boską albo Bogarodzicą?*

Najśw. Marję Pannę dlatego nazywamy Matką Boską albo Bogarodzicą, że Jezus Chrystus, którego Ona porodziła, jest prawdziwym Bogiem.

Najśw. Marja Panna dlatego, że jest Matką Bożą, została żywcem przez Aniołów wzięta do nieba. Uroczystość Wniebowzięcia Najśw. Marji Panny obchodzi się 15-go sierpnia.

**§ 14. O NARODZENIU SIĘ, O LATACH DZIECIĘCYCH
I O ŻYCIU UKRYTEM JEZUSA.**

1. *Kiedy się narodził Jezus Chrystus?*

Jezus Chrystus narodził się w tym czasie, gdy zastępcą czyli namiestnikiem cesarza rzymskiego w ziemi żydowskiej był król Heród Wielki.

* Pan Jezus narodził się przeszło 1924 lat temu. Pamiątkę tej wielkiej chwili obchodzimy w dzień Bożego Narodzenia, 25-go grudnia.

* 2. *Gdzie się narodził Jezus Chrystus?*

Jezus Chrystus narodził się w miasteczku żydowskim, w Betlejem Judzkiem, w stajence.

W Palestynie, kraju żydowskim, były trzy prowincje: Judea, Galilea i Samaria. Miasteczko Betlejem, w którym się narodził Jezus Chrystus, leżało w Judei, dlatego też nazywało się Betlejem Judzkiem.

3. *Co uczyniła Najśw. Marja Panna, gdy przyszło na świat Boskie Niemowlę?*

Gdy przyszło na świat Boskie Niemowlę, Najświętsza Marja Panna owinęła Je w pieluszki i położyła w żłobku, na sianie.

4. *Kto zjawił się w stajence, zaraz po narodzeniu się Jezusa?*

Zaraz po narodzeniu się Jezusa, zjawili się w stajence Aniołowie, aby oddać należny pokłon Bożej Dziecinie.

5. *Kto pierwszy z ludzi podążył do stajenki, aby pokłonić się Jezusowi?*

Z ludzi ubodzy pasterze betlejemscy pierwsi podążyli do stajenki, aby się pokłonić Jezusowi.

Wiadomość o tem, że się narodził Zbawiciel, pasterze otrzymali od Aniołów.

6. *Co uczyniono z Bożem Dzieciątkiem dnia ósmego po narodzeniu?*

Dnia ósmego po narodzeniu zaniesiono Boże Dzieciątko do świątyni Jerozolimskiej, wykonano na Niem obrzędy, przez zakon Mojżesza nakazane, i nadano Mu imię Jezus.

Pamiątkę tej chwili obchodzi się w dzień Nowego Roku.

7. *Co się stało dnia czterdziestego, po narodzeniu się Jezusa?*

Dnia czterdziestego, po narodzeniu się Jezusa, Józef i Marja zanieśli Dzieciątko do świątyni Jerozolimskiej, ofiarowali Je Bogu i złożyli ofiarę, prawem mojżeszowem nakazaną.

Pamiątkę ofiarowania Pana Jezusa w kościele obchodzi się w święto Oczyszczenia Matki Bożej, 2-go lutego.

8. Kto przyszedł do Jezusa z ukłonem, po ofiarowaniu Go w kościele?

Po ofiarowaniu Jezusa w kościele, przyszli do Niego z ukłonem Trzej Królowie czyli Mędrcy ze Wschodu i złożyli mu dary: złoto, kadzidło i mirrę.

Trzech Króli przyprowadziła do Betlejem cudowna gwiazda, która się ukazała wkrótce po narodzeniu się Zbawiciela.

Uroczystość Trzech Króli, ustanowioną na pamiątkę pokłonu trzech Mędrców ze Wschodu, obchodzi się dnia 6-go stycznia.

9. Co kazał uczynić król Heród w Betlejem, po odejściu trzech Mędrców?

Po odejściu Trzech Mędrców, król Heród wydał okrutny rozkaz, aby w Betlejem wymordować wszystkich chłopczyków, którzy liczyli mniej niż dwa lata.

Okrutny ten król spodziewał się, że w liczbie skazanych na śmierć znajdzie się też i Dzieciątko Jezus.

Pamiątkę rzezi niemowląt betlejemskich obchodzi się w święto Młodzików, dnia 28-go grudnia.

10. W jaki sposób wyratowało się Dziecię Jezus z ręki okrutnego Heroda?

Dziecię Jezus wyratowało się z ręki okrutnego Heroda w ten sposób, że Bóg przez Anioła rozkazał Józefowi, aby z Dzieciątkiem i Matką Jego uciekał do Egiptu.

11. Jak długo przebywał Pan Jezus w Egipcie?

W Egipcie przebywał Pan Jezus aż do śmierci okrutnego Heroda.

12. Gdzie przebywała Najśw. Rodzina, po powrocie z Egiptu?

Po powrocie z Egiptu, Najśw. Rodzina przebywała w miasteczku Nazaret, w domku Najśw. Marii Panny.

13. *Co uczynił Pan Jezus w dwunastym roku życia Swego?*

W dwunastym roku życia Swego Pan Jezus poszedł z rodzicami do Jerozalem na święta wielkanocne; po świętach zaś pozostał przez trzy dni w świątyni na rozmowie z uczonymi i kapłanami, i wtedy po raz pierwszy objawił światu Swoją Boską mądrość.

14. *Dlaczego czas w życiu Pana Jezusa: od 12 do 30 roku, nazywa się życiem ukrytem?*

Dlatego czas w życiu Pana Jezusa: od 12 do 30 roku, nazywa się życiem ukrytem, że Jezus cały ten czas przepędził w Nazaret, w domku Matki swojej, zdala od ludzi i zupełnie nieznany światu.

15. *Co mówi Pismo św. o życiu ukrytem Jezusa?*

O życiu ukrytem Jezusa Pismo św. mówi, że w tym czasie Jezus był posłuszny swoim rodzicom, i że wzrastał w łasce u Boga i u ludzi. (Łuk. 2, 51-52.)

† Pan Jezus żył na ziemi 33 lat. Życie ziemskie Jezusa można podzielić na trzy większe czasy czyli okresy. Okresy te są: lata dziecięce Jezusa, życie ukryte Jezusa i życie publiczne Jezusa. Pierwszy okres w życiu Jezusa przypada na czas od urodzenia aż do 12-tego roku życia; drugi okres przypada na czas od 12-tego roku aż do 30-tego; ostatni wreszcie okres przypada na czas od 30-tego roku aż do śmierci Jezusa.

† Cały swój święty żywot P. Jezus przepędził w ubóstwie i w poniżeniu.

† Pan Jezus w latach dziecięcych jest przykładem dla dzieci, w życiu ukrytem jest przykładem dla tych, którzy przygotowują się do spełnienia jakiegoś większego zadania, a wreszcie w życiu publicznem jest przykładem dla wszystkich ludzi.

§ 15. O ŻYCIU PUBLICZNYM JEZUSA.

1. *Jak długo trwało życie publiczne Jezusa?*

Życie publiczne Jezusa trwało przeszło 3 lata: od roku trzydziestego aż do śmierci.

2. *Co uczynił Pan Jezus, gdy skończył 30-ty rok życia?*

Pan Jezus, gdy skończył 30-ty rok życia, przyjął chrzest w rzece Jordan z rąk Jana Chrzciciela, następnie zaś udał się na pustynię, i tam pościł 40 dni i 40 nocy i był kuszony od djabła.

† 3. *Co czynił Pan Jezus przez trzy ostatnie lata życia Swego?*

Przez trzy ostatnie lata życia swego Pan Jezus chodził po kraju żydowskim, od wsi do wsi, od miasta do miasta, wszędzie głosił Swą Boską naukę i cudami stwierdzał, iż jest Synem Bożym; w tym też czasie przygotowywał Apostołów i Uczniów Swoich do przyszłej ich pracy.

Apostołowie byli to mężczyźni, których Pan Jezus wybrał z pomiedzy wyznawców nauki swojej i przeznaczył ich, aby rozpoczęte przez Niego, dzieło zbawienia świata dalej prowadzili.

Apostołów było 12; imiona zaś ich są: Piotr, Andrzej, Jakób (starszy), Jan, Filip, Bartłomiej, Tomasz, Mateusz, Jakób (młodszy), Szymon, Judasz Tadeusz i Judasz Iskariot, na którego miejsce obrano Macieja.

Paweł jest Apostołem, którego Pan Jezus powołał po Swojem wniebowstąpieniu. Nie należy on do liczby 12, a nazywa się Apostołem narodów.

Oprócz Apostołów wybrał też Pan Jezus tak zwanych Uczniów. Byli oni pomocnikami Apostołów. Uczniów Pańskich było 72. Nazwę Uczniów Pismo św. daje też często i Apostołom.

4. *Jak Żydzi przyjęli Pana Jezusa i Jego naukę?*

Rzesze ludu żydowskiego przyjęły Pana Jezusa i Jego naukę z wielkim zapałem; przełożeni zaś ludu: faryzeusze, kapłani i uczeni znienawidzili Jezusa i różnych używali sposobów, aby Go zgubić.

Faryzeusze, kapłani i uczeni żydowscy prześladowali Jezusa z powodu zazdrości. Zazdrościli oni Jezusowi czei i wpływu, jaki On miał między ludem.

5. *Co w końcu uczynili z Jezusem nieprzyjaciele Jego?*

Nieprzyjaciele Jezusa w końcu podburzyli lud żydowski przeciw Niemu, pojmali Go, męczyli i na śmierć krzyżową skazali.

ARTYKUŁ CZWARTY.

“Umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion.”

§ 16. O MĘCE I ŚMIERCI JEZUSA.*** 1. *Co nazywamy Męką Pana Jezusa albo Męką Pańską?***

Męką Pana Jezusa albo Męką Pańską nazywamy cierpienia Jezusa, które rozpoczęły się krwawym potem w Ogrojcu, a skończyły się śmiercią na krzyżu.

Ogrojcem nazywamy ogród, w którym Pan Jezus bardzo często przebywał i modlił się, i w którym rozpoczął mękę Swoją. Ogród ten nazywał się Oliwnym, bo w nim rosły drzewa oliwne.

2. *Kiedy Pan Jezus cierpiał i umarł?*

Pan Jezus cierpiał i umarł w tym czasie, kiedy namiestnikiem rzymskim w Judei był Piłat Poncki, a w Galilei Heród Antypas, syn Heroda Wielkiego.

Piłat miał przydomek Poncki, bo pochodził z miasta Pontu. Co do religji był on paganinem, to jest, czcicielem fałszywych bogów.

3. *Czy Pan Jezus cierpiał i umarł jako Bóg?*

Pan Jezus cierpiał i umarł nie jako Bóg, lecz tylko jako człowiek, bo Bóg cierpieć i umierać nie może.

4. *Co znaczy, że Pan Jezus cierpiał dobrowolnie?*

Pan Jezus cierpiał dobrowolnie to znaczy, że, chociaż się mógł uwolnić z ręki nieprzyjaciół swoich, jednak nie uczynił tego, lecz Sam oddał im się na mękę.

“Ofiarowan jest, iż sam chciał.” (Izaj. 53, 7.)

* 5. *Ilorakie cierpienia ponosił Jezus Chrystus?*

Jezus Chrystus ponosił dwojakie cierpienia: duchowe i cielesne.

6. W czem się objawiały cierpienia duchowe Jezusa?

Cierpienia duchowe Jezusa objawiały się w rozmaitych uczuciach przykrych, a zwłaszcza w bogaźni, smutku i tęsknocie.

7. Co było przyczyną smutku i innych bolesci duchowych Jezusa?

Przyczyną smutku i innych bolesci duchowych Jezusa było: opuszczenie przez Apostołów, zdrada Judasza, niewdzięczność ludu żydowskiego, a wreszcie myśl, że wielu nie będzie chciało korzystać z owoców męki i śmierci Jego.

Najwięcej cierpień duchowych doznał Pan Jezus w czasie modlitwy w Ogrojcu. One wtedy były tak straszne, że wycisnęły krwawy pot na ciało Jego.

* 8. Co było przyczyną cierpień cielesnych Jezusa?

Przyczyną cierpień cielesnych Jezusa były najrozmaitsze i najstraszniejsze katusze, które Mu wrogowie Jego zadawali, a przedewszystkiem: biczowanie, cierniem koronowanie i ukrzyżowanie.

† 9. Czem się zakończyły męki i cierpienia Jezusa?

Męki i cierpienia Jezusa zakończyły się haniebną śmiercią na krzyżu.

† Haniebną była śmierć Jezusa z dwóch przyczyn: najpierw dlatego, że śmierć krzyżowa była śmiercią największych zbrodniarzy, a powtórę dlatego, że Pan Jezus zawisł na krzyżu między dwoma łotrami.

† Wspomnienie tego, co Pan Jezus wycierpiał i jaką śmiercią umarł, poucza nas o tem, jak bardzo wstrętnym musi być grzech w oczach Bożych, jeśli dla zadośćuczynienia Bogu za grzechy było potrzeba tak wielkiej ofiary.

† 10. Gdzie ukrzyżowano Jezusa Chrystusa?

Jezusa Chrystusa ukrzyżowano za miastem Jerozolimą, na górze, która się nazywała z łacińska Kalwarią, a po żydowsku Golgotą czyli góra Trupiej głowy.

* 11. Którego dnia ukrzyżowano Pana Jezusa?

Pana Jezusa ukrzyżowano w piątek, około godziny dwunastej w południe.

† Piątek, w którym Pan Jezus umarł, nazywa się "wielkim," bo w nim dokonało się dzieło zbawienia.

12. Co się działo przy śmierci Jezusa?

Przy śmierci Jezusa działy się straszliwe cuda: słońce się zaćmiło, zasłona w świątyni rozdarła się, ziemia się trzęsła, groby się otwierały i wielu umarłych powstało.

Rozdarcie zasłony w świątyni żydowskiej, w czasie śmierci Jezusa, wskazywało, że się Bóg nie miał więcej okazywać w tej świątyni i że wobec tego religia żydowska przestała być prawdziwą religią.

13. Jak długo Pan Jezus cierpiał na krzyżu?

Pan Jezus cierpiał na krzyżu przez trzy godziny, a około godziny trzeciej zawała silnym głosem: "Ojcze, w ręce twoje oddaję ducha mego." i skonał.

W tym czasie, kiedy Pan Jezus wisiał na krzyżu, nieprzyjaciele Jego stali pod krzyżem i naigrawali się z Niego. Pan Jezus jednak nie gniewał się i nie wzywał pomocy Bożej na nich, ale modlił się za nich, mówiąc: "Ojcze, odpuść im, bo nie wiedzą, co czynią."

Słowa, które Pan Jezus wypowiedział, wisząc na krzyżu, nazywamy siedmioma słowami Pana Jezusa. Słowa te są następujące: 1. "Ojcze odpuść im, bo nie wiedzą co czynią." (Łuk. 23, 34.) 2. "Zaprawdę powiadam ci, dziś ze mną będziesz w raju." (Łuk. 23, 43.) 3. "Niewiasto oto syn twój." — "Oto Matka twoja." (Jan 19, 26.) 4. "Boże mój, Boże mój, czemuś Mię opuścił." (Mar. 15, 34.) 5. "Pragnę." (Jan 19, 28.) 6. "Wykonało się." (Jan 19, 30.) 7. "Ojcze, w ręce twoje, oddaję ducha mego." (Łuk. 23, 46.)

Wkrótce po skonaniu Jezusa, jeden z żołnierzy przebił włócznią bok Jego. Z przebitego boku wypłynęła krew i woda. Był to dowód, że Pan Jezus rzeczywiście umarł.

14. Co uczyniono z martwem ciałem Jezusa?

Mężowie świętobliwi, Józef z Arymatei i Nikodem, zdjęli martwe ciało Jezusa z krzyża, owinęli je w prześcieradła i złożyli w nowym grobie, wykutym w skale, w którym jeszcze nikt nie leżał.

Pan Jezus leżał w grobie trzy dni, ale nie całe.

* 15. *Poco Pan Jezus cierpiał i umarł?*

Pan Jezus cierpiał i umarł, aby nas odkupić i zbawić.

* Dzieła odkupienia i zbawienia świata Pan Jezus dokonał w ten sposób, że mękę i śmierć Swoją złożył Ojcu jako wynagrodzenie za grzechy człowieka.

Obraza, jakiej się człowiek dopuścił, znieważając przez grzech nieskończony Majestat Boży, była nieskończona. Pan Jezus jednak w zupełności wynagrodził Bogu za zniczwagę, przez grzech wyrządzoną, bo zadośćuczynienie Jego, jako zadośćuczynienie prawdziwego Syna Bożego, miało też wartość nieskończoną.

Każdy czyn Jezusa miał wartość nieskończoną i wystarczał do odkupienia i zbawienia świata. Pan Jezus jednak ponosił niezliczone męki, aby tem okazać Swą wielką miłość ku ludziom i wielkość kary, na którą grzech zasługuje.

16. *Z czego wyzwolił nas Jezus Chrystus Swą męką i śmiercią?*

Jezus Chrystus Swą męką i śmiercią wyzwolił nas z grzechu, z pod panowania szatana i z piekła.

Grzech, panowanie szatana i kara piekielna były potrójną niewolą, w którą zaprzedali pierwsi rodzice siebie i wszystkich swoich potomków. Pan Jezus jednak, gdy złożył Bogu wynagrodzenie za grzechy nasze, wyzwolił nas z tej potrójnej niewoli i w ten sposób stał się Odkupicielem naszym.

* 17. *Co wysłużył nam Pan Jezus Swoją męką i śmiercią?*

Pan Jezus Swoją męką i śmiercią wysłużył nam synostwo Boże, prawo do nieba i łaski do zbawienia potrzebne.

Adam, gdy zgrzeszył, przestał być ukochanem dzieckiem Bożem i stracił prawo do nieba. Obie te straty, poniesione w pierwszym naszym rodzicu, Pan Jezus napowrót dla nas odzyskał, a nadto wysłużył nam łaski do zbawienia potrzebne.

Pan Jezus przez to, że z Bogiem nas pojednał i przygotował nam drogę do szczęścia, jakie daje posiadanie Boga, stał się naszym Zbawicielem.

*18. *Co Pan Jezus uczynił, aby ludzie po wszystkie czasy mogli korzystać z owoców męki i śmierci Jego?*

Aby ludzie po wszystkie czasy mogli korzy-

stać z owoców męki i śmierci Jego, Pan Jezus ustanowił Kościół i Sakramenta św.

19. Za kogo cierpiał i umarł Jezus Chrystus?

Jezus Chrystus cierpiał i umarł za wszystkich ludzi, bez wyjątku.

20. Czemu nie wszyscy będą zbawieni, jeśli Pan Jezus za wszystkich cierpiał i umarł?

Chociaż Pan Jezus za wszystkich cierpiał i umarł, jednak nie wszyscy będą zbawieni, bo wielu nie chce korzystać z łask, które On dla nich wysłużył.

ARTYKUŁ PIĄTY.

“Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał.”

§ 17. O POBYCIE PANA JEZUSA W OTCHŁANI.

† 1. Co się stało z duszą Jezusa po Jego śmierci?

Po śmierci Jezusa dusza Jego zstąpiła do piekieł czyli do otchłani.

† W tym samym czasie, kiedy dusza Jezusa była w otchłani, ciało Jego leżało w grobie.

† 2. Co były piekła czyli otchłań?

Piekła czyli otchłań było to miejsce, gdzie dusze ludzi sprawiedliwych, zmarłych przed Panem Jezusem, czekały, aż Zbawiciel przyjdzie i niebo im otworzy.

† Wyraz piekło w katechizmie ma inne znaczenie, gdy jest użyty w liczbie pojedynczej, a inne, gdy jest użyty w liczbie mnogiej. Przez “piekło” bowiem należy rozumieć miejsce, gdzie potępieni cierpią wieczne męki, przez “piekła” zaś miejsce, gdzie były dusze ludzi sprawiedliwych, zmarłych przed Panem Jezusem. W piekłach nie było żadnych cierpień, dusze zaś tam będące żyły w spokoju i cieszyły się nadzieję, że przyjdzie Zbawiciel i zaprowadzi je do nieba, przed oblicze Boże.

W piekłach były dusze: Adama i Ewy, Abrahama i innych Patriarchów; Mojżesza, Dawida i Proroków; św. Anny, św. Józefa, św. Jana Chrzciciela i dusze wielu innych.

Miejscem podobnym do piekieł ojców, to jest, sprawiedliwych zmarłych przed Panem Jezusem, jest miejsce, zwane piekłami niemowląt. W tem ostatnim miejscu są dusze dziatek, które zeszły z tego świata bez Chrztu św.

3. *Czemu dusze Świętych, zmarłych przed Panem Jezusem, nie szły do nieba?*

Dusze Świętych, zmarłych przed Panem Jezusem, nie szły do nieba, bo niebo z powodu grzechu pierworodnego było zamknięte.

† 4. *Co czynił Pan Jezus w otchłani?*

W otchłani Pan Jezus pocieszał dusze tam bawiące i zwiastował im, iż niebawem razem z Nim wejdą do nieba.

§ 18. O ZMARTWYCHWSTANIU PANA JEZUSA.

* 1. *Co się stało z duszą i ciałem Jezusa dnia trzeciego po śmierci?*

Dnia trzeciego po śmierci dusza Jezusa opuściła otchłań i znowu złączyła się z ciałem, i Pan Jezus Swoją własną mocą z grobu wstał czyli zmartwychwstał.

* Pamiątkę zmartwychwstania P. Jezusa obchodzimy w dzień Świąt Wielkanocnych.

* 2. *Jakie było ciało Jezusa po zmartwychwstaniu?*

Ciało Jezusa po zmartwychwstaniu było nieśmiertelne, chwalebne, lotne i przenikliwe.

Przynioto uwielbionego ciała Jezusa sprawiały, że ciało to było wolne od cierpień, chorób i śmierci; że było jaśniejące i bardzo piękne; że z niezwykłą chyzością mogło się przenosić z miejsca na miejsce, a wreszcie, że przed niem nie było żadnej zapory tak, iż Pan Jezus nawet przez drzwi zamknięte mógł przechodzić.

† 3. *W jaki sposób Apostołowie przekonywali się, że Pan Jezus rzeczywiście zmartwychwstał?*

Apostołowie w ten sposób przekonywali się, że Pan Jezus rzeczywiście zmartwychwstał, iż często Go widywali, dotykali się świętych ran Jego,

rozmawiali z Nim, siedzieli z Nim przy stole i jedli z Nim.

† 4. *Jak długo przebywał Pan Jezus na ziemi, po Swojem zmartwychwstaniu?*

Po Swojem zmartwychwstaniu, Pan Jezus przebywał na ziemi jeszcze czterdzieści dni.

† 5. *Co czynił Pan Jezus w ciągu dni czterdziestu, po Swojem zmartwychwstaniu?*

W ciągu dni czterdziestu, po Swojem zmartwychwstaniu, Pan Jezus przelewał na Apostołów swoją potrójną władzę i pouczał ich, jak mają rządzić Kościolem.

6. *O czem przekonuje nas zmartwychwstanie Pana Jezusa?*

Zmartwychwstanie Pana Jezusa przekonuje nas o tem, że Jezus rzeczywiście jest Bogiem i że nauka Jego o zmartwychwstaniu ciał ludzkich jest prawdziwa.

ARTYKUŁ SZÓSTY.

“Wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego.”

§ 19. O WNIEBOWSTĄPIENIU PANA JEZUSA.

* 1. *Co uczynił Pan Jezus dnia czterdziestego po zmartwychwstaniu?*

Dnia czterdziestego po zmartwychwstaniu Pan Jezus wstąpił do nieba mocą własną, z ciałem i duszą Swoją.

2. *Z którego miejsca Pan Jezus wstąpił do nieba?*

Pan Jezus wstąpił do nieba z Góry Oliwnej, z miejsca, gdzie rozpoczął Swoją mękę.

Pan Jezus wstąpił do nieba w oczach Najśw. Marji Panny, Apostołów i wielu innych wyznawców nauki Swojej. Świadkami wniebowstąpienia Pana Jezusa było około 500 osób.

Od chwili wniebowstąpienia Pan Jezus jest w niebie nie

tylko jako Bóg, ale też jako człowiek, z ciałem i duszą Swoją ludzką.

* Pamiątkę wstąpienia Pana Jezusa do nieba obchodzimy w uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego.

3. Czy Pan Jezus tylko Sam wstąpił do nieba?

Pan Jezus wstąpił do nieba nietylko Sam, lecz też z wielką liczbą dusz sprawiedliwych, które z otchłani wywiódł.

* 4. Dlaczego Pan Jezus wstąpił do nieba?

Pan Jezus wstąpił do nieba, aby zasiąść po prawicy Bożej i być naszym Orędownikiem przed Bogiem Ojcem.

* 5. Co znaczą słowa: Jezus w niebie siedzi na prawicy Boga Ojca?

Słowa: Jezus w niebie siedzi na prawicy Boga Ojca, znaczą, że Pan Jezus, nawet co do Swojej natury ludzkiej, co do Swego ciała i duszy, jest w niebie daleko wyższym od wszystkich Aniołów i Świętych, i że otoczony jest większą chwałą i pięknością czyli majestatem, niż którykolwiek z nich.

Przedstawioną prawdę lepiej zrozumiemy, gdy przypomniemy sobie następujący zwyczaj ludzki. Gdy król lub inny władca ziemski, siadając do stołu, posadzi kogoś po swojej prawej ręce czyli po prawicy, to tem samem wskazuje, że osoba ta w domu jego ma większą władzę i prawo do czci, niż ktokolwiek inny z domowników. Bóg jest duchem i nie ma prawicy. To też słowa: "Jezus siedzi na prawicy Ojca" nie należy brać w znaczeniu dosłownem, lecz należy je tak rozumieć, że Jezus w niebie nietylko jako Bóg, ale też jako człowiek, co do władz i co do odbierania czci czyli chwały, zajmuje pierwsze miejsce przed wszystkimi Aniołami i Świętymi.

ARTYKUŁ SIÓDMY.

"Ztamtaż przyjdzie sądzić żywych i umarłych."

§ 20. O PRZYJŚCIU PANA JEZUSA NA SĄD OSTATECZNY.

1. Kiedy Pan Jezus poraz drugi przyjdzie na ziemię?

Poraz drugi Pan Jezus przyjdzie na ziemię przy końcu świata, w dzień sądu ostatecznego.

2. *Czy poraz drugi Pan Jezus przyjdzie tak samo, jak poraz pierwszy, w ubóstwie i poniżeniu?*

Poraz drugi Pan Jezus przyjdzie na ziemię nie tak, jak poraz pierwszy, w ubóstwie i poniżeniu, lecz z mocą i majestatem.

Przez majestat należy rozumieć powagę królewską, a także ozdobę i przepych, jakim się otacza panujący, gdy występuje wobec swoich poddanych. Poraz wtóry przyjdzie Jezus na ziemię w majestacie, bo z powagą sędziego całego świata i w otoczeniu Aniołów i Świętych.

3. *Poco Pan Jezus przyjdzie poraz drugi na ziemię?*

Pan Jezus przyjdzie poraz drugi na ziemię po to, aby sądzić żywych i umarłych, to jest, dobrych i złych.

Wyrazy: "żywy" i "umarły" w katechizmie mają dwojakie znaczenie. Wyraz "żywy" oznacza nietylko człowieka żywego cielesnie, ale też i żywego duchowo, to jest, dobrego, który w duszy ma łaskę uświęcającą i życie nadprzyrodzone. Wyraz zaś "umarły" oznacza nietylko człowieka umarłego cielesnie, to jest takiego, który nie ma duszy w ciele, ale też człowieka złego, który przez grzech ciężki utracił łaskę uświęcającą a razem z nią i życie nadprzyrodzone.

4. *W jaki sposób odbywać się będzie sąd ostateczny?*

Sąd ostateczny odbywać się będzie w ten sposób: Pan Jezus wyjawi przed całym światem dobre i złe uczynki i najskrytsze myśli każdego człowieka, i rozkaże Aniołom oddzielić złych od dobrych; następnie zaś tak dobrym jak i złym ogłosi swój wyrok sędziowski.

Ogłaszając wyrok sędziowski, powie Pan Jezus do dobrych: "Pójdzie błogosławieni Ojca mego, posiadajcie królestwo przygotowane dla was od założenia świata"; do złych zaś: "Precz ode-Mnie przeklęci w ogień wieczny, który przygotowano dla szatana i aniołów jego." (Mat. 25, 34. 41.)

5. *W jaki sposób będzie wykonany wyrok sędziowski Chrystusa Pana, wydany w dzień sądu ostatecznego?*

Wyrok sędziowski Chrystusa Pana, wydany w dzień sądu ostatecznego, wykonany będzie w ten

sposób, że dobrych Aniołowie wprowadzą do nieba, złych zaś szatani ściągną w piekło na męki wieczne.

† 6. *Dlaczego, oprócz sądu szczególnego, który się odbywa zaraz po śmierci człowieka, będzie jeszcze sąd powszechny?*

Oprócz sądu szczególnego, który się odbywa zaraz po śmierci człowieka, dlatego odbędzie się sąd powszechny, aby się na nim okazała zupełna sprawiedliwość Boża, i aby Pan Jezus od całego świata odebrał należną Sobie cześć.

† Tutaj na ziemi nie zawsze widoczna jest sprawiedliwość Boża, bo często grzesznikom dobrze się powodzi, a sprawiedliwym źle. Sprawiedliwość Boża w zupełności okaże się dopiero w dzień sądu ostatecznego.

Pan Jezus zapowiedział, że za poniżenie, jakie Go spotykało na ziemi, odbierze nagrodę w dzień sądu ostatecznego. Do sędziów bowiem, którzy Go skazywali na śmierć, tak powiedział: "Ujrzycie Syna człowieczego, siedzącego na prawicy wszechmocy Bożej i przychodzącego na obłokach niebios." (Mat. 26, 64.)

ARTYKUŁ OSMY.

“Wierzę w Ducha Świętego.”

§ 21. O DUCHU ŚWIĘTYM.

* 1. **Kto jest Duch Święty?**

Duch święty jest to trzecia Osoba Boska, Bóg prawdziwy, jak Ojciec i Syn.

Pismo św. trzeciej Osobie Boskiej nadaje rozmaite nazwy, a najważniejsze z nich są: Duch Święty, Duch Pocieszyciel i Duch Prawdy.

† 2. **Od kogo pochodzi Duch Święty?**

Duch Święty pochodzi od Ojca i Syna.

Co do pochodzenia Ducha Św. Kościół schizmatycki nie zgadza się z Kościółem katolickim. Schizmatycy bowiem wierzą, że Duch Św. pochodzi tylko od Ojca, a nie od Syna.

† 3. **Co znaczy, że Duch Św. jest równy Ojcu i Synowi?**

Duch św. jest równy Ojcu i Synowi, to znaczy, że ma tę samą istotę i naturę, i te same przymioty, co Ojciec i Syn.

† 4. **W jakiej postaci ukazał się Duch Św.?**

Duch święty ukazał się: w postaci gołębicy, przy chrzcie Pana Jezusa w rzece Jordanu, i w postaci ognistych języków, gdy zstąpił na Apostołów.

* 5. **Czy Apostołowie wiedzieli, że na nich zstąpi Duch Święty?**

Apostołowie wiedzieli, że na nich zstąpi Duch Święty, bo Pan Jezus przed Swojem wniebowstąpieniem przyobiecał, że im Go ześle.

* 6. **Kiedy Duch Św. zstąpił na Apostołów?**

Duch Św. zstąpił na Apostołów dnia 10-go po wniebowstąpieniu Pana Jezusa, a 50-tego po Jego zmartwychwstaniu.

* Pamiątkę zstąpienia Ducha Św. na Apostołów obchodzimy w dzień Zielonych Świątek.

* W języku łacińskim Zielone Święta nazywają się z grecka: "Pentecostes," co znaczy: "pięćdziesiąty dzień."

* 7. **Jakie łaski i dary złał Duch Św. na Apostołów, gdy zstąpił na nich?**

Gdy Duch Św. zstąpił na Apostołów, złał na nich rozmaite łaski i dary, a przedewszystkiem dar mądrości, mąstwa i mówienia rozmaitemi językami.

* 8. **Co się stało z Apostołami, po otrzymaniu Ducha Św.?**

Po otrzymaniu Ducha Św., Apostołowie stali się zdolni do głoszenia Ewangelii św. i spełnienia zadania, które im Pan Jezus poruczył.

† W podobny sposób, jak w sercach apostolskich, Duch Św. przebywa dziś w Kościele katolickim, jako nauczyciel tego Kościoła i jego przewodnik na drodze do prawdy i świętości; a także w duszy sprawiedliwej, jako dawca łask i jej uświęciciel.

9. **Co uczynili Apostołowie, po otrzymaniu Ducha Św.?**

Apostołowie po otrzymaniu Ducha świętego, rozeszli się w różne strony świata; gdzie zaś przeszli, głosili naukę Chrystusową i chrzcili, i tak pomagały liczbie chrześcijan i rozszerzali Kościół św.

ARTYKUŁ DZIEWIĄTY.

“Święty Kościół powszedny, świętych obcowanie.”

§ 22. O CHRZEŚCIJANACH.*** 1. Kogo nazywamy chrześcijaninem?**

Chrześcijaninem nazywamy tego, który jest ochrzczony i wyznaje naukę Chrystusową.

2. Które są główne rodzaje chrześcijan?

Są następujące główne rodzaje chrześcijan: katolicy, błędnowiercy czyli heretycy, i odszczepieńcy czyli schizmatycy.

* 3. Których chrześcijan nazywamy katolikami?

Katolikami nazywamy tych chrześcijan, którzy wyznają całą naukę Jezusa Chrystusa, mają wszystkie Sakramenta, ustanowione przez Jezusa Chrystusa, a za swą widzialną głowę uznają biskupa rzymskiego czyli Papieża.

Głową zwyczajnie nazywamy najwyższego przełożonego. Tak np. ojca nazywamy głową rodziny, króla zaś lub prezydenta głową państwa.

* Właściwą głową chrześcijan, ale niewidzialną, jest Jezus Chrystus; zastępcą zaś Chrystusa na ziemi, czyli widzialną głową wszystkich chrześcijan, jest biskup rzymski.

Biskup rzymski, jako widzialna głowa chrześcijan, nazywa się: Namiestnikiem Chrystusowym, Najwyższym Pasterzem, Ojcem chrześcijaństwa, Sługą sług Bożych, najczęściej jednak Papieżem albo Ojcem świętym.

Nazwa papież pochodzi od słowa łacińskiego: “papa,” ojciec. Nazwa zaś Ojciec święty pochodzi stąd, że Papież jest opiekunem duchownym wszystkich chrześcijan, i szafarzem środków, prowadzących do świętości.

† 4. Których chrześcijan nazywamy błędnowiercami albo heretykami?

Błędnowiercami albo heretykami nazywamy tych chrześcijan, którzy odrzucają niektóre prawdy Chrystusowe i niektóre Sakramenta św.

Do tego rodzaju chrześcijan należą np. luteranie czyli protestanci, baptysi, metodyści, episkopalni i niezależni.

Naukę, którą wyznają heretycy, nazywamy błędnowierstwem albo herezją; twórców zaś tej nauki herezjarchami.

W ciągu wieków było wielu herezjarchów, a do największych z nich należą: Arjusz, Macedonjusz, Pelagjusz, Nestorjusz, Eutyches, a wreszcie Marcin Luter, Kalwin i Henryk VIII, król angielski.

Każdy z herezjarchów występował przeciw jakiejś powszechnie uznanej prawdzie chrześcijańskiej i z tego powodu został przez Kościół potępiony. Tak np. Arjusz nauczał, że Pan Jezus nie jest Bogiem, i dlatego został potępiony przez sobór nicejski 325 r.; Macedonjusz występował przeciw Bóstwu Ducha Św. i został potępiony przez pierwszy sobór konstantynopolitański 381 r.; Pelagjusz odrzucił naukę chrześcijańską o istnieniu grzechu pierworodnego i o potrzebie łaski, i został potępiony przez sobór prowincjonalny w Kartagine 416 r. i przez papieża św. Innocentego I.; Nestorjusz uczył błędnie, że w Jezusie Chrystusie są dwie osoby: Boska i ludzka, i że Najśw. Marja Panna nie była matką Boga, lecz tylko Jezusa człowieka; z tego też powodu został potępiony przez sobór efeski 431 r.; wreszcie Eutyches uczył błędnie, że w Jezusie Chrystusie jest jedna natura Boska, w której się natura ludzka w zupełności rozpułynęła. Błąd Eutychesa potępił sobór chalcedoński w 451 r.

Marcin Luter, Kalwin i Henryk VIII żyli prawie wspólnie, około r. 1500. W nauce swojej powtórzyli oni różne błędy wieków poprzednich i dodali niektóre nowe. Herezje Lutra, Kalwina i Henryka VIII zostały potępione na soborze trydenckim, który się odbywał w latach od 1545-1563.

Wyznawcy nauki Lutra nazywają się luteranami lub protestantami, wyznawcy nauki Kalwina kalwinistami lub prezbiterianami, a wyznawcy nauki Henryka VIII, króla angielskiego, anglikanami lub episkopalnymi.

Ze wszystkich herezji najbardziej się rozpowszechniła herezja Lutra. Ona też z czasem rozpadła się na nowe herezje czyli tak zwane sekty. Do tego czasu wszystkich sekt luterańskich czyli protestanckich było przeszło 200, najczęściej zaś one powstają i szerzą się w Stanach Zjednoczonych.

5. Których chrześcijan nazywamy odszczepieńcami czyli schizmatykami?

Odszczepieńcami czyli schizmatykami nazywamy tych chrześcijan, którzy nie uznają Papieża za swą widzialną głowę.

Nazwa schizmatyk pochodzi od wyrazu greckiego "schizma," co znaczy oddzielenie się czyli rozdział. Wskazuje więc ona, że chrześcijanie nazwani schizmatykami należeli kiedyś do Kościoła katolickiego, później zaś od niego się oddzielili.

Do schizmatyków w przeważnej części należą narody zamieszkujące wschodnią Europę, np. Grecy, Rosjanie, Rumuni, Serbowie, Bułgarzy, a częściowo także i Rusini.

Chrześcijanie, których przodkowie byli schizmatykami, później jednak złączyli się z Kościołem katolickim, nazywają się unitami. Nazwa ta pochodzi od słowa łacińskiego "uniti," złączeni. Do unitów należy część Rusinów mieszkających w Polsce i Ameryce.

§ 23. O KOŚCIELE KATOLICKIM.

* 1. Co jest Kościół katolicki?

Kościół katolicki jest to społeczność złożona z chrześcijan, którzy za następcę św. Piotra i swą widzialną głowę uznają biskupa rzymskiego czyli Papieża, biskupów zaś i kapelanów, z nim złączonych, za swych przełożonych duchownych.

Każdy rodzaj chrześcijan, czy katolicy, czy luteranie, czy baptysi, czy schizmatycy, tworzy wielkie stowarzyszenie czyli społeczność religijną.

Społeczności, które tworzą błędnowiercy czyli heretycy, nazywamy Kościołami, ale najczęściej zborami. Tak np. społeczność złożoną z luteranów nazywamy zborzem luterańskim, złożoną z baptystów zborzem baptyskim, złożoną z metodystów zborzem metodyskim, złożoną z episkopalnych zborzem episkopalnym, złożoną z niezależnych zborzem niezależnych.

Społeczności znowu, które tworzą odszczepieńcy czyli schizmatycy, nazywamy Cerkwiami schizmatyckimi. Nazwy swoje Cerkwie schizmatyckie mają od narodów, które do nich należą. Tak np. mówimy o Cerkwi schizmatyckiej greckiej, rosyjskiej, serbskiej i bułgarskiej.

Ze wszystkich społeczności chrześcijańskich najważniejszą jest ta, którą tworzą katolicy. Społeczność złożona z tych chrześcijan nazywa się Kościółem katolickim.

† 2. **Jak się dzieli Kościół katolicki?**

Kościół katolicki dzieli się na Kościół nauczający i na Kościół słuchający.

† 3. **Kto w Kościele katolickim należy do Kościoła nauczającego?**

W Kościele katolickim do Kościoła nauczającego należą: Papież, biskupi i kapłani.

† 4. **Kto w Kościele katolickim należy do Kościoła słuchającego?**

W Kościele katolickim do Kościoła słuchającego należą wszyscy zwyczajni chrześcijanie czyli wierni.

Papież, biskupi i kapłani są przełożonymi Kościoła, wierni zaś są jego zwyczajnymi członkami.

5. **Kto jest założycielem Kościoła katolickiego?**

Założycielem Kościoła katolickiego jest sam Jezus Chrystus.

O tem, kto jest założycielem jakiegoś Kościoła, mówi historia. Według świadectwa historii założycielem każdego z Kościołów heretyckich i schizmatycznych jest jakiś człowiek; jeden zaś tylko jest Kościół, który sam Jezus Chrystus założył, a nim jest Kościół katolicki.

6. **W jaki sposób Pan Jezus założył i urządził (zorganizował) Kościół?**

Pan Jezus założył i urządził (zorganizował) Kościół w ten sposób, że wyznawców Swojej nauki złączył w jedną społeczność religijną i tę podzielił na Kościół nauczający i Kościół słuchający.

Pan Jezus społeczność religijną, którą założył, rozmaicie nazywał, np. Królestwem Bożem i Owczarnią, ale najczęściej Kościółem.

7. **Kto w Kościele, założonym przez Pana Jezusa, należy do Kościoła nauczającego, a kto do słuchającego?**

W Kościele, założonym przez Pana Jezusa, do

Kościoła nauczającego należeli św. Piotr i Apostołowie; do Kościoła zaś słuchającego wszyscy inni wyznawcy nauki Chrystusowej.

Kościół Chrystusowy przez to, że się składał z ludzi i miał przełożonych w osobie św. Piotra i Apostołów, był społeczeństwem podobnym do każdej innej społeczności ludzkiej. Był więc Kościolem widzialnym.

8. Czem się różni Kościół nauczający od Kościoła słuchającego?

Kościół nauczający tem się różni od Kościoła słuchającego, że ma, oddaną sobie przez Pana Jezusa, potrójną władzę, której Kościół słuchający nie posiada.

§ 24. O POTRÓJNEJ WŁADZY KOŚCIOŁA.

† 1. Ile raką władzę dał Pan Jezus Kościołowi nauczającemu?

Pan Jezus dał Kościołowi nauczającemu potrójną władzę: nauczycielską, kapłańską i pasterską.

* Władzą nazywamy moc i prawo do wykonywania jakiejs czynności. Pan Jezus dał Kościołowi nauczającemu władzę nauczycielską, kapłańską i pasterską, to znaczy, że św. Piotr i inni Apostołowie, a przez nich ich następcy, Papież i biskupi, otrzymali moc i prawo do spełniania tych czynności, które należą do nauczycieli, kapelanów i rzadców czyli pasterzy Kościoła.

2. Co należy do władzy nauczycielskiej Kościoła?

Do władzy nauczycielskiej Kościoła należy: głosić naukę Chrystusa Pana, objaśniać ją i potępiać błędy tej nauce przeciwnie.

3. Kiedy Pan Jezus dał Kościołowi władzę nauczycielską?

Władzę nauczycielską dał Pan Jezus Kościołowi przed Swojem wniebowstąpieniem, gdy mówił do Apostołów: "Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. (Mat. 28, 19.)

4. Co Kościół otrzymał razem z władzą nauczycielską?

Razem z władzą nauczycielską Kościół otrzymał dar nieomylności.

5. Co należy do władzy kapłańskiej Kościoła?

Do władzy kapłańskiej Kościoła należy: odprawiać Mszę św., sprawować Sakramenta św. i udzielać błogosławieństw.

6. Kiedy Pan Jezus dał Kościółowi władzę kapłańską?

Władzę kapłańską dał Pan Jezus Kościółowi przy Ostatniej Wieczerzy, gdy, po ustanowieniu Przenajśw. Sakramentu i odprawieniu pierwszej Mszy św., rzekł do Apostołów: "To czyńcie na moją pamiątkę." (Łuk. 22, 19.)

7. Co należy do władzy pasterskiej Kościoła?

Do władzy pasterskiej Kościoła należy: wydawać przepisy, odnoszące się do zbawienia, a nieposłusznych karą zmuszać do zachowania tychże przepisów.

8. Iloraka władzę pasterską zostawił Pan Jezus w Kościele Swoim?

Pan Jezus zostawił w Kościele Swoim dwojaką władzę pasterską: najwyższą czyli zwierzchniczą, władzę głowy Kościoła, i niższą czyli biskupią.

9. Któremu z Apostołów Pan Jezus poruczył najwyższą czyli zwierzchniczą władzę pasterską, władzę głowy Kościoła?

Najwyższą czyli zwierzchniczą władzę pasterską, władzę głowy Kościoła, Pan Jezus poruczył św. Piotrowi.

10. Kiedy Pan Jezus przyrzekł św. Piotrowi, że go uczyni najwyższym przełożonym czyli głową Kościoła?

Pan Jezus przyrzekł św. Piotrowi, że go uczyni najwyższym przełożonym czyli głową Kościoła, gdy rzekł do niego: "Ty jesteś Piotrem-opoką, i na tej

opoce zbuduję Kościół mój, a moce piekielne nie przemogą go. Tobie też dam klucze królestwa niebieskiego, a cokolwiek związesz na ziemi, będzie związane i w niebiesiech, a cokolwiek rozwiązesz na ziemi, będzie rozwiązane i w niebiesiech." (Mat. 16, 18-19.)

Pan Jezus, przeznaczając św. Piotra na głowę Kościoła, zmienił mu imię ze Szymona na Piotra. To nowe imię: "Piotr" znaczyło to samo, co opoka czyli skała, i wskazywało, że św. Piotr sam i w swoich następcach, będzie miał takie same znaczenie w Kościele, jakie skała czyli fundament ma w budynku. Fundament jest najważniejszą częścią budynku; w każdej zaś społeczności, najważniejszą osobą jest najwyższy przełożony czyli głowa, bo od niego najwięcej zależy siła i rozwój całej społeczności. W słowach przeto Pana Jezusa, wypowiedzianych do św. Piotra: "Ty jesteś Piotrem-opoką, i na tej opoce zbuduję Kościół mój," zawiera się zapowiedź, że Piotr będzie głową Kościoła.

W starożytności, a także i później u wielu narodów był zwyczaj, że naczelnemu przełożonemu czyli głowie, przy oddawaniu zwierzchniczej władzy np. nad miastem lub państwem, wręczano klucze. Klucze przeto były znakiem czyli symbolem władzy najwyższej, jaką ma głowa społeczeństwa, np. ojciec lub król. Z tego przeto powodu Pan Jezus zapowiadając, że Piotr będzie głową Kościoła czyli królestwa niebieskiego, rzekł do niego: "Tobie też dam klucze królestwa niebieskiego."

Według żydowskiego sposobu mówienia "związywać" znaczyło to samo, co wydawać prawa czyli ustawy; "rozwiązywać" zaś znaczyło takowe znosić. Władza ustanawiania praw czyli ustaw należy do przełożonych społeczeństwa, a zwłaszcza do jego głowy. To też Pan Jezus przez to samo, iż obiecał Piotrowi dać władzę ustawodawczą w Kościele, przeznaczył go na głowę tego Kościoła.

Wszelkie prawa czyli ustawy, wydawane przez przełożonych Kościoła, a zwłaszcza jego głowę, mają zatwierdzenie Boże, a przez to samo mają znaczenie przykazań. Widoczne to jest z następujących słów Pana Jezusa, wyrzeczonych do Piotra: "Cokolwiek związesz na ziemi, będzie związane i w niebiesiech, a cokolwiek rozwiązesz na ziemi, będzie rozwiązane i w niebiesiech." Te same słowa Pan Jezus wypowiedział na innem miejscu do wszystkich Apostołów.

11. Kiedy Pan Jezus oddał św. Piotrowi najwyższą władzę nad Kościółem?

Pan Jezus oddał św. Piotrowi najwyższą władzę nad Kościółem po Swojem zmartwychwstaniu, gdy rzekł do niego: "Paś baranki moje." "Paś owieczki moje." (Jan 21, 15-17.)

Przez baranki należy rozumieć przełożonych Kościoła, a przez owieczki — wiernych. Ponieważ Pan Jezus dał św. Piotrowi władzę pasterską nad całym Kościółem nad przełożonymi i wiernymi, uczynił go przez to samo naczelnym przełożonym Kościoła czyli jego głową.

* 12. Czy Pan Jezus, oddając św. Piotrowi najwyższą władzę nad Kościółem na ziemi, Sam przestał być głową Kościoła?

Pan Jezus, oddając św. Piotrowi najwyższą władzę nad Kościółem na ziemi, Sam przestał być tylko widzialną głową Kościoła, niewidzialną zaś pozostał na wieki.

Kościół od czasu wniebowstąpienia Pańskiego zawsze ma dwóch najwyższych przełożonych czyli dwie głowy: niewidzialną i widzialną. Niewidzialną głową Kościoła jest sam Pan Jezus; pierwszą zaś widzialną głową Kościoła był św. Piotr.

13. Kim rządził św. Piotr, jako głowa Kościoła?

Św. Piotr, jako głowa Kościoła, rządził całym Kościółem, to jest, wszystkimi Apostołami i wszystkimi wiernymi.

14. Kiedy Pan Jezus dał Kościółowi niższą władzę pasterską, władzę biskupią?

Niższą władzę pasterską, władzę biskupią, Pan Jezus dał Kościółowi, gdy rzekł do wszystkich Apostołów: "Cokolwiek zwiążecie na ziemi, będzie związane i w niebiesiech; — a cokolwiek rozwiążecie na ziemi, będzie rozwiązane i w niebiesiech." (Mat. 18, 18.)

15. Kim rządzili Apostołowie na mocy swej władzy paster- skiej?

Na mocy swej władzy pasterzkiej Apostołowie rządzili wiernymi tych okręgów, w których pracowali.

16. Czy potrójna władza ustąła w Kościele ze śmiercią św. Piotra i Apostołów?

Potrójna władza nie ustąpała w Kościele ze śmiercią św. Piotra i Apostołów, lecz przeszła na ich następców.

17. Kto jest następcą św. Piotra, jako głowy Kościoła?

Następcą św. Piotra, jako głowy Kościoła, jest każdy prawnie obrany biskup rzymski czyli Papież.

† 18. Czemu nikt inny, tylko biskup rzymski jest widzialną głową Kościoła?

Nikt inny, tylko biskup rzymski jest widzialną głową Kościoła, bo św. Piotr żył i umarł w Rzymie, to też biskup rzymski, jako dziedzic stolicy Piotrowej, jest też dziedzicem praw i przywilejów, przywiązań do tej stolicy.

Św. Piotr przedtem, nim przyszedł do Rzymu, założył stolicę biskupią w Antiochii i stamtąd rządził całym Kościółem. Na stolicy rzymskiej zasiadał św. Piotr 25 lat.

Kościół katolicki z tego powodu, że głowa tego Kościoła ma swoją stolicę w Rzymie, zwie się rzymsko-katolickim.

Prawo św. Piotra i jego następców, biskupów rzymskich, do naczelnego rządów w Kościele nazywa się prymatem. Wyraz: "prymat" pochodzi z łaciny i značzy tyle, co prawo do zajmowania pierwszego miejsca.

† 19. Kto jest następcą Apostołów?

Następcami Apostołów są biskupi Kościoła katolickiego, jako mający prawdziwe święcenia i posłannictwo apostolskie.

Gdy Apostołowie ustanawiali następców swoich, biskupów, udzielali im najpierw święceń czyli Sakramentu kapłaństwa. Czynili zaś to w ten sposób, że na osoby, przeznaczone na godność biskupią, kładli ręce i modlili się nad

nimi. Po otrzymaniu święceń, biskupi, wyświęceni przez Apostołów, otrzymywali posłannictwo apostolskie, to jest, rozkaz, gdzie mają wykonywać, otrzymaną w święceniach, potrójną władzę.

Zupełnie w ten sam sposób, jak Apostołowie, mieli na innych przelewać władzę biskupi wyświęceni przez Apostołów i dalej wszyscy ich następcy.

Apostolski sposób przelewania potrójnej władzy na następców przechowuje się w zupełności tylko w Kościele katolickim, to też tylko biskupi Kościoła katolickiego są prawdziwymi następcami Apostołów.

Okręg, w którym biskup może wykonywać swą potrójną władzę, a zwłaszcza pasterską, nazywa się diecezją.

20. *Czem są w Kościele kapłani?*

Kapłani w Kościele są pomocnikami biskupów w wykonywaniu ich potrójnej władzy.

21. *Jakie obowiązki mają wierni względem pasterzy swoich?*

Wierni są obowiązani czcić pasterzy swoich i ich słuchać.

Kto was słucha (mówił Pan Jezus do Apostołów), Mnie słucha, a kto wasi gardzi, Mną gardzi.” (Łuk. 10, 16.) “Gdyby zaś (kto) nawet Kościoła nie posłuchał, niech ci będzie jako paganin i celnik.” (Mat. 18, 17.)

§ 25. O ZNAMIONACH I WŁAŚCIWOŚCIACH KOŚCIOŁA CHRYSZTUSOWEGO.

1. *Czy Pan Jezus ustanowił więcej Kościołów?*

Pan Jezus nie ustanowił więcej Kościołów, lecz tylko jeden.

Pan Jezus ustanowił tylko jeden Kościół, to znaczy, że wyznawców Swojej nauki nie podzielił na kilka społeczności religijnych, lecz ze wszystkich utworzył jedną społeczność—jeden Kościół.

2. *Z czego się okazuje prawda, że Pan Jezus ustanowił tylko jeden Kościół?*

Prawda, że Pan Jezus ustanowił tylko jeden Kościół, okazuje się z tego, iż On nie rzekł do Pio-

ira: "Na tej opoce zbuduję Kościoły moje," lecz rzekł: "Na tej opoce zbuduję Kościół mój."

* 3. ***Co uczynił Pan Jezus, aby Kościół prawdziwy, przez Niego samego założony, można było poznać i odróżnić od Kościołów fałszywych, założonych przez ludzi?***

Aby Kościół prawdziwy, przez samego Pana Jezusa założony, można było poznać i odróżnić od Kościołów fałszywych, założonych przez ludzi, Pan Jezus Swemu Kościołowi nadał pewne znamiona czyli cechy.

4. ***Co są znamiona czyli cechy Kościoła?***

Znamiona czyli cechy Kościoła są to przyniötys zewnętrzne, po których z łatwością można poznać prawdziwy Kościół Chrystusowy i odróżnić go od Kościołów fałszywych.

Znamiona Kościoła mają podobne znaczenie, jak marka ochronna na towarach. Kto zna dobrze markę ochronną, ten z łatwością pozna towar pierwotny i prawdziwy, i odróżni go od towarów podrobionych i fałszywych. Tak samo, kto dobrze zna cechy, które Pan Jezus położył na Kościele Swoim, ten z łatwością pozna pierwotny i prawdziwy Kościół Chrystusa, i odróżni go od Kościołów fałszywych, utworzonych przez ludzi.

* 5. ***Które są znamiona czyli cechy Kościoła Chrystusowego?***

Znamiona czyli cechy Kościoła Chrystusowego są: że on jest jeden, święty, katolicki czyli powszechny i apostolski.

Kościół Chrystusowy musi być jeden, a członkowie jego nie mogą dzielić się na grupy, walczące ze sobą, czyli sektę, bo Pan Jezus powiedział: "Każde królestwo, szarpane w sobie niezgodą, pustoszeje a dom na dom się zwali." (Łuk. 11, 17.)

Kościół Chrystusowy musi być święty, bo Pan Jezus, mówiąc: "Poświęć ich w prawdzie" (Jan 17, 17.), prosił Ojca, aby wyznawcy nauki Jego i członkowie Kościoła byli święci.

Kościół Chrystusowy musi być powszechny, bo do Apostołów, którzy mieli rozszerzać ten Kościół, Pan Jezus

rzekł: "Idźcie na cały świat i nauczajcie wszystkie narody, . . . nauczając je, by przestrzegały wszystkiego, cokolwiek wam przykazałem." (Mar. 16, 15; Mat. 28, 19-20.)

Kościół Chrystusowy, wreszcie, musi być apostolski, to znaczy, że musi przechowywać to wszystko, co Apostołowie od Chrystusa Pana otrzymali, a zwłaszcza naukę i wiarę apostolską. Pan Jezus bowiem powiedział do Apostołów: "Jako Mnie posłał Ojciec, tak i Ja was posyłam." (Jan 20, 21.)

* 6. *Który z Kościołów ma na sobie wszystkie cechy czyli znamiona Kościoła Chrystusowego?*

Wszystkie cechy czyli znamiona Kościoła Chrystusowego ma na sobie Kościół katolicki.

† 7. *Przez co Kościół katolicki jest jeden?*

Kościół katolicki przez to jest jeden, że wszyscy członkowie jego wyznają jedną i tę samą wiarę, że wszyscy przyjmują jedne i te same Sakramenta, a wreszcie, że wszyscy okazują posłuszeństwo dla jednej widzialnej głowy.

Jedna wiara, jedne Sakramenta i posłuszeństwo dla jednej głowy są jakby węzły duchowe, które łączą wszystkich członków Kościoła katolickiego i tworzą z nich jedną, niepodzieloną na części, całość społeczną, — jeden wewnętrznie Kościół. Podobnej jedności nie ma w żadnym z Kościołów heretyckich, bo między ich członkami nie ma zgody co do prawd wiary i obyczajów i co do ilości Sakramentów, a wreszcie nie ma u nich posłuszeństwa dla jednej głowy. Tego ostatniego węzła jedności nie mają też Kościoły schizmatyczne.

† 8. *Przez co Kościół katolicki jest święty?*

Kościół katolicki jest święty przez to, że założycielem jego jest Jezus Chrystus, prawdziwy Syn Boży i nieskończenie święty, że nauka tego Kościoła jest prawdziwą nauką Chrystusową i świętą, a wreszcie, że Kościół ten zawsze miał i dziś ma prawdziwych Świętych, których świętość Bóg zatwierdził cudami.

Żaden z Kościołów heretyckich i schizmatycznych nie ma na sobie znaku świętości. Żadnego bowiem z tych Kościo-

łów nie założył Pan Jezus, lecz wszystkie one zostały założone przez ludzi i to nieraz bardzo grzesznych. Nauka tych Kościołów nie jest nauką Chrystusową pierwotną i świętą, lecz sfałszowaną, w której, obok prawd Chrystusowych, jest wiele domysłów i błędów ludzkich. Wreszcie żaden z tych Kościołów nie ma Świętych; a jeśli członkowie ich noszą imiona Świętych, to tylko tych, którzy wyszli z łona Kościoła katolickiego.

† 9. *Przez co Kościół nasz jest powszechnym czyli katolickim?*

Kościół nasz przez to jest powszechnym czyli katolickim, że trwa przez wszystkie czasy od Jezusa Chrystusa aż dotąd, i że członków swoich zawsze miał i teraz ma po całej ziemi i między wszystkimi narodami, a wreszcie, że przechowuje całą naukę Chrystusową i wszystkie środki uświęcenia, które Pan Jezus podał.

Znamienia powszechności nie ma na sobie żaden z Kościołów heretyckich lub schizmatycznych, bo żaden z nich nie sięga czasów Chrystusowych, i żaden w różnych czasach nie był tak rozpowszechniony po wszystkich krajach i między wszystkimi narodami, jak Kościół katolicki, a wreszcie żaden z nich nie przechowuje całej nauki Chrystusowej i wszystkich środków uświęcenia, które Pan Jezus podał.

† 10. *Przez co Kościół katolicki jest apostolskim?*

Kościół katolicki przez to jest apostolskim, że się w nim przechowuje władza i cała nauka apostolska.

Kościoły heretyckie i schizmatyczne nie mają na sobie znamienia apostolskości, bo brak im władzy i całej nauki apostolskiej. W tych Kościołach nie ma władzy apostolskiej, bo w nich nie ma święceń kapłańskich i posłannictwa apostolskiego, zapomocą których przechowuje się władza apostolska. Kościoły te nie mają też całej nauki apostolskiej, bo one odrzucają Tradycję św.

11. *Co wynika z tego, że tylko Kościół katolicki ma na sobie wszystkie znamiona Kościoła Chrystusowego?*

Z tego, że tylko Kościół katolicki ma na sobie wszystkie znamiona Kościoła Chrystusowego, wy-

nika, że tylko on jeden jest prawdziwym Kościółem Chrystusa.

† To, że Kościół katolicki ma na sobie znamień jedności, świętości i powszechności, jest dziełem Ducha Św., bo On, jako Duch miłości i świętości, jednocozy i uświęca członków Kościoła po całym świecie.

12. *Czy, oprócz znamion czyli cech, Kościół ma jeszcze inne przymioty?*

Oprócz znamion czyli cech, Kościół ma jeszcze inne przymioty, a niemi są tak zwane właściwości (atrybuty).

† 13. *Co są właściwości Kościoła?*

Właściwości Kościoła są to przymioty wewnętrzne Kościoła, które sprawiają, że Kościół może spełniać swoje zadanie.

† 14. *Co należy do właściwości Kościoła?*

Do właściwości Kościoła należy: trwałość, władza i nieomylność.

† Właściwości Kościoła w całej pełni posiada Papież. On bowiem jako głowa Kościoła ma najwyższą potrójną władzę, on sam ma dar nieomylności, w nim wreszcie, jako w głowie Kościoła, potrójna władza i nieomylność trwać będą do końca świata.

† Właściwości Kościoła: trwałość i nieomylność są dziełem Ducha Św. On bowiem przez to, że stale przebywa w Kościele, chroni Kościół od błędu i daje mu siłę do operania się wrogom, którzy chcą go zniszczyć.

† 15. *Co znaczy, że Kościół Chrystusowy jest trwały czyli niezniszczalny?*

Kościół Chrystusowy jest trwały czyli niezniszczalny, to znaczy, że z tem wszystkiem, co otrzymał od Chrystusa Pana istnieć będzie do końca świata.

Kościół, jako społeczność złożona z ludzi, podobnie, jak każdy poszczególny człowiek, składa się z ciała i duszy.

Ciałem Kościoła są ludzie, którzy do niego należą; duszą zaś nauka Chrystusowa, Sakramenta św., władza apostolska

i to wszystko, co w Kościele służy do uświęcenia i zba- wienia ludzi. Trwałość odnosi się do duszy Kościoła. Ciało bowiem Kościoła, ze śmiercią jego członków, zmienia się, dusza zaś zawsze pozostaje ta sama i jest niezniszczalna.

16. *Co Pan Jezus powiedział o trwałości Kościoła?*

O trwałości Kościoła Pan Jezus tak powiedział: "Zbuduję Kościół mój, a moce piekielne nie przemo- gą go." (Mat. 16, 18.)

§ 26. O NIEOMYLNOŚCI KOŚCIOŁA.

† 1. *Co znaczy, że Kościół jest nieomylny?*

Kościół jest nieomylny, to znaczy, że on się nie myli, gdy ludziom ogłasza i objasnia naukę objawioną.

Dar Ducha Św., który sprawia, że się Kościół nie myli w nauczaniu prawd objawionych, nazywa się darem nieomylności. Przez to, że Duch Św. udziela Kościółowi daru nieomylności, jest On nauczycielem Kościoła i przewodni- kiem jego na drodze do prawdy.

2. *Z czego się okazuje, że Kościół ma dar nieomylności?*

Że Kościół ma dar nieomylności, okazuje się ze słów, w których Pan Jezus przyczekał Apostołom, iż Sam i przez Ducha Św. będzie nad niemi czuwał, aby, głosząc naukę Jego, nie mylili się, ale zawsze prawdy uczyli.

Pan Jezus, wysyłając Apostołów na świat, aby głosili naukę Jego rzekł: "A oto Ja jestem z wami po wszystkie dni aż do skończenia świata." (Mat. 28, 19); mówiąc zaś o przyjściu Ducha Św., powiedział: "Ja zaś poproszę Ojca, i innego Pocieszyciela da wam, aby z wami na wieki pozostał, Ducha prawdy." (Jan 14, 16-17.)

† 3. *Kto w Kościele ma dar nieomylności?*

Dar nieomylności w Kościele mają: Papież i biskupi.

† 4. *Kiedy Papież jest nieomylny?*

Papież jest nieomylny, gdy, jako głowa i najwyższy nauczyciel Kościoła, ogłasza całemu Kościołowi jakieś prawdy wiary i obyczajów.

Prawdami wiary nazywamy te prawdy religijne, które nas pouczają o Bogu i o życiu przyszłym.

Prawdami obyczajów nazywamy te prawdy religijne, które nas pouczają o tem, co trzeba czynić, aby się podobać Bogu w tem życiu i osiągnąć wieczną szczęśliwość w przyszłym.

Papież jest nieomylny, to nie znaczy, żeby on nie mógł zgrzeszyć. Nieomyłość nie odnosi się do życia Papieża, lecz do jego nauczania.

Nieomyrne orzeczenia Papieża nazywamy często nauczeniem "ex cathedra." Słowo greckie "cathedra" znaczy to samo, co tron biskupi albo biskupia stolica. Wyrażenie zaś: Papież naucza "ex cathedra," wskazuje, że Papież tylko wtedy jest nieomylny, gdy uczy ze stolicy Piotrowej, to jest, jako następca św. Piotra i głowa Kościoła. W prywatnych swoich orzeczeniach, nawet tych, które się odnoszą do prawd wiary i obyczajów, Papież może się mylić.

5. *Co nas przekonuje o tem, że sam papież, jako głowa Kościoła, jest nieomylny?*

O tem, że sam Papież, jako głowa Kościoła, jest nieomylny, przekonują nas następujące słowa Pana Jezusa, wyrzeczone do św. Piotra: "Ja prosiłem za tobą, aby nieustawała wiara twoja; ty zaś w przyszłości, nawróciwszy się, utwierdzaj swych braci." (Łuk. 22, 32.)

† 6. *Kiedy biskupi są nieomylni?*

Biskupi są nieomylni, gdy, nauczając Kościół prawd wiary i obyczajów, zgodni są z Papieżem.

† Zgodność swoją, co do prawd wiary i obyczajów, biskupi zwyczajnie wyrażają wtedy, gdy są zebrani na soborach powszechnych.

7. *Jak się nazywa nauka, którą Kościół jako nieomylną podaje?*

Nauka, którą Kościół jak nieomylną podaje, nazywa się dogmatem albo artykułem wiary.

Nowy dogmat nie jest nową nauką chrześcijańską, lecz tylko urzędowem świadectwem Kościoła nauczającego, że prawda podana w dogmacie jest prawdą objawioną i że jako taka zawiera się w Pismie św. i Tradycji chrześcijańskiej.

Dogmat o nieomylności Kościoła został ogłoszony na soborze watykańskim.

§ 27. O POTRZEBIE NALEŻENIA DO KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO.

† 1. *Naco Pan Jezus ustanowił Kościół?*

Pan Jezus nato ustanowił Kościół, aby się ludzie łatwiej mogli zbawić.

Człowiek każdy rodzaj pracy może łatwiej i lepiej wykonać, jeśli należy do jakiegoś stowarzyszenia czyli organizacji. W organizacji bowiem można znaleźć pomoc ze strony innych członków organizacji, i środki, które ułatwiają pracę. Wiedział o tem Boski nasz Zbawiciel, dlatego nietylko ogłosił ludziom naukę Swoją i podał im różne inne środki do zbawienia, ale z wyznawców nauki Swojej utworzył społeczność czyli organizację religijną, którą nazywał Kościółem. Uczynił zaś to dlatego, aby się ludzie łatwiej mogli zbawić.

† 2. *Czemu tylko w Kościele katolickim można się zbawić?*

Tylko w Kościele katolickim można się zbawić, bo tylko w tym Kościele znajdują się wszystkie środki potrzebne do zbawienia.

† Kościół katolicki ma wszystkie środki potrzebne do zbawienia, bo on przechowuje pierwotną i prawdziwą naukę Chrystusową, wszystkie Sakramenta św., a wreszcie władzę apostolską. Inne Kościoły: heretyckie i schizmatyczne, wszystkich tych środków nie mają, ale tylko niektóre.

Członkiem Kościoła jest ten, kto przyjął Chrzest św. i jest podległym Papieżowi.

† 3. *Czy człowiek, który nie należy do Kościoła katolickiego, może się zbawić?*

Człowiek, który bez własnej winy nie należy do Kościoła katolickiego, może się zbawić; ten zaś,

który z własnej winy do niego nie należy, zbawionym być nie może.

Do liczby tych, którzy nie są członkami Kościoła katolickiego, należą: najpierw niewierni, to jest, poganie, mahometanie i żydzi; następnie heretycy i schizmatycy; a wreszcie wyklęci, to jest katolicy, których Kościół, jako publicznych grzeszników i gorszycieli, wyrzucił ze swego łona.

Grzeszni katolicy, to jest tacy, którzy leżą w grzechach ciężkich i nie mają łaski uświęcającej, należą tylko do ciała Kościoła, a nie do duszy. Oni są martwemi członkami Kościoła katolickiego.

† 4. *O którym heretyku, schizmatyku lub niewiernym można powiedzieć, że z własnej winy nie należy do Kościoła katolickiego?*

O tym heretyku, schizmatyku lub niewiernym można powiedzieć, że z własnej winy nie należy do Kościoła katolickiego, który się może przekonać, że religia jego jest fałszywa, a prawdziwą jest religia Kościoła katolickiego, a jednak nie stara się poznać prawdy.

Do tych, którzy z własnej winy nie należą do Kościoła katolickiego, odnosi się powiedzenie: "Poza Kościołem (katolickim) nie ma zbawienia."

5. *O kim można powiedzieć, że bez własnej winy nie należy do Kościoła katolickiego?*

O tym można powiedzieć, że bez własnej winy nie należy do Kościoła katolickiego, kto nigdy nie miał wątpliwości, że religia jego może być fałszywa, a przytem nie miał sposobności zapoznać się z religią katolicką.

Człowiek, który bez własnej winy nie należy do Kościoła katolickiego, może się zbawić, jeżeli żyje według sumienia swego i przepisów swojej religii. Jeżeli zaś taki człowiek ma w sercu żal doskonały za grzechy i doskonałą miłość Boga, w takim wypadku dusza jego wolną jest od grzechów ciężkich i znajduje się w stanie łaski uświęcającej. Człowiek taki bezwiednie jest członkiem Kościoła katolickiego. Nie należy on wprawdzić do ciała Kościoła, ale należy do jego duszy.

6. Czy wszyscy, którzy należą do Kościoła katolickiego, będą zbawieni?

Nie wszyscy, którzy należą do Kościoła katolickiego, będą zbawieni, lecz tylko ci, którzy wierzą we wszystkie prawdy podawane przez Kościół do wierzenia, żyją według przykazań Boskich i kościelnych, a wreszcie korzystają z łask, jakie dają modlitwa, Msza św. i Sakramenta św.

§ 28. O ŚWIĘTYCH OBCOWANIU.

† 1. Które są główne części Kościoła?

Są trzy główne części Kościoła: Kościół triumfujący, Kościół walczący i Kościół cierpiący.

† 2. Kto należy do Kościoła triumfującego, kto do walczącego, a kto do cierpiącego?

Do Kościoła triumfującego należą Święci, którzy są w niebie; do Kościoła walczącego należą wszyscy, co żyją na ziemi i znajdują się w stanie łaski uświęcającej; do Kościoła zaś cierpiącego należą dusze czystcowe.

Nazwa Kościół triumfujący pochodzi od tego, że Święci w niebie cieszą się czyli triumfują, że dostąpili szczęśliwości niebieskiej; nazwa zaś Kościół cierpiący pochodzi od tego, że dusze czystcowe cierpią, aby się oczyścić z nieodpuściwych grzechów powszednich i kar doczesnych; nazwa wreszcie Kościół walczący pochodzi stąd, że wierni na ziemi ustawicznie muszą walczyć z wrogami swojej duszy, jeśli się chcą zbawić.

Członkowie Kościoła walczącego, chrześcijanie katolicy na ziemi żyjący, nazywają się świętymi z dwóch przyczyn: najpierw dlatego, że wszyscy przez przyjęcie Chrztu św. zostali powołani do świętości, a powtórnie dlatego, że wielu z nich przez to, że stale unikają grzechów ciężkich i trwają w łasce uświęcającej, znajduje się w stanie rzeczywistej świętości.

† 3. Co to znaczy, że między członkami Kościoła Chrystusowego jest święte obcowanie?

Między członkami Kościoła Chrystusowego jest święte obcowanie, to znaczy, że członkowie tego

Kościoła jedni o drugich myślą i w rozmaitych potrzebach duchowych jedni drugim z pomocą spieszą.

Trzy główne części Kościoła są jakby jedną wielką rodziną, której głową jest Jezus Chrystus. W każdej dobrej rodzinie między wszystkimi jej członkami panuje wielka miłość. Miłość między członkami rodziny okazuje się tem, że jedni o drugich myślą, jedni drugim dobrze życzą i jedni drugim w potrzebie z pomocą spieszą. Taka sama miłość, jaka istnieje w każdej dobrej rodzinie, istnieje też między członkami Kościoła katolickiego i objawia się ona w świętym obcowaniu wszystkich członków Kościoła.

† 4. *W jaki sposób my, na ziemi żyjący, obcujemy ze Świętymi w niebie?*

My, na ziemi żyjący w ten sposób obcujemy ze Świętymi w niebie, że czcimy ich i modlimy się do nich; oni zaś wstawiają się za nami przed Bogiem.

† Święci wiedzą, jakie prośby do nich zanosimy, bo Bóg im je objawia. Chętnie zaś wstawiają się za nami, bo, jako członkowie tego samego Kościoła, kochają nas jak braci.

† 5. *W jaki sposób my, na ziemi żyjący, obcujemy z duszami w czyściku?*

My, na ziemi żyjący, w ten sposób obcujemy z duszami w czyściku, że niesiemy im pomoc i ulgę w cierpieniach: modlitwą, dobremi uczynkami, odpustami, a przedewszystkiem ofiarą Mszy św.

Nie tylko my przychodzimy z pomocą duszom czyśccowym, ale to samo czynią też i Święci w niebie. Oni bowiem wypraszają u Boga skrócenie kar dla dusz, które są w ogniu czyśccowym.

† 6. *Kiedy obcowanie chrześcijan katolików, na ziemi żyjących, jest święte?*

Obcowanie chrześcijan katolików, na ziemi żyjących, jest święte, gdy modlitwą, pouczeniem i dobrym przykładem pomagają sobie wzajemnie w sprawach zbawienia.

ARTYKUŁ DZIESIĄTY.**“Grzechów odpuszczenie.”****§ 29. O WŁADZY ODPUSZCZANIA GRZECHÓW.**

1. **Kiedy Pan Jezus dał Apostołom władzę odpuszczania grzechów?**

Władzę odpuszczania grzechów Pan Jezus dał Apostołom po Swojem zmartwychwstaniu, gdy rzekł do nich: “Weźmijcie Ducha Św., którym odpuścicie grzechy, są im odpuszczone; a którym zatrzymacie, są zatrzymane.” (Jan 20, 22-23.)

2. **Na kogo z Apostołów przeszła władza odpuszczania grzechów?**

Władza odpuszczania grzechów z Apostołów przeszła na biskupów i kapłanów.

3. **Kiedy biskupi i kapłani wykonują władzę odpuszczania grzechów?**

Biskupi i kapłani wykonują władzę odpuszczania grzechów, gdy sprawują Sakramenta św.: Chrztu i Pokuty.

ARTYKUŁ JEDYNASTY.**“Ciała zmartwychwstanie.”****§ 30. O POWSZECHNEM ZMARTWYCHWSTANIU CIAŁ.**

1. **Czy ciała zmarłych, złożone do grobów, zostaną tam na zawsze?**

Ciała zmarłych, złożone do grobu, nie zostaną tam na zawsze, lecz zmartwychwstaną w dzień ostateczny.

Ciała umarłych, przed włożeniem ich do grobu i później, gdy są już w grobie, wielką czcią otaczamy. Czynimy zaś to dlatego, że one są mieszkaniem duszy i że są przeznaczone do nieba.

2. **Co znaczy, że w dzień ostateczny wszystkie ciała zmartwychwstaną?**

W dzień ostateczny wszystkie ciała zmartwychwstaną, to znaczy, że wtedy ciało każdego

człowieka znowu złączy się ze swoją duszą i żywe z grobu wstanie.

Przed zmartwychwstaniem rozprószone częstki każdego ciała moc Boża zgromadzi do jednej całości.

† 3. *Dlaczego ciała ludzkie zmartwychwstaną?*

Ciała ludzkie dlatego zmartwychwstaną, aby one tak samo, jak i dusza, otrzymały zasłużoną nagrodę lub karę.

† 4. *Jakie będą ciała ludzkie po zmartwychwstaniu?*

Po zmartwychwstaniu ciała dobrych będą piękne, podobne do zmartwychwstałego ciała Jezusa, ciała zaś złych będą szpetne.

5. *Co się stanie, po powszechnem zmartwychwstaniu ciał?*

Po powszechnem zmartwychwstaniu ciał, Pan Jezus poraz drugi przyjdzie na ziemię, aby sądzić wszystkich ludzi: dobrych i złych.

ARTYKUŁ DWUNASTY.

“I żywot wieczny. Amen.”

§ 31. O ŻYCIU WIECZNYM I O RZECZACH OSTATECZNYCH.

1. *Co nazywamy życiem czyli żywotem wiecznym?*

Życiem czyli żywotem wiecznym nazywamy życie bez końca, które dla każdego człowieka nastąpi po życiu ziemskiem czyli doczesnym.

2. *W czem są przedstawione prawdy chrześcijańskie o życiu wiecznym?*

Prawdy chrześcijańskie o życiu wiecznym przedstawione są w nauce o rzeczach ostatecznych człowieka.

* 3. *Które są rzeczy ostateczne człowieka?*

Rzeczy ostateczne człowieka są: śmierć, sąd, piekło lub niebo.

4. Co nazywamy śmiercią człowieka?

Śmiercią człowieka nazywamy zniszczenie, jakiemu podlega ciało ludzkie, po odłączeniu się od ciała.

Gdy mówimy o śmierci człowieka, mamy na myśli tylko śmierć ciała, bo dusza ludzka jest nieśmiertelną.

5. Przedewszystkiem każdy chrześcijanin powinien wiedzieć o śmierci?

Każdy chrześcijanin to przedewszystkiem powinien wiedzieć o śmierci, że od niej zależy cała wieczność jego.

Jeżeli śmierć jest dobra, to cała wieczność będzie szczęśliwa, jeżeli zaś śmierć jest zła, to cała wieczność będzie nieszczęśliwa.

* 6. Co się dzieje z duszą, zaraz po śmierci człowieka?

Zaraz po śmierci człowieka, dusza odłącza się od ciała i staje na sąd Boży.

* 7. Iloraki jest sąd Boży?

Sąd Boży jest dwojaki: osobisty czyli szczegółowy, i ostateczny czyli powszechny.

* 8. Który sąd nazywa się szczegółowym?

Szczegółowym nazywa się sąd, który się odbywa zaraz po śmierci człowieka.

Sąd ten odbywa się w tem miejscu, gdzie człowiek umiera.

* 9. Który sąd nazywa się ostatecznym albo powszechnym?

Ostatecznym albo powszechnym nazywa się sąd, który się odbędzie przy końcu świata, i na którym wszyscy ludzie będą sądzeni.

10. Dlaczego sąd, który się odbywa zaraz po śmierci, nazywa się szczegółowym?

Sąd, który się odbywa zaraz po śmierci, dlatego nazywa się szczegółowym, że sąd ten Bóg odprawia szczegółowo, to jest z każdą duszą osobno.

11. *Z czego będzie nas Bóg sądził w dzień sądu?*

W dzień sądu będzie nas Bóg sądził ze wszystkich myśli, słów, uczynków i ze zaniedbania dobrego, do któregośmy byli obowiązani.

* 12. *Dokąd idzie dusza, po odbytym sądzie szczegółowym?*

Po odbytym sądzie szczegółowym, dusza idzie albo do piekła, albo do czystca albo do nieba.
† Zaraz przeto po sądzie szczegółowym następuje nagroda lub kara według tego, jak sobie człowiek swoimi uczynkami na to zasłużył.

* 13. *Co jest piekło?*

Piekło jest to miejsce, gdzie potępieni nigdy Boga nie oglądają, i cierpią straszne i wieczne męki.

Dwa są główne rodzaje mąk piekielnych: jedne z nich pochodzą z utraty Boga nieskończenie pięknego i dobrego, drugie zaś od ognia, który nigdy nie gaśnie. Oba te rodzaje mąk piekielnych zawierają się w następujących słowach Chrystusa Pana: "Precz ode-Mnie przeklęci w ogień wieczny." (Mat. 25, 41.)

Męki piekielne nie są jednakie. Ci bowiem, którzy tutaj na ziemi więcej grzeszyli i większe innym dawali zgorszenia, w piekle ponoszą straszniejsze katusze.

14. *Które dusze idą do piekła?*

Do piekła idą te dusze, które zeszły z tego świata w stanie grzechu śmiertelnego, bez łaski uświęcającej.

* 15. *Co jest czystiec?*

Czystiec jest to miejsce strasznych mąk, podobnych do piekielnych ale doczesnych.

W czystcu jest ogień, tak samo jak i w piekle, a męki czystcowe tem się różnią od mąk piekielnych, że są doczesne, piekielne zaś wieczne, i tem, że w piekle niema nic tylko rozpacz, w czystcu zaś jest nadzieja i pociecha. Po ciechą dusz czystcowych jest pewność, że się męki ich kiedyś skończą i że, po ich ukończeniu, one wejdą do nieba.

* 16. Które dusze idą do czystca?

Do czystca idą te dusze, które zeszły z tego świata w stanie łaski uświęcającej, ale w grzechach powszednich lub z niewypłaconemi karami doczesnemi.

† 17. Czem możemy przyjść z pomocą duszom w czystcu cierpiącym?

Duszom w czystcu cierpiącym możemy przyjść z pomocą: modlitwą, postem, jałmużną, odpustami, a przedewszystkiem ofiarą Mszy świętej.

18. Czy czystiec zawsze trwać będzie?

Czystiec trwać będzie tylko do dnia sądu ostatecznego czyli powszechnego.

19. Co się dzieje z duszą, po odbyciu kar czystcowych?

Po odbyciu kar czystcowych, dusza idzie do nieba.

* 20. Co jest niebo?

Niebo jest to miejsce, gdzie Aniołowie i Święci oglądają Boga i zażywają niepojętej i wiecznej szczęśliwości.

Rozmaite są źródła szczęśliwości niebieskiej, jednak najważniejszym źródłem jest widok Boga nieskończenie pięknego i dobrego. Różne też są stopnie chwały i szczęśliwości niebieskiej. Na najwyższym zaś są ci Święci, którzy za życia swego ziemskiego najwięcej miłowali Pana Boga i najwięcej wykonywali dobrych uczynków.

O szczęśliwości niebieskiej św. Paweł tak powiada: "Oko nie widziało, i ucho nie słyszało, i w serce człowieka nie wstąpiło, co nagotował Bóg tym, którzy Go miują." (I. Kor. 2, 9.)

* 21. Które dusze, po odbytym sądzie szczególnowym, idą prosto do nieba?

Te dusze, po odbytym sądzie szczególnowym, idą prosto do nieba, które zeszły z tego świata w stanie łaski uświęcającej i już tutaj na ziemi wypłaciły się Bogu ze wszystkich kar doczesnych.

† Rozważanie o rzeczach ostatecznych przypomina nam następujące słowa Pana Jezusa: "Cóż pomoże człowiekowi, choćby cały świat pozyskał, jeśli na duszy swej szkodę poniósł? Albo co może człowiek dać w zamian za duszę swą? Albowiem Syn człowiekowy przyjdzie w chwale Ojca swego, wraz ze swymi aniołami, a wtedy odda każdemu według uczynków jego." (Mat. 16, 26-27.)

22. *Co znaczy słowo: "Amen"?*

Słowo: "Amen" znaczy: Niech się tak stanie.

"Amen" jest słowem żydowskim czyli hebrajskiem.

Mówiąc "Amen" w Składzie wiary, wyrażamy pragnienie, abyśmy wierzyli w to wszystko, co nam Kościół w Składzie wiary do wierzenia podaje.

CZĘŚĆ DRUGA.

O przykazaniach.

ROZDZIAŁ I.

O przykazaniu miłości.

§ 1. O PRZYKAZANIACH W OGÓLNOŚCI.

* 1. *Co są przykazania?*

Przykazania są to rozkazy Boże, które koniecznie trzeba wykonać, aby się podobać Bogu i dostać się do nieba.

Przykazanie nazywamy też prawem Bożem.

W Starym Zakonie były trzy rodzaje praw: prawa państwowego czyli cywilne, prawa obrzędowe czyli ceremonjalne, a wreszcie prawa obyczajowe czyli moralne. Prawa ostatniego rodzaju były przykazaniami Bożemi.

Prawa cywilne Starego Zakonu straciły swoje znaczenie z upadkiem państwa żydowskiego; prawa zaś ceremonjalne, gdy miejsce religii żydowskiej zajęła religia chrześcijańska. Prawa moralne Starego Zakonu, jako przykazania Boże, nie straciły swego znaczenia i zawsze mają moc obowiązującą.

2. *Które są najważniejsze przykazania Boże?*

Najważniejsze przykazania Boże są: przykazanie miłości Boga i bliźniego, i dziesięcioro przykazań czyli dekalog.

Wyraz dekalog pochodzi z greckiego, i znaczy to samo, co dziesięć powiedzeń.

† 3. *Jak opiewa przykazanie miłości?*

Przykazanie miłości opiewa: "Będziesz miłością Pana Boga twoego z całego serca twoego i z całej duszy twojej i ze wszystkich sił twoich i ze wszyst-

kiej myśli twojej, a bliźniego swego jak samego siebie.” (Łuk. 10, 27.)

† 4. **Co Pan Jezus powiedział o przykazaniach miłości Boga i bliźniego?**

O przykazaniach miłości Boga i bliźniego Pan Jezus powiedział, że “na tych dwóch przykazaniach zasadza się cały zakon i prorocy.” (Mat. 22, 40.)

† Na przykazaniach miłości opierają się wszelkie inne, bo one na to są dane, abyśmy wiedzieli, co trzeba czynić, a czego unikać, aby wypełnić zakon miłości.

§ 2. O MIŁOŚCI BÓGA.

1. **Co znaczy miłować kogoś?**

Miłować kogoś znaczy: życzyć mu dobrze i według możliwości dobrze mu czynić.

2. **W czem się przedewszystkiem okazuje miłość Boga?**

Miłość Boga okazuje się przedewszystkiem w staraniu się o chwałę Bożą i w wypełnieniu przykazań Bożych.

3. **Jaką powinna być miłość Boga?**

Miłość Boga powinna być najwyższa i nadprzyrodzona.

4. **Kiedy miłość Boga jest najwyższą?**

• Miłość Boga jest najwyższą, gdy Go miłujemy więcej, niż cokolwiek innego, tak iż wolimy raczej wszystko stracić, niż Boga przez grzech.

Miłość Boga najwyższa powinna się objawiać we wszystkich władzach duszy i ciała człowieka, bo Bóg tak mówi: “Będziesz miłował Pana Boga twego z całego serca twoego i z całej duszy twojej i ze wszystkich sił twoich i ze wszystkiej myśli twojej.”

5. **Kiedy nasza miłość Boga jest nadprzyrodzoną?**

Nasza miłość Boga jest nadprzyrodzona, gdy Boga miłujemy z побudek nadprzyrodzonych, to jest takich, które nam wiara podaje.

Oprócz pobudek miłości Boga nadprzyrodzonych, są jeszcze inne, przyrodzone, które nam rozum podaje. Pobudki tego rodzaju ma ten, kto miłuje Boga dlatego, że od Niego otrzymał różne dobra ziemskie i doczesne np. majątek, zdrowie, urodę, spokój sumienia i cześć u ludzi.

6. Jaką może być miłość Boga nadprzyrodzona?

Miłość Boga nadprzyrodzona może być niedoskonała lub doskonała.

7. Kiedy nasza miłość Boga jest nadprzyrodzoną niedoskonałą?

Nasza miłość Boga jest nadprzyrodzoną niedoskonałą, gdy Boga miłujemy dlatego, że się spodziewamy otrzymać od Niego dobra nadprzyrodzone: niebo i łaski do zbawienia potrzebne.

8. Kiedy nasza miłość Boga jest doskonała?

Nasza miłość Boga jest doskonała, gdy Go miłujemy dla przymiotów nieskończonych czyli dla Jego doskonałości, albo z wdzięczności za otrzymane dobrodziejstwa.

Doskonała miłość nazywa się miłością życliwości albo przyjaźni, niedoskonała zaś miłością pożądania.

9. Przez co miłość Boga osłabiamy w sobie, a przez co tracimy ją zupełnie?

Miłość Boga osłabiamy w sobie przez każdy grzech powszedni, tracimy zaś ją zupełnie przez grzech śmiertelny.

§ 3. O MIŁOŚCI BLIŹNIEGO.

1. Kto według nauki Chrystusa Pana jest naszym bliźnim?

Według nauki Chrystusa Pana naszym bliźnim jest każdy człowiek bez wyjątku, a zatem bez względu na to, jakiej jest narodowości i religii, jakiego stanu, a wreszcie, jakiej wartości moralnej: dobry czy zły.

Naukę o tem, kogo należy uważać za swego bliźniego, Pan Jezus przedstawił w przypowieści o Miłosiernym Samarytaninie. (Łuk. 10, 30-36.)

2. *W czem się przedewszystkiem okazuje nasza miłość bliźniego?*

Nasza miłość bliźniego okazuje się przedewszystkiem w tem, że w potrzebach jego duchowych i cielesnych niesiemy mu pomoc.

Jeżeli chcemy w należyty sposób miłować bliźniego, musimy się trzymać następujących słów Pana Jezusa: "Czyście tedy drugim to wszystko, co chcecie, żeby wam ludzie czynili." (Mat. 7, 12.)

3. *Jaką powinna być nasza miłość bliźniego?*

Nasza miłość bliźniego powinna być bezinteresowna, nadprzyrodzona i powszechna.

4. *Kiedy nasza miłość bliźniego jest bezinteresowna?*

Nasza miłość bliźniego jest bezinteresowna, gdy czyniąc bliźniemu dobrze, nie myślimy o korzyści, jaką z tego sami mieć możemy, lecz głównie o tem, aby bliźniego uszczęśliwić.

5. *Kiedy nasza miłość bliźniego jest nadprzyrodzoną?*

Nasza miłość bliźniego jest nadprzyrodzoną, gdy go miłujemy z побudek nadprzyrodzonych, a przedewszystkiem dlatego, że taka jest wola Boża.

Gdy miłujemy bliźniego z побudek przyrodzonych, np. dlatego, że jest urodny, zdolny lub zasłużony dla narodu, wtedy nasza miłość bliźniego jest przyrodzona.

6. *Kiedy nasza miłość bliźniego jest powszechna?*

Nasza miłość bliźniego jest powszechna, gdy miłujemy wszystkich ludzi i do nikogo nie mamy nienawiści.

Chociaż mamy miłować wszystkich bliźnich, jednak nie wszystkich w tym samym stopniu. Najwięcej bowiem mamy kochać rodziców: matkę i ojca; potem rodzeństwo, to jest, braci i siostry; potem krewnych i powinowatych; następnie rodaków czyli ziomków, i współwyznawców (tej samej religii); a wreszcie spółobywateli i wszystkich innych ludzi.

7. Kogo z ludzi Pismo św. w szczególniejszy sposób poleca miłości naszej?

Pismo św. w szczególniejszy sposób poleca miłości naszej wdowy, sieroty i wszystkich biednych i nieszczęśliwych.

8. W jaki sposób mamy okazywać naszą miłość względem biednych i nieszczęśliwych?

Miłość naszą względem biednych i nieszczęśliwych mamy okazywać dawaniem jałmużny i wy pełnianiem uczynków miłosiernych co do ciała i co do duszy.

Jałmużną nazywamy wszelkie datki materialne, dawane biednym nato, aby im pomóc w ich potrzebie cielesnej. Jałmużną przeto mogą być pieniądze, pokarm lub ubranie.

9. Czem się najwięcej różni chrześcijańska miłość bliźniego od zwyczajnej miłości ludzkiej?

Chrześcijańska miłość bliźniego tem się najwięcej różni od zwyczajnej miłości ludzkiej, że się odnosi nawet do nieprzyjaciół.

10. Którymi słowami Pan Jezus zalecił nam miłość nieprzyjaciół?

Miłość nieprzyjaciół Pan Jezus zalecił nam następującymi słowami: "Miłujcie nieprzyjaciół waszych, czyńcie dobrze tym, którzy was nienawidzą, i módlcie się za tych, którzy was prześladują i potwarzają." (Mat. 5, 44.)

11. Kiedy Pan Jezus dał najpiękniejszy przykład miłości nieprzyjaciół?

Najpiękniejszy przykład miłości nieprzyjaciół dał Pan Jezus na krzyżu, gdy modląc się za swoich prześladowców, wołał do Ojca: "Ojcie odpuść im, bo nie wiedzą co czynią." (Łuk. 23, 34.)

12. W czem się najbardziej okazuje miłość nasza do nieprzyjaciół?

Miłość nasza do nieprzyjaciół najbardziej okazuje się w tem, że się nie mścimy na nich za dozna-

ne krzywdy, lecz chętnie im takowe przebaczamy, a także i w tem, że w razie spotkania się z nimi, nie okazujemy im gniewu, lecz ich pozdrawiamy i grzecznie do nich przemawiamy.

§ 4. O CHRZEŚCIJAŃSKIEJ MIŁOŚCI SAMEGO SIEBIE.

1. *Kto siebie miłuje po chrześcijańsku?*

Po chrześcijańsku miłuje siebie, kto przedwysztkiem stara się o dobra duchowe i wieczne: o cnoty, niebo i łaski do zbawienia potrzebne.

2. *Czy chrześcijaninowi wolno starać się o dobra doczesne, np. o majątek, zdrowie i chwałę?*

Chrześcijaninowi wolno starać się o dobra doczesne, np. o majątek, zdrowie i chwałę, ale tylko o tyle, o ile one nie przeszkadzają do zbawienia.

3. *Co jest niezgodne z chrześcijańską miłością siebie samego?*

Z chrześcijańską miłością siebie samego niezgodne jest samolubstwo i nieporządną miłość samego siebie.

4. *Kiedy miłość siebie samego staje się samolubstwem?*

Miłość siebie samego staje się samolubstwem, gdy człowiek, starając się o różne dobra dla siebie, o bliźnich nie dba lub nawet im krzywdę czyni.

Samolubstwo nazywa się też sobkowstwem lub egoizmem. Ta ostatnia nazwa pochodzi od słowa łacińskiego: "ego," co znaczy: "ja." Obie wspomniane nazwy wskazują, że samolub zawsze myśli tylko o sobie, i że zawsze zajęty jest tylko swoją własną osobą czyli swoim "ja."

5. *Kiedy miłość siebie samego jest nieporządną?*

Miłość siebie samego jest nieporządną, gdy człowiek, chcąc siebie uszczęśliwić, stara się przedwysztkiem o dobra ziemskie i doczesne, a o dobra duchowe i wieczne wcale nie dba, lub mało się o nie troszczy.

Dobra, o które się staramy, ze względu na ich wartość, można ustawić w następującym porządku: najbardziej wartościowe są dobra niebieskie i nadprzyrodzone: Bóg, niebo i łaski do zbawienia potrzebne. To też, kto chce być naprawdę szczęśliwym, przedewszystkiem o te dobra starać się powinien. Do drugiego rzędu należą dobra duchowe wieczne, np. cnoty. Ponieważ te pomagają nam do zbawienia, dlatego też mają wielką wartość. Do niższego rzędu dóbr należą: dobra duchowe doczesne, np. chwała i cześć u ludzi, oraz dobra cielesne, np. zdrowie, uroda i zręczność.

Do dóbr, które najmniejszą mają wartość wobec wieczności, należą dobra materialne: pieniądze, domy i posiadłości ziemskie. To też prawdziwy chrześcijanin, troskliwy o dobro swej duszy i o jej zbawienie, o te dobra najmniej się stara. Kto zaś czyni inaczej i o dobra niższe stara się więcej, niż o wyższe, tego miłość siebie samego jest nieporządną.

ROZDZIAŁ II.

O dziesięciorgu przykazań Bożych.

§ 1. O DZIESIĘCIORGU PRZYKAZAŃ W OGÓLNOŚCI.

† 1. *W czem są dokładniej wyjaśnione przykazania miłości?*

Przykazania miłości dokładniej są wyjaśnione w dziesięciorgu przykazań Bożych.

† 2. *Przez kogo Bóg dał ludziom dziesięć przykazań?*

Dziesięć przykazań dał Bóg ludziom przez Mojżesza.

Przykazania, które Mojżesz otrzymał od Boga, były napisane na dwóch kamiennych tablicach. Na jednej z tych tablic były trzy pierwsze przykazania, a na drugiej było siedem następnych.

† 3. *Kiedy Mojżesz otrzymał od Boga dziesięcioro przykazań?*

Dziesięcioro przykazań otrzymał Mojżesz od Boga dnia pięćdziesiątego po wyjściu z Egiptu, gdy prowadząc Żydów przez pustynię, stanął z nimi u stóp góry Synaj.

4. *O czem pouczaja nas trzy pierwsze przykazania, a o czem siedem następnych?*

Trzy pierwsze przykazania pouczają nas o obowiązkach naszych względem Boga; a siedem następnych o obowiązkach naszych względem nas samych i względem innych ludzi czyli bliźnich.

† 5. *Czy my chrześcijanie jesteśmy obowiązani zachowywać przykazania?*

My chrześcijanie jesteśmy obowiązani zachowywać przykazania, bo Pan Jezus zatwierdził je i nakazał je zachowywać. (Mat. 5, 17; 19, 17.)

6. *Co nas powinno pobudzać do zachowania przykazań?*

Do zachowania przykazań powinna nas pobudzać wdzięczność względem Boga i bojaźń przed karą za ich przekroczenie.

Na te dwie pobudki do zachowania przykazań zwrócił uwagę sam Bóg. On bowiem, zanim dał żydom przykazania, przypomniał im dobrodziejstwo, jakie im wyściadczył, wyprowadzając ich z niewoli egipskiej; same zaś przykazania dał im wśród grzmotów i piorunów.

PIERWSZE PRZYKAZANIE BOŻE.

“**Nie będziesz miał bogów cudzych przede mną.**”

§ 2. O CZCI BOGU NALEŻNEJ.

† 1. *Co nakazuje pierwsze przykazanie Boże?*

Pierwsze przykazanie Boże nakazuje oddawać Bogu cześć należną.

W każdym przykazaniu Bożem mieści się jakiś nakaz i jakiś zakaz. Jeśli nakaz jest wyraźny, należy domyśleć się zakazu; jeżeli znowu zakaz jest wyraźny, domyślamy się nakazu.

W pierwszym przykazaniu Bożem wyraźny jest zakaz, aby czci Bogu należnej nie oddawać bogom fałszywym czyli bożkom. Domyślamy się natomiast nakazu. Nakaz ten odnosi się do obowiązku oddawania Bogu czci należnej.

2. Co znaczy czcić kogoś?

Czcić kogoś znaczy: przyznawać mu pierwszeństwo przed drugimi dla jego wyższych przymiotów.

† 3. Jaka cześć należy się Bogu?

Bogu należy się cześć najwyższa, zwana czcią uwielbienia albo adoracją.

† 4. Kiedy Bogu oddajemy cześć najwyższą?

Bogu oddajemy cześć najwyższą, gdy uznajemy, że Jemu, jako istocie nieskończego doskonałego, należy się pierwszeństwo przed wszystkimi innymi istotami.

* 5. W iloraki sposób powinno się oddawać Bogu cześć należną?

Bogu powinno się oddawać cześć należną w dwojaki sposób: wewnętrznie, uczuciami czyli aktami: wiary, nadziei i miłości; i zewnętrznie, znakami czci.

6. Kiedy wiarą oddajemy Bogu cześć najwyższą?

Wiarą oddajemy Bogu cześć najwyższą, gdy mocniej wierzymy w to, co Bóg objawił, aniżeli w to, co nam ludzie mówią.

7. Co znaczy mieć nadzieję czyli ufność?

Mieć nadzieję czyli ufność znaczy: oczekiwanie tego, co nam ktoś dać przyobiecał.

8. Dlaczego się spodziewamy, że otrzymamy od Boga to, co nam dać przyobiecał?

Dlatego się spodziewamy, że otrzymamy od Boga to, co nam dać przyobiecał, że Bóg jest nieskończony dobry, wszechmocny i wierny w obietnicach swoich.

9. Czego przedewszystkiem mamy spodziewać się od Boga?

Od Boga przedewszystkiem mamy się spodziewać zbawienia i łask do zbawienia potrzebnych.

10. Kiedy nadzieję czyli ufnością oddajemy Bogu cześć najwyższą?

Nadzieją czyli ufnością wtedy oddajemy Bogu cześć najwyższą, gdy w rozmaitych potrzebach cielesnych i duchowych więcej w Bogu nadzieję pokładamy, aniżeli w ludziach lub w innych stworzeniach.

11. Kiedy miłością oddajemy Bogu cześć najwyższą?

Miłością oddajemy Bogu cześć najwyższą, gdy Boga miłujemy więcej, niż wszystko inne.

* 12. Które są znaki, służące do oddawania zewnętrznej czci Bogu?

Znaki, służące do oddawania zewnętrznej czci Bogu są: znak Krzyża św., modlitwa, śpiew, klękanie, ukłony, bicie się w piersi, wzroszenie oczu i rąk do nieba, a wreszcie znakiem najważniejszym jest ofiara Mszy św.

Cześć zewnętrzna, Bogu oddawana, może być publiczna lub prywatna.

Publiczną jest cześć Boska, gdy się odbywa pod przewodnictwem kapłana i w sposób przepisany przez Kościół. Do tego rodzaju czci należą różne nabożeństwa kościelne, np. Msza św., nieszpory i procesja.

Prywatną czcią Boską, jest każda cześć religijna, która nie jest publiczną.

§ 3. O BAŁWOCHWALSTWIE I O GRZECHACH POKREWNYCH.

* 1. Czego zakazuje pierwsze przykazanie Boże?

Pierwsze przykazanie Boże zakazuje bałwochwałstwa i grzechów pokrewnych.

* 2. Kto grzeszy bałwochwałstwem?

Bałwochwałstwem grzeszą ci, co cześć Boską oddają stworzeniom, lub bożkom pogańskim czyli bałwanom.

Bałwanem nazywamy postać ludzką lub zwierzęcą, zrobioną z drzewa, kamienia lub żelaza. Poganie, którzy nie znają Boga prawdziwego, cześć Boską oddają bałwanom.

Bałwochwalcami są nietylko ci, co się kłaniają bożkom, ale też i ci, co rzeczy stworzone: majątek, zaszczyty i przyjemności wyżej stawiają niż Boga samego i o nie starają się więcej, niż o sprawy odnoszące się do Boga.

† 3. *Co należy do grzechów pokrewnych bałwochwalstwu?*

Do grzechów pokrewnych bałwochwalstwu należą: zabobony, wróżbiarstwo, czary, czarnoksięstwo i spirytyzm.

† Zabobony, wróżbiarstwa i inne grzechy tym podobne, dlatego należą do bałwochwalstwa, iż każdy, kto je popełnia, przypisuje stworzeniom przymioty Boskie, np. moc, mądrość i wiedzę Boską.

4. *Kto grzeszy zabobonem?*

Zabobonem grzeszy ten, co niektórym rzeczom lub zdarzeniom przypisuje siłę nadzwyczajną, taką, której one od Boga nie otrzymały.

Zabobonem jest np. wierzyć, że niektóre dni lub liczby są nieszczęśliwe; albo, że ukazanie się pewnych osób lub zwierząt przynosi szczęście lub nieszczęście, a wreszcie, że niektóre modlitwy mają moc leczenia i zachowania od nagłej śmierci.

Noszenie medalików i szkaplerzy nie jest zabobonem, bo przedmioty te na mocy błogosławieństwa kościelnego mają moc udzielania pewnych łask Bożych. Jednak, gdyby ktoś z tych przedmiotów używał do celów niewłaściwych, również grzeszyłby zabobonem.

5. *Kto grzeszy wróżbiarstwem?*

Wróżbiarstwem grzeszy ten, co wobec łatwo-wiernych udaje, iż z pewnych wypadków — nic zresztą nieznaczących — potrafi odgadnąć rzeczy ukryte i przyszłe.

Wróżbiarze czyli wróżbici oszukują naiwnych w rozmaity sposób: np. tłumaczą im sny, wykładają karty, a wreszcie z ręki wyczytują różne tajemnice, lub starają się wskazać, gdzie się znajdują rzeczy skradzione.

Każdy, kto chodzi do wróżbitów grzeszy, choćby nawet czynił to z ciekawości. Ciekawość bowiem tego rodzaju jest często zgorszeniem, bo zachęca innych do odwiedzania wróżbitów.

Tłumacze snów, o których jest mowa w Pismie św., jak np. Józef egipski, nie byli wróżbitami, lecz mężami nacznionymi. Sny zaś, które oni tłumaczyli, nie były znowu zwyczajnemi snami, lecz nadzwyczajnemi, zapomocą których Bóg objawiał swoje wyroki.

6. Kogo nazywamy czarownikiem?

Czarownikiem nazywamy tego, kto udaje, że przy pomocy pewnych słów lub rzeczy — żadnej zresztą mocy w sobie nie mających — potrafi drugim pomagać lub szkodzić.

Do czarów należy np. leczenie zapomocą odmawiania dziwacznych modlitw, lania włosku lub wrzucania węgli na wodę.

7 Kogo nazywamy czarnoksięźnikiem?

Czarnoksięźnikiem nazywamy tego, co przy pomocy złego ducha wykonuje dzieła, podobne do cudów.

Takim czarnoksięźnikiem był np. Szymon Mag, który żył za czasów apostołskich.

8. Co jest spirytyzm?

Spirytyzm jest to sposób wywoływania duchów zapomocą tak zwanych medjów.

Przez medjum spirytyczne należy rozumieć osoby lub rzeczy, za pomocą których spirytyści wywołują duchy. Takim medjum jest np. stół wirujący.

Zajmowanie się spirytyzmem jest zabronione przez Kościół.

Podobnym do spirytyzmu jest hipnotyzm, to jest, sposób sztucznego usypiania. Osoba, w sztuczny sposób uśpiona czyli za hipnotyzowaną, traci przytomność i świadomość swoich czynów i zostaje zupełnie pod wpływem drugiej osoby.

§ 4. O GRZECHACH PRZECIW WIERZE, NADZIEI I MIŁOŚCI.

*** 1. Które grzechy, oprócz bałwochwalstwa, należą do grzechów przeciw pierwszemu przykazaniu?**

Oprócz bałwochwalstwa, do grzechów przeciw pierwszemu przykazaniu należą grzechy przeciw wierze, nadziei i miłości.

* 2. *Które są najzwyklejsze grzechy przeciw wierze?*

Najzwyklejsze grzechy przeciw wierze są: obojętność we wierze; dobrowolne powątpiewanie o prawdach wiary, odstępstwo od wiary czyli apostazja i niedowiarsztwo; a wreszcie zaparcie się wiary.

† 3. *Kiedy chrześcijanin katolik grzeszy obojętnością we wierze?*

Chrześcijanin katolik grzeszy obojętnością we wierze, gdy się nie stara poznać prawd swojej wiary, lub gdy sądzi, że każda inna wiara jest tak samo dobra, jak katolicka.

Zupełnie inaczej, jak obojętny, postępuje gorliwy katolik. On zajmuje się swoją religią i stara się poznać wszystkie najważniejsze prawdy wiary. Do tych najważniejszych prawd należą najpierw prawdy główne, a potem te, które się zawierają w Modlitwie Pańskiej, Pozdrowieniu Anielskiem i w Składzie apostolskim, a wreszcie w nauce o przekazaniach i o Sakramentach św.

4. *Kto grzeszy dobrowolnym powątpiewaniem o prawdach wiary?*

Dobrowolnym powątpiewaniem o prawdach wiary grzeszy ten, kto nasuwających się na myśl wątpliwości, co do prawd wiary, nie oddala, lecz się niemi zajmuje.

5. *Kogo nazywamy odstępca od wiary albo apostatą?*

Odstępca od wiary albo apostata, nazywamy katolika, który wyrzekł się swojej religii chrześcijańsko-katolickiej i przyjął inną.

Do rzędu odstępów od wiary należą nie tylko ci, którzy odstąpili od religii chrześcijańsko-katolickiej i przyjęli religię niechrześcijańską np. pogańską lub żydowską; ale też i ci, którzy, po porzuceniu religii chrześcijańsko-katolickiej, stali się heretykami, np. protestantami, metodystami, badaczami Pisma św. lub niezależnymi.

6. *Kogo nazywamy niedowiarkiem?*

Niedowiarkiem nazywamy tego, kto nie wierzy w istnienie Boga i nie wyznaje żadnej religii.

Do rzędu niedowiarków należą: materjaliści, agnostycy i racjonalisi.

Materjaliści twierdzą, że we wszechświecie istnieją tylko istoty materjalne, i że nie ma żadnych duchów, a zatem i Boga.

Agnostycy znowu twierdzą, że człowiek nie może mieć żadnej pewnej wiadomości o Bogu i o świecie niewidzialnym.

Racjonalisi wreszcie twierdzą, że tylko te prawdy religijne zasługują na wiarę, które rozum poznaje; dlatego też wszelkie prawdy objawione odrzucają.

† Od niedowiarków należy odróżnić niewiernych. Niewiernymi nazywamy tych, którzy wyznają jakąś religię, ale nie wyznają religii chrześcijańskiej. Do niewiernych należą: poganie, mahometanie i żydzi.

† 7. ***Kiedy chrześcijanin katolik grzeszy zaparciem się wiary?***

Chrześcijanin katolik grzeszy zaparciem się wiary, gdy wobec innowierców wprost mówi, że nie jest członkiem Kościoła katolickiego, albo tak postępuje, aby nie poznano, jaką on wiarę wyznaje.

† 8. ***Co Pan Jezus powiedział o tych, co się zapierają swej wiary?***

O tych, co się zapierają swej wiary, Pan Jezus tak powiedział: "Ktoby zaś zaparł się Mnie przed ludźmi, tego i ja się zaprę przed Ojcem moim, który jest w niebiesiech." (Mat. 10, 33.)

† Obowiązani jesteśmy wyznawać swą wiarę, gdy to przyucznia się do chwały Bożej, albo gdy przez to dajemy dobry przykład bliźniemu i przynosimy korzyść swojej duszy. Grzeszą przeto zaparciem się wiary ci wszyscy, którzy przez to, że tają swoją wiarę, przynoszą uszczerbek chwale Bożej, lub dają zgorszenie drugim i szkodzą swej duszy.

9. ***Co najczęściej prowadzi do utraty wiary?***

Do utraty wiary najczęściej prowadzi nieznanomość katechizmu; przestawanie z niedowiarkami, należenie do towarzystw potępionych przez Kościół, czytanie książek i pism bezbożnych; a wreszcie zawieranie małżeństw mieszanych i uczęszczanie do szkół niekatolickich.

* 10. **Które są najzwyklejsze grzechy przeciw nadziei czyli ufnosci?**

Najzwyklejsze grzechy przeciw nadziei czyli ufnosci są: kuszenie Boga i rozpacz.

Pierwszy z tych grzechów jest zbytnią nadzieję; drugi zaś jest brakiem nadziei.

* 11. **Kto grzeszy kuszeniem Boga?**

Kuszeniem Boga grzeszy ten, kto się bez przyczyny naraża na niebezpieczeństwa cielesne i okazje grzechowe, i spodziewa się, że Bóg zachowa go ode złego.

* 12. **Kto grzeszy rozpaczą?**

Rozpaczą grzeszy ten, kto w nieszczęściach cielesnych lub w pokusach i upadkach grzechowych traci zupełnie nadzieję w pomoc i łaskę Bożą.

† 13. **Co jest grzechem przeciw miłości Bożej?**

Grzechem przeciw miłości Bożej jest każdy grzech śmiertelny, a w szczególności nienawiść Boga.

14. **W czem się okazuje nienawiść Boga?**

Nienawiść Boga okazuje się w tem, że człowiek, przejęty tą nienawiścią, ma wstręt do wszystkiego, co się odnosi do Boga, i smuci się z rozszerzenia chwały Bożej.

§ 5. O CZCI ŚWIĘTYCH.

I. **Kto należy do liczby Świętych?**

Do liczby Świętych należą ci wszyscy, którzy zeszli z tego świata w stanie łaski uświęcającej i są w niebie; ale przedewszystkiem ci, których Kościół uznał za świętych czyli kanonizował.

Kanonizacją nazywamy uroczyste orzeczenie Kościoła, że wierny, który zeszedł z tego świata, jest w niebie i że zasługuje na cześć publiczną. Wyrok Kościoła o świętości

jakiejś osoby opiera się na cudach, które Bóg przez nią zdałał.

Imiona różnych Świętych można znaleźć w litanji do Wszystkich Świętych, w Żywotach Świętych, a wreszcie w Martyrologii, to jest, w księdze, w której są podane wszystkie imiona świętych męczenników i wyznawców.

* 2. Kiedy Świętym oddajemy należną im cześć?

Świętym oddajemy należną im cześć, gdy ich czcimy dla ich przymiotów nadprzyrodzonych np. dla ich świętości i zasług wobec Boga i Kościoła.

Cześć, którą oddajemy Świętym, nazywa się czcią religijną. Oprócz tej czci, jest jeszcze inna, zwana czcią świecką. Tę cześć niekiedy oddają Świętym nawet niekatolicy, a mianowicie wtedy, gdy ich czczą dla ich przymiotów przyrodzonych np. dla wielkiej nauki i wiedzy, dla cnót ludzkich, lub dla zasług wobec narodu.

† 3. Czem się różni cześć Boska od czci Świętych?

Cześć Boska tem różni się od czci Świętych, że Boga czcimy jako Stwórcę i najwyższego Pana wszechrzeczy; Świętych zaś jako wierne sługi i przyjaciół Bożych i naszych orędowników przed Bogiem.

† Różnicę między czcią Boską a czcią świętych wyrażamy, gdy w litanjach wołamy do Boga: "Zmiłuj się nad nami!" a do Świętych: "Módlcie się za nami!"

† Mówiąc do Świętych: "Módlcie się za nami," wyrażamy wiarę, że Święci, jako wierni śluszy i przyjaciele Boga, stojąc zawsze przed tronem Bożym, swoim wstawiennictwem u Boga wiele dobrego dla nas mogą zrobić.

4. Komu z pomiędzy Aniołów i Świętych należy się cześć największa?

Z pomiędzy Aniołów i Świętych cześć największa należy się Najśw. Marji Pannie, jako Matce Syna Bożego.

* 5. W czem się najwięcej okazuje nasza cześć dla Świętych?

Nasza cześć dla Świętych najwięcej okazuje się w nabożeństwie do nich, w naśladowaniu ich

cnót a w reszcie w poszanowaniu ich obrazów i relikwij.

Między nabożeństwami do Świętych Pańskich pierwsze miejsce zajmują nabożeństwa do Najśw. Marji Panny. Do najważniejszych z tych nabożeństw należą: Anioł Pański, Różaniec, Godzinki i Litanja loretańska.

* 6. *Co nazywamy relikwiami Świętych?*

Relikwiami Świętych nazywamy: ciała i kości Świętych, oraz przedmioty, które zostawały z nimi w bliższej styczności.

Najświętszą relikwią jest drzewo Krzyża św.

* 7. *Do kogo się odnosi cześć, oddawana obrazom i relikwjom św.?*

Cześć, oddawana obrazom i relikwjom św., odnosi się do osób tych Świętych, które te obrazy przedstawiają lub relikwje przypominają.

* Modląc się przed krzyżem, obrazem lub relikwią świętą, pamiętamy, że przedmioty te same ze siebie żadnej mocy nie mają. Mimo to jednak modlimy się przed niemi, bo one przypominają nam Pana Jezusa i Świętych i pobudzają nas do większego nabożeństwa i do naśladowania ich cnót.

Dziecko, które ma w wielkim poszanowaniu fotografie swoich rodziców i różne pamiątki, od nich otrzymane, daje dowód, że ma cześć dla samych rodziców. Tak samo ma się rzecz z poszanowaniem i czcią obrazów i relikwii świętych. Gdzie jest ta cześć, tam jest też cześć dla samych Świętych.

Cześć obrazów i relikwii Świętych jest miłą Bogu, a okazuje się to z cudów, które się przy nich dzieją.

Przeciw czci obrazów występowali heretycy zwani ikonoklastami. Herezję ikonoklastów czyli burzycieli obrazów potępił drugi sobór nicejski 787 r.

8. *Które grzechy są przeciwne czci Świętych?*

Czci Świętych przeciwne są grzechy: świętokradztwo i świętokupstwo czyli symonja.

9. *Kto grzeszy świętokradztwem?*

Świętokradztwem grzeszy ten, kto znieważy osoby, rzeczy i miejsca święte, a szczególnie, kto niegodnie przyjmuje Sakramenta św.

Do świętokradztwa należy np. kradzież popełniona w kościele.

10. Kto grzeszy świętokupstwem czyli symonją?

Świętokupstwem czyli symonją grzeszy ten, kto rzeczy święte, jak np. Sakramenta św. lub urzędы duchowne, sprzedaje, oraz i ten, co je kupuje.

Pierwszym świętokupcą był Szymon czarnoksiężnik, który chciał za pieniądze kupić od św. Piotra dar czynienia cudów. To też od niego grzech świętokupstwa zwie się symonją.

DRUGIE PRZYKAZANIE BOŻE.

“Nie będziesz brał imienia Pana Boga twoego nadaremno.”

§ 6. O ZNIEWAŻANIU IMIENIA BOSKIEGO.

* 1. Czego zakazuje drugie przykazanie Boże?

Drugie przykazanie Boże zakazuje znieważać imię Boga i Świętych Pańskich.

* 2. Co znaczy znieważać Imię Boskie?

Znieważać Imię Boskie znaczy: wymawiać je bez czci należnej.

* 3. Kiedy się znieważa Imię Boskie?

Imię Boskie znieważa się wtedy, gdy się je wymawia: bez potrzeby, w żartach lub w gniewie; w przekleństwach, w bluźnierstwach i w grzesznych przysięgach; a wreszcie w ślubach lekkomyślnie składanych.

4. Co znaczy przeklinać?

Przeklinać znaczy: życzyć źle drugiemu i słowami to wypowiadać.

Wszelkie przekleństwa są grzeszne, ale najgorsze z nich są te, w których się wymawia imię Boga.

5. Co znaczy bluźnić?

Bluźnić znaczy: z pogardą i szyderstwem mówić o Bogu, lub o osobach, rzeczach i czynnościach świętych, np. o Matce Bożej i Świętych, o Sakra-

mentach i obrzędach świętych, a wreszcie o Kościele Chrystusowym.

Grzechem bluźnierstwa jest również używać słów Pisma św. do żartów.

* 6. *Co znaczy przysięgać?*

Przysięgać znaczy: wzywać Boga na świadka, że mówimy prawdę, lub że rzeczywiście chcemy dotrzymać tego, co obiecujemy.

Przysięgę zwyczajnie składa się w ten sposób, że się prawą rękę podnosi ku niebu, albo ją się kładzie na Ewangelię.

W krajach katolickich przysięga zawsze bywa składana przed krucyfiksem. Krucyfiksem nazywamy krzyż z wyobrażeniem Pana Jezusa cierpiącego.

† 7. *Na co najbardziej trzeba zwracać uwagę przy składaniu przysięgi?*

Przy składaniu przysięgi najbardziej trzeba zwracać uwagę na to, aby mówić szczerą prawdę, i aby mieć powód do składania przysięgi.

† Przysięga bowiem tylko wtedy jest dozwolona, gdy jest dostateczny powód do jej składania.

† Najwyklejszym zaś powodem do składania przysięgi jest chwała Boża, dobro własne lub bliźniego, a wreszcie rozkaz prawowitej władzy.

Przez prawowitą władzę, która może żądać złożenia przysięgi, należy rozumieć: przełożonych duchownych, sędziów i innych urzędników państwa, a wreszcie przełożonych zgromadzeń religijnych i towarzystw zatwierdzonych przez Kościół lub państwo. Przełożeni wszelkich tajnych towarzystw nie są prawowitą władzą, dlatego też przed nimi żadnej przysięgi składać nie wolno.

8. *Kiedy składanie przysięgi jest grzechem?*

Składanie przysięgi jest grzechem, gdy ktoś: albo przysięga bez ważnej przyczyny czyli lekko-myślnie; albo popełnia krzywoprzysięstwo, albo przysięgą zobowiązuje się do grzechu.

9. *Kiedy się popełnia krzywoprzysięstwo?*

Krzywoprzysięstwo popełnia się wtedy, gdy ktoś przy składaniu przysięgi kłamie.

Nie tylko narody chrześcijańskie, ale nawet i pogańskie krzywoprzysięstwo uważają za jeden z najcięższych grzechów. Kary zaś państwowe u wszystkich narodów, wyznaczone na krzywoprzysięzców, są bradzo surowe.

Krzywoprzysięstwo jest jednym z najcięższych grzechów dlatego, że krzywoprzysięzca, wzywając Boga na świadka swego kłamstwa, stara się przedstawić Go, jako kłamcę, to zaś jest strasznem bluźnierstwem.

10. *Czy ma dotrzymać przysięgi ten, kto przysięgą zobowiązał się do grzechu?*

Kto przysięgą zobowiązał się do grzechu, nie ma obowiązku dotrzymywać tej przysięgi, a jeśli dotrzymuje, popełnia nowy grzech.

* 11. *Co jest ślub?*

Ślub jest to obietnica dobrowolnie i stanowczo Bogu uczyniona, w której człowiek pod grzechem obowiązuje się wykonywać jakiś uczynek niezwykle dobry.

Do obietnic, które w czasie składania ślubów można czyścić, należy np. obietnica odprawienia pielgrzymki do miejsca świętego; obietnica złożenia jakiejś ofiary na kościół, szkołę lub szpital; a wreszcie obietnica zachowania jakiegoś postu lub odprawiania jakiegoś nabożeństwa.

Ze wszystkich ślubów najważniejsze są te, które składają członkowie zgromadzeń zakonnych. Do tych ślubów należą: ślub ubóstwa, ślub dozgonnej czystości, a wreszcie ślub zupełnego posłuszeństwa swoim przełożonym duchownym.

* 12. *Jaki grzech popełnia, kto nie dotrzymuje złożonych ślubów?*

Kto niedotrzymuje złożonych ślubów, popełnia grzech ciężki albo powszedni, zależnie od rodzaju ślubu i od intencji, jaką miał przy jego składaniu.

Zwyczajnie ślubów nie dotrzymują ci, co je składają lekkoomyślnie. To też każdy, co ma zamiar złożyć jakiś ślub, powinien pamiętać o tem, że do złożenia ślubu należy przystępować dopiero po bardzo wielkim namyśle, i po zasięgnięciu rady u spowiedniča.

„Jeśli co Bogu ślubował — mówi Pismo św. — nie oemieszkajże spełnić. Daleko lepiej jest nie ślubować, niżli po ślubie obietnic nie spełnić.” (Ekkł. 53.)

Jeśli ktoś ma ważną przyczynę, może się starać o zamianę ślubu na inny dobry uczynek, lub nawet o zupełne zwolnienie od ślubu. Władzę do zmiany ślubów lub do ich zwalniania mają papież i biskupi.

* 13. *Co nakazuje drugie przykazanie Boże?*

Drugie przykazanie Boże nakazuje imię Boga i imiona osób i rzeczy świętych ze czcią należną wymawiać.

TRZECIE PRZYKAZANIE BOŻE.

“Pamiętaj, abyś dzień święty świętiał.”

§ 7. O OBOWIĄZKU I SPOSOBIE ŚWIĘCENIA DNIA ŚWIĘTEGO.

† 1. *Co nakazuje trzecie przykazanie Boże?*

Trzecie przykazanie Boże nakazuje świętować dzień święty czyli Pański.

† 2. *Który dzień nazywamy świętym albo Pańskim?*

Świętym albo Pańskim nazywamy ten dzień, który przeznaczony jest do służby Bożej i do oddawania czci Bogu.

† Dniem świętym, który sam Bóg ustanowił dla szczególnej czci swojej, u żydów, w Starym Zakonie, był siódmy dzień w tygodniu; u chrześcijan zaś, w Nowym Zakonie, tym dniem jest niedziela, pierwszy dzień w tygodniu. Oprócz dni świętych, które sam Bóg ustanowił, są jeszcze dni święte, które Kościół ustanowił dla czci Bożej i dla czci Świętych.

† 3. *Dlaczego chrześcijanie świętą niedzielę, a nie jak żydzi, sobotę?*

Chrześcijanie świętą niedzielę, a nie jak żydzi sobotę, dlatego, że w niedzielę Pan Jezus zmartwychwstał i że w tym dniu Duch Św. na Apostołów zstąpił.

* 4. *W jaki sposób świętymy dzień święty?*

Dzień święty świętymy w ten sposób, że w tym dniu wstrzymujemy się od wszelkich prac służebnych, a wykonujemy różne uczynki pobożne, a przedewszystkiem słuchamy Mszy św. i kazania.

* Służebnemi nazywamy prace, które bardziej trudzą ciało niż ducha, a które dawniej wykonywali tylko ślusrzy i nie-wolnicy.

Do dzieł pobożnych, które w dzień święty mamy wypełniać, oprócz słuchania Mszy św. i kazania, należą: branie udziału w nieszporach i innych nabożeństwach kościelnych i przystępowanie do Sakramentów św.; czytanie ksiązek i pism religijnych, uczenie katechizmu i wykonywanie uczynków miłosiernych; a wreszcie odbywanie zgromadzeń religijno-społecznych.

* 5. *Kiedy w dzień święty wolno wykonywać prace służebne?*

W dzień święty wolno wykonywać prace służebne, gdy władza kościelna dla ważnych przyczyn na to pozwoli; a także gdy tego wymaga chwała Boża, albo konieczna potrzeba własna lub bliźniego.

Stawianie przeto ołtarzów w dzień Bożego Ciała nie jest grzechem, bo te ołtarze służą ku chwale Bożej. Również nie jest grzechem chodzić w dzień święty koło swego gospodarstwa lub gasić palący się dom sąsiada, bo konieczna potrzeba tego żąda.

* 6. *Czego zakazuje trzecie przykazanie Boże?*

Trzecie przykazanie Boże zakazuje oddawać się w dzień święty pracom służebnym i wszelkim innym zajęciom, które przeszkadzają do należytego zachowania dnia świętego.

Do zajęć, które w dzień święty najbardziej odciągają ludzi od nabożeństwa, należą: targi, rozmaitego rodzaju gry i zabawy, pijatyka a wreszcie muzyka i tańce. To też prawdziwi chrześcijanie katolicy tego wszystkiego w dzień święty unikają.

W dzień święty nie można oddawać się grzesznym zabawom i rozrywkom, natomiast wszelkie niewinne zabawy i rozrywki, a zwłaszcza te, które odświeżają siły cielesne, w tym dniu nietylko nie są zabronione, ale owszem nawet zalecone.

CZWARTE PRZYKAZANIE BOŻE.

“Czciij ojca swego i matkę swoją.”

**§ 8. O CZCI I O INNYCH OBOWIĄZKACH DZIECI
WZGLĘDEM RODZICÓW.***** 1. Co nakazuje czwarte przykazanie Boże?**

Czwarte przykazanie Boże nakazuje czcić rodziców swoich i wypełniać wszelkie inne obowiązki, które z tej czci wynikają.

2. Kiedy dzieci oddają rodzicom swoim cześć należna?

Dzieci oddają rodzicom swoim cześć należną, gdy ich czczą więcej, niż kogokolwiek innego z ludzi.

Że dziecko rodzicom swoim ma przyznawać pierwsze miejsce przed wszystkimi innymi ludźmi, okazuje się z tego, że przykazanie o czci rodziców położone jest zaraz po przykazaniach, odnoszących się do Boga, a przed wszystkimi innymi przykazaniami, które się odnoszą do ludzi.

3. Czem dziecko ma czcić rodziców swoich?

Dziecko ma czcić rodziców swoich: myślą, słowami i uczynkami.

4. Kiedy dziecko myślami i słowami czci rodziców swoich?

Dziecko myślami i słowami czci rodziców swoich, gdy myśli, a w razie potrzeby także i mówi o dobrych przymiotach, cnotach i zasługach rodziców swoich.

5. Kiedy dziecko uczynkami czci rodziców swoich?

Dziecko uczynkami czci rodziców swoich, gdy im oddaje wszystkie, powszechnie przyjęte, oznaki czci, np. gdy ich pozdrawia, kłania się im, lub całuje ich w rękę.

* 6. Co oprócz czci winne są dzieci rodzicom swoim?

Oprócz czci dzieci są winne rodzicom swoim: miłość, wdzięczność i posłuszeństwo.

7. Kiedy dziecko okazuje miłość i wdzięczność względem rodziców swoich?

Dziecko okazuje miłość i wdzięczność względem rodziców swoich, gdy im dobrze życzy, i gdy stara się odpłacić im za otrzymane od nich dobrodziejstwa np. opieką w chorobie i starości, i modlitwą za nich.

8. Kiedy dzieci należycie spełniają obowiązek posłuszeństwa względem rodziców swoich?

Dzieci należycie spełniają obowiązek posłuszeństwa względem rodziców swoich, gdy wszelkie rozkazy rodziców chętnie i dokładnie wykonują.

9. Co czeka te dzieci, które należycie spełniają obowiązki swoje względem rodziców?

Te dzieci, które należycie spełniają obowiązki swoje względem rodziców, czeka już tutaj na ziemi szczególniejsze błogosławieństwo Boże i nagroda w życiu przyszłym.

* 10. Czego zakazuje czwarte przykazanie Boże?

Czwarte przykazanie Boże zakazuje grzechów, które naruszają cześć rodziców i inne obowiązki, z tej czci wynikające.

* 11. Kiedy dzieci myślą grzeszą przeciwko czci rodzielskiej?

Dzieci myślą grzeszą przeciwko czci rodzielskiej, gdy chętnie myślą o wadach i grzechach swoich rodziców.

* 12. Kiedy dzieci mowią grzeszą przeciwko rodzicom swoim?

Dzieci mowią grzeszą przeciwko rodzicom swoim, gdy znajdują się wobec rodziców, krenąbrnie i zuchwale do nich przemawiają, a także, gdy rodziców swoich przed ludźmi obmawiają lub oczerniają.

* 13. Kiedy dzieci uczynkiem grzeszą przeciwko czci rodziniejskiej?

Dzieci uczynkiem grzeszą przeciwko czci rodziniejskiej, gdy zapomocą rozmaitych urągań okazując im swoje lekceważenie i pogardę, np. wykrzywiając się, lub wystawiając im język.

14. Kiedy dzieci brakiem miłości i wdzięczności grzeszą przeciwko rodzicom?

Dzieci brakiem miłości i wdzięczności grzeszą przeciwko rodzicom, gdy mają niechęć do nich i ich nienawidzą; gdy w potrzebie, chorobie i starości żadnej im opieki nie dają; a wreszcie, gdy się za nich nie modlą.

* 15. Kiedy dzieciom nie wolno słuchać rodziców swoich?

Dzieciom nie wolno słuchać rodziców, gdy oni wydają rozkazy niezgodne z przykazaniami.

We wszystkich takich wypadkach, gdzie dzieciom nie wolno słuchać rodziców, dzieci mają iść za głosem swego sumienia, a nie za rozkazem swego ojca lub swojej matki.

* 16. Kiedy nieposłuszeństwo dzieci względem rodziców jest grzechem śmiertelnym?

Nieposłuszeństwo dzieci względem rodziców jest grzechem śmiertelnym, gdy dzieci, nie słuchając rodziców, przyprowadzają ich do wielkiego gniewu, zmartwienia i smutku; lub gdy przez to narażają ich na większe szkody majątkowe lub wstyd wobec ludzi.

17. Co jest najcięższym grzechem dzieci przeciwko rodzicom?

Najcięższym grzechem dzieci przeciwko rodzicom jest: wstydzić się rodziców swoich, grozić im i bić ich.

18. Co czeka te dzieci, które są złemi dla rodziców swoich?

Dzieci, które są złemi dla rodziców swoich, czeka przekleństwo Boże i różne nieszczęścia w tem życiu, a kary wieczne w przyszłem.

* 19. *Kogo należy czcić w podobny sposób, jak rodziców?*

W podobny sposób, jak rodziców, należy czcić osoby starsze, opiekunów, przełożonych i chlebodawców swoich, a wreszcie wszelką zwierzchność: duchowną i świecką.

Przez zwierzchność duchową należy rozumieć wszystkich przełożonych duchownych, to jest, papieża, biskupów i kapłanów; przez zwierzchność zaś świecką należy rozumieć wszystkich przełożonych świeckich, a mianowicie: króla lub prezydenta państwa i różnych urzędników państwowych.

20. *Jaki szczególniejszy obowiązek mają śluszy i robotnicy względem swoich chlebodawców?*

Śluszy i robotnicy w szczególniejszy sposób obowiązani są do tego, aby każdą powierzoną sobie pracę dokładnie wykonali i chlebodawcom swoim żadnej krzywdy na czci lub majątku nie czynili.

§ 9. O OBOWIĄZKACH RODZICÓW I PRZEŁOŻONYCH WZGLĘDEM DZIECI I PODDANYCH.

* 1. *Co jest najważniejszym obowiązkiem rodziców względem dzieci?*

Najważniejszym obowiązkiem rodziców względem dzieci jest utrzymać dzieci i należycie je wychować.

* 2. *Co to znaczy, że rodzice obowiązani są utrzymać dzieci?*

Rodzice obowiązani są utrzymać dzieci, to znaczy, że się mają starać o to, aby dzieci ich miały to wszystko, co im jest potrzebne do życia i zdrowia.

Ze względu na obowiązek utrzymania dzieci, rodzice mają się starać o pokarm, ubranie i o pomieszkanie dla swoich dzieci; jeżeli zaś dziecko zachoruje mają się starać o pomoc lekarską dla dziecka, i czuwać nad tem, aby dziecko ich nie zostało na całe życie kaleką.

† 3. *Co rodzice muszą czynić, jeśli chcą, aby dzieci ich były należycie wychowane?*

Rodzice, jeśli chcą, aby dzieci ich były należycie wychowane: muszą je pouczać, a zwłaszcza o prawdach wiary i obyczajów; muszą pilnie czuwać nad ich prowadzeniem się, a w razie koniecznej potrzeby roztropnie je karać; a w końcu muszą na każdym kroku dawać im dobry przykład.

4. *Co powinni czynić chlebodawcy, jeśli chcą należycie spełnić obowiązki względem sług i robotników?*

Chlebodawcy, jeśli chcą należycie spełnić obowiązki swoje względem sług i robotników, powinni: obchodzić się z nimi po ludzku; sprawiedliwie wynagradzać ich za pracę; a wreszcie czuwać nad tem, aby ich słudzy i robotnicy żyli religijnie i cnotliwie.

PIĄTE PRZYKAZANIE BOŻE.

“**Nie zabijaj.**”

**§ 10. O ZABIJANIU CIELESNEM I DUCHOWEM
SIEBIE I BLIŹNIEGO.**

* 1. *Czego zakazuje piąte przykazanie Boże?*

Piąte przykazanie Boże zakazuje zabijać siebie lub bliźniego.

Zakaz zabijania odnosi się tylko do ludzi. Zwierzęta zaś w potrzebie wolno zabijać, bo w Starym Zakonie były osobne prawa, które nakazywały zwierzęta zabijać i składać je na ofiarę.

Chociaż zwierzęta wolno zabijać, jednak nie wolno obchodzić się z niemi w okrutny sposób i nie wolno ich dręczyć. Kto zaś to czyni, popełnia grzech.

* 2. *Co znaczy zabijać?*

Zabijać znaczy odbierać komuś życie.

Tak siebie, jako też i bliźniego można zabić w dwojakim sposobie: cielesnie lub duchowo.

* 3. Kto zabija siebie cielesnie?

Cielesnie zabija siebie, kto popełnia samobójstwo, lub kto w jakikolwiek sposób niszczy swoje zdrowie lub skraca swoje życie.

Niszczyć swoje zdrowie i skracać swoje życie można w rozmaity sposób, np. przedwczesnym paleniem tytoniu, piąństwem, obżarstwem, jedzeniem niezdrowych pokarmów, noszeniem zbyt lekkich lub cięcych ubrań, pracą nad własnymi siłami lub narażaniem się bez powodu na niebezpieczeństwo.

Samobójstwo jest grzechem bardzo ciężkim; to też samobójcom, którzy przed śmiercią nie pojednali się z Bogiem, Kościół odmawia pogrzebu chrześcijańskiego.

4. Kto zabija siebie duchowo?

Duchowo zabija siebie, kto popełnia grzech.

Zabija siebie duchowo, kto popełnia grzech ciężki, bo traci łaskę uświęcającą i życie nadprzyrodzone duszy; zabija też siebie duchowo, kto popełnia grzech powszedni, bo traci łaski uczynkowe, a razem z niemi siły i zdrowie nadprzyrodzone duszy.

* 5. Kto zabija bliźniego cielesnie?

Cielesnie zabija bliźniego, kto popełnia mążobójstwo czyli mord, albo w jakikolwiek sposób niszczy jego zdrowie lub skraca mu życie.

Niszczyć zdrowie bliźniego lub skracać mu życie można w rozmaity sposób, np. bijąc go, kalecząc, raniąc, podając mu złe potrawy, okrutnie z nim się obchodząc i sprawiając mu ciężkie zmartwienia.

Kto zabija bliźniego dlatego, że w inny sposób nie mógł się obronić przed niesprawiedliwą napaścią na własne życie, nie popełnia mordu i nie grzeszy. Również nie grzeszy ten, kto na polecenie władzy zabija zbrodniarza skazanego na śmierć.

* 6. Co zwyczajnie prowadzi do grzechów zabójstwa?

Do grzechów zabójstwa zwyczajnie prowadzą: gniewy, nienawiści, zazdrości, kłótnie, obelgi i piąństwo.

* 7. Kto bliźniego zabija duchowo?

Bliźniego zabija duchowo, kto daje mu zgorzelenie.

8. Co znaczy gorszyć kogoś?

Gorszyć kogoś znaczy: słowem lub czynem uczyć go grzeszyć albo w jakikolwiek sposób do grzechu go pobudzać.

9. Co Pan Jezus powiedział o gorszycielach, a zwłaszcza o tych, co gorszą małe dzieci?

O gorszycielach, a zwłaszcza o tych, co gorszą małe dzieci, Pan Jezus tak powiedział: "Ktoby zaś zgorszył jedno z tych maluchów, które wierzą we Mnie, takiemu należałoby zawiesić kamień młyński na szyi jego i zatopić go w pełnym morzu." (Mat. 18, 6.)

* 10. Co nakazuje piąte przykazanie Boże?

Piąte przykazanie Boże nakazuje starać się o życie i zdrowie własne, i o życie i zdrowie bliźniego,—tak cielesne jak i duchowe.

SZÓSTE PRZYKAZANIE BOŻE.

"**Nie cudzołóż.**"

§ 11. O BEZWSTYDZIE I NIECZYSTOŚCI.*** 1. Czego zakazuje szóste przykazanie Boże?**

Szóste przykazanie Boże zakazuje grzechów bezwstydu i nieczystości.

* 2. Kto grzeszy bezwstydem?

Bezwstydem grzeszy ten, kto rozbierając się wobec drugich, ośmiela się odkrywać wstydliwe części ciała.

* 3. Kto grzeszy nieczystością?

Nieczystością grzeszy ten, kto popełnia zabronione uczynki cielesne z kim innym lub ze sobą.

Nie tylko uczynki nieczyste są grzechem ciężkim, ale też wszelkie dobrowolne myśli i pragnienia.

* 4. *Co zwyczajnie prowadzi do grzechów nieczystych?*

Do grzechów nieczystych zwyczajnie prowadzi: towarzystwo ze złemi osobami, a zwłaszcza płci drugiej; rozmowa o nieczystości, czytanie niemoralnych książek lub patrzenie na nieskromne przedmioty; uczęszczanie na niemoralne przedstawienia teatralne, zabawy i tańce; a wreszcie piąństwo.

To, co kogoś zwyczajnie przyprowadza do nieczystości, nazywamy sposobnością czyli okazją do grzechów nieczystych.

5. *Jakie są skutki nieczystości?*

Skutki nieczystości są rozmaite i bardzo straszne, a do najważniejszych z nich należą: utrata pobożności a niekiedy i wiary; rozmaite choroby wstrębne, bardzo zaraźliwe i dziedziczne; zgorszenia, niepokoje i nieszczęścia rodzinne; a wreszcie narażanie się na potępienie wieczne.

6. *Co trzeba czynić, aby się ochronić od grzechów nieczystych?*

Aby się ochronić od grzechów nieczystych, trzeba: panować nad zmysłami, a zwłaszcza wzrokiem, i unikać sposobności do tych grzechów; często i godnie przystępować do Sakramentów św.; a wreszcie w czasie pokus nieczystych w modlitwie polecać się Bogu i Matce Najśw.

* 7. *Co nakazuje szóste przykazanie Boże?*

Szóste przykazanie Boże nakazuje, aby wobec siebie i innych zawsze być wstydliwym i skromnym i aby ciało zachować w czystości a duszę w nieświnności.

SIÓDME PRZYKAZANIE BOŻE.

“Nie kradnij.”

§ 12. O RÓŻNYCH RODZAJACH KRADZIEŻY.*** 1. Czego zakazuje siódme przykazanie Boskie?**

Siódme przykazanie Boże zakazuje grzechów kradzieży.

* 2. Co znaczy kraść?

Kraść znaczy krzywdzić kogoś na majątku.

3. Jak można bliźniemu szkodzić na majątku?

Bliźniemu można szkodzić na majątku: zwykłą kradzieżą, rozbojem czyli rabunkiem, oszukaństwem, lichwą, nieoddawaniem pożyczek, a wreszcie niszczeniem jego rzeczy, np. drzew, domów, narzędzi rzemieślniczych i maszyn fabrycznych:

* 4. Kto popełnia zwyczajną kradzież?

Zwyczajną kradzież popełnia ten, kto rzecz cudzą zabiera potajemnie i bez pozwolenia właściciela.

* Człowiek, który się dopuszcza kradzieży, nazywa się złodziejem. Złodziejami są nie tylko ci, którzy sami popełniają kradzież, ale też i ci, którzy w jakikolwiek sposób przyznają się do popełnienia kradzieży, np. ci, którzy złodziejom udzielają rad, ci, którzy przechowują rzeczy kradzione, a wreszcie ci, którzy świadomie rzeczy kradzione, dawane w darze, przyjmują lub je kupują.

5. Kto się dopuszcza rozboju czyli rabunku?

Rozboju czyli rabunku dopuszcza się ten, kto rzecz cudzą zabiera wbrew woli właściciela i przemocą np. groźbą śmierci, lub popełnieniem mordu.

6. Kto grzeszy oszukaństwem?

Oszukaństwem grzeszy ten, kto, chcąc wyzyskać bliźniego przy kupnie, sprzedaje lub zamianie, wprowadza go w błąd w jakikolwiek sposób, np. co do monety, wag, jakości towaru, wysokości ceny.

Do oszustów można zaliczyć sługi i robotników, którzy biorą dobrą zapłatę, a niedbale pracują, a również i chlebodawców, którzy swoim slugom i robotnikom każą ciężko pracować, a za pracę licho ich wynagradzają lub im zapłatę zatrzymują.

7. *Kto grzeszy lichwą?*

Lichwą grzeszy ten, kto za wypożyczenie pieniędzy lub innej rzeczy żąda zbyt wielkiego wynagrodzenia czyli procentu.

8. *Od czego zależy ciężkość grzechu kradzieży?*

Ciężkość grzechu kradzieży zależy od tego, jak wielką szkodę wyrządzono bliźniemu, i od tego, czy osoba, której tę szkodę wyrządzono jest bogata czy biedna.

* 9. *Co musi uczynić ten, co skrzywdził bliźniego na majątku?*

Ten, co skrzywdził bliźniego na majątku, musi krzywdę wyrządzoną wynagrodzić, a jeżeli tego zaraz uczynić nie może, musi mieć szczere postanowienie, że w przyszłości to uczyni.

Jeżeli główny krzywdziciel nie może lub nie chce krzywdy wyrządzonej nagrodzić, mają to uczynić jego wspólnicy lub ci, którzy z obowiązku mieli przeszkodzić wyrządzeniu krzywdy, a tego nie uczynili.

10. *Co należy uczynić, gdy samemu pokrzywdzonemu nie można szkody wynagrodzić?*

Gdy samemu pokrzywdzonemu nie można szkody wynagrodzić, należy wartość szkody wyrządzonej zwrócić rodzinie; a gdy tej nie ma, należy wartość tej szkody obrócić na uczynki miłosierdzia, np. na jałmużnę, na budowę i utrzymanie sierocińców lub na szpitale.

* 11. *Co nakazuje siódme przykazanie Boże?*

Siódme przykazanie Boże nakazuje uważać aby się bliźniemu w jego dobrach materialnych czyli w jego majątku żadna szkoda nie działa.

ÓSME PRZYKAZANIE BOŻE.

“Nie mów fałszywego świadectwa przeciwko bliźniemu twemu.”

§ 13. O SZKODZENIU BLIŹNIEMU NA DOBREM IMIENIU, CZCI I SŁAWIE.*** 1. Czego zakazuje ósme przykazanie Boże?**

Ósme przykazanie Boże zakazuje grzechów, które szkodzą bliźniemu na dobrym imieniu, czci i sławie.

* 2. Jakie grzechy najbardziej szkodzą bliźniemu na dobrym imieniu, czci i sławie?

Na dobrym imieniu, czci i sławie szkodzą bliźniemu najbardziej grzechy kłamstwa: fałszywe świadectwo i oszczeroство.

* 3. Co znaczy kłamać?

Kłamać znaczy świadomie i umyślnie mówić nieprawdę.

Świadomie mówi nieprawdę, kto wie, że to, co mówi, jest nieprawdą; umyślnie zaś mówi nieprawdę, kto mówi nieprawdę na to, aby drugiego w błąd wprowadzić.

Oprócz kłamstw popełnianych słowem, są jeszcze inne, popełniane czynem. Do tego rodzaju kłamstw należy obłudna i pochlebstwo.

Obłudnikiem nazywamy tego, który wobec ludzi udaje, że jest dobrym i cnotliwym, choć w rzeczywistości jest złym. Za czasów Pana Jezusa największymi obłudnikami byli faryzeusze.

Pochlebcą nazywamy tego, który wobec drugiego udaje, że jest jego przyjacielem, chociaż w rzeczywistości nim nie jest.

* 4. Kto grzeszy fałszywem świadectwem?

Fałszywem świadectwem grzeszy ten, kto czyniąc o bliżnim zeznania wobec sądu, dopuszcza się kłamstwa.

* 5. *Kto grzeszy oszczerstwem czyli potwarzą?*

Oszczerstwem czyli potwarzą grzeszy ten, kto bliźniemu przypisuje wady i grzechy nieprawdziwe, lub prawdziwe powiększa.

6. *Co oprócz grzechów kłamstwa, szkodzi czci i sławie bliźniego?*

Oprócz grzechów kłamstwa, szkodzi czci i sławie bliźniego: obmowa, plotkarstwo, a wreszcie lekkomyślne podejrzywanie i złośliwe posądzanie.

7. *Kto grzeszy obelgą?*

Obelgą grzeszy ten, kto słowem lub czynem okazuje swą pogardę dla bliźniego, np. dając mu pogardliwe nazwiska lub bijąc go w twarz.

* 8. *Kto grzeszy obmową?*

Obmową grzeszy ten, kto bez przyczyny wyjawia grzechy lub wady bliźniego.

Obmową grzeszą nietylko ci, którzy sami obmawiają, ale też i ci, co się obmowom z przyjemnością przysłuchują.

9. *Czy wolno kiedy wyjawiać grzechy bliźniego?*

Wolno, a nawet potrzeba wyjawiać grzechy bliźniego, gdy tego wymaga dobro samego błądzącego lub dobro innych ludzi.

Błędy poddanych, w razie potrzeby, należy wyjawiać przed ich przełożonymi, np. błędy dzieci przed rodzicami.

10. *Kto grzeszy plotkarstwem?*

Plotkarstwem grzeszy ten, kto donosi jednym, co złego o nich drudzy mówili.

Plotkarstwo jest bardzo straszne w skutkach swoich, bo z plotek często powstają kłótnie, nienawiści, gniewy a nie raz bójki i mordy.

11. *Kto grzeszy lekkomyślnem podejrzywaniem?*

Lekkomyślnem podejrzywaniem grzeszy ten, kto nie mając słusznego powodu, domyśla się czegoś złego o bliźnim.

12. Kto grzeszy złośliwem posądzaniem?

Złośliwem posądzaniem grzeszy ten, kto złe domysły swoje o bliźnich, nie oparte na dostatecznych dowodach, uważa za prawdziwe i pewne.

† 13. Co ma uczynić ten, co oczernił bliźniego?

Ten, co oczernił bliźniego, ma odwołać wszystkie oszczerstwa na bliźniego rzucone, i szkody wyrządzone przez oszczerstwo wynagrodzić.

† 14. Co ma uczynić ten, co obiegą zniesławił bliźniego?

Ten, co obiegą zniesławił bliźniego, ma bliźniego za obiegę, jemu wyrządzoną, przeprosić; a jeśli zelżył go wobec ludzi, ma go też wobec ludzi przeprosić.

† 15. Co ma uczynić ten, co bliźniego obmówił?

Ten, co bliźniego obmówił, ma starać się, aby bliźni utracone dobre imię napowrót odzyskał, np. uniewinnianiem jego złych postępków lub zwracaniem uwagi na jego dobre przymioty.

* 16. Co nakazuje ósme przykazanie Boże?

Ósme przykazanie Boże nakazuje zawsze mówić prawdę i starać się o dobre imię, cześć i sławę bliźniego.

DZIEWIĄTE I DZIESIĄTE PRZYKAZANIE BOŻE.

“Nie pożądaj żony bliźniego swego”

“Ani żadnej rzeczy, która jego jest.”

§ 14. O NIECZYSTYCH POŻĄDANIACH I O POŻĄDANIU CUDZEJ WŁASNOŚCI.*** 1. Czego zakazuje dziewiąte przykazanie Boże?**

Dziewiąte przykazanie Boże zakazuje nieczystych myśli i pożądań.

† 2. ***Kiedy nieczyste myśli i pożądania są grzchem?***

Nieczyste myśli i pożądania są grzchem, gdy ich nie oddalamy, ale z przyjemnością niemi się zajmujemy.

* 3. ***Co nakazuje dziewiąte przykazanie Boże?***

Dziewiąte przykazanie Boże nakazuje, abyśmy tylko o tem myśleli i tego pragnęli, co się odnosi do dobra naszej duszy.

* 4. ***Czego zakazuje dziesiąte przykazanie Boże?***

Dziesiąte przykazanie Boże zakazuje grzesznie pożądać cudzej własności.

† 5. ***Kiedy pożądanie cudzej własności jest grzchem?***

Pożądanie cudzej własności jest grzchem, gdy pragniemy cudzą własność nabyć w sposób niesprawiedliwy, np. kradzieżą, rozbojem lub oszukaństwem.

* 6. ***Co nakazuje dziesiąte przykazanie Boże?***

Dziesiąte przykazanie Boże nakazuje być życzliwym dla drugich i poprzestawać na swojem.

Dziewiąte przykazanie jest uzupełnieniem szóstego, bo szóste przykazanie zakazuje uczynków nieczystych, dziewiąte zaś nieczystych myśli i pożądań. Dziesiąte przykazanie znowu jest uzupełnieniem siódmego, bo siódme przykazanie zakazuje krzywdzić bliźniego na majątku, dziesiąte zaś zakazuje nawet myśleć o wyrządzeniu takiej krzywdy i jej pożądać.

ROZDZIAŁ III.

O przykazaniach kościelnych.

§ 1. **O PRZYKAZANIACH KOŚCIELNYCH W OGÓLNOŚCI.**

1. ***Kiedy Pan Jezus dał Kościołowi władzę ustanawiać przykazania?***

Władzę ustanawiać przykazania dał Pan Jezus Kościołowi, gdy rzekł do Apostołów: "Zaprawdę, powiadam wam: cokolwiek zwiążecie na ziemi, będzie związane i w niebiesiech." (Mat. 18, 18.)

2. Co przekonuje nas o tem, że Kościół razem z władzą ustanawiania przykazań otrzymał władzę karania za ich przekroczenie?

Że Kościół razem z władzą ustanawiania przykazań otrzymał władzę karania za ich przekroczenie, o tem przekonują nas następujące słowa Pana Jezusa: "Gdyby zaś (brat twój) nawet Kościoła nie słuchał, niech ci będzie jako paganin i celnik." (Mat. 18, 15.)

Żydzi unikali towarzystwa pagan i celników. Według wyroku więc Pana Jezusa należy w podobny sposób za karę postępować z tymi, którzy nie chcą słuchać przełożonych kościelnych czyli Kościoła nauczającego.

Kary kościelne są zupełnie inne, niż państwowie. Państwo bowiem za przekroczenie prawa karze cielesnie np. więzieniem lub śmiercią; Kościół zaś tylko duchowo.

3. Co jest najwyklejszą karą kościelną?

Najwyklejszą karą kościelną jest klątwa czyli ekskomunika.

Wyraz ekskomunika pochodzi z łaciny i znaczy to samo, co wykluczenie z towarzystwa czyli ze społeczności.

4. Na czem polega klątwa czyli ekskomunika?

Klątwa czyli ekskomunika polega na tem, że osoba, dotknięta tą karą, nie może brać udziału w życiu religijnem Kościoła, np. nie może uczęszczać na nabożeństwa kościelne i przystępować do Sakramentów św.

5. Ile jest najważniejszych przykazań kościelnych?

Najważniejszych przykazań kościelnych jest pięć.

Katechizmy angielskie, używane w Stanach Zjednoczonych, podają sześć najważniejszych przykazań kościelnych. Dzieje się to dlatego, że te same przykazania, w liczbie pięć, które się znajdują we wszystkich innych katechizmach, w katechizmach angielskich podane są pod innymi liczbami i w nieco innym porządku. I tak: dwa pierwsze przykazania podane są jako jedno, pod liczbą 1; przykazanie trzecie, o poście, podane jest jako drugie; przykazanie czwarte: o Spowiedzi i o Komunii św. wielkanocnej podane jest jako

trzecie i czwarte. Przykazanie piąte również podane jest pod dwoma liczbami, a mianowicie: 5 i 6. Pod liczbą 5 umieszczone jest przykazanie o składaniu danin kościelnych, a pod liczbą 6 przykazanie o czasach zakazanych. Do tego ostatniego przykazania dołączone są niektóre przeskody małżeńskie.

* Główne przykazania kościelne, podane w katechizmach angielskich są:

1. Mszy św. słuchać w niedziele i w święta obowiązujące.
2. Posty i wstrzemięźliwość od pokarmów w dni oznaczone zachowywać.
3. Przynajmniej raz w rok spowiadać się.
4. W czasie wielkanocnym Komunę św. przyjmować.
5. Daniny na utrzymanie proboszczów składać.
6. Małżeństw ani z niekatolikami, ani z krewnymi do trzeciego stopnia, ani prywatnie bez świadków, nie zawierać, ani też uroczystych wesel w czasach zakazanych nie odprawiać.
6. **Pod jakim grzechem obowiązują przykazania kościelne?**

Przykazania kościelne obowiązują pod grzechem ciężkim.

7. **Czy Kościół może zmieniać i znosić przykazania?**

Kościół może zmieniać i znosić przykazania, ale tylko te, które sam ustanowił, przykazań zaś Bożych ani zmieniać ani znosić nie może.

PIERWSZE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

“Postanowione od Kościoła Bożego dni święte święcić.”

§ 2. O ŚWIĘTACH KOŚCIELNYCH.

1. **Jak się dzielą święta, które Kościół ustanowił?**

Święta, które Kościół ustanowił, dzielą się: na święta nieobowiązujące, i na święta obowiązujące czyli uroczystości kościelne.

2. **Które święta kościelne należą do świąt nieobowiązujących?**

Do świąt nieobowiązujących należą te święta kościelne, które się obchodzą tylko w kościołach, a których wierni nie są obowiązani zachowywać.

Do tego rodzaju świąt należą np.: dzień św. Marka i dni Krzyżowe; w Ameryce zaś drugi dzień Bożego Narodzenia, dzień Trzech Króli, święto św. Józefa, drugi dzień Wielkanocy, Boże Ciało i dzień św. Piotra i Pawła.

† 3. ***Jak należy święcić święta obowiązujące czyli uroczystości kościelne?***

Święta obowiązujące czyli uroczystości kościelne należą święcić zupełnie tak samo, jak każdą niedzielę.

4. ***Które ze świąt kościelnych należą do uroczystości?***

Do uroczystości należą następujące święta kościelne: Niepokalane Poczęcie (8 grudnia); Boże Narodzenie (25 grudnia); Nowy Rok czyli uroczystość nadania imienia Bożemu Dzieciątku (1 stycznia); święto Trzech Króli (6 stycznia); święto św. Józefa (19 marca); Wniebowstąpienie Pańskie (dnia 40-go po Wielkanocy); Boże Ciało (we czwartek po uroczystości Trójcy Przenajśw.); Wniebowzięcie Najśw. Marji Panny (15 sierpnia); dzień św. Apostołów Piotra i Pawła (29 września); a wreszcie dzień Wszystkich Świętych (1 listopada).

Do największych uroczystości kościelnych należą: Boże Narodzenie, Wielkanoc i Zielone Święta. Dwie ostatnie uroczystości jednak nie znajdują się w liczbie wyżej wymienionych dlatego, że one zawsze przypadają na niedzielę.

W Stanach Zjednoczonych na mocy osobnego rozporządzenia Stolicy Apostolskiej jest tylko sześć świąt nakazanych czyli uroczystości, a do nich należą: Niepokalane Poczęcie, Boże Narodzenie, Nowy Rok, Wniebowstąpienie Pańskie, Wniebowzięcie Najśw. Marji Panny, a wreszcie święto Wszystkich Świętych.

† 5. ***Na co Kościół ustanowił różne święta i uroczystości?***

Kościół na to ustanowił różne święta i uroczystości, aby one przypominały nam rozmaite tajemnice wiary naszej i cnoty, którymi się Święci odznaczali, a tem samem aby nas pobudzały do czci Bożej i do naśladowania Świętych.

DRUGIE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

“Mszy świętej w niedziele i święta (uważnie i) naboźnie słuchać.”

§ 3. O SPOSOBIE I OBOWIĄZKU SŁUCHANIA MSZY ŚWIĘTEJ.

1. Jak należy słuchać Mszy św.?

Mszy św. należy słuchać: uważnie i naboźnie.

2. Kto uważnie słucha Mszy św.?

Uważnie słucha Mszy św., kto wie, co się dzieje przy ołtarzu w czasie odprawiania Mszy św., a przynajmniej, kiedy są ważniejsze jej części.

Ważniejsze części Mszy św., na których trzeba być obecnym, aby wysłuchać całej Mszy św., i na które w czasie słuchania Mszy św. trzeba zwracać uwagę są: Ewangelja, Ofiarowanie, Przejóstoczenie i Komunia św.

3. Kto naboźnie słucha Mszy św.?

Naboźnie słucha Mszy św., kto w czasie Mszy św. modli się z uwagą i bez roztargnienia.

Roztargnieniem w modlitwie nazywamy wszelkie myśli, które nie należą do samej modlitwy, np. myśl o zajęciach domowych lub o zabawach.

4. Kto ma obowiązek w niedzielę i święto wysłuchać Mszy świętej?

W niedzielę i święto ma obowiązek wysłuchać Mszy św. każdy, który przyszedł do lat rozeznania i nie ma żadnej ważnej przyczyny do opuszczenia Mszy św.

Latami rozeznania nazywa się czas w życiu ludzkiem, kiedy człowiek zaczyna używać rozumu i rozpoznawać różnicę między dobrem a złem. Czas ten przypada zwykle na siódmy rok życia. Dzieci więc, które ukończyły siódmy rok życia, obowiązane są w niedzielę i święto uczęszczać na Mszę św.

5. *Jakie przyczyny zwalniają od obowiązku słuchania Mszy św. w niedziele i święta?*

Od obowiązku słuchania Mszy św. w niedziele i święta zwalniają takie przyczyny, przy których nie można pójść do kościoła.

Do przyczyn wyżej wspomnianych należą np.: choroba własna, obowiązek dozorowania domu, dzieci lub chorych, a wreszcie praca, której nie można ani opuścić ani na później odłożyć.

Kto w niedziele i święta pracuje we fabryce, przed pójściem do pracy ma wysłuchać Mszy św. Kto zaś tego obowiązku z winy własnej zaniedbuje, popełnia grzech ciężki.

6. *Dlaczego w niedziele i święta powinniśmy słuchać kazań?*

Dlatego w niedziele i święta powinniśmy słuchać kazań, bo w nich wykładane są prawdy wiary i obowiązki chrześcijańskie, i podawane są zachęty do życia chrześcijańskiego.

* 7. *Kto w niedziele i święta obowiązujące popełnia grzech ciężki z powodu opuszczenia Mszy św.?*

W niedziele i święta obowiązujące popełnia grzech ciężki z powodu opuszczenia Mszy św. ten, kto bez ważnej przyczyny albo sam opuszcza Mszę, albo nie pozwala iść na Mszę osobom, zostającym pod swoją władzą.

TRZECIE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

“Wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych i posty w dni nakazane zachowywać.”

§ 4. O RÓŻNYCH RODZAJACH POSTU I O OBOWIĄZKU ICH ZACHOWANIA.

* 1. *Jakie są rodzaje postu?*

Są trzy rodzaje postu: post zwany wstrzemięźliwością od pokarmów mięsnych, post ścisły i post zwyczajny.

* 2. *Na czem polega post zwany wstrzemięźliwością od pokarmów mięsnych?*

Post zwany wstrzemięźliwością od pokarmów mięsnych polega na tem, aby wstrzymać się od jadzenia mięsa, przyczem jednak wolno jeść do sytości więcej razy na dzień.

* 3. *Na czem polega post ścisły?*

Post ścisły polega na tem, aby nie jeść mięsa i tylko raz na dzień do sytości; przyczem jednak wolno rano i wieczór brać lekki posiłek.

Za lekki posiłek ranny należy uważać pokarm, który nie przekracza dwu uncji; za wieczorny zaś ten, który nie przekracza ósm uncji.

* 4. *Czemu się różni post zwyczajny od postu ścisłego?*

Post zwyczajny tem różni się od postu ścisłego, że w dniu postu zwyczajnego podczas obiadu wolno używać pokarmów mięsnych.

5. *W które dni przypada post zwany wstrzemięźliwością od pokarmów mięsnych?*

Post zwany wstrzemięźliwością od pokarmów mięsnych przypada w piątki całego roku.

† Post piątkowy Kościół ustanowił ku uczczeniu dnia, w którym Pan Jezus cierpiał i umarł.

6. *W które dni przypada post ścisły?*

Post ścisły przypada: we Środę Popielcową; w piątki i soboty Wielkiego Postu; w środy, piątki i soboty suchedniowe; a wreszcie w niektóre wigilje.

Popielcową nazywa się środa, którą się rozpoczyna Post Czterdziestodniowy czyli Wielki. Nazwa: "Środa Popielcowa" pochodzi stąd, że w tym dniu w kościołach odbywa się obrzęd posypywania głów popiołem.

Post Czterdziestodniowy czyli Wielki trwa od Środy Popielcowej aż do Wielkiej Soboty. Niedziele, które przypadają w tym czasie, są wolne od postu. Tych niedzieli jest sześć.

Suchedniami nazywamy dni postne, które przypadają na początku każdej nowej pory roku czyli każdego kwartału. Post suchedniowy nazywa się też kwartalnym.

Wigiljami nazywamy dni, poprzedzające większe święta. Wigilij w ciągu roku kościelnego jest wiele, ale tylko cztery są z postem. Do wigilij, w których obowiązuje post ścisły, należą: wigilja Bożego Narodzenia, wigilja Zielonych Świąt, wigilja Wniebowzięcia Najśw. Marji Panny, a wreszcie wigilja do Wszystkich Świętych.

7. W które dni przypada post zwyczajny?

Post zwyczajny przypada we wszystkie dni Wielkiego Postu z wyjątkiem nadziel, i tych dni, w których nie obowiązuje post ścisły.

We Wielką Sobotę w południe post ustaje. Przez resztę tego dnia wolno jeść mięso i więcej razy do sytości.

8. Kto jest obowiązany do postu zwanego wstrzymieźliwością od pokarmów mięsnych?

Do postu zwanego wstrzymieźliwością od pokarmów mięsnych obowiązane są dzieci, które ukończyły siódmy rok życia, a także osoby starsze, które przekroczyły rok 59.

9. Kto jest obowiązany do postu ścisłego i zwyczajnego?

Do postu ścisłego i zwyczajnego obowiązany jest każdy, który ukończył dwudziesty pierwszy rok życia, a nie rozpoczął jeszcze roku sześćdziesiątego.

10. Które są najwyklejsze przyczyny, zwalniające od zachowania postu?

Najwyklejsze przyczyny, zwalniające od zachowania postu, są: choroba, brak należytego zdrowia, ciężka praca, trudność w dostaniu pokarmów postnych, przepis lekarski, a wreszcie dyspenza.

11. Co nazywamy dyspenzą od postu?

Dyspenzą od postu nazywamy czasowe zwolnienie od postu, jakiego udziela władza duchowna niektórym osobom lub miejscowościom.

Dyspenza, której biskup udziela wszystkim wiernym swojej diecezji nazywa się ogólna. Jeżeli ktoś dla ważnych przyczyn potrzebuje jeszcze większej dyspenzy, musi sta-

rać się o dyspenzę szczególną, to jest, dla siebie lub swo-
go domu. Dyspenzy tego rodzaju udzielają proboszczowie,
lub spowiednicy, w czasie słuchania spowiedzi.

* **12. Naco Kościół ustanowił posty?**

Kościół nato ustanowił posty, abyśmy się
umartwiali i wynagradzali Bogu za grzechy swoje.

CZWARTE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

“Przynajmniej raz w rok spowiadać się i około Wielkanocy
Komunję świętą przyjmować.”

**§ 5. O OBOWIĄZKU PRZYSTĘPOWANIA DO SPOWIE-
DZI I KOMUNJI ŚW.**

* **1. Co mówi przykazanie kościelne o obowiązku przy-
stępowania do Spowiedzi i Komunji św.?**

O obowiązku przystępowania do Spowiedzi i Komunji św. przykazanie kościelne mówi: 1) że każdy chrześcijanin-katolik ma przynajmniej raz w rok spowiadać się; 2) że w czasie wielkanocnym ma przyjmować Komunję św.

* Czas wielkanocy, przeznaczony do odprawienia Spowie-
dzi i przyjęcia Komunji św. wielkanocnej, trwa od pierw-
szej niedzieli Wielkiego Postu aż do uroczystości Trójcy
Przenajśw.

Obowiązku Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej na-
leży dopełniać w kościele parafialnym.

† **2. Kto jest obowiązany zachować przykazanie kościelne
o Spowiedzi dorocznej?**

Przykazanie kościelne o Spowiedzi dorocznej obowiązany jest zachować każdy, który przyszedł
do lat rozeznania.

**3. Kto jest obowiązany zachować przykazanie kościelne
o Komunji św. wielkanocnej?**

Przykazanie kościelne o Komunji św. wielka-
nocnej obowiązany jest zachować każdy, który już
przyjął Pierwszą Komunję św.

4. Dlaczego Kościół ustanowił przykazanie o Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej?

Kościół dlatego ustanowił przykazanie o Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej, aby obojętnych zmusić do przyjmowania tych Sakramentów.

† 5. Czy Kościół zadowala się, gdy wierni tylko raz na rok przyjmują Sakramenta Spowiedzi i Komunji św.?

Kościół nie zadowala się, gdy wierni tylko raz na rok przyjmują Sakramenta: Spowiedzi i Komunji św., ale pragnie, aby do tych Sakramentów przystępowali jak najczęściej.

* 6. Jaki grzech popełnia ten, kto zaniedbuje obowiązku Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej?

Ten, kto zaniedbuje obowiązku Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej, popełnia grzech śmiertelny.

7. Jak Kościół karze tych, co nie zachowują przykazania o Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej?

Tych, co nie zachowują przykazania o Spowiedzi i Komunji św. wielkanocnej, Kościół karze w ten sposób, że im, gdy przed śmiercią nie pojednają się z Panem Bogiem, odmawia pogrzebu chrześcijańskiego.

PIĄTE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

“W czasach zakazanych wesel i hucznych zabaw nie sprawiać.”

§ 6. O CZASACH ZAKAZANYCH I O SKŁADANIU DANIN KOŚCIELNYCH.

† 1. Co należy rozumieć przez czasy zakazane?

Przez czasy zakazane należy rozumieć te okresy w roku kościelnym, w których według zakazu Kościoła nie wolno zawierać małżeństw ze Mszą ślubną i urządzać hucznych zabaw.

† Msza ślubna jest to osobna Msza św., którą Kościół ustanowił w tym celu, aby przez nią wyprosić u Boga szczególnie błogosławieństwo Boże dla pary młodej.

† Katolicy zawsze powinni zawierać Sakrament małżeństwa przy Mszy ślubnej, bo Msza św. dodaje większej powagi samemu Sakramentowi i sprowadza obfitsze łaski i błogosławieństwo Boże na całe życie małżonków.

Przez huczne zabawy należy rozumieć wszelkie zabawy, które są połączone z muzyką i tańcami.

† 2. Kiedy przypadają czasy zakazane?

Czasy zakazane przypadają:

1) w okresie Bożego Narodzenia: od pierwszej niedzieli Adwentu aż do 25 grudnia włącznie;

2) w okresie wielkanocnym: od Środy Popielcowej aż do Niedzieli Wielkanocnej włącznie.

3. Dlaczego Kościół nie pozwala w czasach zakazanych odprawiać wesel i hucznych zabaw?

Kościół dlatego nie pozwala w czasach zakazanych odprawiać wesel i hucznych zabaw, iż te czasy przeznaczone są na pokutę i modlitwę.

* 4. Dlaczego każdy chrześcijanin-katolik powinien składać daniny kościelne?

Każdy chrześcijanin-katolik dlatego powinien składać daniny kościelne, że Kościół i szkoła, utrzymywane z tych danin, są koniecznie potrzebne do zachowania i rozwoju wiary św. i moralności chrześcijańskiej.

W Starym Zakonie na utrzymanie świątyni i kapelanów składała każda rodzina żydowska dziesiątą część ze swoich dochodów rocznych. Z tego więc powodu daniny te nazywano dziesięcinkami.

Oprócz zwyczajnych danin kościelnych, które idą na potrzeby parafji, są jeszcze inne zwane świętoperzem. Święto-pietrzem nazywamy te daniny kościelne, które są przeznaczone na potrzeby całego Kościoła np. na utrzymanie misyj wśród narodów pogańskich.

ROZDZIAŁ IV.

O przekroczeniu przykazań czyli o grzechu.**§ 1. O GRZECZU W OGÓLNOŚCI.***** 1. Co jest grzech?**

Grzech jest to świadome i dobrowolne niezachowanie przykazania Bożego lub kościelnego.

Świadomie nie zachowujemy przykazania, gdy wiemy, co ono nakazuje a czego zakazuje, a jednak nie stosujemy się do niego.

Dobrowolnie nie zachowujemy przykazania, gdy jego nie zachowujemy z własnej woli, a nie z jakiegoś przymusu.

* 2. Czem można zgrzeszyć?

Można zgrzeszyć: myślą, słowem, uczynkiem lub zaniedbaniem dobrego, do którego jesteśmy obowiązani.

Człowiek w dwojakim sposobie może niezachować przykazania Bożego: albo w ten sposób, że zrobi to, czego Bóg zakazuje czyli przekroczy przykazanie; albo w ten sposób, że nie zrobi tego, co Bóg nakazuje, czyli zaniedba przykazania. Grzech, który powstaje z przekroczenia przykazania, nazywa się grzechem przekroczenia; grzech zaś, który powstaje za zaniedbania przykazania nazywa się grzechem zaniedbania. Grzechem pierwszego rodzaju jest np. bałwochwałstwo; grzechem zaś drugiego rodzaju jest np. opuszczenie Mszy św. w niedzielę lub w święto obowiązujące.

* 3. Czy wszystkie grzechy są sobie równe?

Wszystkie grzechy nie są sobie równe; niektóre bowiem z nich są wielkie czyli ciężkie, inne zaś są mniejsze czyli lżejsze.

* 4. Kiedy popełniamy grzech ciężki?

Grzech ciężki popełniamy wtedy, gdy nie zachowując przykazania, ciężko obrażamy Boga.

† W niezachowaniu przykazania muszą być trzy rzeczy, aby ono było grzechem ciężkim, a mianowicie: zupełna świadomość, zupełna zgoda woli, a wreszcie ważna sprawa.

Czy popełniamy grzech w rzeczy więcej ważnej czy w mniej ważnej, zależy od szkody, jaką przez ten grzech

wyrządzamy chwale Bożej, albo sobie lub bliźniemu. Jeżeli szkoda wyrządzona przez grzech jest wielka, to w grzechu chodzi o rzecz ważną, jeżeli zaś szkoda ta jest mniejsza, to chodzi o rzecz mniej ważną.

* 5. Kiedy popełniamy grzech lżejszy?

Grzech lżejszy popełniamy wtedy, gdy przekraczamy przykazanie Boże w rzeczy mniej ważnej, albo we ważnej, ale nie całkiem świadomie lub nie całkiem dobrowolnie.

† 6. Dlaczego grzechy ciężkie nazywamy śmiertelnemi?

Grzechy ciężkie dlatego nazywamy śmiertelnemi, że przez nie tracimy łaskę uświęcającą, a razem z nią życie nadprzyrodzone.

Człowiek przeznaczony jest do dwojakażego życia: ziemskiego czyli przyrodzonego, i do niebieskiego czyli nadprzyrodzonego. Życie ziemskie daje człowiekowi dusza; życie zaś niebieskie czyli nadprzyrodzone daje mu łaska uświęcająca. To też jak utrata duszy jest powodem utraty życia przyrodzonego, tak utrata łaski uświęcającej jest powodem utraty życia nadprzyrodzonego.

7. Na jaką karę naraża człowieka każdy grzech ciężki czyli śmiertelny?

Każdy grzech ciężki czyli śmiertelny naraża człowieka na karę wieczną czyli piekielną.

8. Dlaczego grzechy lżejsze nazywamy powszednimi?

Grzechy lżejsze dlatego nazywamy powszednimi, że każdy z nas prawie codziennie je popełnia.

9. Jakie kary sprowadzają na człowieka grzechy powszednie?

Grzechy powszednie sprowadzają na człowieka kary doczesne.

10. Ilorakie są kary doczesne?

Kary doczesne są dwojaki: ziemskie i czyściowe.

11. *W jaki sposób tutaj na ziemi karze Bóg ludzi za grzechy?*

Tutaj na ziemi karze Bóg ludzi za grzechy w ten sposób, że zsyła na nich głody, mory, choroby, i różne inne nieszczęścia i cierpienia.

12. *Co się stanie po śmierci z tymi, którzy tutaj na ziemi nie wypłacili się Bogu ze wszystkich kar doczesnych?*

Ci wszyscy, którzy tutaj na ziemi nie wypłacili się Bogu ze wszystkich kar doczesnych, będą musieli po śmierci ponosić kary czystcowe.

13. *Czem jest każdy grzech śmiertelny względem Boga i Jezusa Chrystusa?*

Każdy grzech śmiertelny jest uporczywem nieposłuszeństwem czyli buntiem względem Boga i ciężką obrazą Ojca najlepszego; nadto jest on wielką niewdzięcznością względem Jezusa Chrystusa.

Rodzice wtedy najbardziej obrażają się i czują żal do dziecka, gdy dziecko z uporu, mimo ich prośb i gróźb, jest im nieposłuszne. Tego rodzaju nieposłuszeństwo uważają oni za bunt przeciw sobie i za lekceważenie swojej osoby. Zupełnie to samo dzieje się w każdym grzechu śmiertelnym. W nim jest uporczywe nieposłuszeństwo czyli bunt, ale o tyle gorszy, że się odnosi nie do ojca ziemskiego, ale do najlepszego z ojców — do Boga, Ojca naszego niebieskiego.

Każdy grzech śmiertelny jest też wielką niewdzięcznością względem Jezusa Chrystusa. Chrystus Pan bowiem dlatego cierpiał i umarł na krzyżu, aby nas uwolnić od grzechu i od nieszczęścia, jakie on zawsze ze sobą przynosi. My zaś zamiast odpłacić się Jezusowi za to wielkie dobrodziejstwo, grzesząc śmiertelnie, poraz drugi niejako Go krzyżujemy. Czyniąc zaś to okazujemy wielką niewdzięczność wzgldem swego najlepszego Dobrodzieja.

14. *Dlaczego każdy grzech śmiertelny jest największym złem dla człowieka?*

Każdy grzech śmiertelny dlatego jest największym złem dla człowieka, że odbiera mu łaskę u-

święcącą a razem z nią miłość Bożą i prawo do nieba, i że naraża go na potępienie wieczne.

* 15. Dlaczego powinniśmy unikać grzechów powszednich?

Grzechów powszednich dlatego powinniśmy unikać, że one osłabiają w nas miłość Boga, że pozbawiają nas wielu łask uczynkowych i że osłabiają w nas siłę do opierania się grzechom ciężkim.

16. Które z pomiędzy różnych rodzajów grzechów są najpowszechniejsze?

Z pomiędzy różnych rodzajów grzechów najpowszechniejsze są grzechy główne.

Oprócz grzechów głównych są jeszcze inne rodzaje grzechów, a do nich należą: Sześć grzechów przeciw Duchowi Św.; Cztery grzechy wołające o pomstę do nieba; Dziewięć grzechów cudzych. Chociaż niektóre z wyliczonych grzechów są cięższe, aniżeli grzechy główne, jednak nie zdarzają się tak często i nie są tak powszechnne, jak te ostatnie.

§ 2. O SIEDMIU GRZECHACH GŁÓWNYCH.

* 1. Które są grzechy główne?

Grzechy główne są: 1. Pycha. 2. Chciwość i skąpstwo. 3. Nieczystość. 4. Zazdrość. 5. Obżarstwo i pijaństwo. 6. Gniew. 7. Lenistwo.

* Nazwa "Grzechy główne," pochodzi od tego, że grzechy tak nazwane są początkiem czyli źródłem wielu innych grzechów. Jak głowa, z której wychodzą nerwy na całe ciało, jest źródłem ruchów i życia różnych członków ciała, tak każdy z grzechów głównych jest źródłem wielu innych grzechów.

2. Kto grzeszy pychą?

Pychą grzeszy ten, co siebie przecenia, wyższym czci odmawia a niższymi gardzi.

Przykł.: Lucyfer, Faryzeusz w świątyni.

3. Kto grzeszy chciwością?

Chciwością grzeszy ten, co za pieniędzmi i dobrami ziemskimi zbytnio się ugania.

Przykł.: Judasz.

4. Kto grzeszy skąpstwem czyli sknerstwem?

Skąpstwem czyli sknerstwem grzeszy ten, co do nabytych pieniędzy i dóbr ziemskich zbytnio jest przywiązany.

Przykł.: Ananjasz i Safira.

5. Kiedy grzech nieczystości staje się grzechem głównym?

Grzech nieczystości wtedy staje się grzechem głównym, gdy ktoś z przyzwyczajenia czyli nałogu w grzechy nieczyste wpada.

Przykł.: Syn Marnotrawny, Heród i Herodjada.

6. Kto grzeszy zazdrością?

Zazdrością grzeszy ten, co smuci się ze szczęścia bliźniego lub cieszy się z jego nieszczęścia.

Przykł.: Bracia Józefa.

7. Kto grzeszy obżarstwem i pijanistwem?

Obżarstwem i pijanistwem grzeszy ten, co nad miarę je i pije, to jest więcej, niż to jest potrzebne do utrzymania życia i zdrowia.

Przykł.: Bogacz ewangeliczny.

8. Kto grzeszy gniewem?

Gniewem grzeszy ten, co się bez przyczyny gniewa, a także ten, co w słusznym gniewie nad poruszeniami zmysłów swoich nie panuje.

Przykł.: Ezaw.

9. Kto grzeszy lenistwem?

Lenistwem grzeszy, kto nie pracuje, i ten, co nie spełnia obowiązków swoich lub spełnia je nie-dbane.

Przykł.: Sługa leniwy.

ROZDZIAŁ V.

O zachowaniu przykazań, czyli o dobrych uczynkach i o cnocie.**§ 1. O DOBRYCH UCZYNKACH.****1. Które uczynki ludzkie nazywamy dobremi?**

Dobremi nazywamy te uczynki ludzkie, które zgodne są z przykazaniami.

Dobrem w ogólności nazywamy to, co odpowiada swemu celowi czyli zadaniu. Tak np. zadaniem zegarka jest dokładnie wskazywać czas. Jeżeli zegarek spełnia to zadanie, to jest dobry.

Człowiek w uczynkach swoich powinien przedewszystkiem zmierzać do tego, aby przez nie udoskonalić się duchowo i zbawić swoją duszę. Uczynki ten cel osiągają, gdy są zgodne z przykazaniami, to też tylko wtedy są prawdziwie dobre.

† 2. Które uczynki dobre należą do najważniejszych?

Do najważniejszych dobrych uczynków należą: 1. Modlitwa. 2. Post. 3. Jałmużna,—a wreszcie uczynki miłosierne co do duszy i co do ciała.

Modlitwa jest jednym z najważniejszych dobrych uczynków, bo łączy człowieka z Bogiem; post, bo jest najlepszym środkiem do wyćwiczenia się w umartwieniu; jałmużna, wreszcie, i uczynki miłosierdzia, bo są najlepszym objawem miłości bliźniego.

† 3. Które są uczynki miłosierne co do duszy?

Uczynki miłosierne co do duszy są: 1. Grzesznych upominać. 2. Nieumiejętnych pouczać. 3. Wątpiącym dobrze radzić. 4. Strapionych pocieszać. 5. Krzywdy cierpliwie znosić. 6. Urazy chętnie darować. 7. Modlić się za żywych i umarłych.

Ten, kto powodowany miłością chrześcijańską zwraca uwagę bliźniego na jego błędy w tym celu, aby się on mógł poprawić, nie grzeszy, lecz przeciwnie spełnia dobry uczynek upomnienia braterskiego. (Św. Jan Chrzciciel.)

Wszyscy pouczający nieumiejętnych zasługują na pochwałę, ale na szczególniejszą zasługują ci, którzy pouczają osoby nieznające prawd wiary świętej. (Św. Jan Chrzciciel.)

Jest uczynkiem miłosiernym co do duszy doradzać drugim w czasie działania to, co jest dobre i cnotliwe. (Starzy doradcy Roboama.)

Przykład, jak należy strapionych pocieszać, dał Pan Jezus, gdy wskrzesił syna wdowy z Naim.

Przykładem znowu cierpliwości, z jaką wszelkie krzywdy i nieszczęścia trzeba znosić, jest Job, zwany cierpliwym.

Chrześcijanin w darowaniu uraz powinien iść za przykładem Pana Jezusa, wiszącego na krzyżu, i św. Szczepana.

Dowód wreszcie, że należy modlić się za umarłych, daje nam też Stary Zakon na przykładzie Józefa Machabeusza.

† 4. *Które są uczynki miłosierne co do ciała?*

Uczynki miłosierne co do ciała są: 1. Łaknących nakarmić. 2. Pragnących napoić. 3. Nagich przyodziać. 4. Podróżnych w dom przyjąć. 5. Więźniów pocieszać. 6. Chorych nawiedzać. 7. Umarłych grzebać.

Przykładem uczynków miłosiernych co do ciała są: 1. Pan Jezus cudownie karmiący głodne rzesze. 2. Rebeka, podająca wodę spragnionemu Eliezerowi. 3. Św. Marcin przyodziewający nagiego. 4. Abraham zapraszający w gościę trzech Aniołów. 5. Abrahám, wyzwalający Lota z niewoli. 6. Miłosierny Samarytanin, opiekujący się zranionym i chorym człowiekiem. 7. Józef z Arysatei i Nikodem, grzebający ciało Pana Jezusa.

5. *Od czego zależy wartość dobrego uczynku przed Bogiem?*

Wartość dobrego uczynku przed Bogiem zależy od tego, czy osoba, spełniająca ten uczynek, była w stanie łaski uścięcającej, i czy miała dobry zamiar czyli intencję.

Zamiarem czyli intencją uczynku nazywamy to, dla czego ten uczynek spełniony.

Intencja tego samego uczynku dobrego może być różnorodna. Tak np., dając biednemu jałmużnę, możemy mieć na oku albo smutne położenie biedaka, albo chwałę własną, albo jakieś inne względy.

6. Kiedy intencja dobrego uczynku jest najdoskonalszą?

Intencja dobrego uczynku jest najdoskonalszą, gdy robimy dobrze z miłości ku Panu Bogu.

§ 2. O CNOTACH W OGÓLNOŚCI.**† 1. Co nazywamy cnota?**

Cnotą nazywamy usposobienie duszy do wykonywania dobrych uczynków.

Usposobienie jest to przymiot duszy, który sprawia, że człowiek jest zdolny i chętny do wykonywania jakiegoś uczynku. Usposobienie do wykonywania uczynku złego czyli grzechu nazywamy nałogiem; usposobienia zaś do wykonywania uczynku dobrego nazywamy cnotą.

2. Które są główne rodzaje cnót?

Są dwa główne rodzaje cnót: cnaty naturalne czyli ludzkie, i cnaty nadnaturalne czyli chrześcijańskie.

3. Które cnaty nazywamy naturalnimi czyli ludzktimi?

Naturalnimi czyli ludzktimi nazywamy te cnaty, których człowiek nabywa swojemi własnymi siłami.

4. Które cnaty nazywamy nadnaturalnimi czyli chrześcijańskimi?

Nadnaturalnimi czyli chrześcijańskimi nazywamy te cnaty, których nabywamy razem z łaską poświęcającą lub przy pomocy łask uczynkowych.

5. Jak się dzielą cnaty chrześcijańskie?

Cnaty chrześcijańskie dzielą się: na trzy cnaty Boskie, i na rozmaite cnaty obyczajowe czyli moralne.

Obyczajnym czyli moralnym nazywa się ten, kto we wszystkich swoich uczynkach stosuje się do przepisów prawa Bożego. W ten sposób już sama nazwa "cnaty obyczajowe czyli moralne," wskazuje, że cnaty chrześcijańskie, tak nazwane, dopomagają nam do tego, abyśmy we wszystkich

uczynkach naszych zawsze mogli się dostosować do przekazań Bożych i do przepisów Ewangelji św.

6. Które rodzaje cnót chrześcijańskich należą do cnót obyczajowych czyli moralnych?

Do cnót obyczajowych czyli moralnych należą następujące rodzaje cnót chrześcijańskich: 1. Cnoty główne czyli kardynalne. 2. Cnoty przeciwne siedmiu grzechom głównym i 3. Cnoty zalecone w Ośmiu Błogosławieństwach.

O ostatnim rodzaju cnót, będzie mowa dopiero przy końcu katechizmu, w nauce o doskonałości chrześcijańskiej.

§ 3. O TRZECH CNOTACH BOSKICH.

* 1. Które są trzy cnoty Boskie?

Trzy cnoty Boskie są: 1. Wiara. 2. Nadzieja. 3. Miłość.

* Nazwa: "cnaty Boskie" pochodzi nie tylko od tego, że cnoty te otrzymujemy od Boga razem z łaską uświęcającą, ale też i od tego, że przez nie łączymy się z Bogiem.

* 2. Co sprawia cnota wiary?

Cnota wiary sprawia, że wierzymy we wszystko, co Bóg objawił i przez Kościół do wierzenia nam podaje.

* 3. Co sprawia cnota nadziei?

Cnota nadziei sprawia, że się spodziewamy otrzymać od Boga niebo i łaski do zbawienia potrzebne.

* 4. Co sprawia cnota miłości?

Cnota miłości sprawia, że Boga miłujemy nadewszystko a bliźniego jak siebie samych.

Cnoty wiary, nadziei i miłości w tym czasie, kiedy je otrzymujemy razem z łaską uświęcającą, są nasionami, które się z czasem mają rozwinąć i przynieść owoc dobrych uczynków.

Do rozwoju cnót Boskich przyczynia się bardzo częste obudzenie uczuć czyli aktów tych cnót.

5. Kiedy najbardziej należy obudzać uczucia czyli akty wiary, nadziei i miłości?

Uczucia czyli akty wiary, nadziei i miłości najbardziej należy obudzać: w czasie pokus przeciwko tym cnotom, przy Komunii św. i na łóżu śmierci.

§ 4. O CNOTACH GŁÓWNYCH CZYLI KARDYNALNYCH.

1. Które są cnoty główne czyli kardynalne?

Cnoty główne czyli kardynalne są: 1. Roztropność. 2. Sprawiedliwość. 3. Umiarkowanie. 4. Męstwo.

Wyraz: "kardynalny" pochodzi od słowa łacińskiego "cardo," biegun. Nazwa przeto: "cnoty kardynalne" wskazuje, że na cnotach tak nazwanych opierają się wszystkie inne cnoty, podobnie jak drzwi na biegunach zawiasowych.

2. Co sprawia cnota roztropności?

Cnota roztropności sprawia, że człowiek w każdym poszczególnym wypadku wie, jak należy postąpić, aby uczynek, który spełnia, był prawdziwie dobry.

3. Co sprawia cnota sprawiedliwości?

Cnota sprawiedliwości sprawia, że zawsze każdemu oddajemy to, co się jemu należy.

4. Co sprawia cnota umiarkowania?

Cnota umiarkowania sprawia, że umiemy miarkować w sobie czyli powściągać zmysłowe popędy i żądze.

5. Co sprawia cnota męstwa?

Cnota męstwa sprawia, że się nie lękamy trudności, jakie napotykamy na drodze do dobrego, i do zbawienia, lecz śmiało z niemi do walki stajemy i je zwalczamy.

§ 5. O CNOTACH PRZECIWNYCH SIEDMIU GRZECHEM GŁÓWNYM.

1. *Które cnoty są przeciwne siedmiu grzechom głównym?*

Cnoty przeciwne siedmiu grzechom głównym są: 1. Pokora. 2. Szczodrości. 3. Czystość. 4. Życzliwość. 5. Wstrzemięźliwość czyli mierność w jedzeniu i piciu. 6. Cierpliwość i łagodność. 7. Pracowitość i pilność.

2. *Co sprawia cnota pokory?*

Cnota pokory sprawia, że swoje zalety nisko cenimy, obce zaś chętnie uznajemy, a tym, co je mają, część należną oddajemy.

3. *Co sprawia cnota szczodrości?*

Cnota szczodrości sprawia, że z majątku część jakąś chętnie na cele dobre dajemy, np. na wsparcie ubogich lub na budowę kościołów lub szpitali.

4. *Co sprawia cnota czystości?*

Cnota czystości sprawia, że stale unikamy grzechów nieczystych.

5. *Co sprawia cnota życzliwości?*

Cnota życzliwości sprawia, że cieszymy się z powodzenia drugich, a smucimy się z ich nieszczęścia.

6. *Co sprawia cnota wstrzemięźliwości w jedzeniu i piciu?*

Cnota wstrzemięźliwości w jedzeniu i piciu sprawia, że pokarmów i napojów w miarę używamy, to jest tyle, ile potrzeba do utrzymania życia i zdrowia.

7. *Co sprawia cnota łagodności?*

Cnota łagodności sprawia, że wszelkie gwałtowne wybuchy gniewu zawsze w sobie poskramiamy, a bez potrzeby nigdy się nie gniewamy.

8. *Co sprawia cnota pracowitości czyli pilności?*

Cnota pracowitości czyli pilności sprawia, że się do każdej pracy z ochotą zabieramy, a wszelkie obowiązki dokładnie spełniamy.

CZĘŚĆ TRZECIA.

O Łasce i o Sakramentach św.

ROZDZIAŁ I.

O Łasce Boskiej.

§ 1. O ŁASCE BOSKIEJ W OGÓLNOŚCI.

* 1. *Co jest łaska Boska?*

Łaska Boska jest to dar wewnętrzny nadprzyrodzony, który nam Bóg daje dla naszego zbawienia.

Łaska Boska jest koniecznie potrzebną do zbawienia, bo bez niej nic zasługującego na żywot wieczny uczynić nie możemy.

* 2. *Kto wysłużył nam u Boga wszelkie łaski?*

Wszelkie łaski wysłużył nam u Boga Jezus Chrystus Swoją męką i śmiercią na krzyżu.

* 3. *Iloraka jest łaska Boska?*

Łaska Boska jest dwojaka: uczynkowa czyli posiłkująca, i uświęcająca.

Łaska uczynkowa jest chwilową pomocą Bożą przy wykonywaniu dobrego uczynku; łaska uświęcająca zaś jest stałym przymiotem duszy.

§ 2. O ŁASCE UCZYNKOWEJ.

* 1. *Co jest łaska uczynkowa?*

Łaska uczynkowa jest to nadprzyrodzona pomoc Boża, dana nam nato, abyśmy mogli unikać grzechu i wykonywać dobre uczynki.

* Działanie łaski uczynkowej czyli posiłkującej w duszy naszej dokonuje się w ten sposób, że ona najpierw oświeca nasz rozum, abyśmy poznali, co jest dobre a co złe; następnie zaś dodaje większej siły woli, abyśmy dobry uczynek mogli wykonać a złego uniknąć.

2. Do czego koniecznie potrzebną jest łaska uczynkowa?

Łaska uczynkowa koniecznie potrzebną jest do wykonywania uczynków nadprzyrodzonych, to jest takich, które są pozyteczne dla naszego zbawienia.

Zwyczajny uczynek dobry, przyrodzony, to jest taki, który zgodny jest z przykazaniem, ale nie ma żadnego związku ze zasługą na żywot wieczny, możemy wykonać i bez pomocy łaski uczynkowej, naszemi własnymi siłami. Jeżeli jednak chodzi o wykonanie jakiegokolwiek uczynku nadprzyrodzonego, to do wykonania takiego uczynku koniecznie potrzebną jest łaska uczynkowa.

3. Komu udziela Bóg łaski uczynkowej?

Łaski uczynkowej udziela Bóg wszystkim ludziom bez wyjątku: niewiernym i wiernym; złym i dobrym.

Niewierni otrzymują łaski uczynkowe, aby przy ich pomocy mogli dojść do poznania prawdy Bożej i do nawrócenia się, wierni zaś, aby w nabytej wierze przez całe życie mogli wytrwać; żli otrzymują łaski uczynkowe, aby się mogli nawrócić, dobrzy zaś, aby w dobrem nadal mogli wytrwać.

† 4. Czy człowiek może oprzeć się działaniu łaski uczynkowej?

Człowiek może oprzeć się działaniu łaski uczynkowej, bo łaska ta tylko dopomaga człowiekowi do dobrego a nie odbiera mu wolnej woli w działaniu.

5. Co się dzieje, gdy człowiek z otrzymanych łask uczynkowych nie korzysta?

Gdy człowiek z otrzymanych łask uczynkowych nie korzysta, utwierdza się w złem i naraża się na potępienie wieczne.

6. Co się dzieje, gdy grzesznik współpracuje z otrzymanymi łaskami uczynkowymi?

Gdy grzesznik współpracuje z otrzymanymi łaskami uczynkowymi, otrzymuje coraz nowe i większe łaski, a w końcu dochodzi do łaski uświęcającej.

† 7. *Co jest łaska wytrwania w dobrem?*

Łaska wytrwania w dobrem jest to osobliwy dar Boży, który sprawia, że człowiek w stanie łaski uświęcającej trwa aż do śmierci.

* Znajdować się w stanie łaski uświęcającej znaczy być wolnym od grzechu ciężkiego i trwać w miłości Bożej.

§ 3. O ŁASCE UŚWIĘCAJĄCEJ.

* 1. *Co jest łaska uświęcająca?*

Łaska uświęcająca jest to nadprzyrodzona ozdoba duszy, z powodu której człowiek staje się ukochanem dzieckiem Bożem i dziedzicem nieba, a przez to samo świętym.

Pan Jezus przyrównał łaskę uświęcającą do szaty godowej czyli weselnej. Jak goście, przyozdobieni temi szatami, byli mili gospodarzowi, który wesele synowi swojemu sprawiał, tak człowiek miły jest Bogu, gdy ma duszę ozdobioną łaską uświęcającą.

Piękność czyli ozdoba, jaką przyobleka się dusza z chwilą nabycia łaski uświęcającej, jest daleko większą, aniżeli ta, którą dusza ma sama ze siebie czyli z natury. Z tego więc powodu piękność ta czyli ozdoba nazywa się nadprzyrodzoną.

Człowiek, który w rzeczywistości nie posiada jakiejś własności, ale ma prawo do jej posiadania, nazywa się dziedzicem. Ponieważ chrześcijanin razem z łaską uświęcającą nabywa prawa do nieba, nazywa się przeto dziedzicem nieba czyli dziedzicem królestwa niebieskiego.

Synostwo Boże i dziedzictwo nieba, otrzymane razem z łaską uświęcającą, czynią człowieka świętym. Świętym bowiem nazywamy to, co ma ściślejszy związek z Bogiem i co do Boga należy.

2. *Co otrzymujemy razem z łaską uświęcającą?*

Razem z łaską uświęcającą otrzymujemy odpuszczenie grzechów i rozmaite dary nadprzyrodzone, a zwłaszcza trzy cnoty Boskie: wiary, nadziei i miłości.

3. *Co jest zwyczajnym środkiem do nabycia łaski uświęcającej?*

Zwyczajnym środkiem do nabycia łaski uświęcającej są Sakramenta św. Chrztu i Pokuty.

Chrzest i Pokuta są zwyczajnymi sposobami czyli środkami do nabycia łaski uświęcającej, bo Pan Jezus te Sakramenta św. do tego celu ustanowił. Jeżeli jednak ktoś nie może korzystać z tych środków, to jest, nie może przyjąć Sakramentów Chrztu i Pokuty, może łaskę uświęcającą nabycie zapomocą środka nadzwyczajnego. Środkiem tym jest żal doskonały za grzechy i doskonała miłość Boga.

4. *Przez co przechowuje się i pomnaża w nas łaska uświęcająca?*

Łaska uświęcająca przechowuje się i pomnaża się w nas przez uczynki dobre, spełniane w stanie tej łaski, i przez godne przyjmowanie Sakramentów świętych.

5. *Przez co się traci łaskę uświęcającą?*

Łaskę uświęcającą traci się przez każdy grzech ciężki czyli śmiertelny.

6. *Dlaczego powinniśmy czuwać, aby zawsze trwać w łasce uświęcającej?*

Powinniśmy czuwać aby zawsze trwać w łasce uświęcającej, bo od tej łaski zależy nasza doskonałość chrześcijańska w tem życiu i zbawienie w życiu przyszłym.

Kto leży w grzechach ciężkich i nie ma łaski uświęcającej, doskonałym chrześcijaninem być nie może; kto zaś w tym stanie umiera, zbawionym być nie może.

§ 4. O WPLEWIE ŁASKI UŚWIĘCAJĄCEJ NA DOBRE UCZYNKI.

1. *Jak dzielimy dobre uczynki ze względu na ich stosunek do łaski uświęcającej?*

Uczynki dobre ze względu na ich stosunek do łaski uświęcającej dzielimy na: żywe, martwe i umorzone.

2. Które uczynki dobre nazywamy żywemi?

Żywemi nazywamy te uczynki dobre, które spełniamy w stanie łaski uświęcającej.

3. Co wslugują nam uczynki żywe u Boga?

Uczynki żywe wslugują nam u Boga pomnożenie łaski uświęcającej w tem życiu, a większy stopień chwały i szczęśliwości w życiu przyszłem.

4. Które uczynki dobre nazywamy martwemi?

Martwemi nazywamy te uczynki dobre, które spełniamy bez łaski uświęcającej w stanie grzechu śmiertelnego.

5. Czy uczynki martwe mają jaką wartość przed Bogiem?

Uczynki martwe mają wartość przed Bogiem, ale tylko na życie ziemskie czyli doczesne; na żywot zaś wieczny żadnej wartości nie mają.

Za uczynki dobre, które spełniamy w stanie grzechu ciężkiego, wynagradza nas Bóg w tem życiu rozmaitemi darami doczesnemi np. majątkiem, zdrowiem i odpuszczeniem nam kar doczesnych. W przyszłem zaś życiu za te uczynki żadnej zapłaty nie otrzymamy, to znaczy, że te uczynki wcale nie przyczynią się nam do pomnożenia chwały i szczęśliwości niebieskiej.

6. Które uczynki nazywamy umorzonemi?

Umorzonemi nazywamy te uczynki dobre, które były spełnione w stanie łaski uświęcającej, później jednak z powodu popełnionego grzechu śmiertelnego straciły swoją wartość na żywot wieczny.

Martwą nazywa się istota, która w sobie całkiem nie ma życia; umorzoną zaś ta, która ma w sobie życie, ale bardzo osłabione. Istota martwa utraconego życia nigdy nie odzyska; umorzona zaś pierwotne i silne życie odzyskać może. To, co się powiedziało o istotach martwych i umorzonych, w zupełności stosuje się do uczynków matowych i umorzonych. Pierwsze nigdy nie mogą mieć w sobie życia nadprzyrodzonego i wartości na żywot wieczny, drugie zaś pierwotne życie i pierwotną swoją wartość odzyskać mogą.

7. Kiedy uczynki umorzone odzyskują swoją pierwotną wartość?

Uczynki umorzone odzyskują swoją pierwotną wartość wtedy, kiedy do duszy wraca utracona łaska uświęcająca.

ROZDZIAŁ II.

O Sakramentach św.

§ I. O SAKRAMENTACH ŚW. W OGÓLNOŚCI.

* 1. Co są Sakramenta?

Sakramenta są to znaki widzialne, które dają łaski Boskie z ustanowienia Pana Jezusa.

Do tego, aby był Sakrament, są konieczne potrzebne trzy rzeczy: znak widzialny, łaska niewidzialna, i ustanowienie przez Jezusa Chrystusa.

2. Co nazywamy znakiem widzialnym Sakramentu albo znakiem sakramentalnym?

Znakiem widzialnym Sakramentu albo znakiem sakramentalnym nazywamy: rzeczy, czynności i słowa, które są używane przy sprawowaniu Sakramentów św.

Znakiem widzialnym np. przy Chrzcie św. jest: polanie wodą i słowa: "Ja ciebie chrzczę." Podobne znaki ma każdy inny Sakrament.

3. Czem się różnią znaki sakramentalne od innych znaków, używanych w Kościele?

Znaki sakramentalne tem różnią się od innych znaków, używanych w Kościele, że one nie tylko oznaczają czyli przedstawiają łaskę Boską, ale też dają ją duszy naszej.

Przy Chrzcie np. znak widzialny, polanie wodą i słowa z tem polaniem złączone, nie tylko wskazuje, że przez łaskę Chrztu dusza oczyszcza się z grzechów, lecz też daje łaskę uświęcającą, z powodu której ta przemiana w duszy następuje.

* 4. *Co znaczy, że znaki sakramentalne ustanowione są przez Jezusa Chrystusa?*

Znaki sakramentalne ustanowione są przez Jezusa Chrystusa, to znaczy, że sam Jezus Chrystus pouczył Apostołów, jakich znaków trzeba używać przy sprawowaniu Sakramentów i sam tym znakom dał siłę czyli moc do udzielania łask Boskich.

* 5. *Ille jest Sakramentów świętych?*

Jest siedm Sakramentów świętych: 1. Chrzest. 2. Bierzmowanie. 3. Ciało i Krew Pańska. 4. Pokuta. 5. Ostatnie Namaszczenie. 6. Kapłaństwo. 7. Małżeństwo.

Sakramenta św. są jakby kanałami, przez które łaski Boże wpływają do duszy naszej.

† 6. *Jakich łask udzielają Sakramenta święte?*

Sakramenta dają łaskę uświęcającą lub ją pomnażającą, a nadto każdy Sakrament daje osobną, właściwą sobie, łaskę, zwaną łaską sakramentalną.

† 7. *Które Sakramenta dają łaskę uświęcającą?*

Łaskę uświęcającą dają Sakramenta: Chrztu i Pokuty; wszystkie zaś inne tę łaskę pomnażają.

Chrzest i Pokuta są ustanowione nato, aby dawały łaskę uświęcającą, to też te Sakramenta mogą przyjmować ci, którzy są w grzechu ciężkim i tej łaski nie mają.

† 8. *Co jest łaska sakramentalna?*

Łaska sakramentalna jest to szczególniejsza pomoc Boża, której Bóg udziela przy każdym Sakramencie nato, aby cel, dla którego ten Sakrament został ustanowiony, mógł być osiągnięty.

Łaski sakramentalne, których udzielają poszczególne Sakramenta św. są: Chrzest daje łaski potrzebne do prowadzenia życia chrześcijańskiego; Bierzmowanie do śmiałego wyznawania wiary; Przenajśw. Sakrament daje nam pokarm duchowy, potrzebny do utrzymania w nas życia nadprzyrodzonego; Pokuta daje łaski potrzebne do unikania grzechów; Ostatnie Namaszczenie przygotowuje nam dro-

gę do nieba; Kapłaństwo daje łaski potrzebne do należytego spełniania obowiązków kapłańskich; Małżeństwo zaś do spełniania obowiązków małżeńskich.

† 9. *Jak dzielą się Sakramenta św.?*

Sakramenta św. dzielą się: na Sakramenta umarłych i Sakramenta żywych.

† 10. *Które Sakramenta należą do Sakramentów umarłych, a które do Sakramentów żywych?*

Chrzest i Pokuta należą do Sakramentów umarłych; wszystkie zaś inne do Sakramentów żywych.

† 11. *Dlaczego Chrzest i Pokuta nazywają się Sakramentami umarłych?*

Chrzest i Pokuta dlatego nazywają się Sakramentami umarłych, że one są ustanowione dla umarłych na duszy, to jest grzeszników, którzy utracili łaskę uświęcającą a razem z nią życie nadprzyrodzone.

† 12. *Dlaczego wszystkie inne Sakramenta, oprócz Chrztu i Pokuty, nazywamy Sakramentami żywych?*

Wszystkie inne Sakramenta, oprócz Chrztu i Pokuty, dlatego nazywamy Sakramentami żywych, że je mogą przyjmować tylko żywi na duszy, to jest tacy, co mają łaskę uświęcającą, a razem z nią życie nadprzyrodzone duszy.

Sakramenta żywych, będącą w duszy łaskę uświęcającą powiększają czyli pomnażają. Po każdym zaś pomnożeniu łaski uświęcającej dusza staje się piękniejszą i milszą Panu Bogu.

* 13. *Jak często można przyjmować Sakramenta św.?*

Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo można przyjmować tylko raz w życiu; wszystkie zaś inne Sakramenta więcej razy.

* 14. **Dlaczego Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo tylko raz w życiu można przyjmować?**

Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo dlatego tylko raz w życiu można przyjmować, że one wyciskają na duszy znamię niezmazalne czyli charakter.

Każdy ze wspomnianych Sakramentów wyciska inne znamię a mianowicie: Chrzest wyciska znamię chrześcijanina i członka Kościoła; Bierzmowanie znamię żołnierza Chrystusowego, Kapłaństwo zaś znamię kapłana Chrystusowego.

† Znamię wycisnięte na duszy przez Sakramenta św., nazywa się niezmazalne, bo nic, nawet i śmierć, nie zdoła go zatrzeć. Znamię to w przyszłym życiu zbawionym będzie przynosiło chwałę i szczęście; potępionym zaś posłuży na większą hańbę i karę.

15. **Czy łaski Sakramentów św. zależą od godności osoby, sprawującej Sakrament?**

Łaski Sakramentów św. nie zależą od godności osoby, sprawującej Sakramenta św., lecz od tego, aby znak sakramentalny był należycie wykonany, i aby sam Sakrament był dawany w tej intencji, w jakiej go Chrystus Pan ustanowił, i jaką ma Kościół, gdy go sprawuje.

* 16. **Czy Sakramenta św. zawsze dają łaski Boskie?**

Sakramenta św. tylko wtedy dają łaski Boskie, gdy je przyjmujemy z należytym przygotowaniem czyli godnie.

Każdy Sakrament ma inne przygotowanie. Tak np. przygotowaniem do Pokuty jest rachunek sumienia, żal za grzechy i mocne postanowienie poprawy.

17. **Na czem głównie polega przygotowanie do Sakramentów żywych?**

Przygotowanie do Sakramentów żywych polega głównie na tem, aby w czasie przyjmowania tych Sakramentów nie mieć grzechu śmiertelnego i być w stanie łaski uświęcającej.

† 18. *Jaki grzech popełnia ten, co przyjmuje Sakramenta św. niegodnie?*

Ten, co przyjmuje Sakramenta św. niegodnie, popełnia jeden z najczęstszych grzechów, grzech świętokradztwa.

Świętokradztwo popełnia przedewszystkiem ten, kto Sakramenta żywych przyjmuje w grzechu śmiertelnym.

19. *Co Kościół dołączył do Sakramentów św.?*

Do Sakramentów św. Kościół dołączył różne obrzędy czyli ceremonie św.

20. *Co są obrzędy czyli ceremonie kościelne?*

Obrzędy czyli ceremonie kościelne są to znaki widzialne, których Kościół używa przy oddawaniu zewnętrznej czci Bogu, lub osobom i rzeczom świętym.

Obrzędy kościelne podobnie, jak Sakramenta, składają się z rozmaitych rzeczy, czynności i słów (modlitw). W tem są one podobne do Sakramentów. Od Sakramentów jednak różnią się tem, że nie są ustanowione przez Jezusa Chrystusa, i że nie mają w sobie tej mocy, co Sakramenta.

21. *Które z obrzędów czyli ceremonij kościelnych są najważniejsze?*

Z obrzędów czyli ceremonij kościelnych najważniejsze są te, które się łączą z odprawianiem Mszy św. i ze sprawowaniem Sakramentów św.

Pierwsze ze wspomnianych ceremonij nazywają się mszałne, a drugie sakramentalne.

22. *Jakie znaczenie mają obrzędy czyli ceremonie mszałne i sakramentalne?*

Obrzędy czyli ceremonie mszałne i sakramentalne wyjaśniają nam znaczenie i skutki Mszy św. i Sakramentów św., i obudzają w sercach naszych większą cześć i większe nabożeństwo do tych św. tajemnic.

§ 2. O CHRZCIE.

* 1. *Kto zawsze powinien, a kto w razie nagłej potrzeby może chrzcić?*

Zawsze powinien chrzcić tylko proboszcz lub jego zastępca, jednak w razie nagłej potrzeby może chrzcić każdy człowiek, nawet niechrześcijanin.

Nagła potrzeba Chrztu jest wtedy, gdy dziecko jest umierające i niema czasu nieść je do kościoła.

Jeżeli osoba świecka w nagłej potrzebie udziela Chrztu św., powinna wielką uwagę zwracać na to, aby dokładnie wykonać znak widzialny tego Sakramentu; jeżeli zaś udziela Chrztu osoba, nie wyznająca religii chrześcijańskiej, to oprócz tego, musi uważać na intencję, to jest nato, aby Chrztu udzielać w tym celu, w jakim go udziela Kościół i w jakim go Chrystus Pan ustanowił. Od tych dwóch warunków zależy znaczenie tego Sakramentu przed Bogiem czyli jego ważność.

* 2. *W jaki sposób sprawuje się Chrzest św.?*

Chrzest św. sprawuje się w ten sposób: leje się wodę na głowę człowieka a równocześnie wymawia się słowa: "Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Św."

Polanie wodą i złączone z niem słowa są znakiem widzialnym Chrztu św. Znak ten ma w sobie moc udzielania łask Boskich.

Do Chrztu św. należy używać wody, osobno do tego celu poświęconej, lecz, gdy takiej niema, można używać każdej innej wody, byle tylko naturalnej.

Woda, używana do Chrztu św. czyli chrzcielna, poświęca się dwa razy do roku: we Wielką Sobotę i w sobotę przed Zielonemi Świątkami. Woda ta przechowuje się w kościele w naczyniu, zwanem chrzcielnicą.

Jeżeli nie ma pewności, czy osoba jakaś była chrzczona, lub jeżeli jest obawa, że chrzest udzielony przedtem mógł być nieważny, należy udzielać Chrztu ale pod warunkiem. Przy udzielaniu tego rodzaju chrztu, przed słowami: "Ja ciebie chrzczę," mówi się: "Jeśli nie jesteś ochrzczony," ja ciebie chrzczę..."

Po chrzcie w donu czyli prywatnym, należy dziecko zanieść do kościoła, aby kapłan dopełnił nad niem obrzędów Chrztu św. Chrzest, połączony z obrzędami kościelnymi,

nazywa się Chrztem uroczystym. Takiego Chrztu nie powinno się nigdy udzielać w domu, lecz tylko w kościele.

Ważniejsze obrzędy kościelne, których kapłan dopełnia przy uroczystym Chrzcie św. są: 1. Wyznanie wiary i wyzeczenie się szatana; 2. Włożenie soli do ust; 3. Podanie stóły i wprowadzenie do kościoła; 4. Namaszczenie olejami św.: olejem katechumenów przed Chrztem, a krzyżmem po Chrzcie; 5. Włożenie białej szaty; 6. Wręczenie zapalonej świecy.

* 3. Jakie łaski daje Chrzest św.?

Chrzest św. daje łaskę uświęcającą, przez którą człowiek duchowo się odradza, stając się z dzieckiem szatana dzieckiem Boga; a nadto daje różne inne łaski i dary nadprzyrodzone, potrzebne do prowadzenia życia chrześcijańskiego.

* 4. Z jakich grzechów oczyszcza duszę Chrzest św.?

Chrzest św. oczyszcza duszę ze wszystkich grzechów: z grzechu pierworodnego i ze wszystkich grzechów uczynkowych, przed Chrztem popełnionych.

* 5. Jakie kary gładzi Chrzest św.?

Chrzest św. gładzi wszystkie kary: karę wieczną i wszystkie kary doczesne.

Dusza po przyjęciu Chrztu św. jest wolna od wszelkich grzechów i od wszelkich kar, to też, kto umiera zaraz po przyjęciu Chrztu św., idzie prosto do nieba.

Kto zrozumiał poprzednie pytania, ten też z łatwością odpowie na pytanie: Co jest Chrzest?

* Chrzest jest to Sakrament, w którym polanie głowy wodą i słowa: "Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Św." dają łaskę uświęcającą a razem z nią odpuszczenie grzechu pierworodnego i wszystkich grzechów uczynkowych, przed Chrztem popełnionych.

† Zwyczajny Chrzest, który się odbywa przez polanie wodą, nazywa się Chrztem z wody. Tego chrztu w pierwszych wiekach chrześcijańskich udzielano w trojaki sposób: przez zanurzenie we wodzie, przez pokropienie wodą i przez lanie wody na głowę. Ten ostatni sposób chrzceania przekształcił się po dzień dzisiejszy.

6. Kiedy Pan Jezus ustanowił Chrzest św.?

Chrzest św. Pan Jezus ustanowił przed Swojem wniebowstąpieniem, gdy rzekł do Apostołów: "Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego." (Mat. 28, 19.)

7. Jakie znamień wyciska na duszy Chrzest św.?

Chrzest św. wyciska na duszy znamień chrześcijanina i członka Kościoła.

† 8. Dlaczego na Chrzcicie nadaje się imię Świętego?

Na Chrzcicie dlatego nadaje się imię Świętego, aby osoba ochrzczona w Świętym, którego imię nosi, miała wzór do naśladowania i opiekuna przed Bogiem.

Święty, którego imię nosimy, nazywa się naszym patronem.

Wobec znaczenia imienia chrzestnego, zrozumiałem jest, czemu w Kościele katolickim na Chrzcicie nie wolno brać imion niechrześcijańskich. Jeżeli zaś ktoś bierze takie imię np. Mieczysław, to oprócz tego, musi wziąć jeszcze drugie imię jakiegoś Świętego.

† 9. Co są rodzice chrzestni?

Rodzice chrzestni są to dwie osoby, mężczyzna i niewiasta, którzy przy Chrzcicie w imieniu dziecka składają obietnicę, jaką złożyły sami dziecko, gdyby było przy używaniu rozumu.

† Dziecko przy Chrzcicie św. przez usta rodziców chrzestnych obiecuje, że wyrzeka się szatana, wszelkich dzieł jego i wszelkiej puchy jego.

Przyrzeczenia, złożone przy Chrzcicie, nazywają się obietnicami Chrztu. Te obietnice dziecko powinno ponawiać w późniejszym życiu przy różnych ważniejszych chwilach, np. przy Pierwszej Komunii św.

10. Kogo należy brać na rodziców chrzestnych?

Na rodziców chrzestnych należy brać tylko dobrych katolików.

† Rodzice chrzestni, w razie śmierci lub niedbalstwa rodziców dziecka, mają się postarać o to, aby ich chrzestniak o-

trzymał dobre i katolickie wychowanie. Zadania tego nie spełnią niekatolicy lub żli katolicy, lecz mogą je spełnić tylko dobrzy katolicy; to też tylko takich należy brać na rodziców chrzestnych.

Jeżeli ojciec dziecka nie zgłosił Chrztu w kancelarii parafialnej i nie jest obecny przy chrzcie dziecka, rodzice chrzestni obowiązani są dowiedzieć się: 1. Jak się ma nazywać dziecko; 2. Kiedy się ono (którego miesiąca i dnia) urodziło; 3. Jak się nazywają rodzice dziecka (a niekiedy, jak się nazywają rodzice rodziców) i gdzie mieszkają; 4. Czy dziecko nie było ochrzczone w domu prywatnie. Te wiadomości są potrzebne, aby, w czasie zapisu dziecka do ksiąg metrykalnych, rodzice chrzestni mogli dać odpowiedź na stawiane im pytania.

Między rodzicami chrzestnimi a ich chrzestniakiem istnieje tak zwane powinowactwo duchowe. To powinowactwo należy do przeszkoł małżeńskich.

† 11. ***Czy, oprócz zwyczajnego Chrztu czyli Chrztu z wody, jest jeszcze inny Chrzest?***

Oprócz zwyczajnego Chrztu czyli Chrztu z wody, są jeszcze dwa inne rodzaje Chrztu, a mianowicie: Chrzest pragnienia i Chrzest krwi.

† 12. ***Co nazywamy Chrztem pragnienia?***

Chrztem pragnienia nazywamy pragnienie przyjęcia Chrztu św. jakie ma człowiek, który nie może przyjąć zwyczajnego Chrztu czyli Chrztu z wody.

Chrzest pragnienia w zupełności zastępuje Chrzest z wody, gdy się łączy z doskonałym żalem za grzechy lub doskonałą miłością Boga.

† 13. ***Co nazywamy Chrztem krwi?***

Chrztem krwi nazywamy śmierć męczeńską poniesioną za wyznawanie wiary chrześcijańskiej.

† Między św. Męczennikami jest wiele takich, którzy ponieśli śmierć męczeńską zaraz po nawróceniu się, zanim mogli przyjąć Chrzest z wody. Ci wszyscy zostali ochrzczeni Chrztem krwi.

* 14. Co znaczy, że Chrzest jest najpotrzebniejszym Sakramentem?

Chrzest jest najpotrzebniejszym Sakramentem, to znaczy, że bez innych Sakramentów można być zbawionym, a bez Chrztu nigdy.

Ważność Chrztu św. w sprawie zbawienia wkłada na rodziców obowiązek, aby jak najprędzej nieśli dziecko swoje do Chrztu. Rodzice, którzy ociągają się z tym obowiązkiem, grzeszą.

15. Co znaczy, że Chrzest jest pierwszym Sakramentem?

Chrzest jest pierwszym Sakramentem, to znaczy, że, przed przyjęciem Chrztu św., żadnego innego Sakramentu ważnie przyjąć nie można.

16. O czem powinny pamiętać osoby starsze, które mają zamiar przyjąć Chrzest św.?

Osoby starsze, które mają zamiar przyjąć Chrzest św., powinny pamiętać o tem, że przed przyjęciem tego Sakramentu potrzeba poznać ważniejsze prawdy wiary i obyczajów chrześcijańskich, i że w czasie przyjmowania Chrztu trzeba mieć nadprzyrodzony żal za grzechy.

§ 3. O BIERZMOWANIU.

* 1. Kto może bierzmować?

Bierzmować mogą biskupi jako następcy Apostołów; kapłani zaś tylko za pozwoleniem Stolicy Apostolskiej.

* 2. W jaki sposób biskup bierzmuje?

Biskup bierzmuje w ten sposób: Wyciąga ręce nad przystępującymi do Bierzmowania i modli się do Ducha Świętego, by na nich wstąpił z darami swoimi; następnie na każdego z osobna kładzie rękę, namaszcza czoło jego krzyżmem św. i wymawia słowa, wskazujące na skutki Bierzmowania; a wreszcie nakoniec udziela wszystkim bierzmowanym błogosławieństwa.

Olej św., zwany krzyżmem św., poświęca biskup w Wielki Czwartek razem z innymi olejami św.: olejem katechumenów, używanym przy Chrzcie św., i olejem chorych, używanym przy Ostatniem Namaszczeniu.

» Biskup, namaszczając czoło krzyżmem św., mówi: "Znaczę cię znakiem krzyża i namaszczam cię krzyżmem zbawienia w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen." To wkładanie rąk i namaszczanie krzyżmem św. i słowa z temi namaszczaniem złączone są znakiem widzialnym Bierzmowania. Znak ten jest źródłem łask Boskich.

* 3. **Jakich łask udziela Bierzmowanie?**

Bierzmowanie pomaga w nas łaskę uświęcającą i daje dary Ducha Św., abyśmy mogli śmiało wiarę wyznawać i według niej żyć.

4. **Jakie znamień wyciska Bierzmowanie na duszy naszej?**

Bierzmowanie wyciska na duszy naszej znamień żołnierza Chrystusowego.

† 5. **Co jest krzyżmo św.?**

Krzyżmo św. jest to mieszanina dwóch olejów: oliwy i balsamu.

6. **Co wskazuje oliwa, użyta w Sakramencie Bierzmowania?**

Oliwa, użyta w Sakramencie Bierzmowania, wskazuje, że bierzmowany, wzmacniony łaską Sakramentu Bierzmowania, zdolny jest do walki z nieprzyjaciółmi zbawienia swojego.

Zapasnik czyli gladiator, gdy dobrze namaści ciało swoje oliwą, staje się zręczniejszym, silniejszym i bardziej zdolnym do walki z przeciwnikiem swoim. Coś podobnego dzieje się z chrześcijaninem pod względem duchowym, gdy wzmacni się łaskami, które mu daje namaszczenie oliwą w Sakramencie Bierzmowania.

7. **Co wskazuje balsam, użyty w Sakramencie Bierzmowania?**

Balsam, użyty w Sakramencie Bierzmowania, wskazuje, że bierzmowany, wzmacniony łaskami Sakramentu Bierzmowania, może się ustrzec od

zepsucia świata i nabyć cnót tak miłych, jak balsam woniejący.

Balsam ma dwa osobliwe przymioty: że zachowuje ciało od zepsucia, i że wydaje ze siebie dziwnie miłą woń. Podobne przymioty nadaje duszy namaszczenie balsamem w Bierzmowaniu.

† 8. *Co przypominaja bierzmowanemu znak Krzyża, zrobiony przez biskupa na czole, i wymierzony mu lekki policzek?*

Znak Krzyża, zrobiony przez biskupa na czole, i wymierzony mu lekki policzek, przypominają bierzmowanemu, że zawsze powinien śmiało wobec ludzi wiare swą wyznawać, a nawet i wtedy, gdy to wyznanie naraża go na obelgi i prześladowanie.

Po zrozumieniu poprzednich ustępów, łatwa jest odpowiedź na pytanie: Co jest Bierzmowanie?

* Bierzmowanie jest to Sakrament, w którym włożenie rąk, namaszczenie czoła krzyżem św. i modlitwa biskupa, dają dary Ducha Św. i łaski, aby chrześcijanin mógł śmiało swoją wiarę wyznawać i według niej żyć.

Nazwa Sakramentu: "Bierzmowanie" pochodzi od słowa polskiego: bierzmo. Tak nazywano w dawnej Polsce belek w domu, na którym opierała się cała budowa i który domowi nadawał siłę. Bierzmowanie przeto znaczy to samo, co Sakrament utwierdzenia.

9. *Co nas przekonuje o tem, że Pan Jezus ustanowił Bierzmowanie?*

O tem, że Pan Jezus ustanowił Bierzmowanie, przekonuje nas to, iż Apostołowie, którzy we wszystkiem stosowali się do woli Chrystusa Pana, udzielali tego Sakramentu.

10. *Czy Bierzmowanie jest koniecznie do zbawienia potrzebne?*

Bierzmowanie nie jest koniecznie do zbawienia potrzebne, jednak grzeszy, kto z niedbalstwa nie przyjmuje tego Sakramentu.

* Niedbalstwo w przyjęciu Bierzmowania jest grzechem zwłaszcza w dzisiejszych czasach, gdy wiara i moralność chrześcijańska wystawione są na najrozmaitsze i bardzo ciężkie pokusy.

11. Kto może być bierzmowany?

Bierzmowany może być każdy, kto przyjął Chrzest św.

† 12. W jaki sposób należy przygotować się do Bierzmowania?

Do Bierzmowania należy przygotować się w ten sposób: trzeba poznać wszystkie najważniejsze prawdy i obowiązki chrześcijańskie, a zwłaszcza te, które się odnoszą do istoty i skutków tego Sakramentu; a przed samem Bierzmowaniem trzeba przystąpić do spowiedzi i Komunji św.

* 13. Co jest potrzebne, aby Bierzmowanie przyjąć godnie?

Aby Bierzmowanie przyjąć godnie, trzeba być w stanie łaski uświęcającej.

§ 4. O SIEDMIU DARACH DUCHA ŚW.**† 1. Które są siedem darów Ducha Św.?**

Siedem darów Ducha Św. są: 1. Dar mądrości. 2. Dar rozumu. 3. Dar rady. 4. Dar męstwa. 5. Dar umiejętności. 6. Dar pobożności. 7. Dar bojaźni Bożej.

† 2. Co sprawia dar mądrości?

Dar mądrości sprawia, że wszystkie czyny nasze umiemy dostosować do celu ostatecznego, to jest, do chwały Bożej i do zbawienia swojej duszy.

† 3. Co sprawia dar rozumu?

Dar rozumu sprawia, że prawdy wiary lepiej rozumiemy.

† 4. Co sprawia dar rady?

Dar rady sprawia, że w niepewności, co wybrać, to czy owo, zawsze wybieramy to, co jest dobre lub Bogu milsze.

† 5. **Co sprawia dar męstwa?**

Dar męstwa sprawia, że się trudności, które spotykamy na drodze do zbawienia, nie lękamy, lecz je śmiało zwalczamy.

† 6. **Co sprawia dar umiejętności?**

Dar umiejętności sprawia, że prawdy Boże ochoćnie do serca przyjmujemy i dugo je w pamięci zachowujemy.

† 7. **Co sprawia dar pobożności?**

Dar pobożności sprawia, że ochotni jesteśmy do modlitwy i wszelkiej służby Bożej.

† 8. **Co sprawia dar bojaźni Bożej?**

Dar bojaźni Bożej sprawia, że się lękamy Boga grzechem obrazić.

† Duch Św., przebywając z darami Swojemi w duszy chrześcijańskiej, sprawuje w niej dziwne skutki czyli owoce. Owoców Ducha Św. jest 12, a do nich należą: 1. Miłość; 2. Wesele; 3. Spokój; 4. Cierpliwość; 5. Dobrotliwość; 6. Dobroć; 7. Roztropność; 8. Słodycz; 9. Wiara; 10. Skromność; 11. Wstrzemięźliwość; 12. Czystość.

§ 5. O SAKRAMENCIE CIAŁA I KRWI PAŃSKIEJ.**1. Jak się nazywa Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej?**

Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej nazywa się rozmaicie: Przenajświętszym Sakramentem, Sakramentem Ołtarza, Eucharystią, Hostią, Chlebem Anielskim, Wiatykiem.

2. Co jest znakiem widzialnym w Przenajśw. Sakramencie?

Znakiem widzialnym w Przenajśw. Sakramencie są postacie chleba i wina.

* 3. Co nazywamy postaciami chleba i wina?

Postaciami chleba i wina nazywamy to wszystko, co w chlebie i winie pod zmysły podpada: kształt, kolor, smak i zapach.

4. Kto się ukrywa w Przenajśw. Sakramencie pod postaciami chleba i wina?

W Przenajświętszym Sakramencie pod postaciami chleba i wina ukrywa się sam dawca łask wszelkich, Jezus Chrystus, nie tylko jako Bóg, ale też jako człowiek: z ciałem i z krwią, i z duszą swoją ludzką.

Wszystkie Sakramenta dają nam łaski Boskie. Przenajświętszy Sakrament daje nam coś więcej, bo samego dawcę łask.

† 5. Kiedy Pan Jezus ustanowił Przenajśw. Sakrament?

Pan Jezus ustanowił Przenajświętszy Sakrament przy Ostatniej Wieczerzy; we czwartek, dzień przed swoją śmiercią.

† Przy ustanowieniu Przenajśw. Sakramentu byli obecni wszyscy Apostołowie.

† 6. W jaki sposób Pan Jezus ustanowił Przenajśw. Sakrament?

Pan Jezus ustanowił Przenajśw. Sakrament w ten sposób: Po spożyciu Baranka Wielkanocnego i po umyciu nóg Apostołom, wziął chleb w Swoje ręce, a błogosławiąc go i podając Apostołom, mówił: "Biercie i jedzcie: **to jest Ciało moje**"; następnie zaś wziął kielich z winem, a błogosławiąc go i podając Apostołom, mówił: "Pijcie z niego wszyscy: **to jest bowiem Krew moja Nowego Przymierza**, która się za wielu przelewa na odpuszczenie grzechów; **to czyńcie na moją pamiątkę.**" (Mat. 26, 28; Mar. 14, 22; Łuk. 22, 19-20.)

† 7. Co się stało z chlebem i winem, gdy Pan Jezus wymówił nad niemi słowa: "To jest Ciało moje," "To jest Krew moja"?

Gdy Pan Jezus wymówił nad chlebem i winem słowa: "To jest Ciało moje," "To jest Krew moja," chleb przemienił się w Ciało Pańskie, a wino przemieniło się w Krew Pańską: z chleba zaś i wina nie zostało nic, tylko ich postacie.

† 8. **Dlaczego przemiana chleba i wina w Ciało i Krew Pańską nazywa się przeistoczeniem?**

Przemiana chleba i wina w Ciało i Krew Pańską nazywa się przeistoczeniem dlatego, że podczas tej przemiany tylko sam chleb i wino, czyli istota tych rzeczy, przemienia się w Ciało i Krew Pańską, postacie zaś chleba i wina zostają niezmienione.

Przemiana chleba i wina w Ciało i Krew Pańską podobną jest do cudownej przemiany wody w wino, jakiej Pan Jezus dokonał na weselu czyli godach w Kanie Galilejskiej. Różnica jednak między temi dwoma przemianami jest ta, że w Kanie Galilejskiej nie tylko istota wody zamieniła się w istotę wina, ale też zmieniły się postacie wody na postacie wina. W Przenajśw. Sakramencie jest inaczej. Tutaj zmienia się tylko istota chleba i wina, postacie zaś pozostają te same.

Po zrozumieniu poprzednich pytań, łatwo można zrozumieć: Co jest Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej?

* Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej jest to Sakrament, w którym pod postaciami chleba i wina ukrywa się Jezus Chrystus, nie tylko jako Bóg ale też jako i człowiek: z ciałem, krwią i duszą Swoją ludzką.

* 9. **Kiedy Pan Jezus dał Apostołom władzę przeistaczania?**

Władzę przeistaczania dał Pan Jezus Apostołom, gdy, ustanawiając Przenajśw. Sakrament, rzekł do nich: "To czyncie na moją pamiątkę."

† 10. **W jaki sposób władza przeistaczania utrzymuje się w Kościele?**

Władza przeistaczania utrzymuje się w Kościele w ten sposób, że z Apostołów przeszła na ich następców: biskupów i kapelanów.

* 11. **Kiedy biskupi i kapłani przeistaczają chleb i wino w Ciało i Krew Pańską?**

Biskupi i kapłani przeistaczają chleb i wino w Ciało i Krew Pańską w czasie Mszy św., gdy podczas Konsekracji nad chlebem i winem wyma-

wiąją słowa: "To jest Ciało moje," "To jest Krew moja."

† Przeistoczenie w czasie sprawowania Przenajśw. Sakramentu dokonuje się nie mocą ludzką kapłana, ale mocą Bożą Jezusa Chrystusa.

12. *Co nas przekonuje o tem, że w Przenajśw. Sakramencie rzeczywiście obecne jest Ciało i Krew Pana Jezusa?*

O tem, że w Przenajśw. Sakramencie rzeczywiście obecne jest Ciało i Krew Pana Jezusa, przekonują nas słowa, w których Pan Jezus obiecał ustanowić Przenajśw. Sakrament; słowa, którymi On ten Sakrament ustanowił; a wreszcie nauka Apostołów.

Gdy Pan Jezus w Kafarnaum, po cudownem rozmnożeniu chleba na pustyni, obiecywał rzeszy, przed nim zebranej, że Siebie samego odda ludziom na pokarm, wtedy dał obietnicę ustanowienia Przenajśw. Sakramentu. Albowiem to, co wtedy zapowiedział, w czasie ustanowienia Przenajśw. Sakramentu spełnił.

Ze słów obietnicy ustanowienia Przenajśw. Sakramentu zupełnie widocznem jest, że w Przenajśw. Sakramencie obecne jest Ciało i Krew Pańska, bo Pan Jezus, dając tę obietnicę rzekł: "A chlebem, który ja dam, jest Ciało moje. Ciało moje prawdziwie jest pokarmem, a Krew moja prawdziwie jest napojem. (Jan 6, 52; 6, 56.)

Że Pan Jezus w Przenajśw. Sakramencie obecny jest z Ciałem i z Krwią swoją również widoczne jest ze słów ustanowienia Przenajśw. Sakramentu, bo słowa te są zupełnie jasne i wyraźne.

Prawdę wreszcie o obecności Ciała i Krwi Pańskiej w Przenajśw. Sakramencie potwierdza nauka apostolska: Św. Paweł Apostoł bowiem, kiedy wzmiankę czyni o Przenajświętszym Sakramencie, tak powiada: "Kielich błogosławienia, któremu błogosławimy, iżali nie jest uczestnikiem Krwi Chrystusowej; i chleb, który łamiemy, iżali nie jest uczestnikiem Ciała Chrystusowego." (I. Kor. 10, 16.)

† 13. *W jaki sposób Pan Jezus obecny jest w Przenajśw. Sakramencie?*

W Przenajśw. Sakramencie Pan Jezus obecny jest w ten sposób, że cały jest pod obiema

postaciami, i cały pod każdą postacią, a nawet i pod najmniejszą częstką każdej postaci.

Sposób przebywania Pana Jezusa w Przenajśw. Sakramencie jest podobny do sposobu, w jaki dusza przebywa w ciele ludzkiem. Ten sposób obecności jest też powodem, że kapłan łamiąc Hostię św., łamie tylko postać chleba, nie łamie zaś samego Ciała Pana Jezusa.

14. Kiedy ustaje obecność Pana Jezusa w Przenajśw. Sakramencie?

Obecność Pana Jezusa w Przenajśw. Sakramencie ustaje, gdy się zepsują i zmieniają postacie chleba i wina.

15. Do czego obowiązuje nas obecność Pana Jezusa w Przenajśw. Sakramencie?

Obecność Pana Jezusa w Przenajśw. Sakramencie obowiązuje nas do tego, abyśmy Go, gdy jest utajony w Przenajśw. Sakramencie, często odwiedzali, i zawsze Hostji św. cześć uwielbienia, Bogu należną, oddawali.

16. Czy Ciało i Krew Pańska, utajone pod postaciami chleba i wina, mają tylko znaczenie Sakramentu?

Ciało i Krew Pana Jezusa, utajone w Przenajśw. Sakramencie, mają nie tylko znaczenie Sakramentu, ale też znaczenie ofiary i znaczenie pokarmu duchowego.

17. Kiedy Najśw. Sakrament ma znaczenie ofiary?

Najśw. Sakrament ma znaczenie ofiary, gdy sprawuje się na ołtarzu w czasie Mszy świętej.

18. Kiedy Najśw. Sakrament ma znaczenie pokarmu duchowego?

Najśw. Sakrament ma znaczenie pokarmu duchowego, gdy podaje się nam do spożywania w Komunii świętej.

§ 6. O OFIERZE MSZY ŚW.

† 1. *Co jest ofiara?*

Ofiara jest to dar widzialny, złożony Bogu przez zniszczenie.

W Starym Zakonie dary widzialne, np. zwierzęta i płody ziemi, składano Bogu w ten sposób, że kapłan najpierw w modlitwie oddawał je Bogu na wyjątkową własność czyli poświęcał, następnie zaś palił je i niszczył. Dary żywe, przed spaleniem ich, zabijano. Dar widzialny w ten sposób, to jest, przez zniszczenie złożony Bogu, nazywano ofiarą.

† 2. *Czego znakiem jest ofiara?*

Ofiara jest znakiem czci najwyższej czyli czci uwielbienia, tylko Bogu prawdziwemu należnej.

Każdy dar ofiarny przedstawiał człowieka, który go składał.

† Poświęcenie zaś i zniszczenie tego daru przypominało człowiekowi, że on z powodu zupełnej zależności swojej od Boga, jako od swego Stwórcy i Pana, i z powodu grzechów swoich cały powinien oddać się Bogu i dla niego się zniszczyć.

Uznając zupełną zależność swoją od Boga, człowiek oddaje Bogu cześć najwyższą; zewnętrznym zaś znakiem tej czci wewnętrznej jest ofiara.

Ponieważ ofiara jest znakiem czci uwielbienia, tylko Bogu prawdziwemu należnej, nie wolno jej składać nikomu, tylko Bogu samemu.

3. *Czem były wszystkie ofiary Starego Zakonu?*

Wszystkie ofiary Starego Zakonu były przedstawieniem czyli figurą ofiary Nowego Zakonu.

W Starym Zakonie składano dwojakie ofiary: krwawe i bezkrwawe. Krwawe składano z niektórych bydła i ptaków, a mianowicie: z wołów, ciełków, owiec i kozłów; z gołębi, synogarlic i wróbli. Bezkrwawe zaś składano ze zboża, owoców, chleba, wina, oliwy i kadzidła.

Krwawe ofiary Starego Zakonu były figurą krwawej ofiary Nowego Zakonu; a bezkrwawe ofiary Starego Zakonu były figurą bezkrwawej ofiary Nowego Zakonu.

4. *Kto jest ofiarą Nowego Zakonu?*

Ofiarą Nowego Zakonu jest Jezus Chrystus, Syn Boży, który się za nas ofiarował na krzyżu Swemu Ojcu niebieskiemu.

5. W czem się ponawia ofiara krzyżowa?

Ofiara krzyżowa ponawia się w każdej Mszy św., w czasie Przeistoczenia czyli Konsekracji.

* 6. Co jest Msza św.?

Msza św. jest to bezkrwawa ofiara Nowego Zakonu, w której się ofiaruje Ciało i Krew Pana Jezusa pod postaciami chleba i wina.

Właściwą ofiarą we Mszy św. jest sam Pan Jezus, który się ofiaruje za nas w Przenajśw. Sakramencie w czasie poświęcenia Hostii św. czyli konsekracji. Msza zaś jest zbiorem obrzędów kościelnych czyli ceremonij, które się łączą ze składaniem tej ofiary. Ponieważ obrzędy mszalne są ściśle złączone ze składaniem właściwej ofiary, to też i one nazywają się ofiarą.

Nazwa: "Msza" pochodzi od słów: "Ite missa est." Temi słowami w pierwszych wiekach chrześcijańskich kończyły się obrzędy złączone ze składaniem bezkrwawej ofiary Nowego Zakonu, dlatego też nazwano je i samą ofiarę Mszą.

* 7. Czy ofiara Mszy św. jest inną ofiarą, niż ofiara krzyżowa?

Ofiara Mszy św. nie jest inną ofiarą, niż ofiara krzyżowa, lecz zupełnie tą samą.

† 8. Przez co Msza św. jest tą samą ofiarą, co ofiara krzyżowa?

Msza św. jest tą samą ofiarą, co ofiara krzyżowa przez to, że w obydwu ofiarach jest ten sam dar ofiarny i ten sam kapłan ofiarujący czyli ofiarnik — Jezus Chrystus, a nadto cel Mszy św. jest zupełnie ten sam, co ofiary krzyżowej.

Ofiara Krzyża miała te wszystkie cele, które miały ofiary starozakonne, figury tej ofiary. Celem zatem ofiary Krzyża było: 1. uwielbić Boga; 2. podziękować Mu za wszystkie łaski na świat zesłane; 3. zadośćuczynić sprawiedliwości Bożej za grzechy ludzkie; 4. wyprosić u Boga nowe łaski i błogosławieństwa.

Te same cele, które miała ofiara Krzyża, ma też ofiara Mszy św. To też ona jest: ofiarą pochwalną czyli ofiarą uwielbienia; ofiarą dzięczynną; ofiarą przebłagalną; a wreszcie ofiarą błagalną.

9. Czem jest kapłan sprawujący Mszę św.?

Kapłan sprawujący Mszę św. jest zastępcą Jezusa Chrystusa, który w czasie Mszy św. przez ręce kapłana Sam siebie Bogu Ojcu za nas ofiaruje.

† 10. Czem się więc różni ofiara Mszy św. od ofiary krzyżowej?

Ofiara Mszy św. od ofiary krzyżowej różni się tylko sposobem ofiarowania, bo Pan Jezus na krzyżu przelewał krew i umarł, we Mszy św. zaś krwi nie przelewa i cielesnie nie umiera.

† Ciało Pana Jezusa po zmartwychwstaniu jest nieśmiertelne. Z tego przeto powodu Pan Jezus więcej razy cielesnie umierać nie może.

Chociaż we Mszy św. Pan Jezus nie umiera cielesnie, jednak jest w niej, jak w każdej innej ofierze, zabicie i zniszczenie daru ofiarnego. Pan Jezus i we Mszy św. umiera, ale tylko duchowo czyli moralnie, i figuralnie. Pan Jezus we Mszy św. umiera duchowo przez to, że, chociaż jest Panem chwały nieskończonej, ukrywa się pod postaciami chleba i wina i oddaje się na poniżenie a nawet i zniewagi w niegodnych Komunach św.; umiera zaś figuralnie przez to, że we Mszy św. przedstawiona jest śmierć Jego na krzyżu.

† 11. W jaki sposób we Mszy św. przedstawiona jest śmierć Pana Jezusa na krzyżu?

We Mszy św. w ten sposób przedstawiona jest śmierć Pana Jezusa na krzyżu, że kapłan odprawiając Mszę św. osobno poświęca czyli konsekruje chleb a osobno wino.

Oddzienna konsekracja w czasie Mszy św. przedstawia oddzielenie się krwi Chrystusowej od Jego ciała, a zatem śmierć Jego na krzyżu.

12. Kiedy Pan Jezus ustanowił ofiarę Mszy św.?

Ofiarę Mszy św. P. Jezus ustanowił w tym samym czasie, kiedy ustanawiał Przenajśw. Sakrament.

Pierwsza Msza św. odprawiła się przeto we Wieczerniku, w czasie ustanowienia Przenajśw. Sakramentu. Figurą zaś tej bezkrwawej ofiary Nowego Zakonu była ofiara Melchizedecka, złożona z chleba i wina.

13. Z czego się okazuje, że Pan Jezus, ustanawiając Przenajśw. Sakrament, nadał mu znaczenie ofiary?

Z tego okazuje się, iż Pan Jezus, ustanawiając Najśw. Sakrament, nadał mu znaczenie ofiary, iż przy ustanawianiu Przenajśw. Sakramentu posługiwał się sposobem mówienia, który był używany przy składaniu ofiar.

“To jest—mówił—Ciało moje, które za was będzie wydane.” (I Kor. 1, 24). “To jest bowiem Krew moja Nowego Przymierza, która się za wielu wylewa, na odpuszczenie grzechów.” (Mat. 26, 28.)

14. Które są główne czyli istotne części Mszy św.?

Główne czyli istotne części Mszy św. są: Ofiarowanie, Przeistoczenie czyli Konsekracja i Komunja święta.

Te części Mszy św. należą do głównych czyli istotnych dlatego, że zostały ustanowione przez samego Pana Jezusa. Pan Jezus bowiem, ustanawiając Przen. Sakrament i odprawiając pierwszą Mszę św., najpierw chleb i wino błogosławił—to było ofiarowanie; później chleb i wino przemienił w Ciało i Krew Swoją—to było Przeistoczenie; a wreszcie Ciało i Krew Swoją pod postaciami chleba i wina dał Apostołom do pożywiania—to była Komunja św.

15. Naco Pan Jezus ustanowił ofiarę Mszy św.?

Pan Jezus ustanowił ofiarę Mszy św., aby ustawicznie przedstawiała i przypominała nam ofiarę krzyżową; a także nato, abyśmy przez nią stawali się uczestnikami owoców ofiary krzyżowej.

16. Kto staje się uczestnikiem owoców Mszy św.?

Uczestnikami owoców Mszy św. stają się:

- 1, kapłan, który odprawia Mszę św.;
- 2, ci, za których kapłan ją odprawia;
- 3, ci, którzy są obecni na Mszy św.

* 17. Czy każdy z obecnych w kościele korzysta z owoców Mszy św.?

Nie każdy z obecnych w kościele korzysta z owoców Mszy św., lecz tylko ten, kto ze skupie-

niem ducha i nabożeństwem, i ze zewnętrznymi oznakami czci i pobożności słucha Mszy św.

† 18. Kiedy w najlepszy sposób słuchamy Mszy św.?

W najlepszy sposób słuchamy Mszy św., gdy duchem łączymy się z kapłanem, odprawiającym Mszę św.; a zatem, gdy w czasie całej Mszy św. rozmyślamy o męce i śmierci Pana Jezusa, a w czasie Komunji kapłańskiej przyjmujemy Komunię rzeczywistą lub duchową.¹

19. Komu można składać ofiarę Mszy św.?

Ofiarę Mszy św., jako znak czci najwyższej, można składać tylko Bogu samemu.

20. Czy, ofiarując Mszę św. ku czci Świętych, nie popełniamy bałwochwałstwa?

Ofiarując Mszę św. ku czci Świętych, nie popełniamy bałwochwałstwa, bo przez to nie składamy ofiary Świętem, lecz tylko zwracamy się do nich z prośbą, aby oni wyjednali nam u Boga jak najobfitosze owoce ofiary Mszy św.

21. Dlaczego jak najczęściej powinniśmy słuchać Mszy świętej?

Powinniśmy jak najczęściej słuchać Mszy św. dlatego, że nabożne słuchanie Mszy jest najlepszym sposobem do uzyskania rozmaitych łask i błogosławieństw Bożych.

§ 7. O KOMUNJI ŚW.

* 1. Co jest Komunja św.?

Komunja św. jest to pożywanie Ciała i Krwi Pańskiej pod postaciami chleba i wina.

* Przyjmując Komunię św., łączymy się najściślej z Panem Jezusem; tak ściśle, jak się łączy pokarm z ciałem.

¹ Sposób słuchania Mszy św., uznany za najlepszy, zawiera się w książeczce, napisanej przez autora niniejszego katechizmu. Tytuł tej książeczki jest następujący: "Ofiara Nowego Zakonu, czyli Objasnienia Obrzędów Mszy św."

Z tego przeto powodu przyjmowanie Ciała i Krwi Pańskiej pod postaciami chleba i wina w Przenajśw. Sakramencie nazywa się połączeniem czyli komuną. Wyraz komunja pochodzi z łaciny.

Oprócz zwyczajnej Komunji czyli sakramentalnej, jest jeszcze inna, duchowa. Komunja ta polega na gorącym pragnieniu przyjęcia rzeczywistej Komunji św.

2. *Co nas przekonuje o obowiązku przyjmowania Komunji świętej?*

O obowiązku przyjmowania Komunji św. przekonują nas następujące słowa Pana Jezusa: "Zaprawdę, zaprawdę powiadam wam: Jeśli nie będziecie pozywali Ciała Syna człowieczego i nie będziecie pili Krwi Jego, nie będziecie mieli żywota w sobie." (Jan 6, 54.)

* 3. *Jakie łaski daje nam Komunja św.?*

Komunja św. daje nam następujące łaski: łączy nas najściślej z P. Jezusem, źródłem życia nadprzyrodzonego; pomaga w nas łaskę poświęcającą i wszelkie cnoty; a wreszcie osłabia złe skłonności, i daje ochotę i siłę do dobrego.

* 4. *Co to znaczy, że Komunja św. jest zadatkiem naszego przyszłego zmartwychwstania?*

Komunja św. jest zadatkiem naszego przyszłego zmartwychwstania, znaczy, że od Komunji św., godnie przyjmowanej, zależy będzie piękność i chwała ciała naszego w chwili zmartwychwstania.

5. *Czy każdy dostępuje łask w Komunji św.?*

Łask w Komunji św. nie dostępuje każdy, lecz tylko ten, co ją przyjmuje z należytym przygotowaniem czyli godnie.

† 6. *Ilorakie ma być przygotowanie do Komunji świętej?*

Przygotowanie do Komunji św. ma być dwójakie: co do duszy i co do ciała.

† 7. *Na czem głównie polega przygotowanie się do Komunji św. co do duszy?*

Przygotowanie się do Komunji św. co do duszy głównie polega na tem, aby przed przystąpieniem do Komunji św. przez dobrą spowiedź oczyścić duszę z grzechów ciężkich i być w stanie łaski uświęcającej.

† Grzechy powszednie nie czynią Komunji św. niegodną, jednak zmniejszają jej owoce. To też, kto chce jak najobfitsze łaski otrzymać z Komunji św. musi mieć duszę wolną nawet od przywiązania do grzechów powszednich.

† 8. *Na czem polega przygotowanie się do Komunji św. co do ciała?*

Przygotowanie się do Komunji św. co do ciała polega na tem, aby w czasie przystępowania do Komunji św. być naczocco, i być czysto i skromnie ubranym.

* Do Komunji św. przystępuje naczocco, kto w dniu przyjęcia Komunji św. od północy nic nie jadł i nie pił.

Niewiasty, kobiety i panny, powinny bardzo uważać na to, aby do Komunji św. nie przystępować w nieskromnych strojach, np. z większym obnażeniem około szyi lub z gołymi rękami. Te, które w nieskromnych ubraniach przystępują do Stołu Pańskiego, grzeszą z powodu zgorszenia, jakie dają, i z powodu braku należnej czci do Pana Jezusa utajonego w Przenajśw. Sakramencie.

† 9. *Kto może przyjmować Komunię św. nie-naczocco?*

Nie-naczocco, nawet po jedzeniu, może przyjmować Komunię św. każdy, kto jest ciężko chory.

10. *Jak się nazywa Komunia św., przyjmowana na łożu śmierci?*

Komunia św., przyjmowana na łożu śmierci, nazywa się Wiatykiem, to jest posiłkiem na drogę do wieczności.

* 11. *Czy ci, co niegodnie przystępują do Komunji św., przyjmują Ciało i Krew Pana Jezusa?*

Ci, co niegodnie przystępują do Komunji św.,

przyjmują Ciało i Krew Pana Jezusa, ale nie dostępują łask, jakie daje Komunja św.

* 12. *Jakiego grzechu dopuszcza się ten, kto przyjmuje Komunię św. w grzechu ciężkim?*

Kto przyjmuje Komunię św. w grzechu ciężkim, dopuszcza się najcięższego świętokradztwa.

Toteż św. Paweł Apostoł, do tych, którzy mają przystąpić do Komunii św. odzywa się temi słowy:

“Niechajże doświadczy samego siebie człowiek: a tak, niech je z chleba tego, i z kielicha tego pije. Albowiem który je i pije niegodnie: sąd sobie je i pije, nie rozsądzając Ciała Pańskiego.” (I. Kor. 2, 27-28.)

† 13. *Jakie uczucia należy w sobie obudzać przed przystąpieniem do Komunii św.?*

Przed przystąpieniem do Komunii św. należy obudzać w sobie uczucia: wiary, nadziei, miłości i pokory.

14. *Co należy czynić, gdy nadchodzi chwila przystąpienia do Komunii św.?*

Gdy nadchodzi chwila przystąpienia do Komunii św., trzeba odmówić Spowiedź powszechną: Ja grzeszny i t.d., i równocześnie obudzić w sobie, jak można najlepszy, żal za grzechy.

15. *Co należy czynić, gdy kapłan, trzymając Hostię św. w ręku, zwraca się do ludzi i mówi: “Ecce Agnus Dei (Oto Baranek Boży)”?*

Gdy kapłan, trzymając Hostię św. w ręku, zwraca się do ludzi i mówi: “Ecce Agnus Dei (Oto Baranek Boży),” wtedy należy pochylić głowę, trzykroć bić się w piersi i za każdym uderzeniem mówić: “Panie nie jestem godzien, abyś wszedł do przybytku serca mego, ale rzeknij tylko słowo, a będzie zbawiona dusza moja.”

16. *Jak należy przystępować do Stołu Pańskiego?*

Do Stołu Pańskiego należy przystępować ze złożonemi rękami, powolnym krokiem i skromnie: bez oglądania się w różne strony.

17. Jak się należy zachować, gdy kapłan podaje Hostję świętą?

Gdy kapłan podaje Hostję św., należy: głowę nieco podnieść, oczy nadół spuścić, usta lekko otworzyć, a język tak ułożyć, aby przylegał do wargi dolnej.

18. Co należy czynić, gdy Hostja św. przylgnie do podniebienia?

Gdy Hostja św. przylgnie do podniebienia, należy językiem oderwać Ją od podniebienia, ale nigdy nie wolno Jej dotykać się palcem.

19. Co mamy czynić, po przyjęciu Komunii św.?

Po przyjęciu Komunii św., mamy powrócić na swoje miejsce, oddać głęboki ukłon Panu Jezusowi w nas obecnemu, i czas dłuższy (najmniej 15 minut) przepędzić na pobożnej modlitwie.

† 20. Jakie uczucia należy wzbudzać w sercu po przyjęciu Komunii świętej?

Po przyjęciu Komunii św., należy w sercu obudzać uczucia: uwielbienia, ofiarowania, błagania, przebłagania i dziękczenia.

21. Jak należy przepędzać dzień Komunii św.?

Dzień Komunii św. należy przepędzać w skupieniu ducha, to jest zdala od uciech i rozrywek światowych.

† 22. Kiedy pod grzechem ciężkim obowiązani jesteśmy przystępować do Komunii św.?

Pod grzechem ciężkim obowiązani jesteśmy przystępować do Komunii św. w czasie wielkanocnym i na łóżu śmierci.

† Chrześcijanin katolik, który tylko dlatego przystępuje do Komunii św., aby, przez zaniedbanie tego obowiązku, nie popełnić grzechu ciężkiego, jest obojętnym chrześcijaninem; gorliwy bowiem chrześcijanin przystępuje do Komunii św. nie tylko w czasie wielkanocnym i na łóżu śmierci, ale często.

§ 8. O SAKRAMENCIE POKUTY.

† 1. *W jaki sposób sprawuje się Sakrament Pokuty?*

Sakrament Pokuty sprawuje się w ten sposób: pokutnik czyli penitent ze założnią wyznaje swoje grzechy przed kapłanem, ten zaś, w zastępstwie Chrystusa Pana, uwalnia go od tych grzechów czyli daje mu rozgrzeszenie (absolucję).

† Załosne wyznanie grzechów, ze strony osoby spowiadającej się czyli penitenta, i rozgrzeszenie, ze strony kapłana, jest znakiem widzialnym Sakramentu Pokuty.

† 2. *Co daje Sakrament Pokuty?*

Sakrament Pokuty razem z odpuszczeniem grzechów ciężkich daje utraconą łaskę uświęcającą; jeżeli zaś człowiek w stanie łaski poświęcającej przystąpił do spowiedzi, to tę łaskę pominaża.

† 3. *Od jakich grzechów i kar uwalnia Sakrament Pokuty?*

Sakrament Pokuty uwalnia od wszystkich grzechów, po Chrzcie św. popełnionych; a zarazem od kary wiecznej, a w części i od kar doczesnych.

Po poprzednich pytaniach łatwą jest odpowiedź na pytanie: *Co jest Pokuta?*

* Pokuta jest to Sakrament, w którym załosne wyznanie grzechów, ze strony pokutnika czyli penitenta, i rozgrzeszenie czyli absolucja, ze strony kapłana, dają penitentowi odpuszczenie grzechów, po Chrzcie popełnionych.

† 4. *Kiedy Pan Jezus ustanowił Sakrament Pokuty?*

Sakrament Pokuty Pan Jezus ustanowił po swojem zmartwychwstaniu, gdy, dając Apostołom władzę odpuszczania grzechów, rzekł do nich: "Weźmijcie Ducha Świętego, którym odpuścicie grzechy, są im odpuszczone; a którym zatrzymacie, są zatrzymane". (Jan 20. 22, 23.)

5. *Na kogo z Apostołów przeszła władza odpuszczania grzechów?*

Z Apostołów władza odpuszczania grzechów

przeszła na ich następców: biskupów, a przez nich na kapłanów.

* 6. *Czy każdy kapłan może ważnie sprawować Sakrament Pokuty?*

Nie każdy kapłan może ważnie sprawować Sakrament Pokuty, lecz tylko ten, co przez biskupa jest upoważniony do słuchania spowiedzi.

Biskup, dając kapłanowi jurysdykcję, to jest prawo do słuchania spowiedzi, niekiedy sobie pewne grzechy zastrzega. Grzechy tego rodzaju nazywają się grzechami zastrzeżonymi albo z łaciny rezerwatami. Kapłan od rezerwatu dopiero wtedy może rozgrzeszyć, gdy otrzyma do tego osobne pozwolenie od biskupa.

Rezerwaty na to są ustanowione, aby odciągnąć ludzi od niektórych, bardzo ciężkich i rozpowszechnionych, grzechów.

7. *Komu koniecznie potrzebny jest Sakrament Pokuty?*

Sakrament Pokuty koniecznie potrzebny jest każdemu, który po chrzcie popełnił grzech śmiertelny.

* 8. *Co trzeba uczynić, aby godnie przyjąć Sakrament Pokuty?*

Aby godnie przyjąć Sakrament Pokuty potrzeba:

- 1, zrobić rachunek sumienia;
- 2, obudzić w sercu żal za grzechy;
- 3, mieć mocne postanowienie, że Boga więcej grzechami obrażać nie będziemy;
- 4, wyznać grzechy swoje przed kapłanem;
- 5, przyjąć ochotnie pokutę przez kapłana naznaczoną.

Czynności, które są konieczne potrzebne do godnego przyjęcia Sakramentu Pokuty, nazywają się warunkami Pokuty. Tych warunków jest pięć.

§ 9. O RACHUNKU SUMIENIA.

1. *Co jest sumieniem?*

Sumienie jest to głos duszy, mówiący nam, które uczynki nasze są dobre a które złe.

* 2. *Co znaczy robić rachunek sumienia?*

Robić rachunek sumienia znaczy: (przy pomocy sumienia) przypominać sobie grzechy popełnione.

3. *Kiedy koniecznie potrzeba robić rachunek sumienia?*

Rachunek sumienia koniecznie trzeba robić przed przystąpieniem do spowiedzi.

Pobożni chrześcijanie katolicy nie tylko przed spowiedzią robią rachunek sumienia, ale częściej; nawet codzień, wieczorem przed udaniem się na spoczynek.

4. *A z jakiego czasu robi się rachunek sumienia przed spowiedzią?*

Przed pierwszą spowiedzią robi się rachunek sumienia z całego życia, a mianowicie od czasu używania rozumu; przed zwykłą zaś spowiedzią od ostatniej dobrej spowiedzi.

5. *Na co trzeba zwracać uwagę, gdy robimy rachunek sumienia z grzechów ciężkich?*

Gdy robimy rachunek sumienia z grzechów ciężkich, trzeba zwracać uwagę na liczbę tych grzechów i na ich ważniejsze okoliczności.

Gdy nie możemy przypomnieć sobie dokładnie liczby grzechów, wystarczy, gdy przypomniemy ją sobie w przybliżeniu, to jest, ile mniej więcej razy popełniliśmy jakiś grzech w pewnym określonym czasie, np. na dzień, w tygodniu lub w miesiącu.

Obowiązek przypominania sobie liczby grzechów odnosi się tylko do grzechów ciężkich, to też gdy, przygotowując się do spowiedzi, robimy rachunek sumienia z grzechów powszednich, liczby tych grzechów przypominać sobie nie potrzeba.

6. *Co nazywamy okolicznością grzechu?*

Okolicznością grzechu nazywamy: czas, miejsce, osobę i to wszystko, co z grzechem zostało w ścisłej związkę.

7. Czy przy rachunku sumienia mamy przypominać sobie wszystkie okoliczności grzechu?

Przy rachunku sumienia mamy przypominać sobie tylko te okoliczności, które zmieniają wielkość i rodzaj grzechu.

Okolicznością, zmieniającą wielkość grzechu, jest np. przy kradzieży osoba, której krzywdę wyrządzono. Mniejsza bowiem krzywda wyrządzona osobie bogatej jest grzechem powszednim, a ta sama, wyrządzona osobie ubogiej, jest grzechem ciężkim. Okolicznością znowu zmieniającą rodzaj grzechu jest np. miejsce, gdzie kradzież popełniono. Kradzież bowiem popełniona w prywatnym domu jest tylko zwyczajną kradzieżą. Popełniona zaś w kościele jest nie tylko grzechem kradzieży, ale też i świętokradztwem, z powodu znieważania przez grzech miejsca świętego.

† 8. Według czego należy robić rachunek sumienia?

Rachunek sumienia należy robić według przekazań Boskich i kościelnych, według różnych rodzajów grzechu, a zwłaszcza grzechów głównych, a wreszcie według obowiązków swego stanu.

† 9. Czem należy rozpoczynać rachunek sumienia?

Rachunek sumienia należy rozpoczynać modlitwą do Ducha Świętego.

† W tej modlitwie prosimy Ducha Św. o światło i o siłę, aby należycie wykonać wszystkie warunki Sakramentu Pokuty.

§ 10. O ŻALU ZA GRZECHY.

1. Co znaczy, że żal za grzechy jest najważniejszym warunkiem Pokuty?

Żal za grzechy jest najważniejszym warunkiem Pokuty, to znaczy, że choć wszystkie warunki Pokuty są jak najdokładniej wykonane, jednak, jeżeli nie ma należytego żalu za grzechy, Sakrament Pokuty jest nieważny.

* 2. Co jest żal za grzechy?

Żal za grzechy jest to boleść duszy z powodu grzechów popełnionych, złączona z nienawiścią do nich.

† 3. **Jaki powinien być żal za grzechy?**

Żal za grzechy powinien być: wewnętrzny, powszechny, najwyższy czyli nadewszystko, i nadprzyrodzony.

† 4. **Kiedy żal za grzechy jest wewnętrzny?**

Żal za grzechy jest wewnętrzny, gdy nie tylko znakami: płaczem, biciem się w piersi i modlitwą ustną na zewnątrz go okazujemy, lecz gdy rzeczywiście w sercu go mamy.

† 5. **Kiedy żal za grzechy jest najwyższy czyli nadewszystko?**

Żal za grzechy jest najwyższy czyli nadewszystko, gdy większą czujemy boleść w duszy z powodu grzechu popełnionego, niż z powodu każdego innego nieszczęścia.

Żal najwyższy za grzechy ma być przedewszystkiem w duszy. To też, chociaż człowiek nie odczuwa go w zmysłach i nie płacze po grzechu, jednak ma ten żal, jeżeli pragnie raczej popaść w jakiekolwiek nieszczęście doczesne, niż nanowo zgrzeszyć.

† 6. **Kiedy żal za grzechy jest powszechny?**

Żal za grzechy jest powszechny, gdy żałujemy za wszystkie grzechy popełnione, a przynajmniej za wszystkie śmiertelne.

† 7. **Kiedy żal za grzechy jest nadprzyrodzony?**

Żal za grzechy jest nadprzyrodzony, gdy żałujemy za grzechy z побudek nadprzyrodzonych, to jest takich, które nam wiara podaje.

* Wiara podaje nam różne pobudki do żalu. Tak np.: każe nam żałować za grzechy dlatego, że grzech jest obrazem Boga nieskończenie doskonałego; albo dlatego, że grzech stał się przyczyną męki i śmierci Pana Jezusa; albo wreszcie dlatego, że grzech naraża nas na utratę dóbr niebieskich i na wieczną karę w piekle.

† 8. **Iloraki może być żal nadprzyrodzony?**

Żal nadprzyrodzony może być dwojaki: doskonały, zwany skruchą, lub mniej doskonały.

† 9. *Kiedy żal za grzechy jest doskonały?*

Żal za grzechy jest doskonały, gdy żałujemy za grzechy dlatego, że przez nie obraziliśmy Boga, Pana najwyższego i Ojca naszego najlepszego.

10. *Co należy pamiętać o żalu doskonałym?*

O żalu doskonałym należy pamiętać, iż on nawet bez spowiedzi daje odpuszczenie grzechów, jeżeli, obudzając go w sobie, mamy zamiar przy najbliższej sposobności przystąpić do Sakramentu Pokuty.

11. *Kiedy powinniśmy, poza Sakramentem Pokuty, obudzać w sobie żal doskonały?*

Poza Sakramentem Pokuty, żal doskonały powinniśmy obudzać w sobie: 1, w niebezpieczeństwie życia; 2, ilekroć popełniliśmy grzech śmiertelny a nie możemy zaraz przystąpić do Sakramentu Pokuty.

† 12. *Kiedy żal za grzechy jest nadprzyrodzony mniej doskonały?*

Żal za grzechy jest nadprzyrodzony mniej doskonały, gdy żałujemy za grzechy dlatego, że przez nie straciliśmy dobra niebieskie czyli nadprzyrodzone: szczęście wieczne i łaskę Boską, a zasłużyliśmy na karę w piekle.

† 13. *Czy dobra jest spowiedź, złączona ze żalem nadprzyrodzonym mniej doskonałym?*

Spowiedź, złączona ze żalem nadprzyrodzonym mniej doskonałym, jest dobrą; jednak nie daje tyle łask, jak ta, która się łączy ze żalem doskonałym.

14. *Kiedy żal za grzechy jest przyrodzony?*

Żal za grzechy jest przyrodzony, gdy żałujemy za grzechy dlatego, iż przez nie straciliśmy dobra ziemskie, czyli przyrodzone, np. spokój sumienia, cześć u ludzi, zdrowie lub majątek.

15. Co należy pamiętać o spowiedzi, złączonej tylko z żalem przyrodzonym za grzechy?

O spowiedzi, złączonej tylko z żalem przyrodzonym za grzechy, należy pamiętać, iż taka spowiedź jest zła i nie daje odpuszczenia grzechów.

16. Kiedy, przystępując do Sakramentu Pokuty, mamy w sobie obudzać żal za grzechy?

Przystępując do Sakramentu Pokuty, mamy obudzać w sobie żal za grzechy przed spowiedzią lub najpóźniej przed otrzymaniem rozgrzeszenia.

§ 11. O POSTANOWIENIU POPRAWY.

1. Co się musi łączyć z prawdziwym żalem za grzechy?

Z prawdziwym żalem za grzechy musi się łączyć postanowienie poprawy.

Syn, który prawdziwie żałuje, że ojca złem postępowaniem swoim obrażał i zasmucał, przepraszając ojca, myśli o poprawie. Jeżeli takiego postanowienia nie ma, i gotów jest w przyszłości znowu ojca obrażać i martwić, żalu prawdziwego nie ma; ten zaś żal, który okazuje łączami lub słowami, jest tylko żalem pozornym i udanym, aby od ojca wyłudzić przebaczenie winy i uwolnić się od zasłużonej kary. Zupełnie tak samo ma się rzecz z grzesznikiem, który z żalem za grzechy nie łączy postanowienia poprawy.

* 2. Co nazywamy postanowieniem poprawy?

Postanowieniem poprawy nazywamy szczerre pragnienie unikać grzechów, a zwłaszcza ciężkich.

3. Jakie powinno być postanowienie poprawy?

Postanowienie poprawy powinno być tak samo, jak żal: 1, wewnętrzne czyli szczerze; 2, powszechnie; 3, nadprzyrodzone.

* 4. Czy postanowienie poprawy ma się odnosić tylko do samych grzechów?

Postanowienie poprawy ma się odnosić nie tylko do samych grzechów, lecz też do unikania bliższych sposobności czyli okazyj grzechowych, i

do naprawy wszystkich krzywd, ludziom przez grzechy wyrządzonych, a zwłaszcza na czci i majątku.

* 5. ***Co nazywamy bliższą sposobnością czyli okazją do grzechu?***

Bliższą sposobnością czyli okazją do grzechu nazywamy: osoby, rzeczy, miejsca i w ogóle to wszystko, co kogoś zwyczajnie do grzechu przyprowadza.

Taką sposobnością czyli okazją jest np. dla grzeszącego nieczystością osoba, z którą ten człowiek popełniał grzech nieczysty; dla pijaka karczma; dla złodzieja towarzysze, którzy go do kradzieży zachęcają.

6. ***O czem mają pamiętać ci, co przystępując do spowiedzi nie myślą o porzuceniu bliższych sposobności grzechowych i o naprawie krzywd bliźniemu wyrządzonych?***

Ci, co przystępując do spowiedzi nie myślą o porzuceniu bliższych sposobności grzechowych i o naprawie krzywd bliźniemu wyrządzonych, powinni pamiętać, iż spowiedź ich, dla braku należytego postanowienia poprawy, jest złą.

§ 12. O SPOWIEDZI.

* 1. ***Co jest spowiedź?***

Spowiedź jest to wyznanie grzechów przed kapłanem, celem otrzymania od niego rozgrzeszenia.

† 2. ***Jaka powinna być spowiedź?***

Spowiedź powinna być: pokorna, szczerą i zupełną.

† 3. ***Kiedy spowiedź jest pokorna?***

Spowiedź jest pokorna, gdy wyznajemy grzechy ze wstydem i z żalem, żeśmy Boga obrazili.

† 4. ***Kiedy spowiedź jest szczerą?***

Spowiedź jest szczerą, gdy z grzechów przed kapłanem tak się oskarżamy, jak się przed Bogiem

do winy poczuwamy, niczego nie tając, ani nie zmniejszając.

* 5. ***Kiedy spowiedź jest zupełna?***

Spowiedź jest zupełna, gdy wyznajemy wszystkie grzechy śmiertelne, które pamiętamy, a zarazem podajemy liczbę i okoliczności, zmieniające ciężkość i rodzaj tych grzechów.

Przy podawaniu okoliczności grzechu, trzeba uważać, aby nie wymieniać współników grzechu i nie opowiadać zdarzeń, które do spowiedzi nie należą; a także na to, aby nie używać słów nieskromnych i prostackich, niezgodnych ze świętością Sakramentu.

* 6. ***Co mamy zrobić, gdy przy spowiedzi nie możemy przypomnieć sobie dokładnie grzechów?***

Gdy przy spowiedzi nie możemy przypomnieć sobie dokładnie liczby grzechów, mamy je podać w przybliżeniu, to znaczy, mamy powiedzieć, ile mniej więcej razy popełniliśmy ten grzech w jakim określonym czasie, np. w tygodniu lub miesiącu.

* 7. ***Czy mamy obowiązek spowiadać się z grzechów powszednich?***

Nie mamy ścisłego obowiązku spowiadać się z grzechów powszednich, jednak spowiedź z tych grzechów jest bardzo pozyteczną dla duszy i zbaśnienną.

Kto spowiada się ze samych tylko grzechów powszednich, powinien dla lepszego żalu dołączyć jakiś grzech śmiertelny, wyznany na poprzednich spowiedziach.

8. ***Co należy czynić na spowiedzi, gdy zachodzi wątpliwość, czy grzech popełniony był grzechem ciężkim, czy powszednim?***

Gdy zachodzi wątpliwość, czy grzech popełniony był grzechem ciężkim czy powszednim, należy grzech wątpliwy na spowiedzi wyznać, oraz należy podać swą wątpliwość, co do ciężkości tego grzechu.

† 9. *Czy spowiedź jest ważna, jeżeli bez własnej winy nie wyznamy grzechu śmiertelnego na spowiedzi?*

Jeżeli bez własnej winy nie wyznamy grzechu śmiertelnego na spowiedzi, spowiedź jest ważna i grzech w niej wyznany również jest odpuszczony; jednak grzech ten, o ile przyjdzie na pamięć, należy wyznać na następnej spowiedzi.

Niewyznanie grzechu ciężkiego na spowiedzi może pochodzić albo z powodu złego rachunku sumienia, albo z powodu zatajenia, albo z powodu zapomnienia. Jeżeli ktoś dlatego nie wyznał grzechu ciężkiego na spowiedzi, że wcale nie robił rachunku sumienia lub robił go niedbale, albo z tego powodu, iż ze wstydu lub bojaźni grzech ten zataił, to niewyznanie grzechu pochodzi z własnej winy. Jeżeli zaś ktoś dlatego nie wyznał grzechu, iż o nim zapomniał, to niewyznanie tego grzechu było bez własnej winy.

* 10. *O czem ma pamiętać ten, co z własnej winy nie wyznał grzechu śmiertelnego na spowiedzi?*

Ten, co z własnej winy nie wyznał grzechu śmiertelnego na spowiedzi, powinien pamiętać, że spowiedź w ten sposób odprawiona jest świętokradzką, i że grzechy, nawet wyznane na takiej spowiedzi, nie są odpuszczone.

* Tajenie grzechów na spowiedzi dlatego jest grzechem ciężkim, że jest kłamstwem popełnionem wobec Ducha Św., i że jest powodem, iż spowiedź jest nieważną.

* 11. *Co musi uczynić ten, co zataił grzech ciężki na spowiedzi?*

Ten, co zataił grzech ciężki na spowiedzi, musi na następnej spowiedzi nie tylko wyznać grzech zatajony, ale też wszystkie inne grzechy ciężkie, już wyznane; a nadto musi powiedzieć, czy po świętokradzkiej spowiedzi nie przystępował do innych Sakramentów św.

Ci, którzy tają grzechy na spowiedzi z obawy, aby się one nie wykryły, powinni pamiętać, że kapłanowi pod żadnym warunkiem, nawet pod groźbą śmierci, nie wolno zdradzić tajemnicy spowiedzi. (Św. Jan Nepomucyn). Ci zaś, którzy tają grzechy ze wstydu, powinni znowu pamiętać,

tać, że grzech, zatajony przed kapłanem, na sądzie ostatcznym będzie wyjawiony przed całym światem. Lepiej przeto zawstydzić się przed jedną osobą, niż przed wszystkimi ludźmi.

12. Czy, prócz zwyczajnej, jest jeszcze inna spowiedź?

Oprócz zwyczajnej, jest jeszcze inna spowiedź, zwana generalną.

13. Co jest spowiedź generalna?

Spowiedź generalna jest to spowiedź, w której powtarzamy spowiedzi poprzednie, wszystkie lub tylko ostatnie.

Spowiedź generalna, na której powtarzamy wszystkie spowiedzi, nazywa się spowiedzią generalną z całego życia.

14. Kiedy spowiedź generalna jest koniecznie potrzebna?

Spowiedź generalna jest koniecznie potrzebna, ilekroć zachodzi uzasadniona obawa, że dawniejsze spowiedzi mogły być nieważne np. z powodu braku rachunku sumienia lub złego żalu za grzechy.

† 15. Co należy odmówić przed samem przystąpieniem do spowiedzi?

Przed samem przystąpieniem do spowiedzi należy odmówić spowiedź powszechną: "Ja grzeszny (a) spowiadam się..."

† 16. W jaki sposób rozpoczyna się spowiedź?

Spowiedź rozpoczyna się w następujący sposób: Po zrobieniu znaku Krzyża św. i po słowach: "Niech będzie pochwalony i t.d." mówi się: "Ostatnią spowiedź odbyłem (np. miesiąc temu), rozgrzeszenie otrzymałem, pokutę odprawiłem, Komunię świętą przyjąłem, a następującymi grzechami Boga obraziłem."

Jeżeli ktoś przy ostatniej spowiedzi nie otrzymał rozgrzeszenia, albo po spowiedzi nie odprawił pokuty lub nie był do Komunii św., powinien o tem na wstępie do spowiedzi nadmienić.

† 17. **Co należy czynić po wstępie do spowiedzi?**

Po wstępie do spowiedzi należy wyznawać grzechy w tym samym porządku, jak robiliśmy rachunek sumienia.

† 18. **Co należy czynić, gdy w czasie spowiedzi kapłan nas o co zapyta?**

Gdy kapłan na spowiedzi nas o co zapyta, mamy dać na postawione nam pytanie prawdziwą i jasną odpowiedź.

† 19. **Którymi słowami kończy się spowiedź?**

Spowiedź kończy się temi słowami: "Więcej grzechów nie pamiętam, za te wszystkie grzechy serdecznie żałuję i obiecuję się z nich poprawić; ciebie zaś ojciec duchowny proszę o zbawienną pokutę i rozgrzeszenie."

† 20. **Co należy czynić po skończonej spowiedzi?**

Po skończonej spowiedzi należy słuchać rad, jeżeli spowiednik, w razie potrzeby, takowych udziela.

† 21. **Co mamy czynić, gdy kapłan daje nam rozgrzeszenie?**

Gdy kapłan daje nam rozgrzeszenie, mamy wzbudzić w sobie akt żalu i, bijąc się po trzykroć w piersi, za każdem uderzeniem mówić: "Boże, bądź miłosiw mnie grzesznemu i grzesznej duszy mojej; Boże, bądź miłosiw i t. d.; Boże, bądź miłosiw i t. d. Amen."

22. **Kiedy penitent ma odejść od konfesjonału?**

Penitent ma odejść od konfesjonału, gdy kapłan, po daniu rozgrzeszenia, stuknięciem da znak do odejścia.

Konfesjonałem nazywamy miejsce zamknięte, gdzie kapłan słucha spowiedzi. Konfesjonał najczęściej ma kształt budki.

§ 13. O ZADOŚCUCZYNIENIU.

1. *Co nazywamy zadośćuczynieniem?*

Zadośćuczynieniem nazywamy wypełnienie pokuty, nadanej przez kapłana na spowiedzi.

Kapłan, przed dniem rozgrzeszenia, każe penitentowi spełnić po spowiedzi jakiś uczynek dobry, np. odmówić jakąś modlitwę, dać jałmużnę, albo wykonać jakiś akt umartwienia. Te uczynki dobre, nakazywane przez kapłana na spowiedzi, nazywamy uczynkami pokutniczemi lub wogółek pokutą.

* 2. *Dlaczego kapłan nadaje po spowiedzi pokutę?*

Kapłan dlatego po spowiedzi nadaje pokutę, abyśmy przynajmniej w części wynagrodzili Bogu za obrazę, przez grzech wyrządzoną.

† Sakrament Pokuty odpuszcza nam karę wieczną, należną za grzechy, ale nie zawsze doczesną. Tę ostatnią zostawia nam Bóg, jako wynagrodzenie za grzechy.

† Bóg zostawia nam karę doczesną jako wynagrodzenie za grzechy, abyśmy poznali, jak wielkiem złem jest grzech, i abyśmy w przyszłości wystrzegali się upadków grzechowych.

3. *Kiedy należy odprawić pokutę, przez kapłana naznaczoną?*

Jeżeli kapłan wyznaczył czas na odprawienie pokuty, należy ją odprawić w czasie wyznaczonym; jeżeli zaś tego czasu nie wyznaczył, najlepiej odprawić ją zaraz po spowiedzi, dopóki znajdujemy się w stanie łaski uświęcającej.

4. *Czy ważna jest spowiedź, gdy ktoś pokuty nadanej nie odprawił?*

Gdy ktoś przy nadawaniu pokuty miał zamiar ją odprawić a później nie odprawił, spowiedź jest ważną, jednak zawiązane zaniedbanie pokuty jest grzechem i pozbawia wielu łask.

6. *Co daje dobrze odprawiona pokuta?*

Dobrze odprawiona pokuta daje odpuszczenie kar doczesnych: ziemskich i czyścowych.

† 7. *Czy tylko pokuta, naznaczona przy spowiedzi, daje odpuszczenie kar doczesnych?*

Odpuszczenie kar doczesnych daje nie tylko pokuta przy spowiedzi naznaczona, lecz też przyjmowanie rozmaitych Sakramentów św., modlitwa, wykonywanie uczynków miłosierdzia, cierpliwe znoszenie nieszczęść, a wreszcie odpust.

§ 14. O ODPUŚCIE.

* 1. *Co jest odpust?*

Odpust jest to odpuszczenie kar doczesnych, jakiego Kościół udziela poza Sakramentem Pokuty.

† Odpust nie jest ani odpuszczeniem grzechów, ani też zachętą do popełniania grzechów, bo kto ma grzechy, nie może dostąpić odpustu.

* 2. *Iloraki jest odpust?*

Odpust jest dwojaki: zupełny i cząstkowy.

* 3. *Od jakich kar uwalnia odpust zupełny?*

Odpust zupełny uwalnia od wszystkich kar doczesnych tak, iż ten, co umiera zaraz po dostąpieniu tego odpustu, idzie wprost do nieba.

Z pomiędzy odpustów zupełnych na szczególniejszą uwagę zasługują: odpust jubileuszowy; odpust zwany porcjunkułą, a wreszcie odpust udzielany w godzinę śmierci.

* 4. *Od jakiej kary czystcowej uwalnia odpust cząstkowy, np. odpust 40 dni.*

Odpust cząstkowy, np. odpust 40 dni, uwalnia od takiej kary czystcowej, od jakiej bylibyśmy uwolnieni, gdybyśmy tutaj na ziemi przez 40 dni odbywli kary według przepisów pokutniczych pierwotnego Kościoła.

* 5. *Czego potrzeba, aby dostąpić odpustu?*

Aby dostąpić odpustu, potrzeba: 1, być w stanie łaski uświęcającej; 2, wykonać dobre uczynki, które Kościół naznaczył dla dostąpienia odpustu.

6. Czy wszystkie odpusty mogą być ofiarowane za dusze w czyściku?

Nie wszystkie odpusty mogą być ofiarowane za dusze w czyściku, lecz tylko te, które, według rozporządzenia Stolicy Apostolskiej, można za nie ofiarować.

† 7. W jaki sposób Kościół zapomocą odpustów może odpuszczać nam kary doczesne?

Kościół zapomocą odpustów może odpuszczać nam kary doczesne w ten sposób, że w miejsce odpuszczonych nam kar ofiaruje Bogu zasługi Pana Jezusa i nadmierne zadośćuczynienie Najśw. Marji Panny i Świętych Pańskich.

† Zasługi Pana Jezusa i nadmierne zadośćuczynienia Najświętszej Marji Panny i Świętych Pańskich stanowią skarbiec duchowy Kościoła. Kościół czerpie z tego skarbca, gdy udziela odpustów.

8. Z czego okazuje się, że Kościół ma władzę nadawania odpustów?

Że Kościół ma władzę nadawania odpustów okazuje się z tego, że Pan Jezus św. Piotrowi i Apostołom dał nieograniczoną władzę związywania i rozwiązywania.

9. Kto w Kościele ma władzę udzielania odpustów?

Władzę udzielania odpustów w Kościele mają: Papież i biskupi.

Papież może udzielać wszystkich odpustów i dla całego Kościoła; biskupi zaś tylko cząstkowych i dla swojej diecezji.

§ 15. O OSTATNIEM NAMASZCZENIU.**† 1. Kto ma udzielać Ostatniego Namaszczenia?**

Ostatniego Namaszczenia ma udzielać proboszcz chorego lub jego zastępcą, jednak w nagłej potrzebie tego Sakramentu może udzielić każdy inny kapłan.

* 2. *W jaki sposób kapłan udziela Ostatniego Namaszczenia?*

Sakramentu Ostatniego Namaszczenia kapłan udziela w ten sposób: namaszca olejem świętym pięć zmysłów chorego, a przy namaszczeniu każdego zmysłu modli się o odpuszczenie grzechów.

Modlitwa, którą kapłan powtarza przy udzielaniu Ostatniego Namaszczenia, jest następująca: "Przez to świętę namaszczenie i Swoje najłaskawsze miłosierdzie niechaj tobie odpuści Pan, coś zgrzeszył: wzrokiem... słuchem... powonieniem... smakiem i mową... i dotykiem. Amen."

Namaszczenie olejem chorych i modlitwa, z tem namaszczeniem złączona, jest znakiem widzialnym Sakramentu Ostatniego Namaszczenia.

* 3. *Jakie łaski daje Ostatnie Namaszczenie?*

Ostatnie Namaszczenie pomaga w duszy chorego łaskę uświęcającą lub daje ją, jeżeli chory nie może spowiadać się a obudził w sobie żal nadprzyrodzony za grzechy; nadto oczyszcza ono duszę z pozostałości grzechowych i daje jej łaski, potrzebne do walki z pokusami w ostatniej godzinie.

† Pozostałościami grzechowymi nazywamy złe skłonności i osłabienie woli, jakie powstaje w nas z powodu grzechów. Ostatnie Namaszczenie te pozostałości grzechu z duszy usuwa.

* 4. *Co sprawia Ostatnie Namaszczenie w ciele chorego?*

Ostatnie Namaszczenie przynosi ulgę choremu w cierpieniach ciała, a niekiedy nawet przywraca zdrowie, jeśli to jest potrzebne dla dobra duszy.

Z tego, co się dotąd powiedziało, zrozumiałem jest: Co jest Ostatnie Namaszczenie?

* Ostatnie Namaszczenie jest to Sakrament w którym namaszczenie pięciu zmysłów chorego i modlitwa kapłana dają mu łaski, potrzebne do walki z pokusami w ostatniej godzinie, a niekiedy i zdrowie ciała.

Do Sakramentów, które się udzielają przez namaszczenie olejami świętymi należą: Chrzest, Bierzmowanie, Kapłaństwo, a wreszcie Sakrament chorych. Ponieważ w szeregu wspomnianych Sakramentów namaszczenie chorych jest ostatnie, dlatego też nazywa się Ostatnim Namaszczeniem.

5. Z czego się okazuje, że Pan Jezus ustanowił namaszczenie chorych i uczynił je Sakramentem?

Ż tego okazuje się, że Pan Jezus ustanowił namaszczenie chorych i uczynił je Sakramentem, iż Apostołowie, którzy we wszystkiem stosowali się do rozkazów Pana Jezusa, zaraz po Jego wniebowstąpieniu namaszczały chorych; św. Jakób Apostoł zaś temu namaszczeniu przypisuje moc udzielania łask Boskich.

O namaszczeniu chorych św. Jakób Apostoł tak mówi: "Choruje kto między wami? niech wwiedzie kapłanów kościelnych a niech się modlą nad nim, pomazując go olejem w imię Pańskie. A modlitwa wiary uzdrowi niemocnego i ulży mu Pan; a jeśli w grzechach był, będą mu odpuszczone." (Jak. 5, 14-15.)

† 6. Kto ma przyjmować Ostatnie Namaszczenie?

Ostatnie Namaszczenie ma przyjmować każdy, kto przyszedł do używania rozumu i znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci z powodu choroby lub wypadku.

W dłuższej chorobie należy tyle razy przyjmować Ostatnie Namaszczenie, ile razy, po znacznem polepszeniu, nastąpi nowe niebezpieczeństwo śmierci.

† 7. Czemu niebezpiecznie chorzy nie powinni ociągać się z przyjęciem Ostatniego Namaszczenia?

Niebezpiecznie chorzy nie powinni ociągać się z przyjęciem Ostatniego Namaszczenia, bo ten Sakrament, o ile tylko jest możliwe, powinno się przyjmować przy zdrowych zmysłach.

8. O czem powinni pamiętać ci, którzy się opiekują osobą niebezpiecznie chorą?

Ci, którzy się opiekują osobą niebezpiecznie chorą, powinni pamiętać, aby zawsze zaprosić kapłana z Ostatnimi Sakramentami, i aby pokój, w którym leży chory, odpowiednio przygotować.

Do Sakramentów, które się udzielają chorym na łóżu śmierci należy: Pokuta, Przenajśw. Sakrament i Ostatnie

Namaszczenie. Z tego też powodu Sakramenta te nazywają się Ostatniemi Sakramentami.

Osoby, które się opiekują chorym, grzeszą ciężko, jeśli z ich winy chory umrze bez Sakramentów św.

Pokój, w którym leży chory, ma być czysty. W pokoju zaś tym, na stole, przykrytym białym obrusem, ma się znajdować wszystko, co jest potrzebne przy udzielaniu Ostatnich Sakramentów św., a zatem: krucyfiks, stojący między dwoma płonącemi świecami, woda święcona z kropidłem, nieco waty, talerzyk ze solą i kawałeczkiem chleba, a wreszcie szklanka ze świeżą wodą, łyżeczka i obrusik.

W czasie udzielania Ostatnich Sakramentów choremu, wszyscy obecni w domu mają zachować spokój i modlić się za chorego.

† 9. *Jak chory ma przyjmować Ostatnie Namaszczenie?*

Ostatnie Namaszczenie chory ma przyjmować w stanie łaski uświęcającej lub z nadprzyrodzonym żalem za grzechy i z poddaniem się woli Bożej.

Jeżeli chory nie może się spowiadać, Ostatnie Namaszczenie zastępuje dla niego spowiedź. To też, aby w takim wypadku godnie przyjąć Sakrament Ostatniego Namaszczenia, wystarczy mieć niedoskonały żal za grzechy.

Po udzieleniu Ostatnich Sakramentów św., kapłan daje choremu odpust zupełny na godzinę śmierci.

§ 16. O KAPŁAŃSTWIE.

1. *Kto w kościele może spełniać obowiązki kapłańskie?*

W Kościele obowiązki kapłańskie może spełniać tylko ten, co przyjął Sakrament Kapłaństwa czyli Święcenia kapłańskie.

Obowiązki kapłańskie są dwojaki: niższe czyli uboczne i wyższe czyli główne.

Niższemi czyli ubocznemi nazywamy te obowiązki kapłańskie, które, w razie potrzeby, mogą wykonywać nawet osoby świeckie. Do tego rodzaju czynności kapłańskich należy np. utrzymywanie czystości i porządku w kościele, czytanie Pisma św., a wreszcie usługiwanie do Mszy św.

Do wyższych czyli głównych obowiązków kapłańskich należy: odprawianie Mszy św., sprawowanie Sakramentów św. i błogosławieństwo. Głównych obowiązków kapłańskich nie może spełniać nikt inny, tylko ten, kto przyjął Sakrament Kapłaństwa, czyli Święcenia kapłańskie.

2. Które ze wszystkich święceń kapłańskich jest najważniejsze?

Ze wszystkich święceń kapłańskich najważniejszym jest święcenie na kapłana czyli prezbiterat.

Wszystkich święceń kapłańskich jest osiem, a mianowicie: są cztery święcenia niższe; trzy wyższe; a wreszcie jest święcenie na biskupa czyli konsekracja biskupia.

Do niższych święceń kapłańskich należą: święcenie na ostjarusza czyli odźwiernego; święcenie na lektora czyli czytelnika; święcenie na egzorcystę czyli wyklinacza; a wreszcie święcenie na akolitę czyli usługującego.

Święcenia niższe dają władzę do wykonywania niższych czyli ubocznych obowiązków kapłańskich. Pierwotnie obowiązki te wypełniali tylko te osoby, które otrzymały niższe święcenia. Dziś niektóre z tych obowiązków wypełniają osoby świeckie, np. kościelni i chłopcy usługujący do Mszy św. czyli ministranci.

Do wyższych święceń kapłańskich należą: święcenie na subdiakona czyli subdiakonat, święcenie na diakona czyli diakonat, a wreszcie święcenie na kapłana czyli prezbiterat. Ze wszystkich święceń wyższych najważniejsze jest święcenie na kapłana. Ono bowiem daje pełną władzę kapłańską, to jest, moc i prawo do wykonywania głównych czynności kapłańskich, to jest do odprawiania Mszy św., sprawowania Sakramentów św. i błogosławienia.

Subdiakonat i diakonat jest przygotowaniem do święcenia na kapłana, konsekracja biskupia zaś jest uzupełnieniem tego święcenia.

Różnica między biskupem a kapłanem, co do władzy kapłańskiej, jest bardzo mała. Polega ona tylko na tem, że biskup może udzielać Bierzmowania i Kapłaństwa, kapłan zaś do sprawowania tych Sakramentów władzy nie ma.

Różnica między biskupem i kapłanem odnosi się przedewszystkiem do władzy pasterskiej. Biskup bowiem jest głową swojej diecezji i może w niej rządzić, kapłan zaś tylko o tyle, o ile mu biskup udzieli władzy pasterskiej.

† 3. Kto może ważnie udzielać Sakramentu Kapłaństwa, czyli Święceń kapłańskich?

Sakramentu kapłaństwa czyli Święceń kapłańskich może udzielać tylko biskup.

4. W jaki sposób biskup udziela Święceń kapłańskich?

Święceń kapłańskich biskup udziela w ten sposób: wkłada ręce na tych, którzy przystępują do Święceń kapłańskich i modli się nad nimi; namaszcza ręce każdego z nich olejem świętym, a wreszcie każdemu z nich podaje patenę z hostią i kielich z winem.

Biskup, udzielając Sakramentu Kapłaństwa, dokonuje bardzo wiele obrzędów czyli ceremonij. Ze wszystkich jednak tych obrzędów jest najważniejsze włożenie rąk i modlitwa z niem połączona. To włożenie rąk i modlitwa jest znakiem widzialnym Kapłaństwa.

5. Co daje Sakrament Kapłaństwa?

Sakrament Kapłaństwa daje: władzę kapłańską i łaski potrzebne do należytego spełniania obowiązków kapłańskich.

Po zrozumieniu pytań poprzednich łatwe jest pytanie: Co jest Kapłaństwo?

* Kapłaństwo jest to Sakrament, w którym włożenie rąk i modlitwa biskupa dają władzę kapłańską i łaski potrzebne do spełniania obowiązków kapłańskich.

6. Kiedy Pan Jezus ustanowił Kapłaństwo?

Kapłaństwo Pan Jezus ustanowił wtedy, gdy dał Apostołom władzę sprawować Przenajśw. Sakrament i władzę odpuszczania grzechów.

Oprócz władzy kapłańskiej są w Kościele jeszcze dwie inne władze; a mianowicie: władza nauczycielska i władza pasterska. Obie ostatnie władze opierają się również na Święceniach kapłańskich, bo w Kościele tylko ten ma prawo do władzy nauczycielskiej i pasterskiej, kto otrzymał Święcenia kapłańskie.

Osoby, które w Kościele wykonują władzę pasterską, dzielą się na stopnie. Stopnie te różnią się od stopni kapłańskich i nazywają się stopniami pasterskimi. Rozmaite stopnie pasterskie tworzą: proboszczowie wraz ze swoimi pomocnikami czyli kooperatorami; biskupi, właściwi rzadcy diecezji; arcybiskupi, i patriarchowie; a wreszcie kardynałowie. Nad wszystkimi stopniami pasterskimi stoi w Kościele Papież, jako naczelnny przełożony i widzialna głowa całego Kościoła.

† 7. Czego potrzeba, aby godnie przyjąć Sakrament Kapłaństwa

Aby godnie przyjąć Sakrament Kapłaństwa, potrzeba: być w stanie łaski uświęcającej, posiadać odpowiednią naukę, a wreszcie mieć powołanie do tego świętego stanu.

† 8. Jak wierni powinni patrzeć na kapłanów?

Wierni powinni patrzeć na kapłanów jako na posłanników Pańskich i szafarzy tajemnic Bożych.

§ 17. O MAŁŻEŃSTWIE.

1. Co jest małżeństwo?

Małżeństwo jest to wspólne i prawne pożycie mężczyzny i niewiasty.

Jeśli mężczyzna i niewiasta żyją ze sobą razem czyli wspólnie, ale nie na podstawie umowy (kontraktu), zawartej wobec prawowitej władzy, lecz na podstawie prywatnej obietnicy, wzajemnie sobie złożonej, to ich wspólne pożycie, jako bezprawne, nie jest prawdziwem małżeństwem, lecz tylko pozornem. Pozorne małżeństwo nazywa się z łacińska konkubinatem, w języku zaś polskim małżeństwem na wiarę (w słowo dane sobie wzajemnie), lub dzikiem małżeństwem.

2. Kto ustanowił małżeństwo?

Małżeństwo ustanowił sam Bóg.

Natura mężczyzny i niewiasty jest tego rodzaju, iż jest przeznaczona do życia wspólnego, czyli małżeńskiego. Ponieważ twórcą tej natury jest Bóg, wobec tego jasne jest, że małżeństwo pochodzi z woli Bożej.

Małżeństwo ustanowił Bóg w raju, gdy, po stworzeniu Adama i Ewy, rzekł do nich: "Roście i rozmnażajcie się." (Gen. 1, 28.)

3. W jaki sposób Pan Jezus uściwił małżeństwo?

Pan Jezus uściwił małżeństwo w ten sposób, że uczynił je Sakramentem.

Wszelkie małżeństwa niechrześcijańskie, które były przed Panem Jezusem, i te, które istnieją dzisiaj między pogonami i żydami, są prawdziwemi małżeństwami, ale nie mają tego znaczenia i powagi, co małżeństwo chrześcijańskie.

One bowiem opierają się na prawnej umowie ludzkiej, małżeństwa zaś chrześcijańskie opierają się na Sakramencie.

† Wobec tego, że Pan Jezus podniósł małżeństwo do godności Sakramentu, chrześcijanom nie wolno zawierać małżeństwa w jakikolwiek inny sposób, lecz tylko przez Sakrament.

4. *Co nas przekonuje o tem, że Pan Jezus, związek małżeński podniósł do godności Sakramentu?*

Że Pan Jezus związek małżeński podniósł do godności Sakramentu, o tem przekonują nas następujące słowa św. Pawła Apostoła, wypowiedziane o małżeństwie: "Sakrament to wielki jest, a ja mówię w Chrystusie i Kościele." (Efez. 5, 32.)

* 5. *W jaki sposób zawiera się Sakrament małżeństwa?*

Sakrament małżeństwa zawiera się w ten sposób: oblubieńcy, pan młody i panna młoda, wobec swojego proboszcza i dwóch świadków oświadczają sobie wzajemnie, że zawierają związek małżeński, kapłan zaś imieniem Kościoła ten związek potwierdza i błogosławi.

Umowę małżeńską, którą zawierają oblubieńcy w czasie przyjmowania Sakramentu małżeństwa, nazywamy zwyczajnie przysięgą małżeńską lub ślubem (małżeńskim). Umowa ta czyli przysięga jest znakiem widzialnym Sakramentu małżeństwa.

* 6. *Jakich łask udziela Sakrament małżeństwa?*

Sakrament małżeństwa, razem z pomnożeniem łaski uświęcającej, utwierdza wzajemną miłość małżonków i daje im prawo do łask, które są potrzebne do osiągnięcia zadania czyli celu małżeństwa.

Są trzy główne zadania czyli cele, dla których małżeństwo zostało ustanowione. Pierwszym z tych celów jest, aby małżonkowie wydali na świat nowe pokolenie i wychowali je Bogu na chwałę a społeczeństwu, to jest Kościołowi, państwu i narodowi, na pożytek. Drugim, aby małżeństwo tak mężczyznę jak i niewiastę chroniło od rozpusty, to jest od grzechów cielesnych, popełnionych czyto ze sobą, czyto z różnemi innemi osobami. Wreszcie trzecim i ostatnim celem małżeństwa jest, aby tak mężczyznę jak i niewiastę

w pożyciu małżeńskiem znalezli dla siebie wzajemną pomoc w pracy na utrzymanie własne i rodziny i nad zbawieniem swej duszy.

Jeśli małżonkowie chcą w ciągu całego swego życia należycie spełniać obowiązki stanu małżeńskiego i osiągnąć wszystkie cele małżeństwa, potrzebują osobliwych łask Bożych. Prawa do tych łask zapewnia im Sakrament małżeństwa.

Kto zrozumiał poprzednie pytania, ten też z łatwością zrozumie: Co jest Sakrament małżeństwa?

* Sakrament małżeństwa jest to Sakrament, w którym przysięga, wzajemnie złożona sobie przez nowożeńców (pana młodego i pannę młodą), łączy ich nierozerwalnym węzłem małżeńskim i zapewnia im łaski, potrzebne do spełnienia obowiązków małżeńskich.

Sakrament małżeństwa Pan Jezus prawdopodobnie ustanowił w Kanie galilejskiej, gdy obecnością swoją na godach weselnych potwierdził związek małżeński i go pobłogosławił.

* 7. *Co jest koniecznie potrzebnem, aby Sakrament małżeństwa przyjąć godnie?*

Aby Sakrament Małżeństwa przyjąć godnie jest koniecznie potrzebnem, aby w czasie zawierania związku małżeńskiego być w stanie łaski uświęcającej a sam związek zawierać zgodnie z przepisami Kościoła.

† 8. *Kto może wydawać prawa, odnoszące się do małżeństwa?*

Prawa, odnoszące się do małżeństwa jako Sakramentu, może wydawać tylko Kościół; prawa zaś, odnoszące się do małżeństwa jako prawnej umowy czyli kontraktu, może wydawać państwo.

† 9. *Które prawa, odnoszące się do małżeństwa, nazywają się przeszkodami małżeńskimi?*

Przeszkodami małżeńskimi nazywają się te prawa, odnoszące się do małżeństwa, które nie pozwalają niektórym osobom łączyć się w związek małżeński.

Umowa małżeńska, po zatwierdzeniu jej przez państwo i Kościół, nabiera znaczenia prawa, wobec tego musi się zgadzać z wszelkimi innymi prawami: Boskimi, kościel-

nemi i państwowemi. W jakim wypadku ona nie zgadza się z innemi prawami, określają przeszkode małżeńskie.

Przeszkody małżeńskie są dwojakie: państwowé czyli cywilne, wydawane przez państwo; i kościelne czyli kanoniczne, wydawane przez Kościół.

10. Jak się dzielą przeszkode małżeńskie, wydawane przez Kościół?

Przeszkody małżeńskie, wydawane przez Kościół, dzielą się na wzbraniające i unieważniające.

11. Które przeszkode małżeńskie nazywają się wzbraniającymi?

Wzbraniającymi nazywają się te przeszkode małżeńskie, które wprawdzie nie pozwalają na zawarcie małżeństwa, jednak nie czynią go nieważnym.

Do przeszkode małżeńskich wzbraniających należą np.: czasy zakazane, inne wyznanie chrześcijańskie i zwyczajny ślub czystości.

† 12. Które przeszkode małżeńskie nazywają się unieważniającymi?

Unieważniającymi nazywamy te przeszkode małżeńskie, które nie tylko nie pozwalają na zawarcie małżeństwa, ale czynią je nieważnym.

† Do unieważniających przeszkode małżeńskich należą np.: pokrewieństwo aż do trzeciego stopnia, powinowactwo prawne lub duchowe i niechrześcijańska religia u jednej ze stron.

13. W jaki sposób Kościół stara się wykryć przeszkode małżeńskie?

Przeszkody małżeńskie Kościół stara się wykryć zapomocą egzaminu przedślubnego i zapomocą zapowiedzi.

Egzaminem przedślubnym nazywamy szereg pytań, które stawi proboszcz narzeczonym, zanim przyjmie na zapowiedzi.

Proboszcz, egzaminując narzeczonych przed ślubem, pyta: ile mają lat; czy pobierają się z własnej woli; czy są stanu wolnego; jeżeli która ze stron była w związku małżeńskim, czy ma dowód śmierci żony lub męża; czy obie

strony są katolickiego wyznania; czy między narzeczonemi niema jakiego pokrewieństwa albo powinowactwa prawnego lub duchowego; a wreszcie czy która ze stron nie składała ślubu czystości.

Drugim sposobem wykrycia przeszkód małżeńskich są zapowiedzi. Zapowiedziami nazywamy głoszenie w kościele imion i nazwisk tych osób, które mają zamiar wstąpić w związek małżeński. Przed ślubem mają być trzy zapowiedzi. Jeżeliby ktoś wiedział, że między osobami, których zapowiedzi sągłoszone, zachodzi przeszkoda małżeńska, a nie zawiadomiłby o tem proboszcza, popełniłby grzech.

14. *Co muszą czynić ci, co mimo istniejących przeszkód, chcą zatrzymać związek małżeński?*

Ci, którzy mimo istniejących przeszkód, chcą zatrzymać związek małżeński, muszą się postarać o uwolnienie czyli dyspenzę od przeszkód małżeńskich.

Kościół może udzielić dyspenzy tylko od takich przeszkód małżeńskich, które powstają z powodu praw kościelnych: nie może zaś udzielać dyspenzy od takich przeszkód, które powstają z praw Bożych.

Dyspenzę od przeszkód małżeńskich może otrzymać tylko ten, kto ma do tego słuszną przyczynę. Bez przyczyny Kościół dyspenzy małżeńskiej nie udziela.

15. *Co znaczy, że małżeństwo chrześcijańskie jest nierozerwalne?*

Małżeństwo chrześcijańskie jest nierozerwalne, to znaczy, że u chrześcijan mąż za życia żony, a żona za życia męża nie może zrywać zawartych związków małżeńskich a zawierać nowych.

Z powodu nierozerwalności małżeńskiej, w małżeństwie chrześcijańskiem, prawnie zatem, nie może być rozwodu. To też, chociaż władza świecka da chrześcijanom rozwód, Kościół tego rozwodu nie uznaje, i żadna ze stron, która taki rozwód otrzymała, nie może wchodzić w związkę małżeńskie.

Od rozwodów należy odróżnić tak zwaną separację małżeńską i oświadczenie (deklarację) nieważności małżeństwa.

Separację nazywamy oddzielne pożycie męża od żony. Kościół zgadza się na separację małżeńską, jeżeli wspólne

pożycie małżonków jest niemożliwe. Separacja jednak nie zrywa związków małżeńskich i żadna z osób, które otrzymały separację, nie może wchodzić w nowe związki małżeńskie.

Oświadczenie czyli deklaracją nieważności małżeństwa nazywamy wyrok Kościoła, że małżeństwo dlatego, że było zawarte mimo przeszkody unieważniające, nie jest prawdziwem małżeństwem, lecz tylko pozornem. Po wydaniu oświadczenia o nieważności małżeństwa, każda ze stron może wchodzić w nowe związki małżeńskie, o ile nie ma przeszkód małżeńskich.

† 16. *Co są małżeństwa mieszane?*

Małżeństwa mieszane są to małżeństwa, w których jedna strona jest katolicka, druga zaś niekatolicka, należąca do wyznania heretyckiego lub schizmatycznego lub nie wyznająca żadnej religii.

† 17. *Dlaczego Kościół zakazuje małżeństw mieszanych?*

Kościół dlatego zakazuje małżeństw mieszanych, że w nich strona katolicka często narażona jest na utratę swojej wiary, że katolickie wychowanie dzieci w takiach małżeństwach jest utrudnione; a wreszcie dlatego, że małżeństwo mieszane najczęściej jest źródłem niezgody i zgorszenia w rodzinie.

Swoją niechęć do małżeństw mieszanych Kościół okazuje w ten sposób, że zabrania przy zawieraniu tych małżeństw wszelkich obrzędów religijnych. Małżeństwa takie nie mogą być zawierane w kościele, lecz tylko w kancelarii parafialnej; a nadto kapłan, przy ich zawieraniu, nie może mieć na sobie szat kościelnych, lecz ma być w stroju swoim domowym.

Kościół niekiedy godzi się na zawarcie małżeństwa mieszaneego, ale tylko pod pewnymi warunkami, a mianowicie: jeżeli strona niekatolicka zostawi stronie katolickiej zupełną swobodę w wyznawaniu swej wiary; jeżeli wszystkie dzieci będą wychowane w religii katolickiej; a wreszcie, jeżeli obrzędy ślubne nie będą powtarzane przed ministrem protestanckim.

18. *O czem powinni pamiętać katolicy, którzy ślubują przed ministrem protestanckim?*

Katolicy, którzy ślubują przed ministrem protestanckim, powinni pamiętać, że grzeszą śmiertelnie, i że ściągają na siebie kłatwę kościelną czyli ekskomunikę.

Grzech, popełniony z powodu zawarcia ślubu przed ministrem protestanckim, należy do rezerwatów. To też osoba, która z takim grzechem przychodzi do spowiedzi, ksiądz dopiero wtedy może dać rozgrzeszenie, gdy otrzyma osobne do tego pozwolenie od biskupa.

To samo, co się odnosi do małżeństw zawieranych przed ministrem protestanckim, odnosi się też do małżeństw prywatnych.

† Prywatnemi nazywają się małżeństwa, które są zawierane bez błogosławieństwa kapłańskiego i bez świadków.

† 19. *Dlaczego bardzo wiele małżeństw jest nieszczęśliwych?*

Bardzo wiele małżeństw jest nieszczęśliwych dlatego, że bardzo często są zawierane lekkomyślnie i bez dobrej pobudki.

Kościół, chcąc zapobiedz temu, aby małżeństwa nie były zawierane lekkomyślnie i z pobudek niewłaściwych, urządz dla młodzieży, która ma wstąpić w związek małżeński, katechizm przedślubny. Każdy młodzieniec i każda panna, którzy pragną w pożyciu małżeńskim znaleźć szczęście i błogosławieństwo Boże, powinni chętnie i pilnie na tę naukę uczęszczać.

† 20. *Co chrześcijanie muszą czynić, jeśli chcą, aby małżeństwo, które zawierają, było święte i szczęśliwe?*

Chrześcijanie, jeśli chcą, aby małżeństwo, które zawierają, było święte i szczęśliwe, muszą przed zawarciem małżeństwa prosić Boga o dobrą intencję i szczęśliwy wybór; muszą, zanim zrobią stanowczy wybór, zasięgnąć w tym względzie porady rodziców i swego proboszcza; a wreszcie sam związek małżeński muszą zawierać po dobrej spowiedzi i godnie przyjętej Komunji św.

Gdy dziecko w sprawie zawarcia małżeństwa radzi się rodziców, to oni, udzielając rad, zawsze powinni kierować się dobrem doczesnym i wiecznym dziecka. Jeżeli rodzice czynią inaczej, i jeżeli ze względów samolubnych każą dziecku łączyć się związkiem małżeńskim z osobą, której ono nie kocha, albo jeżeli bez rozumnej przyczyny nie pozwalają na związek z osobą, którą dziecko ich kocha, to dziecko w takim wypadku nie ma iść za żądaniem rodziców, lecz za własnym sumieniem.

§ 18. O SAKRAMENTALJACH.

* 1. *Co są sakramentalja?*

Sakramentalja są to rzeczy, a także czynności i słowa, które Kościół ustanowił w tym celu, aby pobudzały nas do nabożeństwa i służyły nam do uzyskania niektórych łask i błogosławieństw Bożych.

* Z rzeczy, które się zaliczają do sakramentaljów, należą: woda święcona, gromnica, popiół z palm, krucyfiks, obrazy religijne, różańce i szkaplerze.

* Sakramentaljów, które się składają z czynności i słów jest bardzo wiele. Do najwyklejszych jednak należą: znak krzyża św., oraz poświęcenie wody niedzielnej.

Kapłan, dokonując poświęcenia tej wody, prosi Boga, aby ona sprowadziła błogosławieństwo Boże i opiekę przed mocami ciemności na tych, którzy jej będą używać.

Sakramentalja podobne są do Sakramentów, bo mają podobną nazwę i podobne znaki widzialne. Jednak między jednemi a drugimi jest wielka różnica.

† Sakramenta tem głównie różnią się od sakramentaljów, że Sakramenta ustanowił sam Pan Jezus, a sakramentalja Kościół; a także tem, że Sakramenta działają same ze siebie, to jest mocą, jakiej im Pan Jezus udzielił; a sakramentalja wskutek modlitwy Kościoła i pobożnego usposobienia tych, co je przyjmują.

2. *Jak dzielą się sakramentalja?*

Sakramentalja udziela się: na poświęcenia czyli konsekracje, błogosławienia czyli benedykcie i zaklinania czyli egzorcyzmy.

3. Co są poświęcenia czyli konsekracje?

Poświęcenia czyli konsekracje są to sakramentalja, przez które Kościół pewne osoby, rzeczy i miejsca oddaje na wyłączną służbę Bożą.

Do rzędu poświęceń czyli konsekracji należą np.: święcenie olejów, święcenie wody chrzcielnej, konsekracja kościoła, cmentarza, dzwonów, kielicha, i melchizedecha czyli naczynia, w którym umieszcza się Przenajświętszy Sakrament, w czasie wystawienia Go w monstrancji.

4. Co są błogosławieństwa czyli benedykcie?

Błogosławieństwa czyli benedykcie są to sakramentalja, przez które Kościół oddaje pewne osoby, rzeczy lub miejsca na czasową służbę Bożą lub pod szczególniejszą opiekę Bożą.

Do rzędu tych sakramentaliów należy np.: święcenie tymczasowego kościoła, święcenie kaplicy, błogosławieństwo pól, święcenie różańców, szkaplerzy, wody niedzielnej, potraw wielkanocnych, a wreszcie błogosławieństwo niewiasty po ślubie lub po wydaniu na świat dziecienia.

5. Co są zaklinania czyli egzorcyzmy?

Zaklinania czyli egzorcyzmy są to sakramentalja, przez które Kościół od osób, rzeczy i miejsc oddala wpływ złego ducha.

6. Do jakiego celu należy używać przedmiotów poświęconych?

Przedmiotów poświęconych wolno używać tylko do tego celu, do którego je Kościół przeznaczył; nigdy zaś nie wolno ich używać do zabobonów i czarów.

CZĘŚĆ CZWARTA.

O modlitwie.

§ 1. O MODLITWIE W OGÓLNOŚCI.

* 1. *Co jest modlitwa?*

Modlitwa jest to wzniesienie duszy do Boga.

Są trzy główne czynności duszy: myśl, uczucie i pragnienie. Gdy te czynności duszy mamy skierowane ku Bogu, wtedy dusza nasza wznosi się do Boga i wtedy jest prawdziwa modlitwa.

* 2. *Naco się modlimy?*

Modlimy się nato, aby Bogu oddać cześć i pokłon, czyli aby Go wielbić; aby Mu za otrzymane dobrodziejstwa podziękować; aby przeprosić Go za grzechy; a wreszcie, aby wyprosić u Niego różne łaski i dary, potrzebne dla ciała i duszy.

Ze względu na cel, w jakim się modlimy modlitwa może być: pochwalną czyli modlitwą uwielbienia; dzięczynną; przebłagalną; a wreszcie błagalną.

3. *Iloraka może być każda modlitwa?*

Każda modlitwa może być dwojaka: albo wewnętrzną albo wewnętrzną i zewnętrzną zarazem.

Modlitwa czysto zewnętrzną, niezłączoną z wewnętrzną, nie jest prawdziwą modlitwą.

4. *Kiedy modlitwa jest wewnętrzna?*

Modlitwa jest wewnętrzną, gdy, modląc się, myśl pragnień i uczuć naszych na zewnątrz nie okazujemy.

Osobnym rodzajem modlitwy wewnętrznej jest rozmyślanie. Rozmyślanie odprawia się w ten sposób: najpierw przypominamy sobie obecność Boską i prosimy Ducha Św. o łaskę dobrego rozmyślania; następnie głębiej zastanawiamy się nad jakąś prawdą, odnoszącą się do naszego zbawienia; a w końcu na podstawie rozważanej prawdy obudzamy w sobie rozmaite pobożne uczucia i robimy zbawienne postanowienia. Po skończeniu rozmyślaniu należy podzię-

kować Bogu za natchnienia i łaski udzielone w czasie rozmyślania.

5. Kiedy modlitwa nasza jest wewnętrzna i zewnętrzna zarazem czyli ustną?

Modlitwa nasza jest wewnętrzna i zewnętrzna zarazem czyli ustną, gdy myśli, uczucia i pragnienia pobożne na zewnątrz okazujemy słowami i różnymi znakami.

Do znaków, których używamy przy modlitwie zewnętrznej należą: składanie rąk, ukłon, podnoszenie rąk, zwracanie oczu ku niebu, a wreszcie śpiew.

† 6. Co należy wiedzieć o potrzebie modlitwy?

O potrzebie modlitwy należy wiedzieć, że bez niej nikt, który przyszedł do używania rozumu, zbawionym być nie może.

* Modlitwa, obok Sakramentów, jest drugim środkiem do otrzymania łask Boskich.

Że, do otrzymania łask Boskich, potrzebną jest modlitwa, przekonują nas następujące słowa Pana Jezusa: "Proście, a będzie wam dano; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie a otworzą wam." (Łuk. 11, 9.)

† 7. Jak się trzeba modlić, aby modlitwa była dobra?

Aby modlitwa była dobra, trzeba się modlić:
1. z pobożnością; 2. z pokorą; 3. z ufnością; 4. z poddaniem się woli Bożej; 5. z wytrwałością; 6. w imię Jezusa Chrystusa.

8. Kiedy modlimy się z pobożnością?

Z pobożnością modlimy się, gdy, modląc się, myślimy tylko o Bogu, wszystkie zaś inne myśli czyli roztargnienia wedle sił naszych oddalamy.

† Modlitwa z dobrowolnym roztargnieniem jest bez wartości.

9. Kiedy modlimy się z pokorą?

Z pokorą modlimy się, gdy, modląc się, czujemy, że z powodu grzechów naszych niegodni jesteśmy, aby nas Bóg wysłuchał.

Przykł.: Celnik.

10. Kiedy modlimy się z ufnością?

Z ufnością modlimy się, gdy spodziewamy się, że, chociaż niegodni jesteśmy, jednak Bóg w dobroci swojej wysłucha modlitw naszych.

11. Kiedy modlimy się z poddaniem się woli Bożej?

Modlimy się z poddaniem się woli Bożej, gdy czas i sposób wypełnienia prośby naszej Bogu do wyboru zostawiamy i nie szemrzemy, że Bóg nie wysłuchuje modlitw naszych.

12. Kiedy modlimy się z wytrwałością?

Z wytrwałością modlimy się, gdy, chociaż nie widzimy skutku modlitwy naszej, w modlitwie nie ustavamy, lecz owszem tem gorliwiej się modlimy.

13. Kiedy modlimy się w Imię Jezusa?

W Imię Jezusa modlimy się, gdy w czasie modlitwy odwołujemy się na zasługi Jezusa Chrystusa i na miłość Jego wzgledem nas.

* 14. Kiedy mamy się modlić?

W następujących okolicznościach mamy się modlić: rano i wieczór, przed jedzeniem i po jedzeniu, i gdy dzwonią na pacierze; w pokusach, potrzbach i utrapieniach; a wreszcie w niedziele i święta, zwłaszcza, gdy jesteśmy w kościele.

15. Za kogo mamy się modlić?

Mamy się modlić: za Kościół i ojczyznę; za siebie, rodziców i krewnych; za dobrodziejów i przełożonych swoich; a wreszcie za dusze zmarłych i nieprzyjaciół swoich.

* 16. Które modlitwy należą do modlitw najbardziej zaleconych?

Do modlitw najbardziej nam zaleconych należą: Ojcze nasz czyli Modlitwa Pańska; Zdrowaś Marjo czyli Pozdrowienie Anielskie; Skład Apostol-

ski; Spowiedź powszechna; akty wiary, nadziei, miłości; a wreszcie akt żalu.

17. Czem należy rozpoczynać i kończyć każdą modlitwę?

Każdą modlitwę należy rozpoczynać i kończyć znakiem Krzyża św.

§ 2. O ZNAKU KRZYŻA ŚW.

* 1. W jaki sposób robi się znak Krzyża św.?

Znak Krzyża św. robi się w ten sposób: Palce obu dloni układamy jeden obok drugiego, lewą dlonią kładziemy na piersiach, a prawą żegnamy się; dotykając końcem prawej dloni czoła, mówimy: "W imię Ojca," umieszczając prawą dlonią na piersiach, nad dlonią lewą, mówimy: "i Syna," dotykając palcami lewego ramienia, mówimy: "i Ducha," wymawiając słowo: "Świętego," dotykając się prawnego ramienia, następnie wymawiamy słowo: "Amen."

Obok zwyczajnego znaku Krzyża św., który nazywamy wielkim, jest jeszcze inny znak Krzyża św., nazwany małym. Żegnając się tym Krzyżem, robimy wielkim palcem czyli kciukiem prawej ręki małe krzyżyki na czołach, ustach i piersiach, a równocześnie wymawiamy słowa: "W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen."

* 2. Naco się żegnamy?

Żegnamy się nato, aby pokazać, że jesteśmy chrześcijanami, i aby wyznać główne prawdy naszej św. religii.

* 3. Które prawdy wiary wyznajemy, robiąc znak Krzyża świętego?

Robiąc znak Krzyża św., wyznajemy dwie najważniejsze prawdy wiary, a mianowicie: prawdę o odkupieniu rodzaju ludzkiego i prawdę o Trójcy Przenajświętszej.

† Prawdę o odkupieniu rodzaju ludzkiego przypomina sam znak Krzyża św.; prawdę zaś o Trójcy Przenajśw. przypo-

minają słowa: "W Imię Ojca i Syna i Ducha Św," które wymawiamy w czasie robienia znaku Krzyża św.

4. Kiedy należy robić znak Krzyża św.?

Znak Krzyża św. należy robić: przy wstawaniu i kładzeniu się do łóżka; przed każdą ważniejszą sprawą i po jej ukończeniu; w niebezpieczeństwach i pokusach; przed jedzeniem i po jedzeniu; a wreszcie przed modlitwą i po modlitwie.

5. Dlaczego pozyteczną jest rzeczą robić często znak Krzyża św.?

Pozyteczną jest rzeczą robić często znak Krzyża św., bo on ma w sobie moc odpędzania pokus i udzielania innych łask Boskich.

§ 3. O MODLITWIE PAŃSKIEJ.

I. O MODLITWIE PAŃSKIEJ W OGÓLNOŚCI.

1. Która modlitwa jest najdoskonalszą?

Najdoskonalszą modlitwą jest: "Ojcze nasz" czyli Modlitwa Pańska.

Modlitwa ta w nadzwyczaj prostych słowach i krótkich zdaniach zawiera to wszystko, co się odnosi do chwały Bożej i do naszych potrzeb cielesnych i duchowych.

2. Dlaczego "Ojcze nasz" nazywa się modlitwą Pańską?

"Ojcze nasz" dlatego nazywa się modlitwą Pańską, że ułożył ją sam Pan nasz, Jezus Chrystus.

3. Z czego składa się Modlitwa Pańska?

Modlitwa Pańska składa się ze wstępu i siedmiu prośb.

4. Do kogo odnoszą się prośby Modlitwy Pańskiej?

Trzy pierwsze prośby tej modlitwy odnoszą się do Boga, a cztery następne do nas samych.

II. WSTĘP.

“Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech.”

5. Dlaczego Boga nazywamy ojcem naszym?

Boga dlatego nazywamy ojcem naszym, że On daje nam życie i to wszystko, co jest potrzebne do utrzymania życia.

Nazwa “Ojciec” więcej przysługuje Bogu, niż nawet naszemu ojcu ziemskiemu. Na cóż bowiem przydadzą się wszelkie troski i starania ojca ziemskiego o dzieci swoje, jeśli Bóg nie da pokarmu, napoju i zdrowia.

6. Co nam przypominają słowa Modlitwy Pańskiej: “któryś jest w niebiesiech”?

Słowa Modlitwy Pańskiej: “któryś jest w niebiesiech” przypominają nam, że ku niebu, gdzie jest Ojciec nasz najlepszy, powinniśmy kierować wszystkie myśli, uczucia i pragnienia nasze.

7. Czemu każdy z nas, chociaż nawet modli się sam, woła do Boga: Ojcze “nasz,” a nie: Ojcze “mój”?

Każdy z nas, chociaż nawet modli się sam, woła do Boga: Ojcze “nasz,” a nie: Ojcze “mój,” bo Bóg jest ojcem wszystkich ludzi, bez wyjątku.

Jeśli Bóg jest Ojcem wszystkich ludzi, to wszyscy ludzie, jako dzieci jednego Ojca, bez względu na to, jakie są narodowości, religii, stanu i płci, są bracią. To też, jako bracia, wszyscy powinni się wzajemnie miłować i jedni drugim powinni w potrzebie iść z pomocą. Od zaprowadzenia tego braterstwa zależy spokój na ziemi i zbawienie świata.

III. PIERWSZA PROŚBA.

“Święć się imię Twoje.”

8. Co znaczy święcić imię Boże?

Święcić imię Boże znaczy: wymawiać je ze czcią należną.

W mowie okazujemy część dla imienia Bożego, gdy odróżniamy je od wszelkich innych imion i wymawiamy je tylko w stosownych miejscach i czasach, np. w kościele, przy modlitwie lub w pokusach.

9. *Co okazujemy, świętując imię Boże?*

Świętując imię Boże, okazujemy cześć i miłość dla Boga samego.

Jeżeli dziecko ze czcią i miłością wymawia imiona ojca i matki, to tem daje najlepszy dowód, że czci i miłość samych rodziców. Zupełnie tak samo ma się rzecz z wymianiem imienia Bożego.

10. *Jakie życzenie wyrażamy, mówiąc: "Świętć się imię Twoje"?*

Mówiąc: "Świętć się imię Twoje," wyrażamy życzenie, aby wszyscy ludzie imię Boże ze czcią należną zawsze wymawiali, i aby przez to samo Boga swoją cześć i miłość okazywali.

IV. DRUGA PROŚBA.

"Przyjdź królestwo Twoje."

11. *Gdzie jest królestwo Boże?*

Królestwo Boże jest w niebie, w Kościele katolickim i w duszy człowieka sprawiedliwego.

Królestwo Boże jest tam, gdzie są tacy, którzy Boga za swego najwyższego Pana czyli Króla uznają, i Jemu wiernie służą. Królestwem przeto Bożem, w najwlaściwszym tego słowa znaczeniu, jest niebo, bo Aniołowie i Święci, wszyscy bez wyjątku, Boga jako swego najwyższego Pana czczą i Jemu jak najwierniej służą. Na ziemi królestwo Boże jest w Kościele katolickim, bo przedewszystkiem w tym Kościele są najwierniejsi czciciele i śluszy Boga. Królestwo Boże, wreszcie, jest w duszy człowieka sprawiedliwego, bo wszystkie władze duszy u takiego człowieka podległe są Bogu, jako swemu Panu.

12. *O co prosimy mówiąc: "Przyjdź królestwo Twoje"?*

Mówiąc: "Przyjdź Królestwo Twoje," prosimy Boga, aby On panował w duszy naszej, aby się Kościół katolicki rozszerzał po świecie, i o to, abyśmy się dostali do nieba.

V. TRZECIA PROŚBA.

“**Bądź wola Twoja, jako w niebie, tak i na ziemi.**”

13. Gdzie się najwierniej wypełnia wola Boża?

Najwierniej wypełnia się wola Boża w niebie, bo Aniołowie z największą ochotą i jak najdokładniej wypełniają wszelkie rozkazy Boże.

14. Jakie pragnienia wyrażamy mówiąc: “Bądź wola Twoja, jako w niebie, tak i na ziemi”?

Mówiąc: “Bądź wola Twoja, jako w niebie, tak i na ziemi,” wyrażamy pragnienie, aby ludzie na ziemi naśladowali Aniołów i Świętych w niebie we wiernym spełnianiu woli Bożej.

VI. CZWARTA PROŚBA.

“**Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj.**”

15. Co należy rozumieć przez chleb powszedni?

Przez chleb powszedni należy rozumieć codzienne potrzeby nasze cielesne i duchowe.

16. Co jest chlebem powszednim dla ciała?

Chlebem powszednim dla ciała jest pokarm, napój, odzienie, i to wszystko, co jest potrzebne do utrzymania ciała.

17. Co jest chlebem powszednim duszy?

Chlebem powszednim duszy jest słowo Boże, łaska Boska i Przenajśw. Sakrament.

18. O co prosimy Boga, mówiąc: “Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj”?

Mówiąc: “Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj,” prosimy Boga, aby dał nam to wszystko, co jest potrzebne do życia cielesnego i życia duchowego czyli życia łaski.

VII. PIĄTA PROŚBA.

“Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom.”

19. *Co nazywamy winą?*

Winą nazywamy obrazę lub krzywdę komukolwiek wyrządzoną.

20. *Co jest winą wobec Boga?*

Winą wobec Boga jest każdy grzech.

21. *Kto nazywa się winowajcą?*

Winowajcą nazywa się ten, kto drugiego skrzywdził lub obraził.

21. *Co nam przypominają słowa Pana Jezusa o odpuszczeniu win?*

Słowa Pana Jezusa, o odpuszczaniu win, przypominają nam, że Bóg odpuści nam nasze grzechy tylko o tyle, o ile my odpuszczamy winy naszym krzywdzicielom.

VIII. SZÓSTA PROŚBA.

“I nie wówdż nas na pokuszenie.”

22. *Co nazywamy pokusą albo pokuszeniem?*

Pokusą albo pokuszeniem nazywamy to wszystko, co nas pobudza i prowadzi do grzechu.

23. *Skąd pochodzą pokusy?*

Pokusy pochodzą: albo od ciała, albo od świata, albo od czarta.

24. *Co nas przekonuje o tem, że pokusy same ze siebie nie są grzechem?*

O tem, że pokusy same ze siebie nie są grzechem, przekonuje nas to, że Pan Jezus pozwolił szatanowi, aby Go kusił.

25. Kiedy pokusy stają się grzechem?

Pokusy stają się grzechem, gdy sami dobrowolnie na siebie je sprowadzamy i gdy się na nie zgadzamy.

26. Co należy czynić w czasie pokus?

W czasie pokus należy prosić Boga o pomoc i ratunek, i usuwać się, o ile to jest możliwe, od tego wszystkiego, co jest przyczyną pokus.

Dobrym środkiem na odpędzanie pokus, zwłaszcza myślnych, jest pamięć na mękę Pańską i uciekanie się pod opiekę Najśw. Marji Panny.

27. Co należy czynić gdy, mimo naszego starania, pokusa nas nie opuszcza?

Gdy, mimo naszego starania, pokusa nas nie opuszcza, nie należy się trwożyć, lecz trzeba ufać, że Bóg łaską Swoją nas wesprze i nie pozwoli nam upaść.

28. O co prosimy Boga, mówiąc: "I nie wówdż nas na pokuszenie"?

Mówiąc: "I nie wówdż nas na pokuszenie," prosimy, aby Bóg oddalał nas od takich pokus, które mogły nas opanować i nas zwyciężyć.

IX. SIÓDMA PROŚBA.

"Ale nas zbaw ode złego."

29. Co nazywamy złem?

Złem nazywamy to wszystko, co sprowadza na nas niezadowolenie i smutek, czyli nieszczęście.

30. Ilorakie są zła?

Zła są dwojakie: duchowe i cielesne.

31. Co jest największym złem duchowem?

Największym złem duchowem jest grzech, a zwłaszcza ciężki, jako przyczyna potępienia wiecznego.

32. *Co jest złem cielesnem?*

Złem cielesnem jest to wszystko, co jest przyczyną cierpień i nieszczęścia cielesnych, np. choroba, głód, pożoga i wojna.

33. *O co prosimy Boga, mówiąc: "Ale nas zbaw ode złego"?*

Mówiąc: "Ale nas zbaw ode złego," prosimy Boga, aby zachował nas od wszystkiego zła a najbardziej od grzechu, jako głównej przyczyny wszystkich nieszczęść doczesnych i wiecznych.

34. *Co wyrażamy, kończąc modlitwę Pańską słowem: "Amen"?*

Kończąc modlitwę Pańską słowem: "Amen," wyrażamy gorące pragnienie, aby się spełniło to wszystko, o cośmy w tej modlitwie prosili.

§ 4. O POZDROWIENIU ANIELSKIEM.**1. *Dlaczego modlitwę "Zdrowaś Marjo" nazywamy Pozdrowieniem Anielskiem?***

Modlitwę "Zdrowaś Marjo" dlatego nazywamy Pozdrowieniem Anielskiem, iż zaczyna się od słowa, którym anioł Gabrjel pozdrowił Pannę Marję, gdy Jej zwiastował, że ma zostać matką Syna Bożego.

Gdy archanioł Gabrjel stanął przed Marią Panną, aby Jej zwiastować, że zostanie Matką Syna Bożego i Zbawiciela świata, najpierw Ją pozdrowił, mówiąc do niej: "Zdrowaś." Od tego pozdrowienia cała modlitwa otrzymała swą nazwę. Imię: "Marjo," stojące obok pozdrowienia: "Zdrowaś," jest dodatkiem Kościoła.

2. *Z ilu głównych części składa się Pozdrowienie Anielskie?*

Pozdrowienie Anielskie składa się z trzech głównych części: z pozdrowienia, uwielbienia i modlitwy Kościoła.

5. **Co wyrażamy, pozdrawiając Najśw. Marię Pannę słowem "Zdrowaś"?**

Pozdrawiając Najśw. Marię Pannę słowem: "Zdrowaś," wyrażamy naszą cześć dla Niej i radość z powodu łask, które Ona od Boga otrzymała.

Pozdrowienia są to powszechnie przyjęte czynności i słowa, których używamy, gdy, spotykając się z przyjaciółmi znajomymi, chcemy okazać im naszą cześć i życliwość. Pozdrowienie: "Zdrowaś" odpowiada łacińskiemu, "Ave" znaczy tyle, co "Witaj."

4. **Z czego się składa uwielbienie Marji Panny w Pozdrowieniu Anielskiem?**

Uwielbienie Marji Panny w Pozdrowieniu Anielskiem składa się: ze słów archanioła Gabrjela: "łaskiś pełna, Pan z tobą, błogosławionaś Ty mięszy niewiastami," i ze słów św. Elżbiety: "I błogosławion owoc żywota twojego," a wreszcie z dołatku Kościoła: "Jezus."

5. **Co znaczą słowa: "Marja jest łaski pełna"?**

Słowa: "Marja jest łaski pełna" znaczą, że Najświętsza Marja Panna otrzymała od Boga wszystkie łaski, jakie tylko jako człowiek przyjąć mogła.

6. **Co znaczą słowa: "Pan jest z Marją"?**

Słowa: "Pan jest z Marją" znaczą, że Bóg w szczególniejszy sposób z Najśw. Marią Panną jest złączony, a mianowicie: Bóg Ojciec jest z Nią złączony, jako ze Swoją wybraną Córką; Duch Święty, jako ze Swoją Niepokalaną Oblubienicą; a Syn Boży, jako ze Swoją najukochańszą Matką.

Każdy człowiek, który trwa w stanie łaski uświęcającej, złączony jest z Bogiem i Pan Bóg jest z nim. Najśw. Marja Panna, jako pełna łask, w stopniu bez porównania większym była złączona z Bogiem, niż najwięksi Święci.

7. **Co znaczą słowa: "Marja błogosławiona jest między niewiastami"?**

Słowa: "Marja błogosławiona jest między nie-

wiastami" znaczą, że nie było i nie będzie niewiasty tak szczęśliwej czyli błogosławionej, jak Najśw. Marja Panna.

Najśw. Marja Panna błogosławioną jest z różnych powodów:—dlatego, że jest Niepokalanie Poczętą, że jest pełna łaski, ale najwięcej dlatego, że jest Matką Syna Bożego. Ta godność przedewszystkiem jest powodem, że ona stoi ponad wszystkimi niewiastami.

8. *Czemu Jezus, syn Marji, również zwie się błogosławionym?*

Jezus, Syn Marji, również zwie się błogosławionym, bo łącząc się z drugą Osobą Boską, nawet jako człowiek, stał się uczestnikiem chwały i szczęliwości Boskiej.

9. *O co prosimy Najśw. Marję Pannę w Pozdrowieniu Anielskiem?*

W Pozdrowieniu Anielskiem prosimy Najśw. Marię Pannę, aby się zawsze wstawała za nami do Boga, a przedewszystkiem w straszną godzinę śmierci.

10. *W czem się najczęściej powtarza Pozdrowienie Anielskie?*

Pozdrowienie Anielskie najczęściej powtarza się w modlitwie zwanej: "Anioł Pański" i w Różańcu św.

§ 5. O MODLITWIE: ANIOŁ PAŃSKI.

1. *Z czego się składa modlitwa, zwana: Anioł Pański?*

Modlitwa, zwana: Anioł Pański, składa się z trzech wierszy, odnoszących się do wcielenia Syna Bożego i z trzech: Zdrowaś Marjo.

2. *W jaki sposób odmawia się Anioł Pański?*

Anioł Pański odmawia się w ten sposób: po każdym wierszu, odnoszącym się do wcielenia Syna Bożego, dodaje się: Zdrowaś Marjo; po ostatnim zaś: Zdrowaś Marjo, następuje modlitwa, która się

zaczyna od słów: "Łaskę Twoją prosimy Cię Panie . . ."

3. Co przypominają nam słowa: "Anioł Pański zwiastował Pannie Marji"?

Słowa: "Anioł Pański zwiastował Pannie Marii," przypominają nam tę chwilę, kiedy Najśw. Marja Panna otrzymała wiadomość z nieba, że ma zostać matką Syna Bożego.

4. Co nam przypominają słowa: "Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twoego"?

Słowa: "Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twoego," przypominają nam zgodę Marji na to, aby zostać matką Syna Bożego.

5. Co nam przypominają słowa: "A Słowo stało się Ciałem i mieszkało między nami"?

Słowa: "A Słowo stało się Ciałem i mieszkało między nami," przypominają nam, że Druga Osoba Boska, Syn Boży czyli Słowo, stawszy się, za sprawą Ducha św. człowiekiem, jako Bóg-Człowiek, nosząc imię Jezus, mieszkał między ludźmi.

6. Dlaczego na imię Jezus albo Słowo przykłekamy?

Na imię Jezus albo Słowo przykłekamy dlatego, że św. Paweł apostoł polecił nam, abyśmy w ten sposób oddali cześć Panu Jezusowi.

"Bóg wywyższył go—mówi on—i darował mu imię, które jest nad wszelakie imię: aby na imię Jezusowe wszelakie kolano klękało, niebieskich, ziemskich i podziemnych." (Filip. 2, 9-10.)

§ 6. O RÓŻAŃCU.

1. Co jest Różaniec?

Różaniec jest to modlitwa, która się składa z Modlitwy Pańskiej, z Pozdrowienia Anielskiego, i z rozmyślań odnoszących się do życia Pana Jezusa i Najśw. Marji Panny.

Do odmawiania Różańca używa się kuleczek, połączonych ze sobą szpagacikiem lub łańcuszkiem. Kuleczki te nazywamy paciorkami.

Paciorki różańcowe są dwojakie: większe i mniejsze. Na większych paciorkach odmawia się Modlitwa Pańska, a na mniejszych Pozdrowienie Anielskie. Paciorki te są tak ułożone, że po każdym większym paciorku następuje 10 mniejszych czyli dziesiątek.

Cały Różaniec ma piętnaście dziesiątek; jedna zaś trzecia część Różańca ma pięć dziesiątek i nazywa się Koronką.

Do każdej Koronki lub Różańca dodany jest krzyżyk lub medalik i cztery paciorki: jeden większy i trzy mniejsze.

2. *W jaki sposób odmawia się Różaniec?*

Różaniec odmawia się w ten sposób: rozpoczęając Różaniec, odmawiamy: "Wierzę w Boga..." i trzy "Zdrowaś Marjo"; potem następują dziesiątki, to jest "Ojcie nasz," 10 "Zdrowaś Marjo" i słowa "Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Św.;" odmawianie wreszcie każdej poszczególnej dziesiątki łączy się z osobnym rozmyślaniem.

3. *Które są części Różańca?*

Są trzy główne części Różańca, a mianowicie: Część pierwsza: radosna; Część druga: bolesna; Część trzecia: chwalebna. Każda znowu z głównych części ma w sobie pięć części mniejszych czyli dziesiątek.

4. *O czem rozmyślamy w części radosnej Różańca św.?*

W części radosnej Różańca św. rozmyślamy: 1. o zwiastowaniu anielskiem; 2. o nawiedzeniu św. Elżbiety; 3. o narodzeniu się Pana Jezusa; 4. o ofiarowaniu Pana Jezusa; 5. o znalezieniu Pana Jezusa w kościele.

5. *O czem rozmyślamy w części bolesnej Różańca św.?*

W części bolesnej Różańca św. rozmyślamy: 1. o modlitwie Pana Jezusa w Ogrójcu; 2. o biczowaniu Pana Jezusa; 3. o cierniem ukoronowaniu; 4. o

przybiciu Pana Jezusa do krzyża; 5. o śmierci Pana Jezusa na krzyżu.

6. *O czem rozmyślamy w części chwalebnej Różańca św.?*

W części chwalebnej Różańca św. rozmyślamy: 1. o zmartwychwstaniu Jezusa; 2. o wniebowstąpieniu Pańskiem; 3. o zesłaniu Ducha Św. na Apostołów; 4. o wzięciu Najśw. Marji Panny do nieba; 5. o ukoronowaniu Najśw. Marji Panny w niebie.

7. *Co zwyczajnie odmawiamy po skończonym Różańcu?*

Po skończonym Różańcu zwyczajnie odmawiamy Litanie loretańską z antyfoną: Pod Twoją obronę . . .”

§ 7. O NABOŻEŃSTWACH KOŚCIELNYCH.

1. *Co sa nabożeństwa kościelne?*

Nabożeństwa kościelne są to modlitwy i pieśni połączone z obrzędami kościelnymi.

Oprócz najważniejszych obrzędów kościelnych, mszalnych i sakramentalnych są jeszcze rozmaite inne. Obrzędy te nazywamy zwyczajnymi obrzędami kościelnymi i do nich należą np. kropienie wodą świętą, błogosławieństwo Przenajśw. Sakramentem, pochody religijne czyli procesje i śpiew kościelny. Zwyczajne obrzędy religijne połączone z rozmaitemi modlitwami i śpiewami tworzą nabożeństwa kościelne.

2. *Jak się dzielą nabożeństwa kościelne?*

Nabożeństwa kościelne dzielą się: na stałe i okolicznościowe.

3. *Które nabożeństwa kościelne nazywamy stałymi?*

Stałymi nazywamy te nabożeństwa kościelne, które się odprawiają stale, to jest, w ciągu całego roku kościelnego.

4. *Które nabożeństwa kościelne nazywamy okolicznościowymi?*

Okolicznościowymi nazywamy te nabożeństwa

kościelne, które się odprawiają tylko w pewnych częściach czyli okresach roku kościelnego.

Rok kościelny jest to czas od pierwszej niedzieli Adwentu aż do następnej pierwszej niedzieli Adwentu. Są trzy główne części czyli okresy Roku kościelnego, a mianowicie: okres Bożego Narodzenia, okres Świąt Wielkanocnych i okres Zielonych Świątek.

Każdy z trzech głównych okresów Roku kościelnego rozpada się znowu na trzy mniejsze części. Najważniejszą częścią każdego z tych okresów jest uroczystość, od której okres otrzymuje swoją nazwę. Czas przed uroczystością nazywa się przygotowaniem do głównej uroczystości kościelnej, czas zaś po uroczystości zwie się zakończeniem okresu Roku kościelnego. Nie tylko cały Rok kościelny, ale też każdy z jego okresów ma osobne, właściwe sobie, nabożeństwa.

5. *Co, oprócz Mszy św., jest najwyklejszym stałem nabożeństwem kościelnem?*

Oprócz Mszy św., najwyklejszym stałem nabożeństwem kościelnem są nieszpory.

6. *Co są nieszpory?*

Nieszpory jest to nabożeństwo wieczorne, składające się ze śpiewanych psalmów, hymnów i modlitw i okadzenia ołtarza.

Oprócz zwyczajnych niesporów, podczas których śpiewane są psalmy, są jeszcze inne, składające się z niektórych litanij i pewnych modlitw. Nieszpory najczęściej kończą się błogosławieństwem Przenajświętszym Sakramentem.

7. *Które z nabożeństw kościelnych należą do okolicznościowych?*

Z nabożeństw kościelnych do okolicznościowych należą: Roraty, Gorzkie Żale i Droga krzyżowa; nabożeństwo majowe i październikowe, a wreszcie Czterdziestogodzinne nabożeństwo.

8. *Co są Roraty?*

Roraty jest to nabożeństwo ku czci Matki Najświętszej odprawiane w Adwencie.

Adwensem nazywa się czas, poprzedzający uroczystość Bożego Narodzenia. Nazwa Adwent pochodzi od słowa

łacińskiego: "adwentus (przyjście)" i wskazuje, że czas tak nazwany jest przygotowaniem na duchowe przyjście Zbawiciela do serc naszych w dzień Bożego Narodzenia. Nabożeństwo roratne składa się ze Mszy św. do Matki Boskiej, zaczynającej się od słowa: *Rorate i z różnych pieśni adwentowych.*

9. Co są Gorzkie Żale?

Gorzkie Żale jest to nabożeństwo wielkopostne, składające się z różnych pieśni i rozmyślań, odnoszących się do Męki Pańskiej.

Gorzkie Żale tak samo, jak i Roraty, są nabożeństwem narodowem polskiem. Jedne i drugie nabożeństwo w Polsce obchodzone jest z bardzo wielką uroczystością i przy bardzo licznym współudziale wiernych.

10. Co jest Droga krzyżowa?

Droga krzyżowa jest to nabożeństwo, składające się z modlitw, rozmyślań i pieśni, odnoszących się do Męki Pańskiej, a odprawianych przed tak zwanymi stacjami.

Stacje są to rzeźby lub obrazy, przedstawiające różne chwile z męki Pana Jezusa. Stacyj Drogi krzyżowej jest czternaście.

11. Co jest nabożeństwo majowe i październikowe?

Nabożeństwa majowe i październikowe są to nabożeństwa ku czci Matki Najśw., odprawiane w miesiącach: w maju i w padżnierniku.

Oba te nabożeństwa składają się z Różańca, z Litanji loretańskiej i z niektórych modlitw do Matki Boskiej. Nabożeństwo majowe i październikowe zwyczajnie odprawia się wieczorem, ale można je też odprawiać i rano po Mszy św.

12. Co jest Czterdziestogodzinne nabożeństwo?

Czterdziestogodzinne nabożeństwo jest to nabożeństwo ku czci Przenajśw. Sakramentu, odprawiane przez czterdzieści godzin.

Czterdziestogodzinne nabożeństwo składa się: ze Mszy świętych, z uroczystych nieszporów, z kazań i nawiedzeń Przenajśw. Sakramentu. W czasie całego tego nabożeństwa wystawiony jest Przenajśw. Sakrament w monstrancji ku czci publicznej.

ZAKOŃCZENIE.

O DOSKOŃCZOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ.

1. *Na czem polega doskonałość chrześcijańska?*

Doskonałość chrześcijańska polega na tem, aby strzec się grzechów, a zwłaszcza ciężkich, i być naśladowcą Pana Jezusa w Jego cnotach.

Gdy Młodzieniec ewangeliczny oświadczył, że zachowuje przykazania Boże i strzeże się grzechu, Pan Jezus rzekł do niego: "Jeśli chcesz być doskonałym,—idź, sprzedaj, co masz, i rozdaj ubogim, a będziesz miał skarb w niebiesiech, potem przyjdź i naśladowuj Mnie." (Mat. 19, 21.)

Ze słów, które Pan Jezus powiedział do Młodzieńca ewangelicznego widocznem jest, że każdy, kto chce być doskonałym chrześcijaninem, musi mieć przedewszystkiem dwa główne przymioty, a mianowicie: musi być wolnym od grzechów, a zwłaszcza ciężkich czyli trwać w łasce uścięcającej, i musi posiadać cnoty chrześcijańskie, a zwłaszcza te, które Pan Jezus w szczególniejszy sposób zalecił.

2. *W czem są podane cnoty chrześcijańskie, które Pan Jezus w szczególniejszy sposób zalecił?*

Cnoty, które Pan Jezus w szczególniejszy sposób zalecił, podane są w Ośmiu Błogosławieństwach.

Osiem Błogosławieństw są częścią "Kazania na górze." Każde z Ośmiu Błogosławieństw podaje inną podstawową cnotę doskonałości chrześcijańskiej.

3. *Które cnoty należą do cnót podanych w Ośmiu Błogosławieństwach?*

Do tych cnót należą: ubóstwo duchowe, cichość, żal i płacz z powodu grzechów, zamiłowanie sprawiedliwości, miłosierdzie, czystość serca, zamiłowanie pokoju i cierpliwość.

4. *Kto posiada cnotę ubóstwa duchowego?*

Cnotę ubóstwa duchowego posiada ten, kto, nie mając pieniędzy i innych dóbr ziemskich, ich

nie pożąda; a także ten, kto ma majątki, ale nie jest do nich przywiązany i ich na dobre cele używa.

Przykł.: Ubóstwo duchowe pierwszych chrześcijan.

5. Kto ma cnotę cichości czyli łagodności?

Cnotę cichości czyli łagodności ma ten, kto się nie gniewa, nie narzeka i nie kłóci, nawet wtedy, gdy mu inni krzywdę robią.

Przykł.: Łagodność Dawida względem Semei.

6. Kiedy płacz i żal jest cnotą?

Płacz i żal jest cnotą, gdy płaczemy i bolejemy z powodu grzechów, któreśmy sami popełnili, lub które inni popełniają.

Przykł.: Marja Magdalena, opłakująca swe grzechy.

7. O kim można powiedzieć, że pragnie i łaknie sprawiedliwości?

O tym można powiedzieć, że pragnie i łaknie sprawiedliwości, kto woli raczej cierpieć nędzę, aniżeli mieć cudzą krzywdę na sumieniu.

Przykł.: Tobiasz, nakazujący oddać koźlę właścicielowi.

8. O kim można powiedzieć, że ma cnotę miłosierdzia?

O tym można powiedzieć, że ma cnotę miłosierdzia, kto zawsze smuci się i boleje nad nędzą materialną i duchową bliźniego, i, komu tylko może, stara się przyjść z pomocą.

Przykł.: Miłosierny Samarytanin.

9. O kim można powiedzieć, że ma cnotę czystości serca?

O tym można powiedzieć, że ma cnotę czystości serca, kto zawsze pilnie czuwa nad tem, aby mieć duszę wolną od grzechów, a zwłaszcza nieczystych.

Najpiękniejsze przykłady czystości serca są: Pan Jezus, Najśw. Marja Panna, św. Józef, św. Jan Ewangelista, św. Jan Chrzciciel i św. Stanisław Kostka.

10. *O kim można powiedzieć, że jest zamiłowany w pokoju?*

O tym można powiedzieć, że jest zamiłowany w pokoju, kto sam unika wszelkich gniewów i kłótni z ludźmi, i stara się zwaśnionych do zgody doprowadzić.

Przykł.: Józef egipski, zawierający pokój z braćmi.

11. *Kiedy cnota cierpliwości najbardziej jest zasługująca przed Bogiem?*

Cnota cierpliwości wtedy jest najbardziej zasługującą przed Bogiem, gdy ktoś bez narzekania i w cierpliwości znosi prześladowania dla sprawiedliwości chrześcijańskiej.

Sprawiedliwość chrześcijańska tem różni się od zwyczajnej ludzkiej, że chrześcijanin nie tylko oddaje ludziom, co się im należy, ale przedewszystkiem to, co się Bogu należy. On stara się przedewszystkiem o chwałę Bożą i o zachowanie przykazań Bożych. Za szerzenie tej sprawiedliwości świat zwyczajnie płaci najrozmaitszemi prześladowaniami.

Przykł.: Św. Paweł, Apostołowie i św. Męczennicy.

12. *Co najbardziej dopomaga do nabycia cnót, zaleconych przez Pana Jezusa, i do nabycia doskonałości chrześcijańskiej?*

Do nabycia cnót, zaleconych przez Pana Jezusa, i do nabycia doskonałości chrześcijańskiej najbardziej dopomaga zachowanie rad ewangelicznych.

13. *Co są rady ewangeliczne?*

Rady ewangeliczne są to zalecenia Pana Jezusa, od których zachowania zależy wyższa doskonałość chrześcijańska w tem życiu, a wyższy stopień chwały i szczęśliwości w życiu przyszłem.

Rady ewangeliczne tem głównie różnią się od przykazań, że zachowanie przykazań jest koniecznie potrzebne do zbawienia; zachowanie zaś rad ewangelicznych nie jest potrzebne do zbawienia, lecz tylko do tego, aby posiąć większy stopień szczęśliwości niebieskiej.

14. *Ile jest rad ewangelicznych?*

Są trzy rady ewangeliczne: dobrowolne ubóstwo, dozgonna czystość i zupełne posłuszeństwo swoim przełożonym duchownym.

15. *Kto zachowuje radę zupełnego ubóstwa?*

Radę zupełnego ubóstwa zachowuje ten, kto nie tylko wyrzekł się dóbr ziemskich, ale nawet postanowił sobie nie nabywać ich na swą własność.

16. *Kto zachowuje radę dozgonnej czystości?*

Radę dozgonnej czystości zachowuje ten, kto przez całe życie lub od pewnego czasu żyje w zupełnej czystości cielesnej i duchowej.

17. *Kto zachowuje radę zupełnego posłuszeństwa swemu przełożonemu duchownemu?*

Radę zupełnego posłuszeństwa swemu przełożonemu duchownemu zachowuje ten, kto w sprawach odnoszących się do zbawienia bez żadnego rozumowania i oporu spełnia rozkazy swego przełożonego duchownego.

18. *Kto jest obowiązany do zachowania rad ewangelicznych?*

Do zachowania rad ewangelicznych są obowiązane osoby, żyjące w zakonie.

19. *Co nazywamy zakonem?*

Zakonem nazywamy stowarzyszenie religijne, dające do wyższej doskonałości chrześcijańskiej, którego członkowie ślubem zobowiązują się do zachowania rad ewangelicznych.

MODLITWY.

1. MODLITWY CODZIENNE.

* Znak Krzyża świętego.

W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen.

* Modlitwa Pańska.

Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech, święć się imię Twoje. Przyjdź królestwo Twoje. Bądź wola Twoja, jako w niebie, tak i na ziemi. Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj. I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom. I nie wwóź nas na pokuszenie, ale nas zbaw ode złego. Amen.

* Pozdrowienie Anielskie.

Zdrowaś Marjo, łaski pełna, Pan z tobą, błogosławionaś Ty między niewiastami i błogosławionowoc żywota twojego Jezus. Święta Marjo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci naszej. Amen.

* Skład Apostolski.

Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, Stworzyiciela nieba i ziemi. I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego, który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Marji Panny, umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion, wstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał, wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego, stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych. Wierzę w Ducha Świętego, święty Kościół powszechny, świętych obcowanie, grzechów

odpušczenie, ciała zmartwychwstanie, żywot wieczny. Amen.

† **Dwa Przykazania Miłości.**

Będziesz miłował Pana Boga swego ze wszystkiego serca swego, ze wszystkiej duszy swojej i ze wszystkich sił swoich, a bliźniego swego jak siebie samego.

* **Dziesięć Przykazań Bozych.**

Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli.

1. Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną.
2. Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego nadaremno.
3. Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.
4. Czciż ojca swego i matkę swoją.
5. Nie zabijaj.
6. Nie cudzołóż.
7. Nie kradnij.
8. Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu.
9. Nie pożądaj żony bliźniego swego.
10. Ani żadnej rzeczy, która jego jest.

Pobożne westchnienia.

Niechaj będzie pochwalony Przenajświętszy Sakrament, teraz i zawsze i na wieki wieków. Amen.

Boże bądź miłościw mnie grzesznemu.

Jeżu cichy i pokornego Serca, uczyń serce moje wedle Serca swego.

Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, jak była na początku, i teraz i zawsze i na wieki wieków. Amen.

O Józefie, ratuj nas, w życiu, w śmierci, w każdy czas.

Któryś za nas cierpiał rany, Jezu Chryste, zmiłuj się nad nami!

Wieczny odpoczynek racz im dać Panie, a światłość wiekuista niechaj im świeci na wieki wieków. Amen.

(Ofiaruję Ci, Panie Boże, wszystkie myśli, słowa i uczynki moje, prace i modlitwy, pociechy i cierpieńia, jakie w ciągu dnia na mnie zeszła raczysz, aby były na większą cześć i chwałę Twoją. Amen.)

2. UCZUCIA CZYLI AKTY POBOŻNE.

Akty Cnót Boskich.

* **Akt wiary.**

Wierzę w Ciebie Boże żywy,
W Trójcy jedyny, prawdziwy,
Wierzę, coś objawił, Boże.
Twe słowo mylić nie może.

* **Akt nadziei.**

Ufam w Tobie, boś Ty Wierny,
Wszechmocny i Miłosierny,
Dasz mi grzechów odpuszczenie,
Łaskę i wieczne zbawienie.

* **Akt miłości.**

Boże, choć Cię nie pojmuuję,
Jednak nad wszystko miłuję,
Nad wszystko, co jest stworzone,
Boś Ty dobro nieskończone.
(A jako samego siebie,
Wszystkich miłuję dla Ciebie).

Akt ofiarowania się Bogu.

Myśli, słowa, sprawy moje
Poświęcam na chwałę Twoją.
(Daj nam łaskę, przebaczenie,
Duszom zmarłych odpocznienie).

* **Akt skruchy.**

Ach! żałuję za me złości,
 Jedynie dla Twej miłości;
 Bądź miłościw mnie grzesznemu,
 Dla Ciebie odpuszczam bliźniemu.

* **Akt oddania się pod opiekę Najśw. Rodziny.**

Marjo, strzeż serca mego!
 O Jezu, nie wychodź z niego!
 Póki mi tchu życia stanie,
 Nie opuść mnie Jezu, Panie.
 O Józefie, ratuj nas,
 W życiu, śmierci, w każdy czas!

* **Akt oddania się pod opiekę Anioła Stróża.**

Aniele, Stróżu mój,
 Ty zawsze przy mnie stój!
 Rano, w wieczór, we dniu, w nocy,
 Bądź mi zawsze ku pomocy.
 (Broń mnie od wszelkiego złego,
 I doprowadź do żywota wiecznego.) Amen.

3. MODLITWY OKOLICZNOŚCIOWE.**Modlitwa przed Przenajświętszym Sakramentem.**

Chwała i dziękczynienie bądź w każdym momencie
 Jezusowi w Najświętszym Boskim Sakramencie;
 Ile minut w godzinie a godzin w wieczności,
 Tylekroć bądź pochwalon, Jezu ma miłości!

† Modlitwa przed jedzeniem.

Pobłogosław, Panie, nas i te dary, które z Twej
 szczodrości pozywać mamy. Przez Chrystusa,
 Pana naszego. Amen.

Ojcie nasz, i t. d.

† Modlitwa po jedzeniu.

Dziękujemy Ci, wszechmogący Boże, za wszystkie
 dobrodziejstwa Twoje, który żyjesz i królujesz na
 wieki wieków. Amen.

Ojcie nasz, i t. d.

A dusze wiernych zmarłych przez miłosierdzie
Boże niech odpoczywają w pokoju. Amen.

Modlitwa przed nauką.

Przyjdź, Duchu Święty, napełnij serca Twych
wiernych. A ogień Boskiej miłości racz w nich
zapalić.

Ojcie nasz, Zdrowaś Marjo, itd.

Modlitwa po nauce.

Boże, któryś narody oświeceniem Ducha Świętego
nauczył, spraw, abyśmy w tymże Duchu wszystko,
co prawdą jest, zrozumieli, i jego pocieszeniem
wzmocnieni byli, przez Chrystusa Pana naszego.
Amen.

Ojcie nasz, itd. Zdrowaś Marjo itd.

Anioł Pański.

(Modlitwa ta odmawia się rano, w południe i wieczorem,
gdy "dzwonią na pacierze.")

1. Anioł Pański zwiastował Pannie Marji i poczęła
z Ducha Świętego.

Zdrowaś Marjo, itd.

2. Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie
według słowa Twego.

Zdrowaś Marjo, itd.

3. A Słowo stało się Ciałem i mieszkało między
nami.

Zdrowaś Marjo, itd.

Módl się za nami święta Boża Rodzicielko!

Abyśmy się staligodnymi obietnic Chrystusowych.

Módlmy się:

Łaskę Twoją, prosimy Cię, Panie, racz wlać w ser-
ca nasze, abyśmy, którzy za zwiastowaniem aniel-
skiem wcielenie Chrystusa, Syna Twego, poznali,

przez miękę Jego i krzyż do chwały zmartwychwstania byli doprowadzeni. Przez tegoż Chrystusa, Pana naszego. Amen.

Królowo nieba.

(Modlitwa ta odmawia się w czasie wielkanocnym, zamiast Anioł Pański.)

Królowo niebos, wesel się! Alleluja!
Albowiem, któregoś nosić zasłużyła, Alleluja!
Zmartwychwstał, jako powiedział, Alleluja!
Raduj się i wesel, Panno Marjo, Alleluja!
Bo zmartwychwstał Pan prawdziwie, Alleluja!

Módlmy się:

Boże, któryś przez zmartwychwstanie Syna Twoego, a Pana naszego Jezusa Chrystusa, świat uвесelić raczył, daj nam, prosimy Cię, abyśmy przez Matkę Jego, Marię Pannę, radości żywota wiecznego doстapili. Przez tegoż Chrystusa, Pana naszego. Amen.

Tajemnice Różańca świętego.

Część pierwsza (radosna).

1. Zwiastowanie i wcielenie Syna Bożego.
2. Marja nawiedza Elżbietę.
3. Narodzenie Pana Jezusa.
4. Ofiarowanie Pana Jezusa w kościele.
5. Znalezienie Pana Jezusa w kościele.

Część druga (bolesna).

1. Pojmanie Pana Jezusa w Ogrójcu.
2. Ubiaczowanie Pana Jezusa.
3. Koronowanie Pana Jezusa cierniową koroną.
4. Niesienie krzyża na górę Kalwarję.
5. Ukrzyżowanie Pana Jezusa.

Część trzecia (chwalebna).

1. Zmartwychwstanie Pana Jezusa.
2. Wniebowstąpienie Pana Jezusa.

3. Zesłanie Ducha Św. na Apostołów.
4. Wniebowzięcie Najśw. Marji Panny.
5. Ukoronowanie Najśw. Marji P. w niebie.

Uwielbienie Trójcy Przenajśw. (doksologja).

Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, jak była na początku, teraz i zawsze i na wieki wieków. Amen.

4. MODLITWY PRZY SPOWIEDZI.

† Modlitwa przed rachunkiem sumienia.

Przyjdź Duchu Święty, oświeć rozum mój, abym dokładnie poznał wszystkie grzechy moje; skrusz serce moje, abym za popełnione grzechy serdecznie żałował; wzmacnij wolę moją, abym się od wszystkich grzechów oderwał, szczerze się z nich wyspowiadał i przez resztę życia mego za nie pokutował. Amen.

* Akt żalu.

Boże, za wszystkie grzechy moje z całego serca żałuję dlatego, żem niemi Ciebie, Pana najwyższego i Ojca najlepszego, obraził (a). Postanawiam mocno z nich się poprawić i już więcej nie grzeszyć. Amen.

* Spowiedź powszechna.

Ja grzeszny(a) spowiadam się Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej jedynemu, Najśw. Marji Pannie, wszystkim Świętym i tobie, ojcie duchowny, żem zgrzeszył(a) myślą, mową, uczynkiem i opuszczeniem dobrego, moja wina, moja wina, moja bardzo wielka wina.

KATECHIZM OGÓLNY.

1. PRAWDY WIARY.

Główne prawdy wiary.

Pierwsza, że jest Bóg.

Druga, że Bóg jest sprawiedliwy.

Trzecia, że Bóg jest jeden w trzech osobach.

Czwarta, że Syn Boży stał się człowiekiem i umarł na krzyżu dla naszego zbawienia.

Piąta, że łaska Boska jest do zbawienia koniecznie potrzebna.

Szósta, że dusza ludzka nie umiera.

Prawdy zawarte w Składzie Apostolskim.

*** Ostateczne rzeczy człowieka.**

Śmierć, sąd boży, niebo albo piekło.

2. PRZYKAZANIA.

Dwa przykazania miłości i Dziesięcioro przykazań Boskich.

*** Pięć przykazań kościelnych.**

1. Postanowione od Kościoła Bożego dni święte święcić.
2. Mszy świętej w niedzielę i święta nabożne słuchać.
3. Wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych i posty w dni nakazane zachowywać.
4. Przynajmniej raz w rok spowiadać się, a około Wielkanocy Komunię świętą przyjmować.
5. W czasach zakazań weseł i zabaw hucznych nie sprawiać.

3. SAKRAMENTA.

* Siedem Sakramentów św.

1. Chrzest.
2. Bierzmowanie.
3. Ciało i Krew Pańska.
4. Pokuta.
5. Ostatnie Namaszczenie.
6. Kapłaństwo.
7. Małżeństwo.

* Pięć warunków Sakramentu Pokuty.

1. Rachunek sumienia.
2. Żał za grzechy.
3. Mocne postanowienie poprawy.
4. Spowiedź szczerza.
5. Zadosyćuczynienie.

4. GRZECHY.

* Siedem grzechów głównych.

1. Pycha.
2. Chciwość.
3. Nieczystość.
4. Zazdrość.
5. Nieumiarkowanie w jedzeniu i piciu.
6. Gniew.
7. Lenistwo.

Grzechy przeciwko Duchowi Świętemu.

1. Grzeszyć zuchwale z nadzieją dostąpienia miłosierdzia Boskiego.
2. Po grzechu rozpaczając o łasce i miłosierdziu Boskiem.
3. Sprzeciwiać się powszechnie uznanej prawdzie chrześcijańskiej.
4. Bliźniemu łaski Bożej zazdrościć.
5. Na zbawienie napomnienia zatwardziałe mieć serce.
6. Nawrócenie się i pokutę aż do śmierci odłożyć.

Grzechy wołające o pomstę do nieba.

1. Rozmyślne zabójstwo.
2. Grzech sodomski.
3. Uciskanie ubogich wdów i sierót.
4. Zatrzymanie umówionej zapłaty sługom i robotnikom.

Grzechy cudze.

1. Do grzechu radzić. 2. Grzech nakazywać. 3. Na grzech zezwalać. 4. Do grzechu pobudzać. 5. Grzech cudzy pochwalać. 6. Na grzech cudzy milczeć. 7. Grzechu nie karać. 8. Do grzechu dopomagać. 9. Grzech cudzy uniewinniać.

5. DOBRE UCZYNKI I CNOTY.† **Najważniejsze dobre uczynki.**

1. Modlitwa. 2. Post. 3. Jałmużna.

† **Uczynki miłosierne co do duszy.**

1. Grzesznych upominać. 2. Nieumiejętnych pouczać. 3. Wątpiącym dobrze radzić. 4. Strapionych pocieszać. 5. Krzywdy cierpliwie znosić. 6. Urazy chętnie darować. 7. Modlić się za żywych i umarłych.

† **Uczynki miłosierne co do ciała.**

1. Łaknących nakarmić. 2. Pragnących napiąć. 3. Nagich przyodziąć. 4. Podróżnych w dom przyjąć. 5. Więźniów pocieszać. 6. Chorych nawiedzać. 7. Umarłych pogrzebać.

* **Trzy cnoty Boskie.**

1. Wiara. 2. Nadzieja. 3. Miłość.

Cnoty główne czyli kardynalne.

1. Roztropność. 2. Sprawiedliwość. 3. Umiarkowanie. 4. Męstwo.

Cnoty moralne siedmiu grzechom głównym przeciwne.

1. Pokora. 2. Szczodrobyliwość. 3. Czystość.
4. Życzliwość. 5. Wstrzemięźliwość, czyli mierność

w jedzeniu i piciu. 6. Cierpliwość i łagodność.
7. Pracowitość i pilność.

† **Siedem darów Ducha Świętego.**

1. Dar mądrości. 2. Dar rozumu. 3. Dar rady.
4. Dar męstwa. 5. Dar umiejętności. 6. Dar po-
bożności. 7. Dar bojaźni Bożej.

† **Dwanaście owoców Ducha Świętego.**

1. Miłość. 2. Wesele. 3. Spokój. 4. Cierpliwość.
5. Dobrotliwość. 6. Dobroć. 7. Roztropność. 8.
Słodycz. 9. Wiara. 10. Skromność. 11. Wstrze-
mięźliwość. 12. Czystość.

† **Osiem błogosławieństw.**

1. Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem ich jest królestwo niebieskie.
2. Błogosławieni cisi, albowiem oni posiadą ziemię.
3. Błogosławieni, którzy się smucą, albowiem oni będą pocieszeni.
4. Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedli-
wości, albowiem oni będą nasyceni.
5. Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią.
6. Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Bo-
ga oglądać będą.
7. Błogosławieni pokój czyniący, albowiem na-
zwani będą synami Bozymi.
8. Błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie
dla sprawiedliwości, albowiem ich jest króle-
stwo niebieskie.

Trzy rady ewangeliczne.

1. Dobrowolne ubóstwo. 2. Dozgonna czystość.
3. Zupełne posłuszeństwo swoim przełożonym du-
chownym.

SPOSÓB UŚWIĘCENIA DNIA.**1. Co czyni dobry chrześcijanin katolik, chcąc uświęcić dzień?**

Dobry chrześcijanin katolik, chcąc uświęcić dzień, stara się wszystkie sprawy dzienne tak wykonywać, aby one były Bogu miłe i dla duszy zauważenne.

2. Kiedy się ma rozpoczynać uświęcenie dnia?

Uświęcenie dnia ma się rozpoczynać przy rannem wstawaniu.

3. Co należy uczynić, zaraz po rannem obudzeniu się?

Zaraz po rannem obudzeniu się należy zrobić znak Krzyża św., polecić się Bogu i natychmiast wstawać.

4. W jaki sposób należy się ubierać?

Ubierać się należy z pewnym pośpiechem i ze skromnością.

5. Co należy uczynić, zaraz po ubraniu się?

Zaraz po ubraniu się, należy uklęknąć i z położnością odprawić swoje poranne pacierze.

6. Co trzeba czynić, aby uświęcić każdą pracę dzienną?

Aby uświęcić każdą pracę dzienną, trzeba przed pracą krótko pomodlić się, a do samej pracy zabierać się z ochotą i z pragnieniem wypełnienia woli Bożej.

7. Co trzeba czynić, aby uświęcić branie pokarmów i napojów?

Aby uświęcić branie pokarmów i napojów, trzeba brać pokarmy i napoje nie dla dogodzenia swemu ciału, lecz w celu utrzymania życia i nabrania sił do pracy; a przed braniem i po braniu pokarmów, należy krótko się pomodlić lub przynajmniej zrobić znak Krzyża św.

8. Co należy robić, gdy słyszać dzwonienie na “Anioł Pański”?

Gdy słyszać dzwonienie na “Anioł Pański,” trzeba odmówić modlitwę: “Anioł Pański” z odpowiednią antyfoną; w czasie zaś wielkanocnym “Królowo wesel się.”

9. Co trzeba czynić, aby rozrywki i zabawy nie przeszkały w uświęceniu dnia?

Aby rozrywki i zabawy nie przeszkały w uświęceniu dnia, trzeba oddawać się im tylko w czasie wolnym od zajęć obowiązkowych, i oddawać się tylko takim rozrywkom i zabawom, które są szlachetne i dozwolone.

10. Czego trzeba unikać w każdej rozmowie?

W każdej rozmowie trzeba unikać tego wszystkiego, co ubliża czci Bożej, szkodzi sławie bliźniego, lub sprzeciwia się prawdzie i skromności.

11. Co należy czynić w czasie pokusy do grzechu?

W czasie pokusy do grzechu trzeba natychmiast zwrócić się myślą do Boga, i polecać się opiece Najśw. Marji Panny i Świętych Pańskich.

12. Co należy czynić, gdy się ulegnie pokusie i popełni się grzech?

Gdy się ulegnie pokusie i popełni się grzech, w takim wypadku nie należy upadać na duchu i oddawać się rozpaczli, lecz należy obudzić żal za grzechy, i zrobić postanowienie, że przy najbliższej sposobności przystąpi się do spowiedzi.

13. Z jakim usposobieniem ducha należy przyjmować cierpienia i nieszczęścia, które Bóg na nas zsyła?

Cierpienia i nieszczęścia, które Bóg na nas zsyła należy przyjmować z poddaniem się woli Bożej i z przekonaniem, że Bóg je zsyła dla dobra duszy naszej, aby dać nam sposobność do odbycia zasłużo-

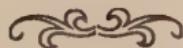
nych kar doczesnych lub do zebrania zasług na żywot wieczny.

14. *Czem należy kończyć każdy dzień?*

Każdy dzień należy kończyć pobożnym odmówieniem pacierzy wieczornych, krótkim rachunkiem sumienia i żalem za grzechy.

15. *Co należy uczynić, w czasie kładzenia się na spoczynek nocny?*

W czasie kładzenia się na spoczynek nocny należy zrobić znak Krzyża św. i polecić się Bogu.

SZCZEGÓŁOWY RACHUNEK SUMIENIA.

PYTANIA WSTĘPNE.¹

1. Kiedy ostatnią spowiedź odprawiłeś?
2. Czy twoja ostatnia spowiedź i wszystkie poprzednie były dobre, czy też świętokradzkie: albo z powodu niedokładnego rachunku sumienia, albo braku należytego żalu i postanowienia poprawy, albo z powodu tajenia grzechów?

PODŁUG DZIESIĘCIU PRZYKAZAŃ BOSKICH.

1 przykazanie.

1. Czyś odprawiał modlitwy poranne i wieczorne? Czy nie modliłeś się z niedbalstwem i z roztargnieniem?
2. Czy nie wstydzisz się kiedy uchylić kapelusza przed kościołem, klęknąć do modlitwy lub pokłonić się przed Przenajśw. Sakramentem?
3. (Czy kiedy nie zaparłeś się swej wiary wobec innowierców?) Czyś dobrowolnie o prawdach wiary nie powątpiewał? (Czy nie dawałeś powodu do posądzenia cię o chęć odstępstwa od wiary, np. biorąc udział w nabożeństwach innowierców, trzymając dzieci innowierców do Chrztu, lub zapraszając innowierców na rodziców chrzestnych do swojego dziecka?)
4. (Czy w jakkolwiek sposób nie narażałeś się na utratę wiary, np. biorąc udział w zgromadzeniach i towarzystwach nieprzyjaznych naszej wierze; czytając i w domu przechowując gazety i pisma, występujące przeciw wierze i Kościowi katolickiemu?)
5. (Czy nie wierzysz w sny i zabobony? Czy nie szukasz rady i pomocy u wróżbitów i czarowników? Czy nie zajmujesz się spirytyzmem?)
6. Czy nie popełniłeś świętokradztwa, np. znieważając kościół kradzieżą, bójką lub innym grzechem, przyjmując niegodnie Komunię św. lub jakiś inny Sakrament?

¹ Ten szczegółowy rachunek sumienia przeznaczony jest dla osób starszych; do dzieci odnoszą się tylko te pytania, które są umieszczone bez nawiasu.

2 przykazanie.

1. Czy nie używasz przekleństw, a zwłaszcza takich, które się łączą z wzywaniem imienia Boskiego?
2. Czyś nie popełnił kiedy bluźnierstwa, mówiąc z pogardą i drwinami o Bogu, o rzeczach i czynnościach świętych lub Bogu poświęconych, np. o Sakramentach, o obrzędach religijnych, i o Kościele lub Ojcu św.?
3. (Czyś nie przysięgał fałszywie? Czyś nie złamał obietnic i ślubów Bogu złożonych, np. ślubu wstrzymywania się od picia trunków palących lub ślubu wierności małżeńskiej?)

3 przykazanie.

1. Czyś w niedziele i święta bez koniecznej potrzeby nie wykonywał prac ciężkich? (Czyś w czasie nabożeństw, zwłaszcza porannych, nie czynił zakupna lub nie przesiadywał w karczmie? Czy będąc szynkarzem w czasie Mszy św. nie przetrzymujesz u siebie ludzi?)
2. Czyś bez ważnej przyczyny nie opuścił w niedzielę lub święto nakazane Mszy świętej? Ile razy? Czyś z własnej winy nie spóźniał się na Mszę św. i czy z tego powodu nie opuściłeś głównej części Mszy św.?
3. Czyś w niedziele i święta uroczyste nie popełniał grzechów: kłótni, pijaństwa, rozpusty lub czyś nie brał udziału w zabawach i tańcach nieprzyzwoitych?

4 przykazanie.

1. Czy nie masz w sercu pogardy lub nienawiści do rodziców swoich?
2. Czy rodzicom zuchwale nie odpowiadasz? Czyś o nich między ludźmi źle nie mówił?
3. Czy nie urągałeś w jaki sposób rodzicom, np. wystawiając im język?
4. Czy w chorobie rodziców opiekowałeś się nimi? (Czy w niedostatku i starości dajesz im utrzymanie?) Czy modlisz się za nich?
5. Czy swojemu nieposłuszeństwem i zachowaniem się nie sprawiłeś wielkich kłopotów i zmartwień, strat materialnych lub wstydu rodzicom swoim?
6. Czyś kiedy nie wstydził się biednych i prostych rodziców swoich? Czyś nie groził im biciem, lub ich, broń Boże, nie bił?

7. (Czy, ojcie i matko, masz należyte staranie o dzieci swoje? Czy posyłasz je do kościoła i szkoły katolickiej, czy dbasz o ich religijne wychowanie? Czy nie gorszysz dzieci swoich, n.p. namawiając je do kradzieży, upijając się wobec nich, albo prowadząc bluźniercze lub ujmujące czci bliźniego rozmowy?)

5 przykazanie.

1. Czyś w jakikolwiek sposób nie szkodził sobie na zdrowiu, np. przedwczesnym lub nadmiernem paleniem papierosów, piąństwem, noszeniem ciasnych lub lekkich ubrań? Czyś bez przyczyny nie narażał się na utratę życia, np. czepiąc się wozów i automobilów?

2. Czyś kogo z własnej winy nie zranił lub nie pokaleczył? Czyś kłótnią, oszczerstwem lub wyrządzeniem szkody na majątku nie naraził kogo na utratę zdrowia lub życia, a zwłaszcza rodziców?

3. Czy nie dawałeś kiedy zgorszenia? Komu i w jaki sposób?

6 przykazanie.

1. Czyś nie popełnił kiedy grzechu nieczystego sam lub z innymi? Czy osoba, z którą grzeszyłeś, nie była związaną ślubem małżeńskim, lub czy nie była twoją krewną albo powinowatą? Jaką? Czy w dotykaniu siebie samego lub innych nie szukałeś przyjemności cielesnych? Czy nie miałeś dobrowolnych nieczystych myśli, uczuć lub pragnień?

2. Czy nie unikasz tego wszystkiego, co ciebie lub innych do grzechu nieczystego prowadzi, np. rozmów i pieśni bezecnych, czytania książek niemoralnych, przypatrywania się brzydkim obrazom i rzeźbom, a wreszcie uczęszczania na gorszące zabawy, tańce, obrazy ruchome lub przedstawienia teatralne? Czy nie miałeś schadzek z osobami płci obcej?

3. Czy nie nosisz ubrań skromność obrażających? Czy w takich ubraniach nie chodzisz do kościoła i czy w nich nie przystępujesz do Sakramentów św.?

4. (Czy małżeństwo, w którym żyjesz, nie było zawarte w sądzie? Czy nie myślisz o zawarciu małżeństwa z osobą innej religii, np. ze żydem, protestantem, niezależnym lub niedowiarkiem?)

7-10 przykazania.

1. Czy nie ukradłeś czego? Co i ile? Czyś złodziejom w jaki sposób nie pomagał, np. przechowując u siebie, od nich kupując albo przyjmując rzeczy kradzione?

2. Czyś przy kupnie lub sprzedaży nie oszukał kogo, np. wydzierając kartki z książki rachunkowej, dając pieniądz fałszywy za prawdziwy, a towar zły za dobry?

3. (Czyś, jako chlebodawca, robotnika lub sługę na płacy nie oszukał? Czyś będąc robotnikiem, lenistwem swoim lub niedokładnem wykonaniem pracy nie krzywdzisz swego chlebodawcy?)

4. (Czyś długi i należycie wszelkie, np. za stancję, wikt, i opłaty kościelne oddajesz?)

5. Czy rzecznalezioną staraleś się właścielowi oddać? Czy umyślnie nie psułeś rzeczy cudzych? W jaki sposób? (Czy marnotrawstwem, np. psuciem sprzętów domowych, grą w karty, piąństwem, nie krzywdzisz rodziny swojej?)

6. (Czy po ostatniej spowiedzi staraleś się wszelkie krzywdy majątkowe, kiedykolwiek ludziom wyrządzone, według wskazówek spowiednika naprawić?)

8 przykazanie.

1. Czy nie masz zwyczaju kłamać? (Czyś w sądzie nie świadczył fałszywie przeciw bliźniemu?) Czyś kogo nie oczernił?

2. Czyś kogo uderzeniem w twarz lub w inny sposób nie zelżył? Czyś kogo nie obmówił? Czyś robieniem plotek ludzi, a zwłaszcza członków rodziny, do kłotni i gniewu nie przyprowadził? Czy nie masz zwyczaju drugich podejrzywać i posądzać?

3. Czy staraleś się szkody, bliźniemu na czei i sławie wyrządzone, naprawić?

WEDŁUG PRZYKAZAŃ KOŚCIELNYCH.

Czyś posty, do których jesteś obowiązany, zachowywał? Czyś w czasie wielkanocnym do Sakramentów Spowiedzi i Komunii św. przystąpił? Czyś w Adwencie, w czasie Wielkiego Postu i w piątki nie uczęszczał na tańce i huczne zabawy?

WEDŁUG SIEDMIU GRZECHÓW GŁÓWNYCH.

Pycha: Czy nie przeceniasz swoich zdolności, urody lub zasług? Czy dla nich nie wynosisz się nad innych i innymi nie gardzisz?

Chciwość i skąpstwo: Czy nie ubiegasz się zbytnio za majątkiem, tak że przez to szkodzisz swemu zdrowiu, krzywdzisz bliźniego lub zaniedbujesz obowiązki religijne?

Czy z twego majątku dajesz część jakąś na dobre cele, np. na ubogich lub na szkoły i kościoły?

Nieczystość: Czy nie leżysz w jakim nałogowym grzechu nieczystym?

Zazdrość: Czy szczęście bliźniego, jego dobrobyt, chwała i wziętość u ludzi nie zasmuca ciebie? Czy nie cieszyłeś się kiedy z nieszczęścia bliźniego?

Obżarstwo i pijaństwo: Czy nie jadłeś kiedy nad miarę: ze szkodą dla swego zdrowia? Czy nie marnujesz grosza na różne łakocie, na niepotrzebne potrawy i napoje? Czy nie byłeś kiedy pijany?

Gniew: Czy nie gniewałeś się kiedy bez przyczyny? Czy w słusznym gniewie panowałeś nad poruszeniami swoich zmysłów: nad głosem, ruchami, wzrokiem? Czy nie żyjesz z kim w gniewie i czy gniewu tego nie okazujesz, np. uni-kaniem rozmowy z osobą, na którą się gniewasz?

Lenistwo: Czy nie marnujesz czasu np. na bezczynność, niepotrzebne rozmowy i wizyty? Czy spełniasz dokładnie przyjęte na siebie obowiązki, a zwłaszcza obowiązki swego stanu?

MINISTRANTURA

CZYLI

SPOSÓB SLUŻENIA DO MSZY ŚWIĘTEJ.

Ministrujący do Mszy św. powinien się przekonać, czy ampułki z winem i wodą, ręczniczek i dzwonki są na swojem miejscu przy ołtarzu, i pomagać kapłanowi przy ubieraniu się. Wychodząc ze zakrystii, powinien poklonić się do Krzyża, potem do kapłana i iść przed nim, trzymając mszał na lewej ręce, i zadzwonić trzy razy; stanąwszy przy ołtarzu, po prawej stronie kapłana, oddać poklon Krzyżowi lub przykłębkać wraz z kapłanem (to samo czyni na środku stopni ołtarza, ile razy przechodzi z jednej strony na drugą), położyć mszał po stronie Epistoli, a potem przykłębkać przy stopniach ołtarza ze złożonimi rękami, po stronie Ewangelii. Skoro kapłan zejdzie ze stopni ołtarza, żegna się wraz z kapłanem i odpowiada mu zwolna a wyraźnie to, co jest naznaczone głoską **M.**

K. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.
M. Ad Deum, qui laetificat juventutem meam.

K. Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo et doloso erue me.
M. Quia tu es Deus, fortitudo mea: quare me repulisti et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

K. Emitte lucem tuam et veritatem tuam: ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua.
M. Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui laetificat juventutem meam.

K. Confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus: quare tristis es anima mea, et quare conturbas me?
M. Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei et Deus meus.

K. Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
M. Sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

K. Introibo ad altare Dei.
M. Ad Deum, qui laetificat juventutem meam.

K. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
M. Qui fecit coelum et terram.

K. Confiteor Deo omnipotenti, etc.

M. Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducat te ad vitam aeternam.

K. Amen.

M. Confiteor Deo omnipotenti, beatae Mariae semper Virginis, beato Michaeli Archangelo, beato Joanni Baptista, sanctis Apostolis Petro et Paulo: omnibus Sancti et tibi Pater: quia peccavi nimis cogatione, verbo et opere: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper Virginem, beatum Michaelum Archangelum, beatum Joannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum et Paulum, omnes Sanctos et te Pater, orare pro me ad Dominum Deum nostrum.

K. Misereatur vestri omnipotens Deus et dimissis peccatis vestris, perducat vos ad vitam aeternam.

M. Amen.

K. Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens et misericors Dominus.

M. Amen.

K. Deus tu conversus vivificabis nos.

M. Et plebs tua laetabitur in te.

K. Ostende nobis Domine misericordiam tuam.

M. Et salutare tuum da nobis.

K. Domine exaudi orationem meam.

M. Et clamor meus ad te veniat.

K. Dominus vobiscum.

M. Et cum spiritu tuo.

Następnie kapłan wchodzi na stopnie ołtarza, a odczytawszy Introit, wraca na środek ołtarza i mówi naprzemian z ministrantem:

K. Kyrie eleison.

M. Kyrie eleison.

K. Kyrie eleison.

M. Christe eleison.

K. Christe eleison.

M. Christe eleison.

K. Kyrie eleison.

M. Kyrie eleison.

K. Kyrie eleison.

Po Gloria in excelsis, albo zaraz:

K. Dominus vobiscum.

M. Et cum spiritu tuo.

Potem kapłan czyta modlitwy z zakończeniem:

K. Per omnia saecula saeculorum.

M. Amen.

Gdy kapłan dał znak, że skończył Epistole:

M. Deo gratias.

Ministrant przenosi mszał na róg Ewangelji,

K. Dominus vobiscum.

M. Et cum spiritu tuo.

K. Sequentia Sancti Evangelii secundum N.

M. Gloria tibi Domine.

Gdy kapłan po Ewangelji mszał całuje, mówi ministrant:

M. Laus tibi Christe.

I klęka na ostatnim stopniu. Po Ewangelji, albo po Credo:

K. Dominus vobiscum.

M. Et cum spiritu tuo.

Kapłan czyta Offertorium, ministrant stawia tacę z ampułkami na rogu ołtarza, po stronie Epistole. Po Ofiarowaniu polewa kapłanowi palce wodą, podaje ręczniczek i klęka na dole, po stronie Epistole. Gdy kapłan obróciwszy się do ludu, skończył Orate fratres, ministrant odpowiada:

M. Suscipiat Dominus hoc sacrificium de manibus tuis ad laudem et gloriam nominis sui, ad utilitatem quoque nostram totiusque ecclesiae suae sanctae.

Po skończonych modlitwach głosem eichym mówi kapłan:

K. Per omnia saecula saeculorum.

M. Amen.

K. Dominus vobiscum.

M. Eu cum spiritu tuo.

K. Sursum corda.

M. Habemus ad Dominum.

K. Gratias agamus Domino Deo nostro.

M. Dignum et justum est.

Gdy kapłan mówi: Sanctus, Sanctus, Sanctus, ministrant dzwoni po trzykroć. — Gdy kapłan trzyma Hostię w lewej ręce, a prawą, czyniąc znak Krzyża św., mówi nieco głośniej: benedixit, ministrant zadzwoni. Podczas podniesienia Hostii Przenajśw. dzwoni trzy razy: raz, gdy kapłan przykłeka przed podniesieniem, drugi raz w chwili podniesienia, trzeci raz, gdy kapłan po podniesieniu przykłeka.

Podobnie przy podniesieniu Kielicha dzwoni po trzykroć. — Gdy kapłan Hostią Przenajśw. czyni nad kielichem znaki Krzyża św., ministrant dzwoni jak na Sanctus. Potem mówi kapłan:

K. Per omnia saecula saeculorum.
 M. Amen.
 K. Et ne nos inducas in tentationem.
 M. Sed libera nos a malo.

Złamawszy nad kielichem Hostię Przenajśw. mówi kapłan:

K. Per omnia saecula saeculorum.
 M. Amen.
 K. Pax Domini sit semper vobiscum.
 M. Et cum spiritu tuo.

Kapłan, trzymając w lewej ręce patenę i obydwie części Hostji Przenajświętszej, nachylony bije się po trzykroć w piersi, a ministrant dzwoni po trzykroć. — Po Komunii nalewa ministrant kapłanowi wina do kielicha, a potem winem i wodą polewa palce kapłana. Następnie mszał przenosi na róg Epistoły.

K. Dominus vobiscum.
 M. Et cum spiritu tuo.
 K. Per omnia saecula saeculorum.
 M. Amen.
 K. Ite missa est (Benedicamus Domino).
 M. Deo gratias.

Jeśli kapłan zostawił mszał otwarty, ministrant go przenosi.

K. Benedicat vos omnipotens Deus; Pater et Filius et Spiritus Sanctus.
 M. Amen.
 K. Dominus vobiscum.
 M. Et cum spiritu tuo.
 K. Initium (Sequentia) Sancti Evangelii secundum N.
 M. Gloria tibi Domine.

Na końcu Ewangelii mówi ministrant:

M. Deo gratias.

UWAGA: Przy żałobnej Mszy św. powinien ministrant uważać:
 1) że się w ministranturze cały psalm "Judica me Deus" opuszcza, t.j. że bezpośrednio po pierwszym "Introibo ad altare Dei" kapłan mówi: "Adjutorium nostrum" etc.; 2) że kapłan zamiast "Ite missa est" mówi "Requiescant in pace," na co ministrant odpowiada: "Amen."

SPIS RZECZY.

Przedmowa	5
WSTĘP.—O nauce religii i o katechiźmie	7

CZEŚĆ PIERWSZA.

O wierze i o Składzie Apostolskim.

Rozdział I.

O WIERZE.

§ 1. O prawdach wiary	9
2. O Piśmie św. i o Tradycji	10
3. O potrzebie, przymiotach i wyznaniu wiary	14

Rozdział II.

O SKŁADZIE APOSTOLSKIM.

§ 1. O Składzie wiary w ogólności	16
---	----

Artykuł pierwszy.

2. O poznaniu Boga	17
3. O istocie Boga i Jego przymiotach	20
4. O Trójcy Przenajświętszej	24
5. O Stworzeniu świata i o Opatrzności Boskiej	27
6. O Aniołach	30
7. O człowieku w ogólności	32
8. O pierwszych rodzicach i o szczęściu w raju	33
9. O upadku pierwszych rodziców	37
10. O obietnicach, proroctwach i figurach mesjańskich	40

Artykuł drugi.

§ 11. O Jezusie Chrystusie jako Zbawicielu świata	42
12. O bóstwie Jezusa Chrystusa	43

Artykuł trzeci.

§ 13. O człowieczeństwie Jezusa Chrystusa	45
§ 14. O narodzeniu się, o latach dziecięcych i o życiu ukrytym Jezusa Chrystusa	47
§ 15. O życiu publicznem Jezusa	50

Artykuł czwarty

§ 16. O męce i śmierci Jezusa	52
-------------------------------------	----

Artykuł piąty.

§ 17. O pobycie Pana Jezusa w oczłani	56
§ 18. O zmartwychwstaniu Pana Jezusa	57

Artykuł szósty.

§ 19. O wniebowstąpieniu Pana Jezusa	58
--	----

Artykuł siódmy.

§ 20. O przyjściu Pana Jezusa na sąd ostateczny	59
---	----

Artykuł ósmy.

§ 21. O Ducha Świętym	61
-----------------------------	----

Artykuł dziewiąty.

§ 22.	O chrześcijanach	63
§ 23.	O Kościele katolickim	65
§ 24.	O potrójnej władzy Kościoła	67
§ 25.	O znamionach i własnościach Kościoła Chrystusowego ..	72
§ 26.	O nieomylności Kościoła	77
§ 27.	O potrzebie należenia do Kościoła katolickiego	79
§ 28.	O Świętych obcowaniu	81

Artykuł dziesiąty.

§ 29.	O władzy odpuszczania grzechów	83
-------	--------------------------------------	----

Artykuł jedynasty.

§ 30.	O powszechnem zmartwychwstaniu ciał	83
-------	---	----

Artykuł dwunasty.

§ 31.	O życiu wiecznem i o rzeczach ostatecznych	84
-------	--	----

CZĘŚĆ DRUGA.

O przykazaniach.

Rozdział I.

O PRZYKAZANIU MIŁOŚCI.

§ 1.	O przykazaniach w ogólności	89
§ 2.	O miłości Boga	90
§ 3.	O miłości bliźniego	91
§ 4.	O chrześcijańskiej miłości samego siebie	94

Rozdział II.

O DZIESIĘCIORGU PRZYKAZAŃ BOZYCH.

§ 1.	O dziesięciorgu przykazań w ogólności	95
------	---	----

Pierwsze przykazanie Boże.

§ 2.	O czci Bogu należnej	96
§ 3.	O bałwochwałstwie i o grzechach pokrewnych	98
§ 4.	O grzechach przeciw wierze, nadziei i miłości	100
§ 5.	O czci Świętych	103

Drugie przykazanie Boże.

§ 6.	O znieważaniu imienia Boskiego	106
------	--------------------------------------	-----

Trzecie przykazanie Boże.

§ 7.	O obowiązku i sposobie święcenia dnia świętego	109
------	--	-----

Czwarte przykazanie Boże.

§ 8.	O czci i o innych obowiązkach dzieci względem rodziców ..	111
§ 9.	O obowiązkach rodziców i przełożonych względem dzieci i poddanych	114

Piąte przykazanie Boże.

§ 10.	O zabijaniu cielesnym i duchowem siebie i bliźniego	115
-------	---	-----

Szóste przykazanie Boże.

§ 11.	O bezwstydzie i nieczystości	117
-------	------------------------------------	-----

Siodme przykazanie Boże.

§ 12.	O różnych rodzajach kradzieży	119
-------	-------------------------------------	-----

Ósme przykazanie Boże.

§ 13. O szkodzeniu bliźniemu na dobrem imieniu, czci i sławie 121

Dziewiąte i dziesiąte przykazanie Boże.

§ 14. O nieczystych pożądaniach i o pożądaniu cudzej własności 123

Rozdział III.

O PRZYKAZANIACH KOŚCIELNYCH.

§ 1. O przykazaniach kościelnych w ogólności 124

Pierwsze przykazanie kościelne.

§ 2. O świętach kościelnych 126

Drugie przykazanie kościelne.

§ 3. O sposobie i obowiązku słuchania Mszy św. 128

Trzecie przykazanie kościelne.

§ 4. O różnych rodzajach postu i obowiązku ich zachowania .. 129

Czwarte przykazanie kościelne.

§ 5. O obowiązku przystępowania do Spowiedzi i Komunii św. 132

Piąte przykazanie kościelne.

§ 6. O czasach zakazanych i o składaniu danin kościelnych .. 133

Rozdział IV.

O PRZEKROCZENIU PRZYKAZAŃ CZYLI O GRZECHU.

§ 1. O grzechu w ogólności 135

§ 2. O siedmiu grzechach głównych 138

Rozdział V.

* O ZACHOWANIU PRZYKAZAŃ, CZYLI O DOBRYCH UCZYNKACH I O CNOCTE.

§ 1. O dobrych uczynkach 140

§ 2. O cnotach w ogólności 142

§ 3. O trzech cnotach Boskich 143

§ 4. O cnotach głównych czyli kardynalnych 144

§ 5. O cnotach przeciwnych siedmiu grzechom głównym 145

CZĘŚĆ TRZECIA.

O Łasce i o Sakramentach św.

Rozdział I.

O ŁASCE BOSKIEJ.

§ 1. O łasce "Boskiej w ogólności 147

§ 2. O łasce uczynkowej 147

§ 3. O łasce uświęcającej 149

§ 4. O wpływie łaski uświęcającej na dobre uczynki 150

Rozdział II.

O SAKRAMENTACH SW.

§ 1. O Sakramentach św. w ogólności 152

§ 2. O Chrzcie 157

§ 3. O Bierzmowaniu 161

§ 4. O siedmiu darach Ducha św. 164

§ 5. O Sakramencie Ciała i Krwi Pańskiej 165

§ 6. O ofierze Mszy św. 170

§ 7. O Komunii św. 174

8.	O Sakramencie Pokuty	179
9.	O rachunku sumienia	181
10.	O żalu za grzechy	182
11.	O postanowieniu poprawy	185
12.	O spowiedzi	186
13.	O zadośćuczynieniu	191
14.	O odpuszczenie	192
15.	O Ostatniem Namaszczeniu	193
16.	O Kapłaństwie	196
17.	O Małżeństwie	199
18.	O sakramentaljach	206

CZEŚĆ CZWARTA.

O MODLITWIE.

1.	O modlitwie w ogólności	208
2.	O znaku Krzyża św.	211
3.	O Modlitwie Pańskiej	212
4.	O Pozdrowieniu Anielskiem	218
5.	O modlitwie: Anioł Pański	220
6.	O Różańcu	221
7.	O nabożeństwach kościelnych	223

ZAKOŃCZENIE.

O doskonałości chrześcijańskiej	226
---------------------------------------	-----

MODLITWY.

1.	Modlitwy codzienne	228
2.	Uczucia czyl akty pobożne	232
3.	Modlitwy okolicznościowe	233
4.	Modlitwy przy spowiedzi	236

KATECHIZM OGÓLNY.

1.	Prawdy wiary	237
2.	Przykazania	237
3.	Sakramenta	238
4.	Grzechy	238
5.	Dobre uczynki i cnoty	239

Sposób uświęcenia dnia	241
------------------------------	-----

Szczegółowy rachunek sumienia	244
-------------------------------------	-----

Ministrantura	249
---------------------	-----

